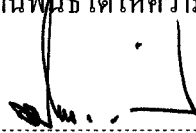

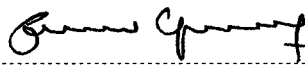
หัวข้อวิทยานิพนธ์ การมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจน
อย่างยั่งยืนจังหวัดตราด
ชื่อและนามสกุล นางบุญน้อม ศีลาอาสน์
แขนงวิชา บริหารรัฐกิจ
สาขาวิชา วิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา 1. รองศาสตราจารย์ ดร.เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์
2. รองศาสตราจารย์ ดร.จุมพล หนิมพานิช

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ได้ให้ความเห็นชอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว

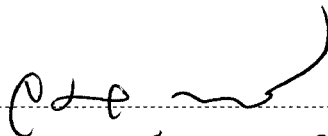
ประธานกรรมการ

(อาจารย์ ดร.ดิเรก ถึงฝั่ง)

กรรมการ

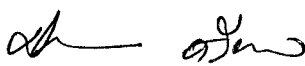
(รองศาสตราจารย์ ดร.เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.จุมพล หนิมพานิช)

คณะกรรมการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชา
บริหารรัฐกิจ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.สิริวรรณ ศรีพหล)

วันที่ 27 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2551

ชื่อวิทยานิพนธ์ การมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจน
อย่างยั่งยืนจังหวัดตราด

ผู้วิจัย นางบุญน้อม ศิลาอาสน์ **ปริญญา** รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ ดร.เทพศักดิ์ บุญรัตพันธุ์ (2) รองศาสตราจารย์ ดร.จุมพล หนิมพานิช
ปีการศึกษา 2550

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อศึกษาระดับความสำเร็จของการมีส่วนร่วมเครือข่ายองค์กรชุมชนในการทำงานแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน (2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการทำงานร่วมกับภาคีการพัฒนาและ (3) เพื่อเสนอแนะแนวทางและวิธีปฏิบัติงานของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

กลุ่มตัวอย่าง เครือข่ายองค์กรชุมชน 18 เครือข่าย ขนาดของตัวอย่างใช้ตารางสำเร็จรูปของยามาเน (Yamane) ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามคณะกรรมการและสมาชิกเครือข่ายจำนวน 400 คน แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องในระดับนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนระดับจังหวัด สถิติที่ใช้ในการทดสอบความเชื่อถือของคำถามและคำตอบใช้เทคนิคสัมประสิทธิ์อัลฟา (Cronbach's Alpha) ได้ค่า Alpha = .9596 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุแบบขั้นตอน และข้อมูลคุณภาพใช้วิเคราะห์เนื้อหา

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 1 โดยใช้ t -test พบว่าความสำเร็จการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนต่อการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด ต่ำกว่าร้อยละ 80 เป็นการปฏิเสธสมมติฐาน ($P=.000$, $t = -19.257$) สมมติฐานที่ 2 ปัจจัยที่ประกอบไปด้วย แรงจูงใจ การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจน การได้รับสนับสนุนทรัพยากร การมีส่วนร่วมของประชาชน มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด ใช้วิเคราะห์เชิงถดถอยเชิงพหุแบบขั้นตอน (Regression Model stepwise) สามารถอธิบายความผันแปรประสิทธิผลการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนต่อการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด ได้ร้อยละ 57.3 โดยมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ .05 ($R^2 = .573$, $P = .000$)

ข้อเสนอแนะ ผลการวิจัย การมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนอยู่ในระดับดี จึงควรสนับสนุนการมีส่วนร่วม โดย ด้านแรงจูงใจ ควรมีการสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน จัดสวัสดิการ เช่น จัดให้มีค่ารักษาพยาบาล ค่าพาณกิจศพ ค่าตอบแทน ให้รางวัล และประกาศเกียรติคุณ ยกย่องชมเชย ด้านการได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบาย ควรมีการ จัดประชุมสัมมนาเจ้าหน้าที่ให้ทราบถึงนโยบายในการปฏิบัติงาน และทำงานร่วมกับเครือข่าย ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร มีบทเรียนตัวอย่างที่ดี (Best Practice) ติดตามและประเมินผลงาน ด้านทรัพยากร สนับสนุนทรัพยากร ได้แก่ งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ ตามความเหมาะสมแก่การปฏิบัติงานและทันต่อเวลาที่จะใช้ กระตุ้นให้มีการนำทรัพยากรไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด คัดแปลงทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้สอดคล้องกับแผนงาน โครงการ ช่วยเหลือทางด้านเงินทุน สนับสนุนเทคโนโลยีที่ทันสมัย ขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน กระตุ้น/สนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ทุกคนและทุกกลุ่มในชุมชนเข้าร่วม อาจจะทำอยู่ในรูปของการมีส่วนร่วม โดยตรงหรือโดยมีตัวแทนก็ได้

คำสำคัญ การมีส่วนร่วม เครือข่าย การแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน

Thesis title: The Participation of Community Networks in Sustainable Poverty Problem Solving
of Trat Province

Researcher: Mrs. Boonnom Silaaat; **Degree:** Master of Public Administration;

Thesis advisors: (1) Dr.Theppasak Boonyarataphan, Associate Professor; (2) Dr.Jumpol Nimpanich, Associate Professor; **Academic year:** 2007

ABSTRACT

The purposes of this study were to (1) study the success level of the participation of community networks in sustainable poverty problem solving, (2) study factors effecting the success of the cooperation between community network and developmental officials, and (3) recommend appropriate approach and procedures for the community networks to solve poverty problems more effectively

Samples were 18 community networks drawn from Yamane table with 95% confidential level. Instruments employed were questionnaire used with committee members and 400 network members, and interview to be used with provincial policy makers who were involved with poverty problem solving in provincial level. Cronbach's Alpha which was applied for reliability test was at .9596. The quantitative data was analyzed via computer program. Statistical tools were percentage, means, standard deviations, and regression model stepwise. Content analysis was used to analyze qualitative data.

The research result revealed that : by testing Hypothesis 1 with t-test, it was found that the success of the participation of community network on sustainable poverty problem solving of Trat province was lower than 80%, Hypothesis 1 was then denied ($P=.000, t=-19.257$), Hypothesis 2: factors consisted of motivation, understanding of poverty problem solving policy, supporting on resources, public participation, affected the success of the participation of community network in sustainable poverty problem solving, which was analyzed with regression model stepwise, could explain the variation of the effectiveness of the participation of community network in sustainable poverty problem solving in Trat province at 57.3% with level of significance at 0.5 ($R^2 = .573, P = .000$).

The recommendations from the research were the followings: since the participation of community networks in sustainable poverty problem solving of Trat province was at good level, therefore, it should be supported, particularly in motivation aspect: people morale should be built via welfare provision such as health benefits, cremation fund, allowances, award and recognition certificate, as for knowledge and understanding on policy, seminars should be organized for the working teams to inform them of the policy on working and cooperating with other community networks, there should be publication and dissemination of information involved, and also identification of best practice cases, including follow-up and assessment of network performance, as for resources, the networks should be supported in time with appropriate resources such as monetary funds and necessary inventories, the working team should be encouraged to optimize the use of existing resources, utilize the resources with accordance to the project plan, raise funds from the community, bring in use modern technologies, ask for supported budget from local administration organizations or other entities involved in people's participation, encourage the community to participate and provide opportunities for every member and group in the community who could participate either directly or sending representatives.

Keywords: Participation, Networks, Sustainable Poverty Problem Solving

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้โดยที่ผู้วิจัยได้รับความรู้มากขึ้นในหลายด้าน ด้วยความกรุณาจากบุคคลหลายท่านที่ได้สละทั้งเวลาและแรงใจและได้ความอนุเคราะห์อย่างยิ่ง จากรองศาสตราจารย์ ดร.เทพศักดิ์ บุญรัตพันธุ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษาอย่างดีมาโดยตลอด ตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จเรียบร้อยอย่างสมบูรณ์ ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร. ดิเรก ถึงฝั่ง ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.จุมพล หนิมพานิช ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะซึ่งทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากงบประมาณโครงการยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาองค์กรชุมชน จังหวัดตราด ปีงบประมาณ 2549 ผู้วิจัยจึงขอขอบคุณเครือข่ายองค์กรชุมชนคนตราด และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) มา ณ ที่นี้ด้วย

ขอกราบขอบพระคุณพระอาจารย์ ดร.พิสิษฐ์ ฌานกุสโล ที่คอยให้กำลังใจในการศึกษา การทำวิทยานิพนธ์ ให้คำแนะนำในการเขียนบทคัดย่อภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ขอกราบขอบพระคุณ คุณสุรพล สายพันธ์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดตราด คุณสินชัย ถนอมสิน พัฒนาการจังหวัดตราด คุณจินตนา สิงหเทพ เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนสำนักงานจังหวัดตราด ที่กรุณาให้คำแนะนำวิธีการประมวลผลข้อมูล คุณสุรชิต มณีโชติ นักวิชาการพัฒนาชุมชน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง และคุณ ศิริวรรณ บุตรราช กรรมการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) รวมทั้งสมาชิกเครือข่ายองค์กรชุมชนคนตราด ทุกท่านที่มีส่วนช่วยในการจัดเก็บข้อมูล ทำให้การศึกษาเรื่องนี้สำเร็จลงด้วยดี และท้ายสุดก็ได้กำลังใจที่เปี่ยมล้นจากครอบครัว และญาติ พี่น้อง ที่ทำให้การศึกษาเรื่องนี้สำเร็จลงด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณในความเอื้ออารีย์ไว้ ณ ที่นี้

คุณค่าและประโยชน์จากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอยกความดีนี้ให้แก่เครือข่ายองค์กรชุมชนคนตราด ที่ได้สละเวลาเกื้อหนุนให้สังคมดำรงอยู่ได้ “ด้วยความอยู่ดีมีสุข”

บุญน้อม ศิลอาสน์

กรกฎาคม 2550

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
ขอบเขตของการวิจัย	6
กรอบแนวคิดในการวิจัย	7
สมมติฐานการวิจัย	9
นิยามเชิงปฏิบัติการ	9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	10
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	11
แนวคิด ทฤษฎีการแก้ไขปัญหาคำถามความยากจนอย่างยั่งยืน	11
แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่ายองค์กรชุมชน	31
แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	53
แนวคิด ทฤษฎีความคาดหวังและแรงจูงใจ	70
แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ	76
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	80
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	90
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	90
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	95
การเก็บรวบรวมข้อมูล	98
การวิเคราะห์ข้อมูล	99

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	101
ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป	102
ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของเครือข่ายองค์กรชุมชน เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการ มีส่วนร่วมในการทำงานแก้ไขปัญหาคาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด.....	106
ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชน ในการทำงานแก้ไขปัญหาคาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด.....	111
ส่วนที่ 4 ผลการทดสอบสมมติฐาน	117
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	128
สรุปการวิจัย	128
อภิปรายผล	137
ข้อเสนอแนะ	149
บรรณานุกรม	153
ภาคผนวก	
แบบสอบถาม	164
ประวัติผู้วิจัย	174

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3.1	กำหนดขนาดตัวอย่างของ Yamane 91
ตารางที่ 3.2	จำนวนกลุ่มตัวอย่างเครือข่ายของค้กรชุมชนจำแนกตามขนาดเครือข่าย..... 92
ตารางที่ 3.3	ข้อมูลการแบ่งขนาดของเครือข่ายของค้กรชุมชน..... 93
ตารางที่ 3.4	ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่ใช้จัดเก็บโดยแยกตามขนาดของเครือข่าย..... 93
ตารางที่ 3.5	แสดงตัวชี้วัดของตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม..... 96
ตารางที่ 4.1	จำนวนร้อยละข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง 102
ตารางที่ 4.2	จำนวนร้อยละของข้อมูลเกี่ยวกับการดำรงตำแหน่ง 105
ตารางที่ 4.3	ค่าเฉลี่ยและค่ากระจายจำแนกตามปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม 106
ตารางที่ 4.4	ค่าเฉลี่ยและค่ากระจายจำแนกตามความคาดหวังและประโยชน์ที่ได้รับ 107
ตารางที่ 4.5	ค่าเฉลี่ยและค่ากระจายจำแนกตามแรงจูงใจ 108
ตารางที่ 4.6	ค่าเฉลี่ยและค่ากระจายจำแนกตามการได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจน 109
ตารางที่ 4.7	ค่าเฉลี่ยและค่ากระจายจำแนกตามการมีส่วนร่วม..... 110
ตารางที่ 4.8	ค่าเฉลี่ยและค่ากระจายจำแนกตามการได้รับสนับสนุนทรัพยากร..... 111
ตารางที่ 4.9	ค่าเฉลี่ยและค่ากระจายจำแนกตามประเด็นการมีส่วนร่วม..... 112
ตารางที่ 4.10	ค่าเฉลี่ยและค่ากระจายจำแนกตามการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นต่อเครือข่าย..... 113
ตารางที่ 4.11	ค่าเฉลี่ยและค่ากระจายจำแนกตามการมีส่วนร่วมปฏิบัติงานกับเครือข่าย..... 114
ตารางที่ 4.12	ค่าเฉลี่ยและค่ากระจายจำแนกตามการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา..... 115
ตารางที่ 4.13	ค่าเฉลี่ยและค่ากระจายจำแนกตามการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์..... 115
ตารางที่ 4.14	ค่าเฉลี่ยและค่ากระจายจำแนกตามการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผล..... 116
ตารางที่ 4.15	ผลการวิเคราะห์ระดับความสำเร็จของการมีส่วนร่วม ของเครือข่าย..... 118
ตารางที่ 4.16	แสดงผลการวิเคราะห์ถดถอยเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม .. 120
ตารางที่ 5.1	จำนวนและเป้าหมายตามโครงการปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน 123

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 การดำเนินงานการปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน	16
ภาพที่ 1.2 แผนภูมิโครงการปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน	17
ภาพที่ 1.3 แนวทางการดำเนินงานการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน	18
ภาพที่ 1.4 แผนภูมิกลไกการบริหาร “โครงการปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน”	18
ภาพที่ 3.1 กลุ่มตัวอย่างเครือข่ายองค์กรชุมชนคนตราด	94
ภาพที่ 3.2 กลุ่มตัวอย่างที่จัดเก็บข้อมูลของสมาชิกเครือข่าย 9 เครือข่าย	94

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทย ได้มีการพัฒนาระบบราชการ การเมืองการปกครองมาเป็นลำดับ โดยเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หมวดที่ 5 ว่าด้วยแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 76 กำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การตรวจสอบ การใช้อำนาจรัฐ ทุกระดับ

ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กติกาของสังคม และการบริหารจัดการบ้านเมือง จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนตามยุคตามสมัย ในสังคมสมัยใหม่ ทุกประเทศมีแนวทางการปรับปรุงการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคม (Governance) ที่เป็นจุดร่วมเหมือนกัน คือ ความสงบสุขของประชาชน เสถียรภาพความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง มีการพัฒนาประเทศอย่างสมดุล เท่าทันโลก อันจะนำไปสู่ความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลกได้ มีการปรับเปลี่ยนหลายประการ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ของสังคมใหม่ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของภาครัฐมากขึ้น การประกันและคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ภาครัฐมีการบริหารการปกครองที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบโดยประชาชนมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ. 2546 – 2550) โดยสรุป ดังนี้

วิสัยทัศน์ใหม่ของการพัฒนาระบบราชการไทยภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาระบบราชการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาค้นหาพื้นฐานและจุดอ่อนของระบบราชการที่สั่งสมกันมาเป็นเวลานาน และการเร่งพัฒนาขีดสมรรถนะและเสริมสร้างความเข้มแข็ง อันจะช่วยทำให้ระบบราชการสามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาประเทศ ร่วมกับผู้บริหารราชการแผ่นดินฝ่ายการเมือง เพื่อขับเคลื่อนประเทศไทยให้ก้าวข้ามผ่านออกจากภาวะวิกฤตและแก้ไขปัญหาค้นหาบ้านเมืองให้ลุล่วงไปด้วยดี รวมถึงการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลกและยกระดับประเทศไทย ให้เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในวงนานาชาติ ในการสร้างความเป็นเลิศของระบบราชการไทย ให้รองรับกับกระแสการเปลี่ยนแปลงนั้น

จำเป็นที่จะต้องยึดหลักประการสำคัญ คือ การบริหารราชการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน โดยต้องใช้วิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ดังความปรากฏในมาตรา 3/1 ของพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย ประกอบด้วย 7 ยุทธศาสตร์ ที่สำคัญ ดังนี้ 1) การปรับเปลี่ยนกระบวนการและวิธีการทำงาน 2) การปรับปรุงโครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดิน 3) การรื้อปรับระบบการเงินและการงบประมาณ 4) การสร้างระบบบริหารงานบุคคลและค่าตอบแทนใหม่ 5) การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ วัฒนธรรมและค่านิยม 6) การเสริมสร้างระบบราชการให้ทันสมัย และ 7) การเปิดระบบราชการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

นอกจากแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทยดังกล่าวแล้ว ยังกำหนดแผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548 - 2551 ซึ่งคณะรัฐมนตรี ได้ให้ความเห็นชอบเมื่อวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2548 ได้กำหนดยุทธศาสตร์ การบริหารราชการแผ่นดินไว้ 9 ประเด็น คือประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1) การขจัดความยากจน 2) การพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพ 3) การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและแข่งขันได้ 4) การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 5) การต่างประเทศและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ 6) การพัฒนากฎหมายและส่งเสริมการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี 7) การส่งเสริมประชาธิปไตยและกระบวนการประชาธิปไตย 8) การรักษาความมั่นคงของรัฐ และ 9) การรองรับการเปลี่ยนแปลงและพลวัตโลก

ดังนั้น เพื่อให้แผนปฏิบัติราชการเกิดความต่อเนื่องกับนโยบาย ทุกส่วนราชการได้จัดทำแผนปฏิบัติราชการให้สอดคล้องกับทิศทางในแผนบริหารราชการแผ่นดิน รวมทั้งจัดทำรายงานแสดงผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติราชการประจำปีด้วย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า การเปิดระบบราชการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะในเรื่องการขจัดความยากจนวาระแห่งชาติ ที่ต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก เพราะ ความยากจนเป็นสิ่งที่กีดกร่อนบั่นทอนชีวิตผู้คนและทำให้สังคมไทยอ่อนแอมาเป็นเวลานาน อีกทั้งเป็นปัญหาต่าง ๆ มากมาย การที่จะนำพาผู้คนและสังคมไปสู่ความมั่นคงเข้มแข็ง อยู่เย็นเป็นสุขได้ จึงต้องขจัดความยากจนให้หมดไปจากสังคมไทย (ประเวศ วะสี, 2549: 2) รัฐบาลกำหนดนโยบายขจัดความยากจนโดยสรุปดังนี้

“ความยากจน” ถือเป็นนโยบายสำคัญของชาติ ที่จะเอาชนะความยากจนโดยปรับปรุงระบบบริหารจัดการทั้งระบบ เชื่อมโยงการแก้ไขความยากจนทุกระดับ ตั้งแต่ บุคคล ชุมชน และประเทศ ตลอดจนสร้างกลไกที่เชื่อมโยงให้คนยากจนในชุมชน สามารถใช้ประโยชน์จากสินทรัพย์และทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ในระดับบุคคล รัฐบาลจะเน้นการขยายโอกาส สร้างรายได้ ลดรายจ่ายเพิ่มช่องทาง การเข้าถึงทุน ซึ่งรวมถึง เงินทุน กรรมสิทธิ์ที่ดิน และองค์ความรู้

ในระดับชุมชน รัฐบาลจะดำเนินการเสริมสร้างขบวนการชุมชนเข้มแข็งและให้คนจนสามารถเชื่อมโยงประโยชน์จากปัจจัยแวดล้อม ระดับมหภาค ไปถึงคนจนในชุมชน รัฐบาลจะพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านการเกษตรในระดับชุมชน เช่น โรงสีชุมชน โรงปุ๋ยเกษตร อินทรีย์ชุมชน ซึ่งจะต้องจัดให้มีทั่วถึงทุกอำเภอ และสหกรณ์เครื่องจักรกลเกษตรขั้นพื้นฐาน การสร้างระบบบริหารจัดการขนส่งสินค้าเกษตร และระบบการตลาดสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้จะพัฒนาระบบการเงินที่สนับสนุนเศรษฐกิจฐานรากจากกองทุนหมู่บ้าน ที่มีความพร้อมสู่ธนาคารหมู่บ้าน ที่ให้โอกาสเข้าถึงแหล่งเงินทุนอย่างยั่งยืน รัฐบาลเห็นว่าความเข้มแข็งของชุมชนเป็นพลังสำคัญในการต่อสู้ความยากจน ดังนั้น รัฐบาลจะได้จัดสรรงบประมาณตามขนาดประชากร (Small Medium Large: SML) ให้ครบทุกหมู่บ้านและชุมชนเพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการแก้ไขปัญหาของตนเอง

ในระดับประเทศ รัฐบาลจะส่งเสริมให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินอย่างทั่วถึงและพอเพียง เพื่อให้สามารถเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรในระยะยาว โดยบริหารการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุดควบคู่กับการปรับปรุงคุณภาพดิน รัฐบาลเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการทรัพยากรน้ำ จัดหาและจัดสรรน้ำให้สอดคล้องกับความเหมาะสมของพื้นที่และความต้องการ ในระบบการผลิตของเกษตรกรอย่างทั่วถึง และจัดตั้งนิติบุคคลเฉพาะกิจ (Special Purpose Vehicles : SPV) เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการด้านการผลิต การแปรรูป การตลาด และแหล่งทุน เพื่อลดความเสี่ยงให้แก่เกษตรกร จัดตั้งระบบบริหารจัดการสินค้าเกษตรรายผลิตภัณฑ์ เพื่อเน้นการสร้างเสถียรภาพ ด้านราคา สินค้าเกษตรที่ให้ผลตอบแทนต่อเกษตรกรอย่างเป็นธรรม รวมทั้งจะขยายขอบเขตการประกันสังคมให้ครอบคลุมแรงงานนอกระบบและแรงงานในภาคเกษตรอีกด้วย

การจัดทำ Road Map (กรมการปกครอง เว็บไซต์ <http://www.Khaegon.com>) การต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน ซึ่งแบ่งการดำเนินงานเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 (พ.ศ.2547) เป็นขั้นตอนการบูรณาการแนวคิด การจดทะเบียน/สำรวจ ตรวจสอบ/วิเคราะห์ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน และเร่งแก้ปัญหาความเดือดร้อนที่สำคัญ โดยเฉพาะปัญหาหนี้สิน การจัดที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัยและส่งเสริมอาชีพ รายได้

ระยะที่ 2 (พ.ศ.2548 - 2549) เป็นขั้นตอนขยายผลการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนต่างๆ ของประชาชนให้หมดสิ้นไปโดยเร็ว

ระยะที่ 3 (พ.ศ.2550 - 2551) เป็นขั้นตอนการสร้างความยั่งยืนในการแก้ไขปัญหาความยากจน

จากนโยบายที่จะเอาชนะความยากจน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นหน่วยยุทธศาสตร์ของรัฐในการพัฒนาชนบทด้วยหลักการพัฒนาชุมชน มีเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน คือการทำให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ ในการแก้ไขปัญหาส่วนตัว และแก้ไขปัญหาส่วนรวมได้ ในการยังชีพตนเอง (มีงานทำ) และยังประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น (มีความสุข) นโยบายของการพัฒนา คือ การสร้างพลังชุมชน ให้ประชาชน ใช้พลังชุมชน ในการพัฒนาชุมชน พลังการพัฒนาชุมชน เกิดจาก พลังชุมชน ซึ่งหล่อหลอมขึ้นมาจาก 1) พลังความคิด ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน 2) พลังการกระทำ ที่เกิดจากกระบวนการรวมกลุ่มของประชาชน 3) พลังจิตสำนึกต่อส่วนรวม ที่เกิดจากกระบวนการอาสาสมัครของประชาชน ยุทธศาสตร์การต่อสู้เพื่อเอาชนะความทุกข์ยากของมนุษย์ตามหลักการพัฒนาชุมชน คือ การทำให้ประชาชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในทุกข์ปัญหาและกิจกรรมของชุมชนซึ่งถือว่าเป็น การช่วยให้ประชาชนพึ่งตนเอง ช่วยกันเอง กลวิธี การทำให้ประชาชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองและชุมชนนั้น วิธีการพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน คือ 1) การรวมกลุ่ม หรือจัดตั้ง องค์กรประชาชน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ซึ่งเป็นสมาชิก มีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม/องค์กร ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อไปถึงส่วนรวมด้วย 2) การส่งเสริม/สร้างสรรค์ผู้นำและอาสาสมัครเพื่อเปิดโอกาสและสนับสนุนให้ประชาชนมีความพร้อมจะเป็นผู้นำและเป็นผู้เสียสละได้อุทิศตน ได้แสดงบทบาทมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชน โดยส่วนรวม สรุปได้ว่า งานพัฒนาชุมชน เริ่มต้นที่ประชาชน ลงท้ายที่ประชาชน เพราะประชาชน คือผู้ที่รับผลกระทบโดยตรงหรือ โดย อ้อม (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ ,2549)

ด้วยเหตุนี้ ในปีงบประมาณ 2549 กรมการพัฒนาชุมชน ได้กำหนดการแก้ไขปัญหาความยากจน เป็นภารกิจโดยตรง ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ ในการจัดทำโครงการปฏิบัติการ แก้นจนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน โดยใช้รูปแบบการแก้ไขความยากจนที่เน้นให้คนยากจนเข้ามามีส่วนร่วม ผสมผสานกับการใช้ทุนทางสังคมและทุนมนุษย์ มาเสริมแรงร่วมกับ ความคิดเชิงระบบ ปัจจัยที่สำคัญคือปรับทัศนคติและเพิ่มขีดความสามารถของคนจน ในการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยตนเอง ส่วนราชการร่วมหาทางออกจากความยากจน โดยการปรับวิถีการดำรงชีวิต การฝึกทักษะในการประกอบอาชีพ การดำเนินตามโครงการปฏิบัติการแก้นจนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือนนั้น จะเชื่อมต่อกับระบบศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนจังหวัด(ศจจ.จ.) ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนอำเภอ (ศจจ.อ)

นอกจากนี้ จังหวัดตราดซึ่งเป็นจังหวัดบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ หรือ CEO (Chief Executive Officer) เพื่อให้จังหวัดสามารถบริหารงาน แก้ไขปัญหา และพัฒนาพื้นที่ในเขตจังหวัด จึงต้องร่วมเป็นเจ้าภาพรับผิดชอบในการดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์แก้ไขปัญหาความยากจนดังกล่าว ในปี 2549 มีเป้าหมายตามโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือนจำนวนทั้งสิ้น 5,500 ครัวเรือน ซึ่งตามนโยบายของรัฐบาลให้คนจนหมดไป ภายในปี 2551 โดยมีการบูรณาการยุทธศาสตร์ แผนงาน โครงการ สรรพกำลังและทรัพยากรในจังหวัดโดยทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชน ทั้งนี้จังหวัดตราดมีทุนทางสังคมหลากหลาย อยู่ในพื้นที่โดยเฉพาะที่รู้จักคือ “เครือข่ายองค์กรชุมชนคนตราด” เป็นองค์กรภาคประชาชนที่มีความเข้มแข็ง จัดตั้งเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2544 เกิดขึ้นจากการหนุนเสริมของหน่วยงานภาครัฐ ดำเนินการมาแล้ว 6 ปี ปัจจุบันมี 18 เครือข่าย จำนวนกลุ่ม 1,391 กลุ่ม สมาชิก 96,883 ราย จำนวนเงินกองทุน 377,023,415 บาท เกิดการทำงานในลักษณะบูรณาการทำงานควบคู่กับทุกภาคส่วน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์เกิดการผนึกกำลังการทำงานของภาคประชาชน อย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน แต่การดำเนินงานของเครือข่ายองค์กรชุมชนดังกล่าว ยังขาดการมีส่วนร่วมของภาคีทุกภาคส่วน จึงยังไม่เกิดการยอมรับในการทำงาน ซึ่งกันและกัน ระหว่างภาครัฐและเครือข่ายองค์กรชุมชน หากมีการบริหารจัดการที่ดี จะเป็นทุนสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ แก้ไขปัญหาความยากจนและสร้างความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจฐานราก เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในที่สุด

ดังนั้น ผู้ศึกษาซึ่งเป็นข้าราชการสังกัดกรมการพัฒนาชุมชน จึงมีความสนใจที่จะศึกษาระดับความสำเร็จการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชน ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของเครือข่าย และเสนอแนะแนวทางปฏิบัติงานของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด ซึ่งจะทำให้การดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจน ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ผลการศึกษาที่ได้จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่งต่อการดำเนินงาน โครงการต่าง ๆ ของจังหวัดด้วย นอกจากนี้จะนำข้อบกพร่องจากการวิจัยไปแก้ไข และเสนอผลการศึกษาให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบการตัดสินใจในการดำเนินงาน โครงการอื่น ๆ อีกต่อไป

2. ปัญหาการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “ การมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด” นี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นปัญหาการวิจัยที่ต้องการหาคำตอบดังนี้

2.1 อยากทราบว่าเครือข่ายขององค์กรชุมชน มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน มีความสำเร็จอยู่ในระดับใด

2.2 อยากทราบว่า มีปัจจัยอะไรบ้างที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการทำงานร่วมกับภาคีการพัฒนา

2.3 อยากทราบว่าเครือข่ายองค์กรชุมชน มีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานการแก้ไขปัญหาความยากจนอะไรบ้างเพื่อที่จะเสนอแนะแนวทางและวิธีปฏิบัติงานของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด” ดังนี้

3.1 เพื่อศึกษาระดับความสำเร็จของการมีส่วนร่วมเครือข่ายองค์กรชุมชนในการทำงานแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน

3.2 เพื่อศึกษาปัจจัย ที่มีอิทธิพลต่อระดับความสำเร็จ ของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการทำงาน

3.3 เพื่อเสนอแนะแนวทางและวิธีปฏิบัติงานของ เครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4. ขอบเขตการวิจัย

4.1 **ขอบเขตด้านเนื้อหา** การศึกษาในครั้งนี้ เน้นการศึกษาระดับความสำเร็จของการมีส่วนร่วมเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน จังหวัดตราดและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการทำงาน ได้แก่ (1) ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความคาดหวังและประโยชน์ที่ได้จากเครือข่าย แรงจูงใจ (2) ปัจจัย

ภายนอกได้แก่ การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจน การมีส่วนร่วมของประชาชน และการได้รับการสนับสนุนทรัพยากร

4.2 ขอบเขตด้านตัวแปร กำหนดศึกษาตัวแปรอิสระประกอบด้วย (1) ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความคาดหวังและประโยชน์ที่ได้จากเครือข่าย แรงจูงใจ (2) ปัจจัยภายนอกได้แก่ การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจน การมีส่วนร่วมของประชาชน และการได้รับการสนับสนุนทรัพยากร และตัวแปรตามระดับความสำเร็จการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาคความยากจนอย่างยั่งยืน จังหวัดตราดมีส่วนร่วมใน 5 ด้าน 1)มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ 2)มีส่วนร่วมปฏิบัติงาน 3)มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา 4)มีส่วนร่วมรับประโยชน์ และ5)มีส่วนร่วมติดตามประเมินผล

4.3 ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้แก่เครือข่ายองค์กรชุมชนคนตราด จำนวน 18 เครือข่าย เก็บครบทั้ง 18 เครือข่าย กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา คณะกรรมการและสมาชิกเครือข่ายองค์กรชุมชน

4.4 ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาในเขตพื้นที่จังหวัดตราด ซึ่งประกอบด้วย 5 อำเภอ 2 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมืองตราด อำเภอเขาสมิง อำเภอแหลมงอบ อำเภอคลองใหญ่ อำเภอโป่งไร่ กิ่งอำเภอเกาะกูด และกิ่งอำเภอเกาะช้าง

4.5 ขอบเขตด้านระยะเวลา ทำการศึกษาตั้งแต่ เดือน พฤศจิกายน 2549 – มิถุนายน พ.ศ. 2550

5. กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยได้กำหนดเป็นกรอบแนวคิดการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ โดยพิจารณา ตัวแปรที่สำคัญ และคิดว่าน่าจะเป็น ปัจจัยต่อการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาคความยากจนอย่างยั่งยืนของจังหวัดตราด ดังนี้

3.1 ตัวแปรที่ศึกษา

3.1.1 ตัวแปรอิสระ (Independent variable)

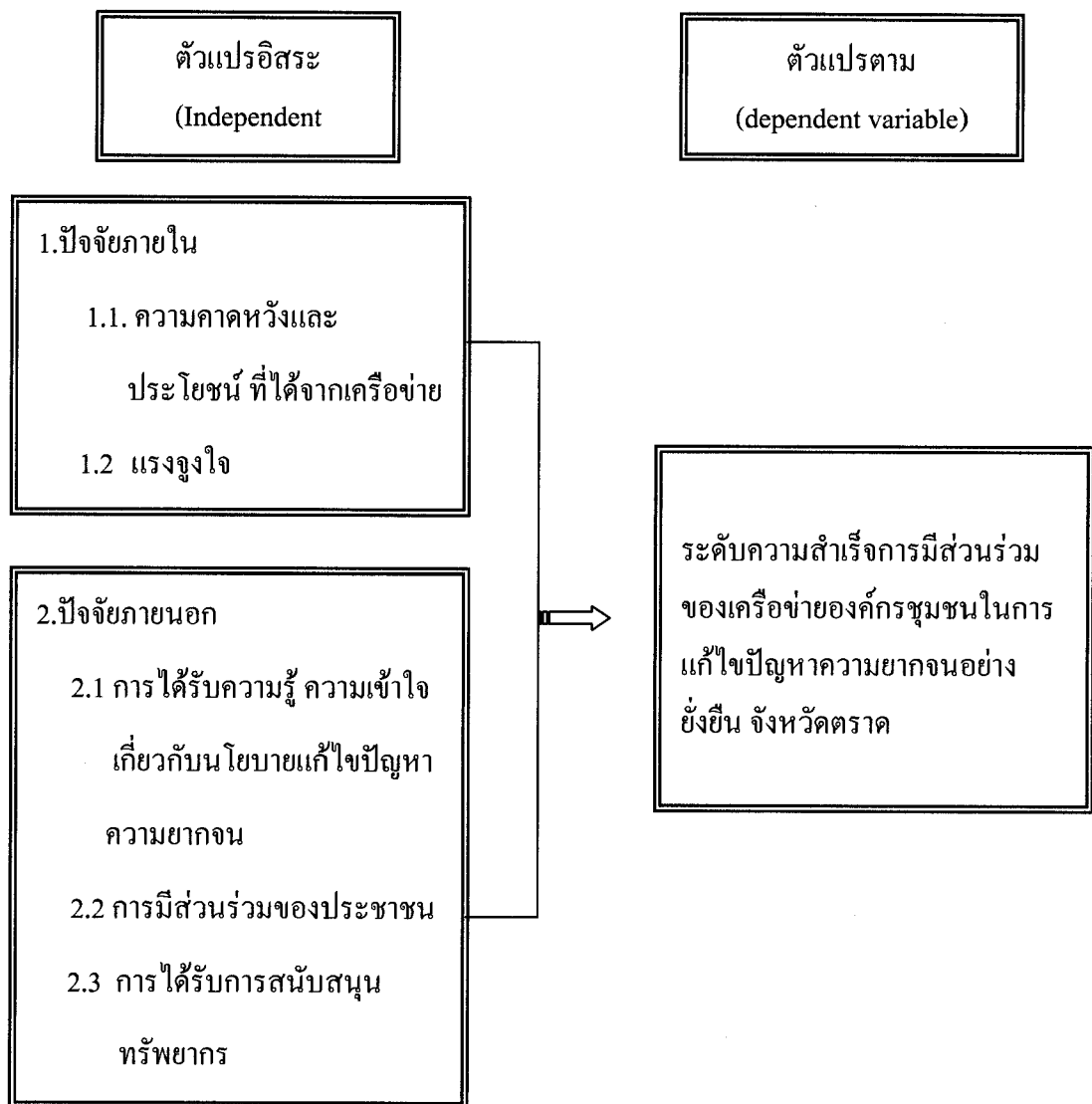
- 1) ความคาดหวังและประโยชน์ที่ได้จากเครือข่าย
- 2) แรงจูงใจ
- 3) การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจน

4) การมีส่วนร่วมของประชาชน

5) การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร

3.1.2 ตัวแปรตาม (Dependent variable) ได้แก่ระดับความสำเร็จการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด มีส่วนร่วมใน 5 ด้าน 1)มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ 2) มีส่วนร่วมปฏิบัติงาน 3) มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา 4) มีส่วนร่วมรับประโยชน์ และ 5) มีส่วนร่วมติดตามประเมินผล

สรุปกรอบแนวคิดที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ กับตัวแปรตาม ดังนี้

สำหรับที่มาของตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ตามกรอบแนวคิดดังกล่าวข้างต้นจะขอ
นำไปกล่าวไว้ในรายละเอียดบทที่ 2 ต่อไป

6. สมมติฐานการวิจัย

6.1 ความสำเร็จการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชน ในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน จังหวัดตราด มีไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80

6.2 ปัจจัยที่ประกอบไปด้วย ความคาดหวังและประโยชน์ที่ได้จากเครือข่าย แรงจูงใจ การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจน การมีส่วนร่วมของประชาชน การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร มีอิทธิพลต่อระดับความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชน ในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน จังหวัดตราด

7. นิยามเชิงปฏิบัติการ

7.1 เครือข่ายองค์กรชุมชน หมายถึง “เครือข่ายองค์กรชุมชนคนตราด” เป็นเครือข่ายภาคประชาชนระดับจังหวัด จัดตั้งเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2544 มีเครือข่าย 18 เครือข่าย มีการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และพบปะกันทุกเดือน

7.2 ความยากจน หมายถึง ครัวเรือนที่มีระดับรายได้ ต่ำกว่าเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อ 27 รายได้ต่ำกว่า 20,000 บาทต่อคนต่อปี ในปี 2548 และรวมถึงครัวเรือนที่ลงทะเบียนแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการ (สย. 1-8) ของจังหวัดตราด ที่กำหนดเป้าหมายดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือ จำนวนรวมทั้งสิ้น 5,500 คน ในปี 2549

7.3 ความยั่งยืน หมายถึง การช่วยให้ครัวเรือนค้นพบ และพัฒนาศักยภาพของ ตนเองจนสามารถ “พึ่งตนเองได้” ส่วนราชการ ร่วมหาทางออกจากความยากจน โดยปรับวิธีการ ดำเนินชีวิต การฝึกทักษะในการประกอบอาชีพและมีการพัฒนาที่มีความต่อเนื่องและที่สำคัญไม่ ให้คนจนกลับมาจนซ้ำอีก

7.4 ตัวแปรอิสระในการศึกษาวิจัย ในการศึกษาวิจัยมีตัวแปรอิสระประกอบด้วย ความคาดหวังและประโยชน์ที่ได้จากเครือข่าย แรงจูงใจ การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบาย แก้ไขปัญหาความยากจน การมีส่วนร่วมของประชาชน การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร ซึ่งผู้ ศึกษาวิจัยได้กำหนดนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการไว้ ดังนี้

7.4.1 ความคาดหวังและประโยชน์ที่ได้จากเครือข่าย หมายถึง ความคาดหวังใน การได้รับคำปรึกษา การได้รับความช่วยเหลือทางครอบครัว การได้เป็นที่ยอมรับของประชาชน และหน่วยงาน รวมทั้งคาดหวังว่าจะได้รับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างเครือข่าย

7.4.2 แรงจูงใจ หมายถึง แรงจูงใจ จากการได้รับสวัสดิการ จากการเป็นสมาชิก ทำให้มีความมั่นคงในชีวิต ได้รับค่าตอบแทนจากการปฏิบัติงาน และการได้รับการยอมรับยกย่องในสังคม

7.4.3 การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจน หมายถึง การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน เป็นอย่างดี และสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปจัดประชุมชี้แจงให้กับสมาชิกในเครือข่าย

7.4.4 การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในกลุ่มต่าง ๆ ในเครือข่าย รวมทั้งให้ความร่วมมือกับเครือข่ายและร่วมบริจาคสิ่งของ ต่าง ๆ ให้กับเครือข่าย

7.4.5 การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร หมายถึง การได้รับสนับสนุนทรัพยากร ได้เพียงพอกับการดำเนินการ และสามารถบริหารการใช้ทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพ

7.5 ตัวแปรตามที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ในการศึกษาวิจัยมีตัวแปรตาม คือระดับความสำเร็จการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาคความยากจนอย่างยั่งยืน จังหวัดตราด ซึ่งผู้ศึกษาวิจัยได้กำหนดนิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ ดังนี้

ระดับความสำเร็จการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาคความยากจนอย่างยั่งยืน จังหวัดตราด หมายถึง เครือข่ายองค์กรชุมชน ได้เข้ามามีส่วน 5 ร่วม คือ 1)มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ 2) มีส่วนร่วมปฏิบัติงาน 3) มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาค 4) มีส่วนร่วมรับประโยชน์ และ5) มีส่วนร่วมติดตามประเมินผล

8. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

8.1 สามารถนำความรู้ที่ได้จากงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในการสนับสนุนการทำงานที่มีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการทำงานให้เกิดประสิทธิภาพ

8.2 สามารถนำความรู้ที่ได้จากงานวิจัยไปปรับใช้เพื่อให้เกิดการยอมรับการทำงานระหว่างภาครัฐกับภาคีทุกภาคส่วน

8.3 สามารถนำความรู้ที่ได้จากงานวิจัยไป เพื่อไปเผยแพร่ให้ผู้ที่สนใจได้ศึกษาการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคีการพัฒนา

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษา เรื่องการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชน ในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน จังหวัดตราด ผู้ศึกษาได้รวบรวมแนวคิดทฤษฎีต่างๆ รวมทั้งระเบียบที่เกี่ยวข้อง มาเป็นแนวทางการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยครอบคลุมแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยในเรื่องต่อไปนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน
2. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่ายองค์กรชุมชน
3. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
4. แนวคิด ทฤษฎีความคาดหวังและแรงจูงใจ
5. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิด ทฤษฎีการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน ดังนี้

- 1.1 แนวคิดการแก้ไขปัญหาความยากจน
 - 1.2 นโยบายขจัดความยากจน
 - 1.3 ความหมายและแนวคิดของการจัดการแบบยั่งยืน
 - 1.4 แนวคิดเรื่องการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีและแผนยุทธศาสตร์การบริหารราชการ
- ##### 1.1 แนวคิดการแก้ไขปัญหาความยากจน

สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย (2547: 9-11) ความยากจนเป็นปัญหาระดับชาติ ซึ่งมีได้จำกัดอยู่เฉพาะความขัดสนทางเศรษฐกิจหรือด้านรายได้เพื่อการยังชีพเท่านั้นแต่ยังครอบคลุมถึงความยากจนเชิงโครงสร้างที่เกิดจากความขัดสนในหลายๆ ด้าน และการขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการต่างๆของรัฐ อันนำไปสู่ความไม่เสมอภาคและความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสังคม

นอกจากนี้ ปัญหาความยากจนในปัจจุบัน เป็นปัญหาในเชิงระบบและโครงสร้างระดับชาติที่สั่งสมมานาน จนกลายเป็นอุปสรรคสำคัญต่อความยั่งยืนในการพัฒนาประเทศ แม้ว่าภาครัฐจะให้ความสนใจในการแก้ไขปัญหาความยากจนมาโดยตลอด แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขให้บรรลุผลได้เป็นรูปธรรม ในขณะที่สภาพแวดล้อมทางการเมืองเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมที่

เปลี่ยนแปลงไปได้ส่งผลให้ปัญหาความยากจน มีความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น ช่องว่างของการกระจายรายได้ระหว่างคนจนกับคนรวยยังอยู่ในระดับสูงส่งผลให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม

ดังนั้น ปัญหาความยากจนจึงจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขแบบองค์รวม โดยเชื่อมโยงมิติต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบครบวงจร ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้กำหนดให้การแก้ไขปัญหาความยากจนของประเทศเป็นปัญหาที่จะต้องเร่งดำเนินการอย่างต่อเนื่องตลอดแผนฯ โดยกำหนดเป้าหมายการลดสัดส่วนคนจนให้เหลือร้อยละ 12 ในปี 2549

จะเห็นได้ว่าการแก้ไขปัญหาความยากจน จำเป็นต้องอาศัยการผนึกกำลังของทุกภาคส่วนในสังคมและต้องดำเนินการพร้อมกันทุกระดับทั้งในระดับชาติ ท้องถิ่นและชุมชน ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจน และกลยุทธการจัดการแก้ไขปัญหาความยากจนในปีงบประมาณ 2546-2547

ทั้งนี้ ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจน มติคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2545 เห็นชอบกรอบยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจน 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

1. การส่งเสริมนโยบายเศรษฐกิจมหภาคให้เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาความยากจนเช่น นโยบายการค้าที่ส่งผลดีต่อภาคเกษตรและแรงงาน นโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น นโยบายภาษี และมาตรการการเงินการคลังต่าง ๆ ที่สนับสนุนการแก้ไขปัญหาความยากจน เป็นต้น

2. การเพิ่มศักยภาพและโอกาสของคนจน โดยเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เศรษฐกิจชุมชน การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การเพิ่มศักยภาพและบทบาทของชุมชนมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาความยากจนในท้องถิ่นของตน โดยส่งเสริมการจัดการทำแผนชุมชนให้ครบทุกตำบล

3. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อสนับสนุนการมีที่ดินทำกินของเกษตรกรรายย่อย การจัดการน้ำเพื่อการเกษตร การส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น รวมทั้งการปรับปรุงและเร่งรัดกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4. การพัฒนาระบบคุ้มครองทางสังคม เพื่อมุ่งไปสู่การจัดสวัสดิการสังคมโดยชุมชนในรูปแบบที่พึ่งตนเองมากขึ้น โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณดำเนินงานตามความพร้อมของแต่ละพื้นที่

5. การปรับปรุงระบบบริหารจัดการภาครัฐ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน โดยกำหนดพื้นที่เป้าหมายที่มีคนจนอยู่หนาแน่น ปรับกระบวนทัศน์ บทบาทหน่วยงานภาครัฐ สนับสนุนบทบาทชุมชนและภาคีการพัฒนา การวางแผนแบบบูรณาการ ปรับปรุงระบบงบประมาณและพัฒนาระบบข้อมูล

กลยุทธ์การแก้ไขปัญหาความยากจน เพื่อให้การบริหารจัดการแก้ไขปัญหาความยากจนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพตามยุทธศาสตร์ดังกล่าวคณะรัฐมนตรี จึงได้มีมติ เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2546 เห็นชอบกลยุทธ์การจัดการปัญหาความยากจนปีงบประมาณ 2546 – 2547 ประกอบด้วยเรื่องสำคัญ 3 เรื่อง ได้แก่

1) แนวทางการจัดการรายจ่ายงบประมาณสำหรับแก้ไขปัญหาความยากจน โดยการจัดสรรงบประมาณรายจ่ายปี 2547 เน้นการลดภาระรายจ่าย การเพิ่มรายได้ การแก้ไขปัญหาเกษตรกรยากจนแบบครบวงจร และในระยะเร่งด่วนปีงบประมาณ 2546 เน้นการปรับการกระจายงบประมาณให้เป็นธรรมโดยเน้นภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากขึ้น นอกจากนี้ให้มีกลไกกลางโดยให้กระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำแผนงบประมาณการแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงบูรณาการ ปี 2547 และคณะกรรมการ กนภ. ประสานและติดตามการแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับพื้นที่ให้ตรงกับพื้นที่เป้าหมายและกลุ่มเป้าหมาย

2) การกำหนดพื้นที่เป้าหมายเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจน ได้จากการประมวลผลจากข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2 ค.) ในปี 2544 ประกอบด้วย ข้อมูล 6 กลุ่ม 31 ตัวชี้วัด ได้แก่ กลุ่มสภาพพื้นฐาน กลุ่มผลผลิต รายได้และการมีงานทำ กลุ่มสาธารณสุขและการอนามัย กลุ่มแหล่งน้ำ กลุ่มความรู้ การศึกษาและวัฒนธรรม และกลุ่มทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม แล้วคัดเลือกพื้นที่เป้าหมายหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 และ 2 ต่อจากนั้นทำการตรวจสอบและปรับพื้นที่เป้าหมายให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปี 2545 แล้วกำหนดเป็นพื้นที่เป้าหมาย

3) การบูรณาการแผนชุมชนเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนและเอาชนะความยากจน แผนชุมชนเป็นแผนที่เกิดขึ้นจากการจัดการและกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน ซึ่งชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันกำหนดกิจกรรมขึ้นมาเอง รวมทั้งชุมชนร่วมกันดำเนินการตามแผนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยแผนชุมชนถือเป็นแผนปฏิบัติการระดับชุมชน ตำบลที่จัดทำขึ้นโดยชุมชนเพื่อชุมชน ทั้งนี้ภาครัฐและภาคีการพัฒนาเป็นเพียงผู้ประสานงานและให้การสนับสนุนเท่านั้น การบูรณาการแผนชุมชน เป็นการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชน โดยเน้นการเสริมสร้างความสามารถในการจัดการการพัฒนาและแก้ไขปัญหาโดยชุมชนเพื่อชุมชนมีกระบวนการบูรณาการความคิด บูรณาการคน และบูรณาการทรัพยากร โดยใช้พื้นที่หรือชุมชน

เป็นศูนย์กลาง และใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือ โดยกิจกรรมบางส่วนชุมชนสามารถดำเนินการได้เอง กิจกรรมบางส่วนที่เกินศักยภาพของชุมชนให้ผลักดันให้ อบต. สนับสนุน โดยเชื่อมโยงกับแผนของ อบต. และแผนอำเภอ แผนจังหวัด

ต่อมา หน่วยงานกรมการพัฒนาชุมชน (2546: 29-30) กระทรวงมหาดไทยได้กำหนดให้มีการแก้ไขปัญหาความยากจนและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของหมู่บ้านและครัวเรือนที่ยากจน เป้าหมายตามเครื่องชี้วัดข้อมูล จปฐ. และข้อมูลกชช.2 ค. ตามยุทธศาสตร์ของกระทรวงมหาดไทยด้านการบริหารการพัฒนาและการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และตามยุทธศาสตร์ชาติในด้านการแก้ไขปัญหาความยากจน รวมทั้งสนองนโยบายรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาความยากจนของผู้มีรายได้น้อยกว่าเกณฑ์ชี้วัด จปฐ. 20,000 บาทต่อคนต่อปี ให้หมดสิ้นไปในการนำไปสู่ “บ้านเมืองนำอยู่ เชิดชูคุณธรรม” พ.ศ. 2546 – 2551

เพื่อให้การแก้ไขปัญหาความยากจนเป็นรูปธรรมรัฐบาลจึงวางนโยบายเชื่อมโยงการแก้ไขความยากจนทุกระดับตามนโยบายขจัดความยากจนดังนี้

1.2 นโยบายขจัดความยากจน

“ความยากจน” เป็นสิ่งที่กีดกร่อนบั่นทอนชีวิตผู้คนและทำให้สังคมไทยอ่อนแอมาเป็นเวลานาน อีกทั้งเป็นที่มาของปัญหาต่าง ๆ มากมาย การที่จะนำพาผู้คนและสังคมไปสู่ความมั่นคงเข้มแข็ง อยู่เย็นเป็นสุขได้ จึงต้องขจัดความยากจนให้หมดไปจากสังคมไทย รัฐบาลจึงตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว และได้ถือเป็นนโยบายสำคัญของชาติ ที่จะเอาชนะความยากจน โดยปรับปรุงระบบบริหารจัดการทั้งระบบ เชื่อมโยงการแก้ไขความยากจนทุกระดับ ตั้งแต่บุคคล ชุมชน และประเทศ โดยมีศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติ (ศตจ.) เป็นเจ้าภาพหลักในการบริหารจัดการ

ในระดับบุคคล รัฐบาลจะเน้นการขยายโอกาส สร้างรายได้ ลดรายจ่ายเพิ่มช่องทางการเข้าถึงทุน ซึ่งรวมถึง เงินทุน กรรมสิทธิ์ที่ดิน และองค์ความรู้

ในระดับชุมชน รัฐบาลจะดำเนินการเสริมสร้างขบวนการชุมชนเข้มแข็งและให้คนจนสามารถเชื่อมโยงประโยชน์จากปัจจัยแวดล้อม ระดับมหภาค ไปถึงคนจนในชุมชน รัฐบาลจะพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานด้านการเกษตรในระดับชุมชน เช่น โรงสีชุมชน โรงปุ๋ยเกษตรอินทรีย์ชุมชน ซึ่งจะต้องจัดให้มีทั่วถึงทุกอำเภอและสหกรณ์เครื่องจักรกลเกษตรขั้นพื้นฐาน การสร้างระบบบริหารจัดการขนส่งสินค้าเกษตร และระบบการตลาด สินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้จะพัฒนาระบบการเงินที่สนับสนุนเศรษฐกิจฐานรากจากกองทุนหมู่บ้าน ที่มีความพร้อมคู่ธนาคารหมู่บ้านที่ให้โอกาสเข้าถึงแหล่งเงินทุนอย่างยั่งยืน รัฐบาลเห็นว่า ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นพลังสำคัญในการต่อสู้ความยากจนดังนั้น รัฐบาลจะได้จัดสรรงบประมาณตามขนาดประชากร

(Small Medium Large: SML) ให้ครบทุกหมู่บ้านและชุมชนเพื่อให้ชุมชนสามารถใช้บริหารแก้ไขปัญหาของตนเอง

ในระดับประเทศรัฐบาลจะส่งเสริมให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินอย่างทั่วถึงและพอเพียง เพื่อให้สามารถเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรในระยะยาว โดยบริหารการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุดควบคู่กับการปรับปรุงคุณภาพดิน รัฐบาลเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการทรัพยากรน้ำ จัดหาและจัดสรรน้ำให้สอดคล้องกับความเหมาะสมของพื้นที่และความต้องการ ในระบบการผลิตของเกษตรกรอย่างทั่วถึง และจัดตั้งนิติบุคคลเฉพาะกิจ (Special Purpose Vehicles : SPV) เพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการด้านการผลิต การแปรรูป การตลาด และแหล่งทุน เพื่อลดความเสี่ยงให้แก่เกษตรกร จัดตั้งระบบบริหารจัดการสินค้าเกษตรรายผลิตภัณฑ์ เพื่อเน้นการสร้างเสถียรภาพ ด้านราคาสินค้าเกษตร ที่ให้ผลตอบแทนต่อเกษตรกรอย่างเป็นธรรม รวมทั้งจะขยายขอบเขตการประกันสังคม ให้ครอบคลุมแรงงานนอกระบบและแรงงานในภาคเกษตรอีกด้วย

การจัดทำ Road Map ในการต่อสู้เพื่อเอาชนะ ความยากจน แบ่งการดำเนินงานเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 (พ.ศ.2547) เป็นขั้นตอนการบูรณาการแนวคิด การจดทะเบียน/สำรวจ ตรวจสอบ/วิเคราะห์ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน และเร่งแก้ปัญหา ความเดือดร้อน ที่สำคัญ โดยเฉพาะ ปัญหาหนี้สิน การจัดที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัยและส่งเสริมอาชีพ รายได้

ระยะที่ 2 (พ.ศ.2548 - 2549) เป็นขั้นตอนขยายผลการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนต่างๆ ของประชาชนให้หมดสิ้นไปโดยเร็ว

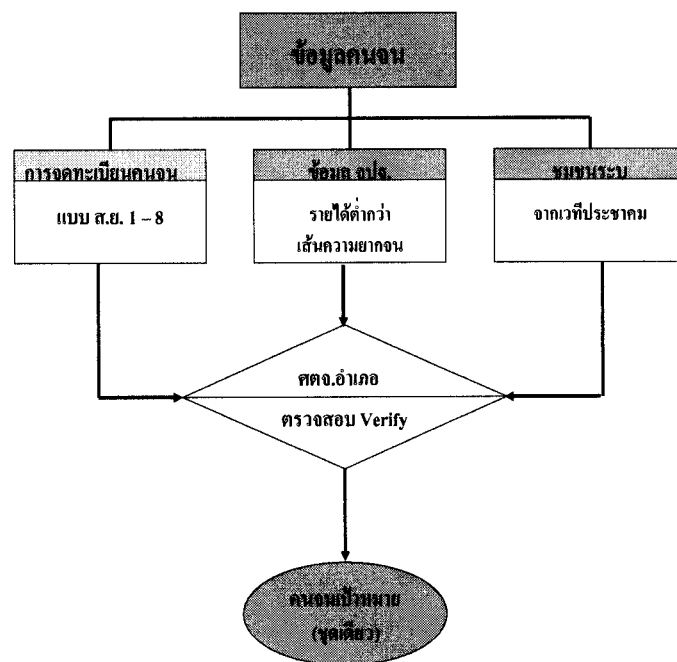
ระยะที่ 3 (พ.ศ.2550 - 2551) เป็นขั้นตอนการสร้างความยั่งยืน ในการแก้ไขปัญหาความยากจน

สรุป นโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจน รัฐบาลต้องการขจัดความยากจนให้หมดไปจากสังคมไทย ได้ถือเป็นนโยบายสำคัญของชาติ โดยเชื่อมโยงการแก้ไขความยากจนทุกระดับ ตั้งแต่ บุคคล ชุมชน และประเทศ โดยมีศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติ (ศตจ.) เป็นเจ้าภาพหลักในการบริหารจัดการ ทั้งนี้จำเป็นต้องอาศัยการผนึกกำลังของทุกภาคส่วนในสังคมและต้องดำเนินการพร้อมกันทุกระดับทั้งในระดับชาติ ท้องถิ่น

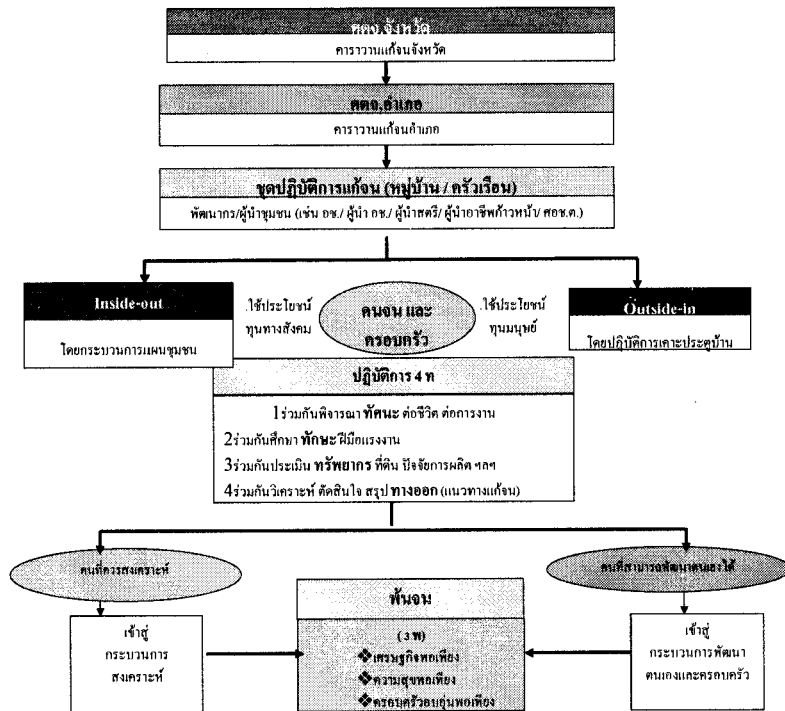
การแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือนเป็นการแก้ไขปัญหาความยากจน ในระดับบุคคลและชุมชนที่ต้องเร่งดำเนินการเพื่อให้เป็นรูปธรรมและเกิดความยั่งยืน โดยกำหนด แนวทางการดำเนินงานดังนี้

1.2.1 โครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน

แนวคิดโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2549: 3) เป็นโครงการที่กรมการพัฒนาชุมชนจัดทำขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจนระดับครัวเรือนให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างยั่งยืน และเป็นโครงการที่ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติ (ศตจ.) ได้อนุมัติและสนับสนุนงบประมาณให้ดำเนินการกลยุทธ์สำคัญในการแก่งจนของโครงการคือการใช้วิธีประสาน 2 พลัง คือพลังจากภายในชุมชน (Inside-out) โดยกระบวนการแผนชุมชน และพลังจากภายนอก (Outside - in) โดยการปฏิบัติการ 4 ท เพื่อนำไปสู่ 3 พ ภายใต้ความคิด “หากเปลี่ยนทัศนคติคนจนได้ จะนำมาซึ่งการเปลี่ยนความคิด เปลี่ยนชีวิต และเปลี่ยนอนาคต มีทางออกที่พ้นจน บนความตั้งใจ พื้นฐานทักษะและทรัพยากรที่มีอยู่ของครัวเรือนและชุมชน พร้อมกับการให้การสนับสนุนของส่วนราชการและภาคเอกชน

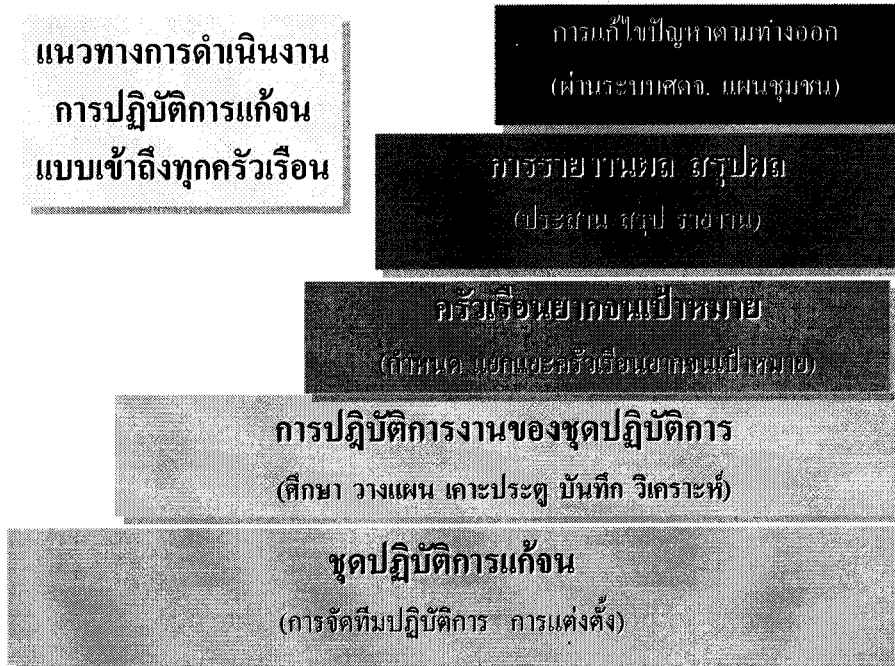

ภาพที่ 1.1 การดำเนินงานการปฏิบัติการแก่งจนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน กรมการพัฒนาชุมชน (เว็บไซต์กรมการพัฒนาชุมชน [http:// www.cdd.go.th/poor](http://www.cdd.go.th/poor)) คั่นคืนวันที่ 20 มกราคม 2550

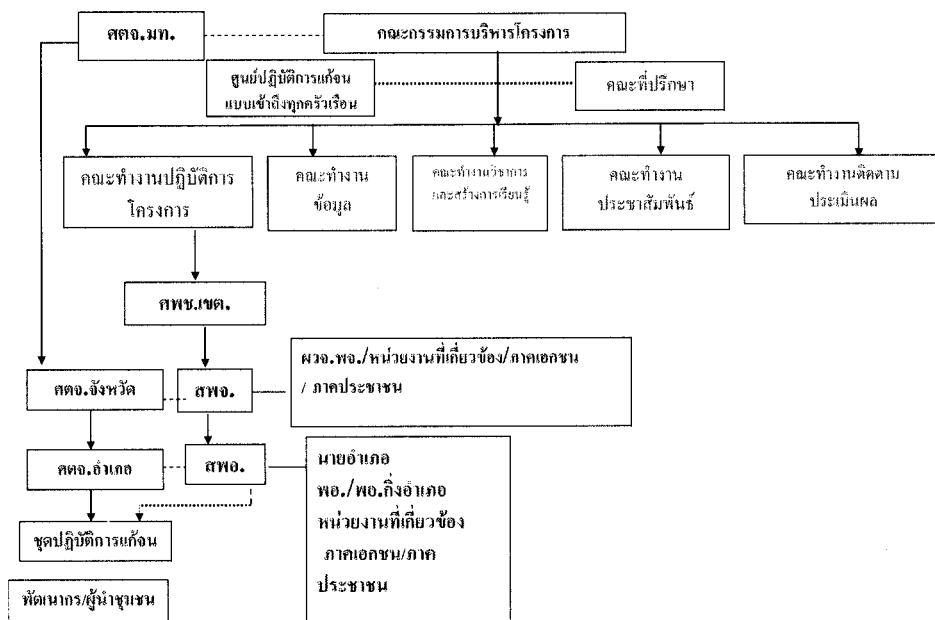
ภาพที่ 1.2 แผนภูมิโครงการปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน

(เว็บไซต์กรมการพัฒนาชุมชน [http:// www.cdd.go.th/poor](http://www.cdd.go.th/poor)) ค้นคืนวันที่ 20 มกราคม 2550

ภาพที่ 1.3 แนวทางการดำเนินงานการปฏิบัติการแ่จ้นแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน (เว็บไซต์กรมการพัฒนาชุมชน [http:// www.cdd.go.th/poor](http://www.cdd.go.th/poor)) ค้นคึนวันที่ 20 มกราคม 2550

แผนภูมิกลไกการบริหาร “โครงการปฏิบัติการแ่จ้นแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน”

ภาพที่ 1.4 แผนภูมิกลไกการบริหาร โครงการปฏิบัติการแ่จ้นแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน (เว็บไซต์กรมการพัฒนาชุมชน [http:// www.cdd.go.th/poor](http://www.cdd.go.th/poor)) ค้นคึนวันที่ 20 มกราคม 2550

หลักการ ประชาชนเป็นศูนย์กลาง ประชาชนมีส่วนร่วม

สมมติฐาน เปลี่ยนความคิด เปลี่ยนชีวิต เปลี่ยนทัศนะ เปลี่ยนอนาคต

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อยกระดับรายได้ครัวเรือนยากจนให้พ้นเส้นความยากจน 1,230 บาท / คน/เดือน
- 2) เพื่อปรับทัศนะและเพิ่มขีดความสามารถของคนจนในการแก้ปัญหาความยากจน
- 3) เพื่อให้ชุมชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสังคมและความยากจนด้วยกระบวนการแผนชุมชน

เป้าหมายทั้งประเทศ ชุมชนจำนวน 74,435 ชุมชน ครัวเรือนยากจน จำนวน 1,000,000 ครัวเรือน

ชุดปฏิบัติการ แก่งน ประกอบด้วย พัฒนาการ และผู้นำชุมชน มีหน้าที่

- 1) จัดเวทีประชาคมเพื่อหากลุ่มเป้าหมาย
- 2) เคาะประตูบ้าน สอบถามสารทุกข์สุกดิบ ตั้งคำถาม กระตุ้นความคิดเกี่ยวกับ 4 ท เพื่อให้เกิด 3 พ นำข้อมูลมาวิเคราะห์/ สังเคราะห์ เป็นรายครัวเรือนและภาพรวมของหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อนำเข้าสู่เวทีประชาคมในการปรับแผนชุมชน
- 3) ประสานงานร่วมกับภาคีการพัฒนาต่าง ๆ ในหมู่บ้าน/ชุมชน
- 4) ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงาน
- 5) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

ปฏิบัติการ 4 ท. ชุดปฏิบัติการแก่งน ๆ ทำการวางแผนเพื่อที่จะไปเคาะประตู สอบถามความเป็นอยู่สารทุกข์สุกดิบของคนจน เปรียบเสมือนหมอไปเยี่ยมคนไข้ โดยใช้หลัก 4 เพื่อทำให้คนยากจนไปสู่ 3 พ โดย ท.ที่ 1 คือ **ทัศนะ** : พุดคุยถึง ความคิดเห็นของคนในครัวเรือนเกี่ยวกับ การดำเนินชีวิต ต่อการทำงานรายได้ รายจ่าย การออม เป็นต้นเพื่อปรับจิตใจให้มีความพร้อมที่จะแก้ไขปัญหาคความยากจนของตนเองและครอบครัว ท ที่ 2 คือ **ทักษะ**: พุดคุยถึงความรู้ ความเก่งหรือความชำนาญของคนในครัวเรือน ว่าแต่ละคนมีความรู้ความสามารถด้านใดกันบ้าง สามารถนำไปประกอบอาชีพหารายได้เพิ่มขึ้นได้หรือไม่อย่างไร ท ที่ 3 คือ **ทรัพยากร** : พุดคุยถึง

ทรัพยากรของครัวเรือนและหมู่บ้านว่ามีอะไรบ้าง ที่จะนำมาใช้เพื่อแก้จน เช่น ในครัวเรือนที่มีที่ดิน แหล่งน้ำ ปัจจัยการผลิต อื่นๆ หรือไม่ หมู่บ้านมีที่ดิน แหล่งน้ำ โรงงาน/สถานประกอบการ / แหล่งสร้างอาชีพ/รายได้ ปัจจัยการผลิตอื่น ๆ หรือไม่ ท ที่ 4 คือ ทางออก : พุดคุยถึงทางออกร่วมกับสมาชิกของครัวเรือนทั้งหมดว่าควรทำอะไรบ้าง ให้พ้นจากความยากจน และช่วยให้ครัวเรือนพบทางออก โดยอาจจะพาไปเรียนรู้จากครัวเรือนที่ประสบความสำเร็จในการแก้จน หรือการพาครัวเรือนยากจนไปศึกษาดูงาน เพื่อนำมาปรับใช้กับตนเอง โดยเน้นการดำรงชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ การออม เป็นต้น

การกำหนดผลสำเร็จ 3 พ ชุดปฏิบัติการต้องให้การติดตาม สนับสนุน และ ประเมินผลการปฏิบัติตามข้อตกลงของครัวเรือนยากจนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในท้ายที่สุดจะส่งผลให้ได้ครัวเรือนยากจนดังกล่าว พ้นความยากจน และมีเศรษฐกิจพอเพียง ความสุขพอเพียง และครอบครัวอบอุ่นพอเพียง ดังนี้ พ ที่ 1 : **เศรษฐกิจพอเพียง** การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในครัวเรือนจะต้องมีความพอประมาณในเรื่องลดรายจ่ายในครัวเรือน เช่น เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืช ผักสวนครัว การแปรรูปผลผลิต เป็นต้น และเสริมกิจกรรมเพื่อลดต้นทุนการผลิตในการประกอบอาชีพของครัวเรือน เช่น ใช้ปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยอินทรีย์ครัวเรือน จะต้องมีเหตุผล เพื่อลดค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยในครัวเรือน หรือ ลด ละ เลิกอบายมุข การใช้เหตุผลนั้น ครัวเรือนเกษตรกรควรที่จะปรับเปลี่ยนในการดำรงชีวิตเดิม ๆ ที่พึ่งพาสารเคมีในการทำเกษตร โดยหันกลับมาทำเกษตรกรรมผสมผสานทำไร่นาสวนผสม หรือ วนเกษตร เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรธรรมชาติ หรือเป็นครัวเรือนที่ประกอบอาชีพโดยสุจริตและควรเพิ่มรายได้ เช่น ทำอาชีพเสริม ผลิตสินค้า OTOP เป็นต้นการเสริมภูมิคุ้มกัน เปรียบเสมือนเป็นการสร้างวินัยการออมและออมทรัพย์ไว้กับกลุ่มกองทุนในชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง หรือกองทุนอื่น ๆ ในชุมชน พ ที่ 2 : **ความสุขพอเพียง** เราอยากมีความสุขมากหรือน้อยเราต้องกำหนดเองเช่น สุขจากการมีทรัพย์ คือ ความภูมิใจในทรัพย์ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรง ความขยันหมั่นเพียรของตน และโดยชอบธรรม สุขจากการไม่เป็นหนี้ คือ ความภูมิใจ เอิบอímใจ ของการไม่เป็นหนี้สินติดค้างใคร สุขเกิดจากความประพฤติไม่มีโทษ ความภูมิใจ เอิบอímใจ ของการประพฤติสุจริต ไม่บกพร่องเสียหายทั้งทางกาย วาจา และใจ บันไดสู่ความสุข เมื่อทำได้ชีวิตจะมีแต่ความสุข คือ มองตัวเองว่าดีและมีค่าทุกวัน มองคนอื่นดี มองโลกในแง่ดี ทำวันนี้ให้ดีที่สุด มีความหวังและเชื่อมั่นว่าอนาคตจะดีเสมอ และปรับปรุงตัวเองเสมอ คือรู้จักการให้อภัย รู้จักเกรงใจ ขยัน อดทน หมั่นหาความรู้ พ ที่ 3 : **ครอบครัวอบอุ่นพอเพียง** คือคนในครัวเรือนมีโอกาสอยู่พร้อมหน้ากันมีเวลาให้กัน ทำกิจกรรมพร้อมกัน เคารพ นับถือซึ่งกันและกัน มีการปรึกษาหารือกันเพื่อแก้ไขปัญหาในครอบครัว หรือมีการเรียนรู้ร่วมกัน

ตัวชี้วัดและเกณฑ์

- 1) ร้อยละ 50 ของครัวเรือนยากจนได้รับการยกระดับรายได้เฉลี่ยมากกว่า 1,230 บาท/คน/เดือน
- 2) ร้อยละ 50 ของครัวเรือนยากจนมีความพึงพอใจในการดำรงชีวิตด้านเศรษฐกิจพอเพียง สุขภาพพอเพียง และครอบครัวอบอุ่นพอเพียง
- 3) ร้อยละ 50 ของหมู่บ้านใช้กระบวนการแผนชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจน
- 4) ครัวเรือนยากจนร้อยละ 50 ผ่านเกณฑ์ จปฐ. ข้อ 19 ครอบครัวมีความอบอุ่น
- 5) ครัวเรือนยากจนร้อยละ 50 ผ่านเกณฑ์ จปฐ. อย่างน้อยร้อยละ 70 ของตัวชี้วัด จปฐ. ทั้งหมด
- 6) ครัวเรือนยากจนร้อยละ 50 เป็นสมาชิกกลุ่มเศรษฐกิจชุมชน

สรุป โครงการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน เป็นวิธีการหนึ่งในการแก้ไขปัญหาความยากจน ที่กรมการพัฒนาชุมชนจัดทำขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับครัวเรือนให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างยั่งยืน กลยุทธ์สำคัญในการแก้จนของโครงการคือการใช้วิธีประสาน 2 พลัง คือพลังจากภายในชุมชน (Inside-out) โดยกระบวนการแผนชุมชน และพลังจากภายนอก (Outside - in) โดยการปฏิบัติการ 4 ท เพื่อนำไปสู่ 3 พ ภายใต้ความคิด “หากเปลี่ยนทัศนคติคนจนได้ จะนำมาซึ่งการเปลี่ยนความคิด เปลี่ยนชีวิต และเปลี่ยนอนาคต มีทางออกที่พ้นจน บนความตั้งใจ พื้นฐานทักษะและทรัพยากร ที่มีอยู่ของครัวเรือนและชุมชน พร้อมกับการให้การสนับสนุนของส่วนราชการและภาคเอกชน”

ดังนั้น เพื่อให้การแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับครัวเรือนให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างยั่งยืน จึงต้องอาศัยแนวคิดการจัดการแบบยั่งยืนมาใช้ในการดำเนินโครงการ

1.3 ความหมายและแนวคิดของการจัดการแบบยั่งยืน

คำว่าความยั่งยืน (Sustainability) ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในปัจจุบัน และมีความหมายแตกต่างกันในเรื่องของคำนิยามในวรรณกรรมด้านสิ่งแวดล้อมและเศรษฐศาสตร์ในช่วงปี 1970 ได้ให้ความหมายของคำว่ายั่งยืนว่าเป็นขีดความสามารถในการรักษากระบวนการหรือทรัพยากรให้อยู่ ณ ระดับใดระดับหนึ่ง ซึ่งในที่นี้รวมถึงทรัพยากรทางการเงินและทรัพยากรมนุษย์ด้วย ต่อมาในช่วงปี 1980 ได้เกิดคำว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ขึ้น ซึ่งเน้นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการในปัจจุบัน โดยมิได้ทำให้ความสามารถในการตอบสนองความต้องการของชุมชนรุ่นหน้าลดลง มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันดังนี้

วราพร ศรีสุพรรณ (อ้างใน รวีกานต์ แสนไชย, 2534) ได้อธิบายแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนว่าเป็นแนวคิดที่สืบเนื่องมาจากแนวคิดในการอนุรักษ์ (Conservation) ซึ่งเน้นการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยาวนาน ขณะที่แนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน หมายถึง รูปแบบการพัฒนาที่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างต่อเนื่องยาวนาน โดยไม่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติความขาดแคลนหรือเกิดภาวะมลพิษ ทั้งนี้การพัฒนาแบบยั่งยืนจะครอบคลุมการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ระบบนิเวศ และการประสานสัมพันธ์ในสาขาการพัฒนาต่าง ๆ อีกด้วย โดยแนวคิดดังกล่าวได้เริ่มตั้งแต่ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) ที่ระบุว่า การวางแผนพัฒนาทั้งในระดับโครงการและระดับภาค จะต้องมีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้สามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีการป้องกันภาวะมลพิษที่จะเกิดขึ้นด้วย

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (อ้างใน รวีกานต์ แสนไชย, 2540) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืนว่าหมายถึง ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่นำเอาทรัพยากรทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็น ธรรมชาติ มนุษย์ การเงิน และกายภาพมาจัดการ เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคง การอยู่ดีกินดี และความสุขสมบูรณ์ที่เพิ่มขึ้น การพัฒนาแบบยั่งยืนขึ้นอยู่กับจัดการทางสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยมีแนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืน ดังนี้

1) ต้องแก้ไขปัญหาคความยากจนอย่างรีบด่วน เพราะความยากจนมีส่วนสำคัญ ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมทางทรัพยากรธรรมชาติหรือมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่ถูกต้อง หากสนองความต้องการพื้นฐานของผู้ยากไร้ให้มีปัจจัยที่สามารถดำรงชีวิตได้ การทำลายทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมก็จะลดลง

2) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเปลี่ยนวิธีการผลิตและการบริโภค เป็นการลดแรงกดดันต่อธรรมชาติ

3) ลดการใช้พลังงานอย่างฟุ่มเฟือย

4) นำเทคโนโลยีมาใช้ที่เหมาะสมเพื่อสนองความต้องการของประชาชน ภายได้ทรัพยากรที่จำกัด โดยที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากนัก

กล่าวโดยสรุป แนวทางการพัฒนาแบบยั่งยืนจะต้องมุ่งเน้นพัฒนา 3 ด้านพร้อม ๆ กันคือ ทางด้านสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจน ทางด้านเศรษฐกิจเพื่อเน้นการสร้างคุณภาพของการพัฒนา และทางด้านนิเวศเพื่อรักษาความยั่งยืนยาวนานของธรรมชาติ

เสรี พงศ์พิศ (2547: 15-16) “การพัฒนาที่ยั่งยืนหมายถึงการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ผู้คนในอนาคตเกิดปัญหาในการตอบสนองความต้องการ

ของตนเอง” (นิยามของคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืนรวมความถึง 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน โครงการพัฒนาใด ๆ ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบทั้งสามด้านนี้) การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นอะไรที่ไกลกว่าเพียงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการเปลี่ยนโครงสร้างระบบเศรษฐกิจและสังคมเพื่อลดการบริโภครายการและสิ่งแวดล้อมลงไปในระดับที่ยังรักษาความสมดุลที่ดี ทำให้คนอยู่ร่วมกับธรรมชาติโดยไม่ทำลายล้างอย่างที่ผ่านมาและยังทำกันอยู่หลายแห่ง ให้อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน อยู่ดีกินดี และอยู่เย็นเป็นสุข

“การพัฒนาที่ยั่งยืน” เป็นคำที่ถูกใช้คู่กับคำว่า “ธรรมาภิบาล” (good governance) ถือว่าเป็นสองคำที่สัมพันธ์กันอยู่กันอย่างแยกจากกันไม่ได้ โดยโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) เห็นว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ถ้าหากมีธรรมาภิบาล และธรรมาภิบาลก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

สรุปได้ว่า ในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราดนั้น เพื่อให้เกิดความยั่งยืน จึงต้องนำเอาทรัพยากรทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ มนุษย์ การเงิน และกายภาพมาจัดการ เพื่อก่อให้เกิดความมั่งคั่ง การอยู่ดีกินดี และความ สุขสมบูรณ์ที่เพิ่มขึ้น การพัฒนาแบบยั่งยืนขึ้นอยู่กับจัดการทางสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องและเหมาะสม ดังนั้นเครือข่ายองค์กรชุมชนมีส่วนร่วม ในการมีส่วนร่วมคิด การมีส่วนร่วมทำ การมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหา การมีส่วนร่วมรับประโยชน์ และการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล

นอกจากการแก้ไขปัญหาความยากจนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนแล้ว ภาครัฐได้นำแนวคิดการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี และแผนยุทธศาสตร์การบริหารราชการ มาใช้ในการทำงาน เพื่อให้การแก้ไขปัญหาต่างๆ บังเกิดผลดีแก่ประชาชน โดยเน้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจของภาครัฐมากขึ้นการประกันและคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ภาครัฐมีการบริหารการปกครองที่โปร่งใส สามารถตรวจสอบโดยประชาชน โดยสรุปดังนี้

1.4 แนวคิดเรื่อง การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี และแผนยุทธศาสตร์การบริหารราชการ

แนวคิดเรื่องการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่เป็นการสะสมความรู้ที่เป็นวัฒนธรรม ในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมวลมนุษย์นับเป็นพันๆ ปี ซึ่งเป็นหลักการเพื่อการอยู่ร่วมกันในบ้านเมืองและสังคมอย่างมีความสุข สามารถประสานประโยชน์และคลี่คลายปัญหาข้อขัดแย้งโดยสันติวิธี และสังคมมีการพัฒนาที่ยั่งยืน ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางการเมือง การพัฒนาประชาธิปไตยที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน และการพัฒนาในด้านต่างๆ เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลให้ประเทศต่างๆ ทั่วโลก

ต้องตื่นตัว และได้ทุ่มเทพยายามเพื่อการปฏิรูปการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมของตน ให้ทันโลกทันสมัยสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและกติกาใหม่ของสังคม สาเหตุหลักที่ผลักดันให้ กระแสการปฏิรูปเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องได้แก่

ภาครัฐในโลกยุคใหม่ต้องปรับลดบทบาทจากผู้ปกครองเป็นผู้ให้บริการและธำรง รักษาความเป็นธรรมในสังคม ภาคประชาชนและภาคเอกชน มีบทบาทในการบริหารกิจการ บ้านเมืองและสังคมมากขึ้นภาคเอกชนได้ปรับปรุงระบบการบริหารจัดการตามหลักการบริหารงาน สมัยใหม่อย่างต่อเนื่องและรวดเร็วเพื่อความอยู่รอดและการแข่งขัน ภาครัฐไม่สามารถปรับตัวได้ ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกที่รวดเร็ว รุนแรง เปิดกว้างและมีการแข่งขันสูงขึ้น

ผลจากการที่ภาครัฐปรับตัวไม่ทันการณ์ ภาครัฐมีความอ่อนแอถ้าสมัยไม่ สามารถบริหารจัดการประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้เกิดภาวะเศรษฐกิจภายในประเทศตกต่ำ เกิดภาระหนี้ท่วมทับัน สังคมเสื่อมศรัทธาในภาครัฐ ทั้งในเรื่องการบริหารและการทุจริตประพตติ มิชอบแนวความคิดหลักในการปฏิรูปภาครัฐและระบบราชการในประเทศที่พัฒนาแล้วมีความ แตกต่างกับประเทศที่กำลังพัฒนาค่อนข้างมาก เพราะประเทศที่พัฒนาแล้วมีคนที่มีคุณภาพ ซึ่งดู ได้จากระดับการศึกษาที่สูงของประชาชน และความมีระเบียบวินัย เคารพกฎ กติกาของบ้านเมือง ประเทศเหล่านี้มีระบบการเมืองที่มั่นคง เข้มแข็ง ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารราชการทั้งใน ระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ประกอบกับการที่มีพัฒนาการทางเศรษฐกิจมานานทำให้อุตสาหกรรม และบริการมีความแข็งแกร่งสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก ส่วนประเทศที่กำลังพัฒนานั้น มีเงื่อนไข กติกา และรูปแบบการบริหารกิจการบ้านเมืองแตกต่างออกไปในช่วงที่ผ่านมา ประเทศหลาย ประเทศ มีการปรับปรุงระบบการบริหารจัดการและแสวงหารูปแบบที่เหมาะสม กับสภาพแวดล้อม ในสังคมแต่ละสังคม การปฏิรูปที่อิงหลักการตะวันตกยังทำให้การปฏิรูปที่ผ่านมาเป็นงานที่ยากยิ่ง หลายประเทศต้องประสบปัญหาทางการเมืองและเศรษฐกิจหลังจากได้รับเอกราช ถึงกับต้องพึ่งพา เงินช่วยเหลือ จากต่างประเทศในการพัฒนาประเทศและพัฒนาระบบการปกครองให้สอดคล้องกับ กระแสประชาธิปไตย

เป้าหมายของการปรับปรุงการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมท่ามกลางกระแส การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กติกาของสังคมและการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ใช้ จำเป็นต้องมีการ ปรับเปลี่ยนตามยุคตามสมัยในสังคมสมัยใหม่ ทุกประเทศมีแนวทางการปรับปรุงการบริหารกิจการ บ้านเมืองและสังคม (Governance) ที่เป็นจุดร่วมเหมือนกัน คือความสงบสุขของประชาชน เสถียรภาพความมั่นคง ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง มีการพัฒนาประเทศอย่างสมดุลเท่าทัน โลก อันจะนำไปสู่ความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลกได้ ประเทศไทยก็มีการปรับเปลี่ยนหลาย ประการ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ของสังคมใหม่ โดยปรากฏใน

“รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน” เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2540 ซึ่งสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ คือความพยายามในการสร้างระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) สำหรับ สังคมไทย โดยเน้นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจของภาครัฐมากขึ้น การประกันและคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน ภาครัฐมีการบริหารการปกครองที่โปร่งใส สามารถถูกตรวจสอบโดยประชาชนมากขึ้น ดังนั้น โดยสรุป ภาครัฐในโลกประชาธิปไตยยุคใหม่จึงมี เป้าหมายร่วมกัน 3 ประการ คือ

1) การบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์ ได้แก่ การบริหารโดยมุ่งผลลัพธ์ที่เกิดกับ ประชาชนหรือผู้รับบริการ การปรับปรุงงานบริการให้มีคุณภาพ ได้มาตรฐาน ตามที่ประชาชน ต้องการ และรายงานผลงานให้สาธารณะทราบ มีความโปร่งใสในการตัดสินใจและในกระบวนการ ทำงานโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารทางราชการ ร่วมแสดงความคิดเห็น และ มีส่วนร่วมในการทำงาน รวมทั้งการให้ความสำคัญกับความประหยัด ความมีประสิทธิภาพและ ความมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารจะบริหารงานอย่างคล่องตัว แต่ในขณะเดียวกันต้องรับผิดชอบต่อ ผลงานนั้นๆ แทนการยึดมั่นในการทำให้ถูกต้องตามกฎหมาย ระเบียบ วิธีการอย่างเดียวเช่นในอดีต

2) การปรับเปลี่ยนบทบาทภาครัฐ ได้แก่ การเน้นงานในหน้าที่หลักของ ภาครัฐ ซึ่งได้แก่การกำหนดนโยบาย ทิศทางการณ์ไกล มีการบังคับใช้กฎหมายที่ให้ความเสมอภาค เป็นธรรม โดยกระจายงานให้บริการแก่ราชการ ส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และองค์กรบริหารอิสระ มีส่วนร่วมในการดำเนินการ

3) การบริหารแบบพหุภาคี ได้แก่ การบริหารที่ให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเข้า มามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ตัดสินใจ หรือร่วมปฏิบัติบริการ เพื่อให้การบริหารและการ บริการสาธารณะเป็นที่พึงพอใจของประชาชนหรือ ผู้รับบริการ และเป็นการจัดระบบการบริหาร แบบใหม่ที่ไม่ผูกขาดหรือรวมศูนย์อำนาจแบบในอดีตที่ทำให้รัฐ ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทันการณ์ หรือมีสภาพความปิดบังซ่อนเร้นไม่โปร่งใสต่อสาธารณชน

14.1 ความหมายของการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี

คำว่า Good Governance มีการใช้คำศัพท์ที่ใช้กันอยู่หลายคำ ได้แก่ ธรรมาภิบาล การปกครองที่ดี ธรรมรัฐ "การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี" ตามระเบียบ สำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 อย่างไรก็ตาม Good Governance โดยศัพท์หมายถึง กติกา หรือกฎเกณฑ์การบริหารการปกครองที่ดี เหมาะสม และเป็นธรรม ที่ใช้ในการธำรงรักษาบ้านเมืองและสังคม อันหมายถึง การจัดการบริหาร ทรัพยากร และสังคมที่ดีในทุกๆ ด้าน และทุกๆ ระดับ รวมถึงการจัดระบบองค์กรและกลไกของ คณะรัฐมนตรี ส่วนราชการ องค์กรของรัฐ และรัฐบาลที่ไม่ใช่ส่วนราชการ การบริหารราชการส่วน

ภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น องค์กรที่ไม่ใช่รัฐบาล องค์กรของเอกชน ชมรมและสมาคมเพื่อกิจกรรมต่างๆ นิติบุคคลเอกชน และภาคประชาสังคม

แนวคิดในการพัฒนาหลักการธรรมาภิบาล หรือระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีมีการกล่าวถึงเป็นระยะในแวดวงของนักวิชาการ ตั้งแต่ช่วงก่อนการใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ซึ่งได้มีการกล่าวถึงในแผนพัฒนาฯ ฉบับดังกล่าว แต่ยังไม่ค่อยแพร่หลายด้วยเหตุผล 2 ประการคือ แนวคิดยังขาดความชัดเจนและคนส่วนใหญ่ ยังไม่สนใจ เมื่อประเทศไทยต้องประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจและการเงิน และเมื่อรัฐบาลของนายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย ได้เข้ามาบริหารประเทศ ในปลายปี 2540 ภาวะแวดล้อมและเงื่อนไขการปฏิวัติเศรษฐกิจทำให้รัฐบาลต้องหันมาให้ความสนใจประเด็นนี้อย่างจริงจัง โดยได้พิจารณาเห็นความจำเป็นที่ประเทศชาติ ต้องมีการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการบูรณะสังคมและประเทศ เพื่อพลิกฟื้นภาวะวิกฤต ทางเศรษฐกิจ สร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศเพื่อสามารถรองรับกระแส การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่างทันสมัย สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (สำนักงาน ก.พ.) จัดทำบันทึกเรื่องนี้เป็นวาระแห่งชาติ ว่าด้วยการสร้างระเบียบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี โดยให้จัดทำเป็นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีเพื่อหน่วยงานของรัฐสามารถนำไปปฏิบัติได้ และจะไม่ถูกยกเลิก เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล ซึ่งจะทำให้การดำเนินการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี เป็นไปได้อย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 มุ่งเน้นให้หน่วยงานของรัฐดำเนินงานตามภาระหน้าที่โดยยึดหลักการพื้นฐาน 6 ประการ ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใสหลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบและหลักความคุ้มค่า แต่ละหลักสามารถจำแนกเป็น 3 ระดับคือ ระดับประเทศ ระดับภาครัฐ และระดับองค์กร ซึ่งแต่ละระดับมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน กล่าวคือ องค์กรที่มีการบริหารจัดการที่ดีจะช่วยสนับสนุนการบริหารจัดการที่ดีของระดับภาครัฐ และระดับประเทศต่อไป ในทางกลับกันการกำหนดบทบาทของภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ในระดับประเทศจะมีผลต่อบทบาทภารกิจและการบริหารจัดการของระดับภาครัฐและระดับองค์กรด้วยกัน รวมทั้งจัดระบบงานที่ตอบสนองความต้องการของประชาชน และปฏิบัติตามข้อบังคับ ก.พ. ว่าด้วย จรรยาบรรณของข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2537 คือมีจรรยาบรรณต่อตนเอง ต่อหน่วยงาน ต่อผู้ร่วมงาน และต่อประชาชนและสังคม

จากระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 นี้ ต่อมา รัฐบาลได้ประกาศบังคับใช้พระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 โดยยึดหลักการพื้นฐาน 6 ประการดังกล่าวนั้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาขอหยิบยก หลักการมีส่วนร่วม ซึ่งมีความสำคัญเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินตามโครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือนในส่วนที่สำคัญของหลักความมีส่วนร่วม โดยสรุปดังนี้

หลักความมีส่วนร่วม ตามแนวคิดการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีหมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และเสนอความเห็น ในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแจ้งความเห็น การได้สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ หรืออื่น ๆ ในระดับประเทศ รัฐธรรมนูญกำหนดให้ บุคคลย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่จะมิผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตน (มาตรา 60) และให้รัฐส่งเสริม สนับสนุนการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคมและ การเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ (มาตรา 76) นอกจากนี้ยังให้รัฐต้องกระจายอำนาจ ให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจ ในกิจการท้องถิ่นได้เอง พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นและระบบสาธารณูปโภคและ สาธารณูปการ ตลอดทั้งโครงสร้างพื้นฐาน สารสนเทศในท้องถิ่นให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชน ในจังหวัดนั้น (มาตรา 78) และให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วม จัดการศึกษาอบรมด้วย (มาตรา 81) ในระดับภาครัฐ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ โดยวิธีประชาพิจารณ์ พ.ศ. 2539 กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการรับฟังการแสดงความคิดเห็นใน ปัญหาสำคัญของชาติที่มีข้อโต้เถียง หลายฝ่ายเพื่อเป็นแนวทางประกอบการตัดสินใจของรัฐในการดำเนินงานอันมีผลกระทบต่อประชาชน และควรมีการสำรวจความเห็นของผู้รับบริการเพื่อปรับปรุงงานให้เกิดประโยชน์สูงขึ้นในระดับองค์กร จะต้องมีการวางระบบการรับฟังความเห็น และการรับเรื่องราวร้องทุกข์ที่จะให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วม และขณะเดียวกัน ภายในองค์กรเองจะต้องสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการบริหารภายในด้วย

ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาระบบราชการ ที่ได้กำหนดให้มีแผน ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย เพื่อเป็นกรอบและแนวทางที่สอดคล้องยุทธศาสตร์ชาติ และนโยบายของรัฐบาล โดยกำหนดในแผนยุทธศาสตร์การบริหารราชการ ดังนี้

1.4.2 แผนยุทธศาสตร์การบริหารราชการ แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบ

ราชการไทย

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2546 เห็นชอบกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย พ.ศ. 2546 – 2550 ตามที่ สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.)

วิสัยทัศน์ใหม่ของการพัฒนาระบบราชการไทย ประเทศไทยภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ ทำให้เกิดความจำเป็น ที่จะต้องมีการพัฒนาระบบราชการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาพื้นฐานและจุดอ่อนของระบบราชการที่สั่งสมกันมาเป็นเวลานาน และ การเร่งพัฒนาขีดสมรรถนะและเสริมสร้างความเข้มแข็ง อันจะช่วยทำให้ระบบราชการ สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาประเทศ ร่วมกับผู้บริหารราชการแผ่นดินฝ่ายการเมือง เพื่อขับเคลื่อนประเทศไทยให้ก้าวข้ามผ่านออกจากภาวะวิกฤตและแก้ไขปัญหาบ้านเมืองให้ลุล่วงไปด้วยดี รวมถึงการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลกและยกระดับประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในวงนานาชาติในการสร้างความเป็นเลิศของระบบราชการไทยให้รองรับกับกระแส การเปลี่ยนแปลงนั้นจำเป็นที่จะต้องยึดหลักการสำคัญ คือ **การบริหารราชการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน โดยต้องใช้วิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี** ดังความปรากฏในมาตรา 3/1 ของพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 ด้วยเหตุผลดังกล่าว คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) จึงได้กำหนดวิสัยทัศน์ใหม่ของการพัฒนาระบบราชการ ในช่วงระยะ ปี พ.ศ.2546 - พ.ศ. 2550 ไว้ดังต่อไปนี้

* คำขวัญ “ ร่วมกันพัฒนาประเทศไทย ร่วมใจพัฒนาระบบราชการ”
พัฒนาระบบราชการไทยให้มีความเป็นเลิศ
สามารถรองรับกับการพัฒนาประเทศในยุคโลกาภิวัตน์
โดยยึดหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี
และประโยชน์สุขของประชาชน

เป้าประสงค์หลักของการพัฒนาระบบราชการไทย เป้าประสงค์หลักหรือผลลัพธ์สุดท้ายที่พึงประสงค์ของการพัฒนาระบบราชการไทยตามวิสัยทัศน์ใหม่ดังกล่าว สามารถแยกออกได้ 4 ประการ กล่าวคือ (1) พัฒนาคุณภาพการให้บริการประชาชนที่ดีขึ้น (Better Service Quality) (2) ปรับบทบาท ภารกิจ และขนาดให้มีความเหมาะสม (Rightsizing) (3) ยกระดับขีดความสามารถและมาตรฐานการทำงาน ให้อยู่ในระดับสูง และเทียบเท่าเกณฑ์สากล

(High Performance) และ (4) ตอบสนองต่อการบริหารปกครองในระบอบประชาธิปไตย (Democratic Governance)

ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (ทศพร ศิริสัมพันธ์, 2547: 440-446) ภายใต้วัตถุประสงค์และเป้าหมายหลักดังกล่าวข้างต้น ได้กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อรองรับการพัฒนาระบบราชการไทยให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ 7 ยุทธศาสตร์ ที่สำคัญ ดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การปรับเปลี่ยนกระบวนการและวิธีการทำงาน ยุทธศาสตร์ที่ 2 การปรับปรุงโครงสร้างการบริหารราชการแผ่นดิน ยุทธศาสตร์ที่ 3 การรื้อปรับระบบการเงินและการงบประมาณ ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างระบบบริหารงานบุคคลและค่าตอบแทนใหม่ ยุทธศาสตร์ที่ 5 การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ วัฒนธรรม และค่านิยม ยุทธศาสตร์ที่ 6 การเสริมสร้างระบบราชการให้ทันสมัย และยุทธศาสตร์ที่ 7 การเปิดระบบราชการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

จากการทบทวนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทยที่กำหนดไว้ 7 ยุทธศาสตร์ นั้น ผู้ศึกษาจะนำยุทธศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือนให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างยั่งยืน ตามแนวทางการมีส่วนร่วมที่กำหนด โดยสรุปดังนี้

ยุทธศาสตร์ 7: การเปิดระบบราชการ ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม
มาตรการ

7.1) กำหนดเงื่อนไขและแนวทาง เพื่อส่งเสริมให้หน่วยงานราชการได้ตระหนักถึงภาระหน้าที่ในการปฏิบัติราชการตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญและหลักนิติธรรม โดยเฉพาะการให้ข้อมูลความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติราชการ แนวทางการดำเนินงาน และการรายงานผลการปฏิบัติงานแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงและประชาชนทั่วไป

7.2) วางหลักเกณฑ์ให้แต่ละส่วนราชการจัดให้มีระบบการปรึกษาหารือกับประชาชน การสำรวจความต้องการของประชาชน และหรือการจัดประชุม เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างสม่ำเสมอเป็นระยะๆ โดยเฉพาะในโครงการหรือการปฏิบัติราชการที่อาจมีผลกระทบโดยตรงต่อประชาชน และควรมีการสรุปรายงานผลการดำเนินงานดังกล่าวเพื่อเผยแพร่และเป็นหลักฐานต่อไป

7.3) ให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาภาคประชาชน (Citizen Advisory Board) โดยเฉพาะในระดับปฏิบัติการ (กรม / จังหวัด / อำเภอ) เพื่อให้ข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนา นโยบายของรัฐและระบบการบริหารงาน การให้บริการ การวางแผนงาน / โครงการ และการกำหนดตัวชี้วัด ตลอดจนการวางระบบการให้ข้อมูลป้อนกลับเกี่ยวกับผลการดำเนินงานและความพึงพอใจของประชาชนต่อการดำเนินงานของหน่วยงานราชการ

7.4) ให้แต่ละส่วนราชการจัดให้มีอาสาสมัครภาคประชาชนเข้ามาร่วมทำงานกับข้าราชการ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับโครงการพัฒนางานให้บริการสาธารณสุขบางประเภทหรืองานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มุ่งเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารกิจการบ้านเมืองโดยตรงมากขึ้น แต่ระบบราชการไทยยังไม่ได้มีการปรับตัวอย่างจริงจังและคงติดขัดกับลักษณะความเป็นเจ้าขุนมูลนายและการทำงานแบบดั้งเดิม ทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องเปิดระบบราชการ เข้าสู่กระบวนการความประชาธิปไตย (democratization) มากขึ้น โดยการยอมรับและให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอแนะความคิดเห็น ร่วมปฏิบัติงาน และการตรวจสอบผลการดำเนินงาน

7.5) ให้ทุกส่วนราชการ นำเสนอข้อมูลสารสนเทศที่มีความจำเป็นต่อการแสดงการรับพิศชอบ ความโปร่งใส และเปิดเผยเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ลงในเว็บไซต์เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศดังกล่าวได้โดยง่าย

7.6) กำหนดให้ความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมในการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในระบบราชการเป็นตัวชี้วัดหนึ่งในการบริหารที่ดีของส่วนราชการ

สรุปจากแนวคิดการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี และแผนยุทธศาสตร์การบริหารราชการ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) หมายถึง การกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมตลอดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน และส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนการบริหารงาน หากการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นเพียงใดก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร และทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น

ปัจจุบันแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายมีความสำคัญมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติ และมีองค์กรจำนวนมากตระหนักว่า “เครือข่าย” เป็นเครื่องมือที่มีคุณค่าในการพัฒนา นอกจากนี้การแก้ปัญหาวิกฤตของชาติ รวมทั้งการแก้ไขปัญหาความยากจนจะไม่สามารถกำหนดและดำเนินการได้โดยภาครัฐฝ่ายเดียว ภาคสังคมที่เข้มแข็งต่างหากที่จะเป็นผู้แสดงที่สำคัญ

2. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่ายองค์กรชุมชน

ผู้วิจัยจะแยกแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายองค์กรชุมชน ดังนี้

- 2.1 แนวคิด เกี่ยวกับกลุ่ม/องค์กรชุมชน
- 2.2 แนวคิด เกี่ยวกับการดำเนินงานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน
- 2.3 แนวคิด ทฤษฎีทุนทางสังคม
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม/องค์กรชุมชน

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม/องค์กรชุมชนจากนักวิชาการที่เกี่ยวข้องหลายท่านเพื่อเป็นกรอบสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใน 4 ประเด็นใหญ่ ๆ ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

2.1.1 ความหมายของกลุ่ม/องค์กรชุมชน

ไดฮ์ท แซนเดอร์สัน (Dwight Sanderson) (อ้างใน พัฒน์ บุญรัตพันธุ์, 2517) ได้ให้นิยามของกลุ่มไว้ว่า กลุ่มคือ บุคคลที่รวมกันตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยมีแบบแผนของการปฏิบัติต่อกันในทางจิตวิทยา และเป็นที่ยอมรับกันในสมาชิกของกลุ่มเอง และรวมทั้งกลุ่มอื่นๆ ด้วย ทั้งนี้เนื่องมาจากกลุ่มมีแบบอย่างของพฤติกรรมร่วม โดยเฉพาะ

ประเวศ ะสี (อ้างใน อภิรักษ์ ชาญกิจ, 2540) ให้ความหมายขององค์กรชุมชนว่า กลุ่ม หรือชมรม หรือสหกรณ์ หรือในชื่ออื่นใด โดยจะมีการจดทะเบียนตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม เป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวกันด้วยความสมัครใจของประชาชนจำนวนหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์และอุดมคติร่วมกัน มีมิตรภาพและความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องในการทำงานเพื่อแก้ปัญหา และพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีผู้นำตามธรรมชาติเกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการทำงานร่วมกันดังกล่าว โดยมีผู้นำหลายคนทั้งชายและหญิง ทั้งนี้ องค์กรชุมชนมิได้หมายถึง สภาตำบล เพราะสภาตำบลเป็นองค์กรปกครองระดับตำบล และมีหน้าที่ประสานงานและสนับสนุนให้องค์กรชุมชนต่างๆ ร่วมมือกันทำงาน

ประเวศ ะสี (2542) ได้กล่าวถึงความหมายขององค์กรชุมชนไว้ โดยให้ความสำคัญขององค์กรชาวบ้าน ดังนี้ องค์กรชุมชน หมายถึง องค์กรที่ชาวบ้านก่อตั้งขึ้นเอง ไม่ใช่องค์กรที่ทางราชการไปจัดตั้งให้และการที่องค์กรชุมชนของชาวบ้านทำให้มีการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง โดยชาวบ้าน เพื่อชาวบ้าน ทำให้สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

จากความหมายของกลุ่ม/องค์กรชุมชนดังกล่าว ผู้ศึกษาสรุปได้ว่าเป็นเครือข่ายที่ภาคประชาชนเป็นผู้ก่อตั้งขึ้นที่เกิดจากการรวมตัวกันด้วยความสมัครใจของประชาชนจำนวนหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์และอุดมคติร่วมกัน มีมิตรภาพและความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องในการทำงานเพื่อแก้ปัญหา และพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีผู้นำตามธรรมชาติโดยการหนุนเสริมของภาคราชการมีการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง โดยชาวบ้าน เพื่อชาวบ้าน ทำให้สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

2.1.2 องค์ประกอบของกลุ่ม/องค์กรชุมชน

จิตติ มงคลชัยอรัญญา (2540) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของกลุ่มว่า จะต้องประกอบด้วย

1) สมาชิกซึ่งจะมีขนาดเท่าใดก็ได้แล้วแต่ความจำเป็นในการรวมพลังเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ สิ่งสำคัญที่พึงมีในสมาชิก ก็คือ คุณสมบัติบางอย่างที่มีความคล้ายคลึงกัน ความไว้วางใจเชื่อใจกัน ความเชื่อมั่น หรือความมั่นใจในตนเอง และกลุ่ม และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

2) คณะผู้แทนที่มีความรู้ความสามารถบางประการที่เหนือกว่าสมาชิก ซึ่งสมาชิกจะไตร่ตรอง พิจารณาและเสนอหรือเลือกผู้แทนของตัวเองเข้าไปทำหน้าที่บางอย่างแทนตนเอง ซึ่งตนเองไม่สามารถทำได้

3) คณะจัดการ เป็นคณะที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาความต้องการของกลุ่มให้ได้รับการดำเนินการแก้ไขซึ่งในกลุ่มที่มีขนาดเล็กบุคคลที่จะทำหน้าที่เป็นคณะจัดการ สมพงษ์ เตชะอธิก และคณะ (2540) กล่าวว่า องค์ประกอบขององค์กรชุมชนที่ทำให้องค์กรชุมชนดำรงอยู่ได้ จะต้องประกอบไปด้วย

- 1) การมีอุดมการณ์ร่วมกัน หมายถึงมีความเข้าใจตรงกัน
- 2) การมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน
- 3) การมีผลประโยชน์ร่วมกัน
- 4) มีผู้นำ
- 5) มีการบริหารจัดการองค์กร ในระดับพื้นฐานซึ่งประกอบไปด้วย การมีการตัดสินใจร่วมกันและมีโครงสร้าง บทบาทหน้าที่ เป็นรูปแบบมาตรฐาน นั่นคือ การมีคณะกรรมการดำเนินงานนั่นเอง

2.1.3 ลักษณะของกลุ่ม

จุมพล หนิมพานิช (อ้างใน กิ่งเทียน ลากรวย, 2546: 23) ได้ให้ความหมายและมองลักษณะของกลุ่ม ออกเป็นดังนี้

1) จะต้องบอกหรือพิสูจน์ได้ (Identification) โดยสมาชิกของกลุ่มเองและโดยบุคคลอื่น หรือผู้สังเกตที่อยู่นอกกลุ่ม แต่ไม่ได้หมายความว่าสมาชิกทุกคน จะต้องมีความคุ้นเคยกันหรือรู้จักกันเป็นอย่างดี แต่หมายความว่าเขาน่าจะรู้จักกันและคนนี้อยู่ในกลุ่มเดียวกัน หรือไม่อยู่กลุ่มเดียวกัน

2) ทุกกลุ่มจะต้องมีปทัสถานการประพฤติปฏิบัติ (Norm of behavior) ซึ่งสิ่งดังกล่าวไม่จำเป็นจะต้องเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ต้องเป็นที่เข้าใจและรับปฏิบัติได้

3) กลุ่มจะต้องมีกิจกรรม (Group activities) เป็นกิจกรรมเพื่อที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของกลุ่ม เช่น กิจกรรมทางการเมือง กิจกรรมทางสังคม ซึ่งจะทำให้กลุ่มเกิดความเป็นระเบียบและมีความสงบภายในกลุ่ม

4) กลุ่มจะต้องมีโครงสร้างทางสังคม (Reciprocal relation) คือมีการจัดแบ่งตำแหน่งและมีสถานภาพภายในกลุ่ม เช่น สถานภาพผู้นำ กรรมการหรือสมาชิกภายในกลุ่ม

5) มีความสัมพันธ์ตอบโต้ซึ่งกันและกัน หรืออาจกล่าวได้ว่าจะต้องมีการสื่อสารกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม

6) สมาชิกจะต้องมีค่านิยมและความสนใจในบางอย่างร่วมกัน (Common interest value) เช่น นักธุรกิจร่วมทุนกลุ่มคนจึงมีค่านิยมคือความอดทนมีความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพ

7) กลุ่มจะต้องมีระยะเวลาอยู่ร่วมกันระยะหนึ่ง คือ การมาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กัน

2.1.4 ความจำเป็นในการเสริมสร้างกลุ่ม

นักวิชาการหลายท่าน ได้นำเสนอความคิดเกี่ยวกับความจำเป็นในการเสริมสร้างกลุ่มไว้หลากหลาย ดังนี้

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2540) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการเสริมสร้างกลุ่มว่าเป็นกระแสรูปแบบที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา

จิตติ มงคลชัยอรัญญา (2540) ได้พยายามสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นในการรวมกลุ่มว่า คนที่อยู่ปัจจุบันมีปัญหาหรือความต้องการที่มีความจำเป็น แต่ยังไม่ได้รับการตอบสนองได้ครบ คนเหล่านี้ได้ใช้ความพยายามที่จะแก้ไขมาแแล้วระดับหนึ่ง ประสบผลสำเร็จบ้าง และไม่ประสบผลสำเร็จบ้าง รูปธรรม คือ สถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และดู

เหมือนว่าหากเป็นคนจนหรือคนด้อยโอกาสมากเท่าใด ก็ยิ่งจะต้องมารวมพลังกันเพื่อแก้ไขมากขึ้นเท่านั้น และการรวมพลังนี้อาจจะต้องร่วมกับคนอื่น ๆ อาจมีความสามารถที่แตกต่างกันออกไป หากนำมาใช้ถูกวิธี ถูกกาลเทศะก็อาจจะนำไปสู่การแก้ปัญหาได้ ซึ่งผลจากการรวมพลังจะก่อให้เกิดสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่ม/องค์กรได้

ประการแรก ทุกคนที่เข้าร่วมต่างก็จะมีความรู้ ความสามารถมากขึ้น โดยความรู้ที่ได้นั้นอาจจะมากกว่าที่แต่ละคนมีมาร่วมกันก็ได้

ประการที่สอง การเพิ่มโอกาสในการแก้ไขปัญหาโดยการใช้งบจ่ายของกลุ่ม

ประการที่สาม อำนาจหรือพลังที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกัน ซึ่งอำนาจต่อรองหรือพลังการต่อรองนี้จะไม่มีทางเกิดขึ้นได้เลยหากต่างคนต่างอยู่หรือไม่มีการรวมตัวกันที่เหนียวแน่นพอ พลังหรืออำนาจนี้อาจไม่ส่งผลแก่ตัวสมาชิกเหมือนกับผลที่ได้ในสองประการแรก แต่จะมีผลประโยชน์ต่อสมาชิกทางอ้อม เพราะจะทำให้คนอื่น ๆ ที่อยู่นอกกลุ่มมีความเกรงใจ เปิดโอกาสไม่กล้า ที่จะเอาใจเอาเปรียบกลุ่ม

2.1.5 ขบวนการก่อตั้งและพัฒนากลุ่ม/องค์กรชุมชน

ปาริชาติ วลัยเสถียร และชอบ เข้มกลัด (2533) ได้ศึกษากระบวนการจัดตั้งขององค์กร ซึ่งมีขั้นตอนการจัดตั้งที่สำคัญ 4 ขั้นตอนดังนี้

- 1) ขั้นตอนการจัดตั้งองค์กร จุดกำเนิดขององค์กรเริ่มขึ้นเมื่อสมาชิกของชุมชนประสบปัญหาและมีความรู้สึกเดือดร้อนร่วมกัน ลักษณะการรวมตัวเป็นแบบหลวม ๆ
- 2) ขั้นการต่อสู้เรียกร้องสิทธิขององค์กร หลังจากเกิดกลุ่มตามสถานการณ์แล้ว จะมีการคัดเลือกผู้นำกลุ่มขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการประสานความคิดและการต่อสู้เรียกร้องสิทธิและความเป็นธรรม ซึ่งเป็นรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป
- 3) ขั้นเจรจาต่อรองขององค์กร จากกระบวนการเรียกร้องสิทธิ ทำให้ประชาชนได้เรียนรู้ว่า การเจรจาต่อรองที่จะได้ผลต้องการรวมตัวเป็นองค์กรที่มีวัตถุประสงค์ชัดเจน
- 4) ขั้นการพิทักษ์สิทธิขององค์กร นับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่จะช่วยพิทักษ์ที่ได้มาให้คงอยู่ ไม่ให้สิทธิที่ได้มาหลุดลอยไป โดยได้รับผลตอบแทนที่ไม่คุ้มค่าและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม

ทรงชัย และชัยยศ สันติวงษ์ (ม.ป.ป. อ้างใน ไพลิน พมงาม, 2541) กล่าวว่า กลุ่มจะพัฒนาได้ต้องผ่านขั้นตอนสำคัญ คือ การก่อเกิด เมื่อก่อเกิดขึ้นกลุ่มจะดำรงอยู่และพัฒนาเรื่อยมาเพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกหรือบุคคลอีกคนหนึ่ง คือ กลุ่มจะพัฒนาได้ต้อง

ผ่านกระบวนการหรือขั้นตอน 4 ขั้น คือ การรวมกลุ่ม (Forming) การจัดข้อแตกต่างของสมาชิก (Storming) การกำหนดบรรทัดฐานของกลุ่ม (Norming) และการปฏิบัติงานของกลุ่ม (Performing)

สุริรัตน์ กฤษณะรังสรรค์ (อ้างใน จันทรนันท์ เหล่าพินนา, 2546) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชนจากนักวิชาการพัฒนาหลายท่านโดยสรุปดังนี้

- 1) ขั้นตอนก่อตัวของกลุ่ม ที่เกิดจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จนกระทั่งกลายเป็นการกระตุ้นจิตสำนึก ถึงสิ่งที่เผชิญอยู่
- 2) ขั้นการดำเนินการเคลื่อนไหวหรือการรวมตัวกัน จัดตั้งหลังจากที่พูดคุยตกลงกันจึงต้องมีการวางแผน วางกฎระเบียบและแนวทางในการทำงาน
- 3) ขั้นการเจริญเติบโตและขยายกิจกรรมกลุ่ม ระดมทรัพยากรภายในและภายนอกชุมชนใช้กระบวนการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ในการสร้างเครือข่ายของกลุ่ม

ปัจจุบันแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายขององค์กรชุมชนได้รับความสนใจอย่างแพร่หลายจากทุกภาคส่วนของสังคม มีนักวิชาการและนักคิดหลายท่านได้เสนอแนวคิดไว้อย่างน่าสนใจ โดยสรุปสาระสำคัญพอสังเขปได้ดังนี้

2.1.6 ความหมายของเครือข่ายองค์กรชุมชน

กาญจนา แก้วเทพ (2538) ได้ให้คำจำกัดความของเครือข่าย ซึ่งตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Network โดย Net คือตาข่ายที่โยงใยถึงกันและพร้อมที่จะปฏิบัติงาน (Work) เมื่อต้องการใช้งาน ดังนั้น ความหมายของเครือข่ายจึงหมายถึง รูปแบบหนึ่งของการประสานงานบุคคล กลุ่ม หรือ องค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากร เป้าหมาย วิธีทำงานและกลุ่มเป้าหมายของตนเอง ซึ่งทำงานมานานพอสมควรแม้อาจจะไม่ได้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็จะมีการวางรากฐานเอาไว้ (เปรียบเสมือนการมีสายโทรศัพท์ต่อเอาไว้) เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อไปได้ในการเข้าร่วมเป็นองค์กรเครือข่ายแม้ว่าองค์กรเหล่านี้จะมีบางอย่างร่วมกัน เช่น มีเป้าหมายการทำงานร่วมกันมีผลประโยชน์ร่วมกัน องค์กรเหล่านี้ก็ยังคงความเป็นเอกเทศอยู่เพราะการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเพียงบางส่วนขององค์กรเท่านั้น

อดิน รพีพัฒน์ (2544) ให้ภาพการมองสังคมตามแนวนี้ว่า สังคมมีลักษณะเป็นเครือข่ายคล้ายใยแมงมุม บุคคล คือ จุดที่เส้นใยของเครือข่ายมาพบกัน กล่าวง่าย ๆ คือ บุคคลหนึ่งย่อมมีความสัมพันธ์กับคนอื่นอีกเป็นจำนวนมากในหลายรูปลักษณะและสถานการณ์ โดยมีข้อสันนิษฐานเบื้องต้นในการศึกษา ประการหนึ่งว่า บุคคลที่มีเส้นใยความสัมพันธ์

กว้างขวางทั้งในและนอกหมู่บ้านย่อมมีความสำคัญในสังคมและการเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้านมากกว่าคนอื่น ๆ จุดรวมของสายสัมพันธ์จำนวนมากนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นจุดรวม (Node) ของความสัมพันธ์ในท้องถิ่นหรือชุมชนนั้นได้

อดิน ยังอธิบายเพิ่มเติมว่าการศึกษาการเปลี่ยนแปลงและเครือข่าย (Networks) ต้องอาศัยแนวคิดเรื่องเวทีและสนาม ประกอบด้วยทั้งเวทีและสนามเป็นขอบเขตที่ยึดหดได้ตามเวลาและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องที่เราต้องทำการศึกษา ส่วนสนามนั้นเป็นขอบเขตพื้นที่ ผู้แสดงบนเวทีมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ ซึ่งความสัมพันธ์เหล่านั้นมีผลกระทบต่อผู้แสดงบนเวทีและปรากฏการณ์บนเวที นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาสถานการณ์หรือเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงที่สำคัญๆ ในชุมชนและผู้แสดงที่สำคัญๆ อีกด้วย

ในความหมายของผู้ศึกษาสรุปว่า เครือข่ายองค์กรชุมชน เป็นรูปแบบหนึ่งของการประสานงานบุคคล กลุ่ม หรือ องค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากร เป้าหมาย วิถีทำงานและกลุ่มเป้าหมายของตัวเอง มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอเมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อได้ มีเป้าหมายการทำงานร่วมกันมีผลประโยชน์ร่วมกัน

2.1.7 ประเภทของเครือข่าย

นฤมล นิราทร (2543) ได้จำแนกประเภทของเครือข่ายออกเป็นมิติต่างๆ ได้ดังนี้

- 1) จำแนกตามพื้นที่ดำเนินการ เช่นเครือข่ายระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภาค และระดับประเทศ ตัวอย่างของเครือข่ายประเภทนี้ ได้แก่ องค์กรเครือข่ายด้านเด็กอีสาน ศูนย์ประสานงานเยาวชน 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้
- 2) จำแนกตามประเภทของกิจกรรมหรือประเด็นปัญหา เช่น เครือข่ายที่ทำงานด้านเด็ก สตรี สาธารณสุข เศรษฐกิจ พัฒนาชุมชน ฯลฯ
- 3) จำแนกตามอาชีพหรือสถานภาพทางสังคม เช่น เครือข่ายแรงงาน เครือข่ายกลุ่มพระสงฆ์ธรรม เครือข่ายครูพิทักษ์สิทธิเด็ก
- 4) จำแนกตามรูปแบบโครงสร้างหรือความสัมพันธ์ การจำแนกโดยใช้เกณฑ์นี้ทำให้เกิดเครือข่าย 2 ลักษณะ คือ เครือข่ายตามแนวตั้ง และเครือข่ายตามแนวนอน

(4.1) เครือข่ายตามแนวตั้ง หมายถึง เครือข่ายที่โครงสร้างมีลักษณะเป็นช่วงชั้น ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในเครือข่ายไม่เท่ากัน มีองค์กรที่มีสถานภาพสูงกว่าและอยู่ในฐานะผู้ให้ความช่วยเหลือแก่องค์กรลูกข่าย เครือข่ายตามแนวตั้งพบมากในองค์กรธุรกิจ เช่น แฟรนไชส์ต่างๆ

(4.2) เครือข่ายตามแนวนอน หมายถึง เครือข่ายที่มี

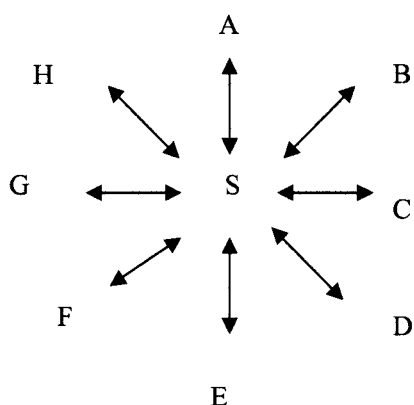
ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรต่างๆ ภายในเครือข่ายมีความเท่าเทียมกัน ลักษณะการเปลี่ยนแปลง เป็นไปโดยการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การติดต่อภายในเครือข่ายเป็นการติดต่อระหว่างบุคคลหรือ องค์กร หรืออาจจะมืองค์กรทำหน้าที่ประสานงานระหว่างเครือข่าย เช่น การจัดประชุม การ กระจายข่าวสารข้อมูล เครือข่ายตามแนวนอนนี้อาจจะแบ่งได้ 2 กลุ่ม คือ

- เครือข่ายที่ขยายตัวออกจากศูนย์กลางที่เป็นจุดกำเนิดของ เครือข่าย (แม่ข่าย)
- เครือข่ายที่ตั้งขึ้นมาจากกลุ่มที่เป็นสมาชิกเครือข่ายอยู่ก่อน แล้วโดยแต่ละบุคคลหรือองค์กรสมาชิกต่างออกไปสร้างหรือขยายเครือข่าย

อัลวิน เอ วอลเฟ้ (Alvin A. Wolfe) (อ้างใน ปณิธิ สุขสมบุรณ์, 2545) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมว่า โดยธรรมชาติของสังคมนั้น ประกอบด้วยบุคคลจำนวนมากซึ่งแต่ละคนย่อมจะมีความสำคัญต่อบุคคลอื่นไม่ในลักษณะใดก็ลักษณะหนึ่ง หากมองภาพของ เครือข่ายทางสังคมที่ประกอบด้วยจุดและเส้นโยงใยต่างๆ เครือข่ายทางสังคมจะเสมือนร่างแหที่แผ่ กระจายครอบคลุมบุคคลจำนวนมากมายัไว้ ซึ่งเรียกเครือข่ายทางสังคมในมิตินี้ว่า “เครือข่ายรวม” (Total Network) ขณะเดียวกันก็ยังมีเครือข่ายอีกมิติหนึ่งเรียกว่า เครือข่ายย่อย (Partial Network) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในเครือข่ายรวมหรือที่เป็นระบบย่อยอื่นๆ ของสังคมนั้นเอง นอกจากนี้ Bames ยัง ได้เสนอเกี่ยวกับ “เครือข่ายตรง” (Direct Network) คือการติดต่อโดยตรงของปัจเจกบุคคลที่มี กับผู้อื่น อันได้แก่ ครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน เป็นต้น มักจะมีการติดต่อซึ่งกันและกันอย่าง สม่ำเสมอกับ “เครือข่ายอ้อม” (Indirect Network) ซึ่งเป็นการที่ปัจเจกบุคคลที่เป็นศูนย์กลางเกี่ยวข้อง ติดต่อกับคนอื่นทั้งที่อาจไม่รู้จักกัน โดยตรงผ่านสมาชิกที่อยู่ในเครือข่ายตรงของตน โดยทั่วไปแล้ว ภายในเครือข่ายตรงนั้นจะมีตัวเชื่อมของเครือข่ายหลายๆ เครือข่ายเข้าด้วยกัน

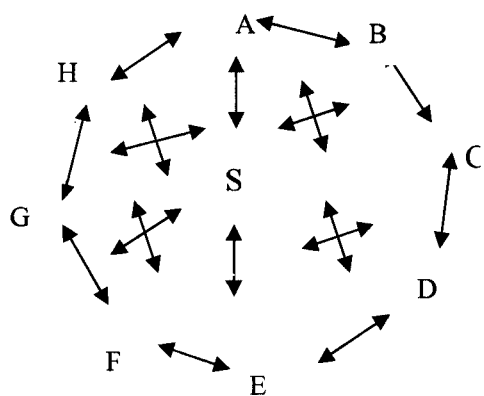
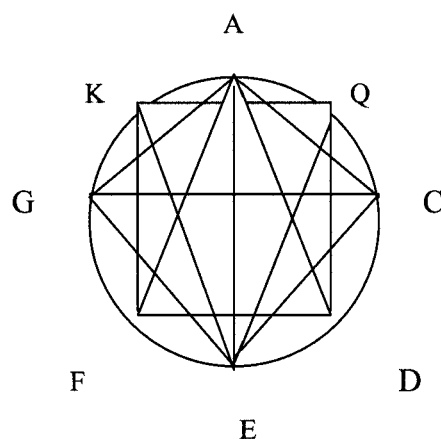
2.1.8 รูปแบบการสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชน

พอล สตาร์คีย์ (Paul Starkey) (ภทรพร ยุทธาภรณ์พิณีจ ,2547: 33-34) กล่าวว่า เครือข่ายของคนหรือองค์กรที่สมัครใจแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลระหว่างกันหรือทำ กิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดรูปหรือจัดระเบียบ โครงสร้างที่คนหรือองค์กรสมาชิกยังคงมีความ เป็นอิสระและการสร้างเครือข่าย หมายถึง การทำให้มีการติดต่อและการสนับสนุนให้มีการ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การร่วมมือกันด้วยความสมัครใจและควรเป็นความสัมพันธ์กันฉันท์ เพื่อนที่ต่างมีความเป็นอิสระมากกว่าการคบค้าสมาคมการพึ่งพาและได้ให้แบบจำลองเครือข่ายไว้ ดังนี้

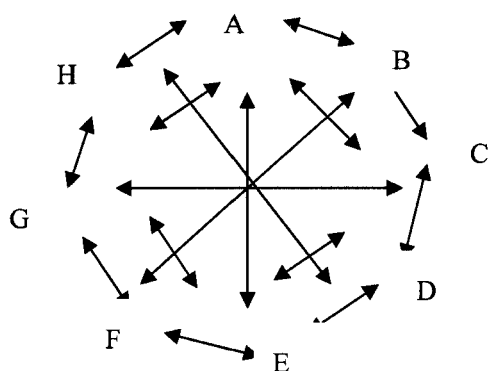

1. องค์กรหรือบุคคลมีการร่วมมือกันในเครือข่ายที่รวมศูนย์หรือให้บริการแก่สถาบันภายนอก สมาชิกมีความสัมพันธ์กับองค์กรแกน แต่ไม่มีเครือข่ายกับสมาชิกด้วยกัน

2. ทุกองค์กรหรือบุคคล มีการติดต่อเชื่อมโยงซึ่งกันและกันโดยไม่มีหน่วยอำนาจส่วนกลาง กรณีนี้เป็นเครือข่ายที่สมบูรณ์แบบในทางทฤษฎี แต่เป็นไปได้ยากในความเป็นจริง

3. เครือข่ายนี้มีองค์กรแกน สมาชิกมีการติดต่อซึ่งกันและกัน อาจไม่ใช่ทุกคนและมีการติดต่อสัมพันธ์กับองค์กรแกนที่จะอำนวยความสะดวกให้มีการติดต่อสัมพันธ์กันในระหว่างสมาชิกด้วย

4. รูปแบบนี้เป็นรูปแบบของเครือข่ายกระจายอำนาจสมาชิกเครือข่าย สามารถติดต่อซึ่งกันและกัน และยังติดต่อกับองค์กรเจ้าของทรัพยากรอื่นด้วย โดยได้รับมอบให้เป็นเลขานุการหรือแกนการประสาน ลักษณะนี้แกนหรือเลขานุการเครือข่ายมีหลายคน

นฤมล นิราทร (2543) อธิบายถึงการเกิดเครือข่ายโดยมีปัจจัยต่างๆ หลาย

- 1) ต้องการมีเพื่อน มีหมู่ มีพวกในการทำงาน
- 2) ต้องการมีทรัพยากรในการทำงาน
- 3) ต้องการรับภาระความเสี่ยงในกิจกรรมร่วมกัน
- 4) ต้องการความชำนาญเฉพาะด้านในการแก้ปัญหาโดยเฉพาะ เมื่อ

ปัญหาในปัจจุบันมีหลายมิติ ความชำนาญเฉพาะด้านของแต่ละบุคคลหรือองค์กรจะช่วยทำให้การมองปัญหาชัดเจนยิ่งขึ้น

5) ต้องการประหยัด เนื่องจาก เกิดการแบ่งงานกันทำ ความซ้ำซ้อนในการทำงานลดลง

- 6) ต้องการเรียนรู้ประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน

เพิ่มศักดิ์ มกรภิรมย์ (2543: 34-35) ได้ให้หลักปฏิบัติที่สำคัญในการสร้างเครือข่ายดังนี้

1) ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างเครือข่าย และเป้าหมายอย่างยิ่ง การสร้างความคิดใหม่ๆ ในเครือข่ายและเพื่อความสัมพันธ์ในลักษณะไม่เป็นทางการมากขึ้น การพูดคุยแบบกลุ่มย่อยในเครือข่ายมากขึ้น

2) ผู้ริเริ่มหรือผู้ประสานงานวางแผนหรือสนับสนุน ต้องมีความจริงจังในการทำงานหากกลายเป็นผู้รับโดยไม่ตอบสนองอะไรเลย ก็ไม่เรียกว่าเครือข่าย

3) สมาชิกในเครือข่ายมักจะมึ่งงานประจำทำอยู่แล้ว เวลาที่ให้กับเครือข่ายจึงไม่เต็มเวลาจึงจำเป็นต้องมีหน่วยประสานความสัมพันธ์ของสมาชิก

4) สมาชิกจะต้องมาจากกลุ่มต่างๆ ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการพัฒนาเครือข่าย เป็นวิธีที่บรรลุถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้

5) การบริหารงานของเครือข่ายควรมีความยืดหยุ่น ถ้ามีประเด็นสำคัญเกิดขึ้น เช่น ในเรื่องกฎหมายป่าไม้ อาจต้องให้ทนายความหรือสมาชิกที่มีความรู้ทางด้านกฎหมายเข้ามาช่วยงาน

6) จำนวนสมาชิกของเครือข่ายไม่ควรมากเกินไปจนจะจัดการได้

7) ในการสร้างเครือข่าย เอกลักษณะของเครือข่ายควรเป็นตัวแทนของกลุ่ม ไม่ควรเป็นตัวแทนของบุคคลหรือสถาบัน เพื่อให้สมาชิกมีส่วนร่วมมากขึ้น ทั้งในด้านการให้ข้อมูลข่าวสารและกิจกรรม

8) เครือข่ายจำเป็นต้องมีกลุ่มสมาชิกหรือบุคคลที่สามารถกระตุ้นการดำเนินงานของเครือข่าย โดยจะต้องส่งเสริมสนับสนุนเครือข่ายโดยรวมให้มากกว่าการคำนึงถึงตัวบุคคล

9) การจัดการเครือข่ายที่ดีจะต้องทำให้สมาชิกมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียและประโยชน์ร่วมกัน ต้องมีการประชุมกันบ้าง เพื่อให้ผู้ประสานงานได้รู้ถึงสิ่งซึ่งเป็นความสนใจ

10) การหากกลุ่มหรือบุคคลที่สามารถทำหน้าที่กระตุ้นหรือขับเคลื่อนงานเครือข่าย

11) การจัดการเครือข่ายที่ดี ต้องประสานประโยชน์ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายได้ประโยชน์ร่วมกัน

12) จะต้องมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างใกล้ชิดระหว่างสมาชิกเครือข่าย ผู้ได้รับประโยชน์และผู้ให้ทุนในการพัฒนาการปฏิบัติและติดตามผลของกิจกรรมหรือโครงการ ต่าง ๆ ของเครือข่าย

13) จำเป็นจะต้องมีวัตถุประสงค์และทัศนคติร่วมกัน มีวิธีการทำงานที่ทำให้เกิดการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิก

นอกจากเครือข่ายองค์กรชุมชนแล้วยังมี ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน ซึ่งเป็นความพยายามหนึ่งของกรมการพัฒนาชุมชนที่จะส่งเสริมให้องค์กรต่างประเภทกันเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสนับสนุนซึ่งกันและกันในการสร้างศักยภาพของแต่ละกลุ่มรวมไปถึงการรวมพลังกันระหว่างองค์กรเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเองด้วย (ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์, 2547:13) มีแนวคิดในการดำเนินงานดังนี้

2.2. แนวคิด เกี่ยวกับการดำเนินงานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน ให้ความหมายศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน (ศอช.) เป็นเครือข่ายองค์กรภาคประชาชนที่เกิดจากการรวมตัวของผู้นำชุมชน กลุ่ม องค์กรชุมชน ในชุมชน เพื่อเป็นแกนในการทำงานเคียงคู่กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.) รวมทั้งเป็นพลังหลักในการเป็นแกนนำแก้ไขปัญหาสำคัญของชุมชนและเป็นฐานรากสำคัญที่จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ซึ่งมีปรัชญาในการดำเนินงาน “สร้างพลังชุมชน ใช้พลังชุมชน ในการพัฒนาชุมชน” โดยมีโครงสร้าง องค์ประกอบ ภารกิจและกรอบแนวคิดในการดำเนินงาน ดังนี้

2.2.1 โครงสร้างศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน แบ่งโครงสร้างการดำเนินงาน 5 ระดับ คือ ระดับตำบล (ศอช.ต.) ระดับอำเภอ (ศอช.อ.) ระดับจังหวัด (ศอช.จ.) ระดับเขต(ศอช.ข.) และระดับประเทศ โดยปัจจุบันดำเนินการแล้ว 3 ระดับคือ ระดับตำบล ระดับอำเภอและระดับจังหวัด

2.2.2 องค์ประกอบ

1) ระดับตำบล (ศอช.ต.) ประกอบด้วย สมาชิก คณะกรรมการ และที่ปรึกษา ดังนี้

(1) สมาชิกประกอบด้วย

ก. กลุ่มองค์กรทั้งหมดในตำบล เช่นกลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาชีพ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มอนุรักษ์ ฯลฯ
 ข. ผู้นำที่เป็นทางการ เช่น อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ
 ค. ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่นปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำทางศาสนา ข้าราชการเกษียณ ฯลฯ

(2) คณะกรรมการบริหาร จำนวน 9-15 คน ประกอบด้วย

ก. ผู้แทนองค์กร/เครือข่ายองค์กรชุมชน ระดับตำบล/หมู่บ้าน องค์กรละ 1-2 คน
 ข. ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ฯลฯ

(3) คณะที่ปรึกษา ประกอบด้วย

ก. ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (กรณีที่ไม่ได้เป็นสมาชิก)
 ข. หน่วยงานต่าง ๆ
 ค. ภาคเอกชน หรือ NGO

2) ระดับอำเภอ (ศอช.อ.) ประกอบด้วย

(1) สมาชิก ประกอบด้วย

ก. ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบลทุกตำบล
 ข. กลุ่ม องค์กร เครือข่ายองค์กร ระดับอำเภอ

(2) คณะกรรมการ จำนวนอย่างน้อย 9 คน ประกอบด้วย

ก. ผู้แทนศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล ศูนย์ละ 1คน
 ข. ผู้แทนองค์กร/เครือข่ายองค์กรระดับอำเภอ องค์กร ละ 1 คน

(3) คณะที่ปรึกษา ประกอบด้วย

ก. ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ(ในกรณีที่ไม่ได้เป็นสมาชิก)

ข. หน่วยงานต่าง ๆ

ค. ภาคเอกชน หรือ NGO

3) ระดับจังหวัด (ศอช.จ.) มีองค์ประกอบลักษณะเดียวกันกับ ศอช.อ.

2.2.3 ภารกิจ

1) ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล (ศอช.ต.)

(1) ภารกิจศูนย์ประสานงานจัดเวทีประชาคม เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาและจัดการพัฒนาชุมชน

(2) ร่วมดำเนินการกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการพัฒนาตำบล เช่น ร่วมจัดทำแผนพัฒนาตำบล ทำหน้าที่สะท้อนปัญหาและความต้องการของประชาชน แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ

(3) ส่งเสริม สนับสนุน ประสานงานให้ผู้แทนองค์กรเครือข่ายมีส่วนร่วมพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ในระดับต่าง ๆ

(4) สนับสนุนการจัดทำโครงการขององค์กรชุมชน แสวงหางบประมาณทั้งภายใน ภายนอก และประสานการบริหารจัดการเงินทุนขององค์กรชุมชน

(5) สนับสนุนและจัดทำระบบข้อมูลขององค์กรชุมชน

(6) ร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานของสมาชิกองค์กรชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(7) ร่วมกับสถาบันทางวิชาการ และองค์กรศึกษาวิจัยเพื่อการพัฒนา

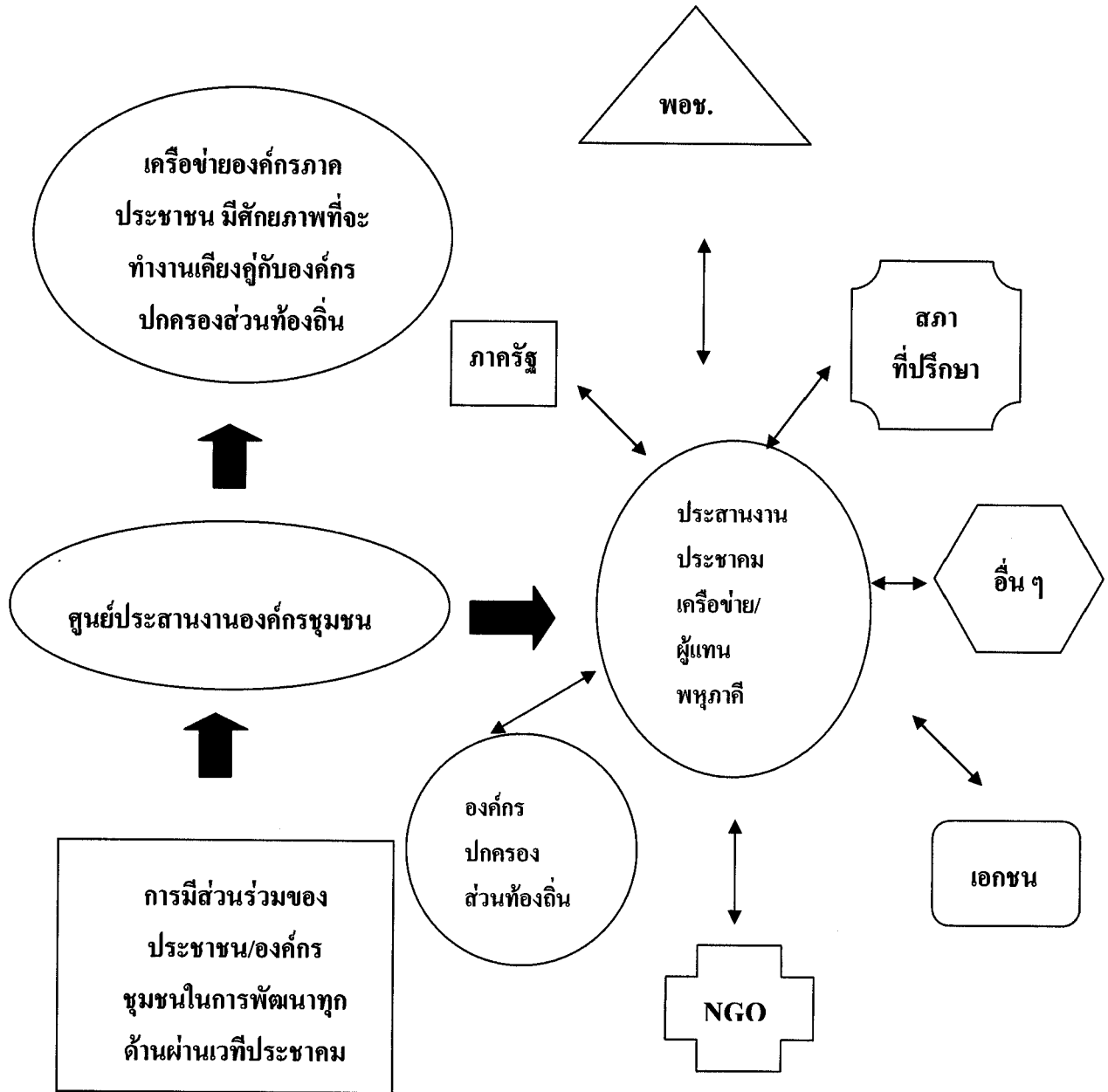
(8) ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่การดำเนินงานของศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน

(9) ส่งเสริมและดำเนินกิจกรรมอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

2) ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับอำเภอ (ศอช.อ.) และศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับจังหวัด (ศอช.จ.) มีภารกิจทำนองเดียวกับ ศอช.ต. แต่เป็นการประสานและดำเนินงานที่กว้างขวางกว่า ศอช.ต. โดยดำเนินการในระดับอำเภอและจังหวัด

กรอบแนวคิดการดำเนินงานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน

แนวคิดการดำเนินงานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน (ศอช./ CO-NET)

ที่มา : ภัทรพร ยุทธาภรณ์พินิจ และคณะ (2548: 39) รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง อย่างยั่งยืน เพื่อพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายองค์กรชุมชน” สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชและกรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย 2548

กล่าวโดยสรุป การดำเนินงานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน (ศอช.) ตามแนวคิดดังกล่าว เป็นรูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนที่หลากหลายในชุมชน โดยยึดชุมชนและสมาชิกในชุมชนเป็นศูนย์กลาง มีหน่วยงานภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน และภาคีการพัฒนาต่าง ๆ เป็นพลังเสริมตามความต้องการของชุมชน โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนซึ่งทำหน้าที่ในการกระตุ้นส่งเสริม สนับสนุนและเอื้ออำนวยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการมีส่วนร่วมและการทำงานร่วมกันของเครือข่ายองค์กรชุมชนหรือศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน (ศอช.) โดยใช้เวทีประชาคมเป็นกลไกหลักในการระดมความคิด การตัดสินใจและการมีส่วนร่วมของชุมชน

นอกจากนี้ เทพศักดิ์ บุญรัตพันธุ์ (2547 : 211) กล่าวว่า แนวทางการปฏิรูประบบราชการและการปฏิรูปการจัดการภาครัฐให้ความสำคัญต่อการปรับภารกิจ โครงสร้าง การกระจายอำนาจ การจัดการแบบเครือข่าย การจัดองค์การตามกลไกตลาด แนวคิดการจัดการแบบเครือข่าวนั้นเป็นข้อเสนอหนึ่งที่สำคัญของแนวคิด Reinventing Government ที่ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับ (Community-owend Government) โดยต้องการให้ระบบราชการเป็นระบบที่ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นระบบราชการที่มอบอำนาจให้กับประชาชนไปดำเนินการเองมากกว่าที่จะเป็นกลไกที่คอยให้บริการอย่างเดียว รวมถึงแนวคิดเกี่ยวกับ privatization ที่เสนอให้มีการนำภาคเอกชนมาร่วมในการดำเนินงานหรือมาให้ดำเนินงานแทนภาครัฐมากขึ้น ก็ถือได้ว่าเป็นการบริหารงานภาครัฐแบบองค์การเครือข่ายที่จะอาศัยความสำเร็จของภาครัฐแต่เพียงอย่างเดียวไม่ได้ แต่จะดึงความร่วมมือจากองค์การภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการของการดำเนินงานของภาครัฐด้วย นอกจากนี้แล้ว อาจดึงประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานของรัฐได้ ซึ่งเป็นแนวคิดของทางเลือกสาธารณะ (public choices) โดยเป็นแนวคิดหนึ่งที่สำคัญในทางรัฐประศาสนศาสตร์ มีสาระสำคัญคือ เสนอให้ประชาชนผู้บริโภคสินค้าและบริการสาธารณะได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการการผลิตสินค้าและบริการสาธารณะ (citizen co-production)

จากสถานการณ์วิกฤตของประเทศไทยปี 2540 ที่ผ่านมา กลับกลายเป็นโอกาสของชุมชนที่ทำให้ทุกภาคส่วนหันกลับมาให้ความสนใจกับชุมชน โดยเฉพาะทุนทางสังคมที่มีอยู่และใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งในการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือนในครั้งนี้จังหวัดตราดก็ได้ใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่มาช่วยในการดำเนินงานด้วยเช่นกัน

2.3 แนวคิดทฤษฎีทุนทางสังคม

แนวคิดเรื่องทุนทางสังคม (Concept) “เรื่องทุนทางสังคม” (Social Capital) เริ่มมีการกล่าวถึงทางวิชาการในราวทศวรรษ 1980 และปัจจุบันเป็นแนวคิดที่มีการถกเถียงและกล่าวถึงกันอย่างแพร่หลายในกลุ่มนักวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นนักสังคมวิทยา

นักรัฐศาสตร์ นักพัฒนาการเศรษฐกิจ หรือนักทฤษฎีองค์การ โดยมีการให้คำนิยาม ความหมาย ฯลฯ แตกต่างกันไป ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมสาระสำคัญของแนวคิดดังกล่าว สรุปดังนี้

2.3.1 ความหมายของทุนทางสังคม

ปิแยร์ บัวดิเออร์ (Pierre Bourdieu) (อ้างใน ประยูทธ ชุ่มนาเสียว, 2548: 7) ให้ความหมายทุนทางสังคมว่าหมายถึง การรวมตัวกันตามความเป็นจริง หรือทรัพยากรที่มีศักยภาพ ซึ่งนำไปสู่การมีเครือข่ายที่เข้มแข็ง โดยจะมีความสัมพันธ์ในเชิงสถาบันมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับการคุ้นเคยและการยอมรับซึ่งกันและกัน

เจมส์ เอส โคลเลแมน (James S. Coleman) (อ้างใน ประยูทธ ชุ่มนาเสียว, 2548: 7) ได้อธิบายโดยหน้าที่ (Function) ของทุนทางสังคมว่าเป็นสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างหลากหลาย แต่มีความเหมือนกัน 2 ประการคือ 1) มีมิติในด้าน โครงสร้างทางสังคม และ 2) เอื้ออำนวยให้มีกิจกรรมที่แน่นอนของผู้กระทำ (Certain action of actors) ไม่ว่าจะส่วนบุคคลหรือเป็นหมู่คณะ (Corporate actors) ภายในโครงสร้างสังคมดังกล่าว

ดับป्लीว เบเกอร์ (W. Baker) (อ้างใน ประยูทธ ชุ่มนาเสียว, 2548: 7) ให้ความหมายทุนทางสังคมว่าทรัพยากรซึ่งผู้กระทำได้รับมาจากโครงสร้างทางสังคมที่เป็นเฉพาะ (Specific social structures) และนำไปใช้เพื่อได้มาซึ่งผลประโยชน์ของพวกเขา ทั้งนี้ อาจเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ระหว่างกัน

โรเบิร์ต ดี พูทแนม (Robert D. Putnam) (อ้างใน ประยูทธ ชุ่มนาเสียว, 2548: 8) ให้ความหมายทุนทางสังคมว่าเป็นคุณลักษณะสำคัญขององค์กรทางสังคม (Social Organization) อาทิความไว้วางใจ (Trust) บรรทัดฐาน (Norms) และเครือข่าย (Networks) ซึ่งก่อให้เกิดประสิทธิภาพของสังคม โดยเสริมสร้างให้เกิดการกระทำที่เป็นความร่วมมือระหว่างกัน

อเลจาน โคร พอร์เทส (Alejandro Portes) (อ้างใน ประยูทธ ชุ่มนาเสียว, 2548: 8) อธิบายว่าทุนทางสังคมหมายถึง ชีตความสามารถของปัจเจกบุคคลที่จะควบคุมทรัพยากร ซึ่งมีอยู่อย่างจำกัด จากการเป็นสมาชิกในเครือข่ายหรือ โครงสร้างทางสังคมที่กว้างออกไป

เอฟ ฟุกุยามา (F. Fukuyama) (อ้างใน ประยูทธ ชุ่มนาเสียว, 2548: 8) ให้ความหมายว่าทุนทางสังคมเปรียบเสมือนชุดของคุณค่าที่ไม่เป็นทางการซึ่งมีอยู่หรือบรรทัดฐานที่มีร่วมกันระหว่างสมาชิกของกลุ่ม ที่อำนวยให้เกิดความร่วมมือระหว่างกัน

พาล เอส แนคเลอร์ และ โชค-วู ควาน (Pal S. Adler and Seok-Woo Kwon) (อ้างใน ประยูทธ ชุ่มนาเสียว, 2548: 8) ให้ความหมายว่า ทุนทางสังคม หมายถึงทรัพยากรสำหรับปัจเจกบุคคล และหมู่คณะ (Collective Actors) ซึ่งถูกสร้างขึ้นโดยองค์ประกอบ (Configuration) และเนื้อหา (Content) ของเครือข่ายที่พวกเขาเข้าไปมีความสัมพันธ์ทางสังคม

2.3.2 ทูตทางสังคมในเชิงวงวิชาการไทย

ได้มีนักวิชาการไทยหลายท่านได้อธิบายความหมายของ “ทูตทางสังคม” ไว้ ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปรวบรวมเพื่อเป็นพื้นฐานในการวิจัยดังนี้

ประเวศ วะสี (2541: 47-48) อธิบาย ทูตทางสังคม คือ ความเป็นกลุ่มก้อนทางสังคม การมีการศึกษาดี การมีวัฒนธรรม การมีความซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบ ต่อส่วนรวม การมีประสิทธิภาพในการทำงาน การมีการเมืองและระบบราชการที่ดี

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (อ้างใน ชาติชาย ณ เชียงใหม่, 2543: 289) กล่าวว่า ทูตทางสังคม หมายถึง ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ความสามัคคีรวมพลัง การมีองค์การ มีหน่วยที่จะจัดระบบต่าง ๆ ในชุมชนมีศิลปวัฒนธรรม มีจุดรวมใจ มีความสมัครสมานรักใคร่กลมเกลียวกัน

อมรา พงศาพิชญ์ (อ้างในพระมหาชนพล พรหมสุวรรณ, 2546: 10) ให้ความหมายว่า ทูตทางสังคม คือความสัมพันธ์ทางสังคมในแนวราบและแนวดิ่งระหว่างบุคคล สถาบัน และ/หรือองค์กร ทั้งในรูปปัจเจก กลุ่ม และรูปเครือข่าย รวมทั้งค่านิยมบรรทัดฐาน ที่สังคมยึดถือ ซึ่งมีผลต่อวิถีชีวิตและวิถีการผลิตในระดับครอบครัว ชุมชน และประชาสังคม

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2543 : 286) ได้อธิบายทูตทางสังคม และทูตทางองค์การว่า หมายถึงสถาบันทางสังคม และรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีอยู่ในแต่ละชุมชนชนบท ที่ทำหน้าที่จัดระเบียบความสัมพันธ์ และให้ความชอบธรรมแก่แบบแผนการจัดสรรแลกเปลี่ยนทรัพยากร อันเป็นการสร้างความผสมกลมกลืนทางสังคม การลดความขัดแย้งในชุมชน อีกนัยหนึ่ง ทูตทางสังคมและทูตทางองค์การ คือ วิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม จารีตประเพณีของชุมชน วิถีและความสามารถในการจัดองค์กรของประชาชน รวมทั้งปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ตลอดจนวัดและโรงเรียน

อนก นาคะบุตร (2545: 17-19) อธิบายทูตทางสังคมในบริบทของสังคมไทย ว่าหมายรวมถึงทูตทางสังคมใน 5 รูปแบบได้แก่ 1) จิตวิญญาณ ระบบคุณค่า สำนึกท้องถิ่น ความภูมิใจที่มีต่อถิ่นฐานบ้านเกิด รวมเรียกว่า Spirit capital 2) ทูตทางภูมิปัญญา 3) ทรัพยากรมนุษย์ / ทรัพยากรบุคคล ซึ่งเป็นทุนที่อยู่ในตัวมนุษย์ 4) ทูตทางทรัพยากรธรรมชาติและ 5) กองทุนสาธารณะของชุมชน (Social fund) ที่มีอยู่ตลอดมา ทั้งหมดเป็นสิ่งที่เขารวมเรียกว่าเป็นทูตทางสังคมที่เป็นมรดกตกทอดอยู่ในสังคมไทยและจะเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการปฏิรูปสังคมไทย และสร้างระบบ Social safety net ให้กับชุมชนฐานล่างในช่วงวิกฤตนับตั้งแต่ปี 2541 เป็นต้นมา

สุพรรณิ ไชยอำพร (2546: 59-60) ได้ศึกษาความหมายของทุนทางสังคมของนักวิชาการไทยหลายท่านและสรุปว่า ทุนทางสังคม เน้นที่รูปแบบของความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในกลุ่มสังคมโดยเฉพาะในชนบท ตั้งแต่ในครอบครัวขยายจนถึงกลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ และกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนในสังคมที่ต่างมุ่งมั่นเพื่อส่วนร่วมกันเอื้ออาทรช่วยเหลือร่วมมือกันในการดำเนินต่าง ๆ ในชีวิตและสังคมตน ทั้งนี้ได้แบ่งรูปแบบ/ประเภททุนทางสังคมโดยอาศัย “ระดับ” ออกเป็น 5 ระดับ คือ 1) ระดับบุคคล รูปแบบจะเน้นในด้านการต่างตอบแทน ความไว้วางใจ ในการเชื่อมโยง 2) ระดับครอบครัว รูปแบบเน้นเช่นเดียวกันกับระดับบุคคล แต่สัมพันธ์ภาพจะเต็มไปด้วยความไว้วางใจเชื่อใจสูง 3) ระดับกลุ่ม/องค์กร รูปแบบทุนทางสังคมจะเน้นที่การร่วมมือจัดการ การมีส่วนร่วม และปฏิสัมพันธ์กัน 4) ระดับชุมชน เน้นเช่นเดียวกันกับระดับกลุ่ม/องค์กรแต่ระดับของสัมพันธ์ภาพจะแน่นแฟ้นหรือเข้มแข็งเพียงใดขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่ชุมชนเผชิญและสถานการณ์ของชุมชน 5) ระดับประเทศรูปแบบความสัมพันธ์อาจไม่แน่นแฟ้น แต่สัมพันธ์ภาพยึดโยงด้วยความเหมือนกัน เช่นเป็นคนไทยด้วยกัน คนภูมิภาคเดียวกัน ศาสนาเดียวกัน เป็นต้น แบ่งโดยอาศัย “ทิศทาง” ได้ 2 ทิศทางคือ รูปแบบความสัมพันธ์ในแนวดิ่งและแนวราบ ในแนวดิ่งในที่นี้จะให้น้อยลง แต่ในแนวราบคือในระดับที่ถือว่าทุกคน ทุกฝ่าย ชุมชน องค์กร มีความเท่าเทียมกันในการเข้ามามีส่วนร่วมกันในทางแก้ปัญหา หรือพัฒนาเปลี่ยนแปลงสังคม แบ่งโดยอาศัย “ความจำเป็นในการตอบสนองความต้องการของมนุษย์” ได้ 1) เพื่อสนองจิตใจสังคมคือ สุข สนุก สังสรรค์บันเทิง 2) เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์ 3) เพื่อผลทางเศรษฐกิจ เครือข่ายธุรกิจการค้า ฯลฯ 4) เพื่อเป็นการเสริมพลังช่วยเหลือกัน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2547 : 2) ได้สังเคราะห์ความรู้และความคิดเห็นเรื่องทุนทางสังคมจากแหล่งความรู้และเวทีต่าง ๆ เสนอว่า ทุนทางสังคมเกิดจากการรวมตัว ร่วมคิดร่วมทำ โดยคำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ความเป็นธรรมในสังคม และประโยชน์ต่อส่วนรวม ซึ่งการสร้างกระบวนการให้เกิดการรวมตัว ร่วมคิดร่วมทำ ให้เป็นทุนทางสังคมนั้น เกิดขึ้นได้ด้วยองค์ประกอบคือ 1) ทุนมนุษย์ ทั้งที่เป็นบุคคลทั่วไป และผู้นำทางสังคมที่มีความรัก มีน้ำใจ เอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์มีความเชื่อระบบคุณค่าและหลักศีลธรรมที่ดี 2) ทุนที่เป็นสถาบัน ตั้งแต่สถาบันหลักของชาติ ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และพระมหากษัตริย์ สถาบันสำคัญในสังคมเช่นสถาบันการศึกษา การเมือง ฯ รวมถึงองค์กรที่ตั้งขึ้นมา เช่นองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น ที่มีบทบาทสนับสนุนให้เกิดการรวมตัว ร่วมคิดร่วมทำ 3) ทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม

จากที่ได้นำเสนอแนวคิด ทฤษฎีเรื่อง “ทุนทางสังคม” ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่าทุนทางสังคม (Social capital) นั้นมีความหมายทั้งหลายหลายทั้งรูปแบบ ประเภท ระดับและมิติต่างๆ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมและสรุปความคิด “ทุนทางสังคม” ว่าหมายถึงความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ความสามัคคีรวมพลังให้ทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชน ซึ่งจังหวัดตราดมีทุนทางสังคมหลากหลาย อยู่ในพื้นที่โดยเฉพาะที่รู้จักคือ “เครือข่ายองค์กรชุมชนคนตราด” ซึ่งเป็นองค์กรภาคประชาชนที่มีความเข้มแข็ง เกิดขึ้นจากการหนุนเสริมของหน่วยงานภาครัฐ ดำเนินการมาแล้ว 6 ปี ปัจจุบันมี 18 เครือข่าย มีกลุ่ม และสมาชิกจำนวนมาก มีความสมัครสมานรักใคร่กลมเกลียวกัน นอกจากนี้ยังมีส่วนได้ช่วยแก้ไขปัญหาและความต้องการของชุมชนในจังหวัดด้วย

เครือข่ายองค์กรชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญของความเข้มแข็งของชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งจะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ผลจากการพัฒนาที่ผ่านมาก่อให้เกิดทุนทางสังคมและเศรษฐกิจหลายประการที่เป็นจุดแข็งและเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาของประเทศในหลายด้าน ซึ่งส่งผลให้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น โดยสรุปแนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ดังนี้

2.4 แนวคิด เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ในปัจจุบัน ได้มีการศึกษาองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชนในประเทศไทยเพื่อใช้เป็นกรอบกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศโดยกลุ่มที่เห็นว่าต้องมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนทุกระดับในสังคมไทย ซึ่งองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลายได้ก่อให้เกิดกระแสแนวคิดหรือสำนึกคิดอยู่อย่างน้อย 3 กระแสหรือสำนึก ได้แก่ 1) กระแสผู้นิยมนการมีส่วนร่วมและสิทธิของประชาชน 2) กระแสผู้นิยมแนวคิด “ธรรมรัฐ” หรือ “ธรรมาภิบาล” (Good Governance) และ 3) กระแสผู้นิยมแนวคิด “ประชาคม” หรือ “ประชาสังคม” (Civil Society) ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดของนักวิชาการที่ได้นำเสนอความคิดเห็นไว้หลากหลาย ดังนี้

ประเวศ วะสี (อ้างใน ภทรพร ยุทธาภรณ์พิณีจ และคณะ, 2547: 23) กล่าวว่าความยั่งยืนของสังคมมีปัจจัยที่สำคัญ คือ องค์กรชุมชน การพัฒนาศักยภาพขององค์กรชุมชน จึงจำเป็นอย่างยิ่งต้องได้รับการพัฒนาเพื่อให้องค์กรชุมชนนั้นได้มีความสามารถในการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนของตนเองได้ รวมทั้งยังสามารถเผชิญกับภาวะวิกฤตต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นในการพัฒนาองค์กรชุมชนจะต้องมีการพัฒนาหลาย ๆ ส่วนไปพร้อม ๆ กันในลักษณะองค์รวม ดังนี้

- 1) การพัฒนาศักยภาพของคน ซึ่งหมายถึง การพัฒนาคุณภาพและสมรรถนะของคนให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ที่จะเป็นการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชน สังคม และของชาติในที่สุด
- 2) การพัฒนาสภาวะแวดล้อมที่อยู่รอบตัวคน ประกอบด้วย การพัฒนาทางเศรษฐกิจ สภาวะสังคม ความเข้มแข็งของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 3) การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนซึ่งจะต้องทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการประสานกับภายนอกเพื่อระดมทรัพยากร ทุน วิชาการ และข้อมูลที่เป็นประโยชน์กับชุมชน
- 4) หน่วยงานภายนอก ทั้งภาครัฐและเอกชน จะต้องมีการพัฒนาและสร้างความเข้าใจในกรอบของการเข้าไปสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือในแนวทางที่ถูกต้อง ไม่ใช่ไปแจกเงินหรือให้วัตถุดิบชาวบ้านคุ้นเคยในการพึ่งพิง ตกอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของคนภายนอกอย่างที่ผ่านมา

อุทัย คุลยเกษม (2540) ได้เสนอแนวทางวิเคราะห์เงื่อนไข ปัจจัยแห่งความเข้มแข็งของชุมชนไว้ 7 ประการ ได้แก่ 1) โครงสร้างทางสังคมแบบแนวราบ 2) ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง 3) ค่านิยมจากศาสนธรรมหรืออุดมการณ์ในการใช้ชีวิต 4) กระบวนการเรียนรู้เพื่อชีวิต 5) กลุ่มผู้นำตามธรรมชาติ 6) ระบบความสัมพันธ์เชิงสังคมที่แน่นแฟ้น และ 7) กลไกที่เอื้อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ซึ่งคล้ายคลึงและเป็นไปในทิศทางทางเดียวกับกรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย (2542) และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2544) (อ้างใน ประเวศ วะสี , 2540:18 และสีลาภรณ์ นาคทรพร, 2538:132) ซึ่งได้เสนอหลักการพิจารณาความเข้มแข็งของชุมชนไว้ 16 ประการ ดังนี้ 1) สมาชิกชุมชนมีความเชื่อมั่นว่าตนและคนในชุมชนสามารถแก้ปัญหาและพัฒนาความเป็นอยู่ของตนเองได้ รวมทั้งประสิทธิภาพในการตอบสนองต่อปัญหาต่าง ๆ ด้วย 2) สมาชิกชุมชนรักที่จะพึ่งตนเองมีความเอื้ออาทร รัก ห่วงใยกันและพร้อมที่จะจัดการกับปัญหาของตนและชุมชนร่วมกัน 3) สมาชิกชุมชนเลือกผู้นำชุมชน ผู้นำการเปลี่ยนแปลงและผู้แทนชุมชนด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง 4) มีความสามารถในการบริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่อง 5) สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ และเผชิญกับสภาวะวิกฤติต่างๆ ได้อย่างดี 6) มีการตัดสินใจและทำงานร่วมกันในชุมชนจนเป็นวิถีชีวิตของชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนร่วมกันผลักดันอย่างเข้มแข็ง 7) สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยเริ่มจากประเมินสภาพปัญหาของชุมชน ร่วมกำหนดอนาคตของชุมชน ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน 8) สมาชิกรู้หน้าที่ของตนเองและปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ 9) สมาชิกชุมชนเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองและชุมชนจากการเข้าร่วมเวทีชาวบ้านและการทำงานร่วมกัน 10) มีการสร้างและพัฒนากระบวนการกลุ่มอย่างต่อเนื่อง โดยมีกฎระเบียบและ

กตาคาร่วมกัน 11) มีแผนของชุมชนในการพัฒนาทุกด้าน 12) ต้องมีการขยายผลของกลุ่ม โดยการมีสมาชิกเพิ่มขึ้นประเภทงานและกิจกรรมมีความหลากหลายมากขึ้น มีจำนวนองค์กรที่เกี่ยวข้องมากขึ้น 13) การพึ่งพาทภายนอกเป็นการพึ่ง เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป 14) มีเครือข่ายความร่วมมือกับหมู่บ้าน ชุมชนอื่น ท้องถิ่น หน่วยงานและบุคคลต่าง ๆ ในลักษณะความสัมพันธ์แบบเพื่อนแท้ 15) สมาชิกได้รับประโยชน์จากชุมชนอย่างยุติธรรม และ 16) ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกพอสมควร ซึ่งจากแนวทางดังกล่าวสามารถเรียกได้ว่าเป็นตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน

โอกาส ปัญญา (2542: 7 -12) ได้กล่าวถึง กระแสแนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไว้ ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมและสิทธิของประชาชน เป็นการสร้างความเข้มแข็ง โดยการให้ประชาชน กลุ่มองค์กรที่แตกต่างหลากหลาย โดยเฉพาะผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนา ได้มีส่วนร่วมกำหนดอนาคตของตนเองและเชื่อมโยงไปถึงสิทธิและอำนาจของประชาชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะการจัดวิถีชีวิตชุมชนและทรัพยากรในชุมชนของตนเอง โดยสิ่งที่เป็นผลจากแนวคิดนี้ได้แก่ การผลักดันกระบวนการการทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ซึ่งเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกระดับ และการผลักดันให้เกิดรัฐธรรมนูญฉบับ พุทธศักราช 2540 ที่อาจเรียกได้ว่าเป็นร่างรัฐธรรมนูญที่มาจากเสียงเรียกร้องและร่วมมือของประชาชนอย่างกว้างขวาง

2) *ธรรมรัฐ หรือ ธรรมาภิบาล (Good Governance)* มีจุดยืนอยู่ที่การผลักดันกลไกที่มีอยู่ในปัจจุบัน เช่น ระบบรัฐสภา กลไกรัฐบาล รวมไปถึงกลไกทางธุรกิจให้มีความบริสุทธิ์ ยุติธรรม พร้อมทั้งจะได้รับการตรวจสอบจากสาธารณะ (Accountability) และมีการกระทำการกิจกรรมใด ๆ ด้วยความโปร่งใส (Transparency) ตามแนวคิดนี้ได้ข้อค้นพบจากงานวิจัยหลายเรื่องว่า โดยข้อเท็จจริงแล้วองค์กรรัฐและเอกชนในระดับท้องถิ่น มีวิสัยทัศน์ มีความต้องการร่วม และมีความตระหนักอยากที่จะเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี หากแต่ขาดความสามารถที่จะแปลงวิสัยทัศน์ แผนงาน หรือความต้องการเหล่านี้ให้ออกมาเป็นรูปธรรมอย่างวินัย มีความต่อเนื่องและสันติได้

3) *ประชาคม ประชาสังคม* การเมืองการปกครอง ภาคประชาชน คือการที่ประชาชนได้ร่วมกันพัฒนาจิตสำนึกของความเป็นพลเมือง ที่มีความรับผิดชอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในสาธารณะ

กฤษฎา บุญชัย (อ้างใน โอกาส ปัญญา, 2542 : 26) ได้ศึกษาถึง “ชุมชนเข้มแข็ง” ตามแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและได้ข้อค้นพบว่า ในสังคมชนบทมีวัฒนธรรมในการแก้ไขปัญหาและจัดการการพัฒนาที่มีพลัง ซึ่งรัฐไม่เคยให้ความสนใจมาก่อนนั้น คือ “ความเป็นชุมชน” หรือ

“ศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาตนเอง ทั้งในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน” ถึงแม้ว่าถูกบั่นทอนจากนโยบายการพัฒนาของรัฐก็ตาม แต่ศักยภาพของชุมชนดังกล่าวได้ปรากฏเด่นชัดในทุกด้านทั้งการจัดการทรัพยากร ซึ่งปัจจุบันมีชาวบ้านรักษาป่าชุมชนนับเป็นพัน ๆ แห่งทั่วประเทศ การเกษตร ซึ่งได้พัฒนาจากเกษตรพื้นบ้านมาสู่เกษตรกรรมทางเลือก ส่วนด้านเศรษฐกิจ มีการรวมกลุ่มออมทรัพย์ฯ ร้านค้าชุมชน ธุรกิจชุมชน และการเมือง ซึ่งได้อาศัยความเป็นชุมชนในการตรวจสอบและถ่วงดุลกับอำนาจรัฐในท้องถิ่นได้ระดับหนึ่ง คณะอนุกรรมการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา(กระทรวงศึกษาธิการ, 2543: 20-23) ได้กล่าวถึงระบบและกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อความยั่งยืนมี 10 ระบบ และสัมพันธ์กันอย่างเป็นกระบวนการ ดังนี้

- 1) ระบบคุณค่า มีคน และการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเป็นเป้าหมายสำคัญ เน้นการจัดความสัมพันธ์ระหว่างงานกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับคุณธรรม ซึ่งปรากฏอยู่ในกฎ ระเบียบ ต่าง ๆ ของสังคม และกระบวนการถ่ายทอดการเรียนรู้ของชุมชน
- 2) ระบบการเรียนรู้ของชุมชน เป็นส่วนกลางของกิจกรรมทุกระบบ เป็นการเรียนรู้ที่ต่อเชื่อมความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนเข้ากับความรู้ทางสากล พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้อง และรับใช้ชีวิตและชุมชนในปัจจุบัน
- 3) ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน คือการเกษตรที่คำนึงถึงวงจรความอุดมสมบูรณ์ โดยธรรมชาติเป็นหลัก หลีกเลี่ยงเทคนิคหรือวิธีการทางการเกษตรที่ส่งผลกระทบต่อวิถีธรรมชาติมีเป้าหมายเพื่อการบริโภค และมีส่วนเกินเพื่อการแบ่งปันและแลกเปลี่ยน
- 4) ระบบธุรกิจชุมชน หรือการตลาดที่ชุมชนต้องการ ประกอบด้วยการจัดการด้านตลาด เพื่อเพิ่มพูนมูลค่าผลผลิตของชุมชน ลดต้นทุนสินค้าอุปโภคบริโภคที่ชุมชนผลิตขายเองไม่ได้ และระบบการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชนและผู้ผลิตกับผู้บริโภค
- 5) ระบบอุตสาหกรรมชุมชน เป็นระบบคู่กับระบบธุรกิจชุมชน แต่มีการพัฒนาต่อเนื่อง ปัจจุบันมี 3 แบบ คือ อุตสาหกรรมชุมชนแปรรูปผลผลิตของตนเอง ผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรในท้องถิ่นและอุตสาหกรรมชุมชนที่นำวัตถุดิบจากภายนอกมาผลิตเพื่อตอบสนองการบริโภคและใช้สอยในชุมชน
- 6) ระบบทุนชุมชน คือ การพึ่งตนเองทางด้านทุน หรือระบบการสะสมทุนของชุมชนที่มีรูปแบบและวิธีการทางวัฒนธรรมเข้ามามีบทบาท โดยมีเป้าหมายเพื่อตอบสนองความต้องการปัจจัยพื้นฐานของสมาชิกในชุมชน

7) *ระบบสิ่งแวดล้อม* หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการทางกายภาพของชุมชน เช่น ถนน แหล่งศูนย์กลางชุมชน ฯลฯ และสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เอื้อต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน

8) *ระบบสวัสดิการชุมชน* คือ การสร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตร่วมกัน เช่น สวัสดิการ ค่ารักษาพยาบาล ค่าทำศพ ทุนการศึกษา ฯลฯ โดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการเองจากผลกำไรในการบริหารจัดการกองทุนชุมชน

9) *ระบบรักษาสุขภาพชุมชน* ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้ด้านการเกษตรที่เรียกว่าแผนไทย เน้นการดูแลสุขภาพ และเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการผลิตในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และระบบรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน

10) *ระบบจัดการของชุมชน* เป็นการจัดการร่วมกันของชุมชน เพื่อให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และอาจหมายถึงระบบแม่ของทั้ง 9 ระบบ

ชุมชนหนึ่งอาจไม่สามารถพัฒนาระบบทั้ง 10 ระบบได้ แต่สามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนขึ้นมาทดแทนได้

สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเป็นการสร้างความเข้มแข็งโดยการให้ประชาชนกลุ่มองค์กรต่าง ๆ โดยเฉพาะผู้มีส่วนได้เสียกับการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนา ได้มีส่วนร่วมบริหารจัดการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนของตนเอง รวมทั้งการแก้ไขปัญหาความยากจนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปในกลุ่มนักพัฒนานักบริหาร และนักวิชาการ ดังจะเห็นได้จากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะจะเห็นได้ชัดเจนจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 เป็นต้นมาและปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นลักษณะองค์รวม เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายในสังคมมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการพัฒนาและครอบคลุมทุกเรื่องเพื่อนำไปสู่เป้าหมายสุดท้ายร่วมกัน(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,2542:1) นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน โดยสรุปแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ดังนี้

3. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ดังนี้

3.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

3.2 ทฤษฎีทางเลือกสาธารณะ

3.3 ทฤษฎีประชารัฐ

3.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

3.1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วมไว้หลากหลายดังนี้

สเตสเวนแฮนเกิน (Stesvenhagen) (อ้างในกิ่งเทียน ลากรวย, 2546: 20) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการที่สมาชิกของชุมชนมีการกระทำออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกันในการที่จะแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วม ความสนใจร่วมมือ ความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมหรือการเมือง หรือการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อให้มีอิทธิพลต่อรองอำนาจทางเศรษฐกิจ ทางการเมือง

ยูว์ฉน์ วูฉิเมธิ (2526 : 25) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง การที่สามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้นได้นั้น ผู้ทำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับปรัชญาการพัฒนาที่ว่ามนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527 : 9) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลให้การส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้าง โอกาสให้ทั้งประชาชนในรูปบุคคล กลุ่ม คน ชมรม สมาคม และองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ ได้มีส่วนร่วมดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องร่วมกันให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (อ้างใน พิระพล ไชยพงศ์, 2539) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางสังคมด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Environment Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้ (Contribution) บรรลุจุดหมายของกลุ่มนั้น ทั้งทำให้เกิด

ความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย สรุปได้ว่า เป็นการเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง (Involvement) ซึ่งไม่ใช่เป็นเพียงแต่การเป็นส่วนหนึ่ง (Belonging) ของชุมชนเท่านั้น หรือการมีส่วนร่วมอาจหมายถึงการทำงานดังกล่าว ในห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพ คือ จังหวะเหมาะสม (การประสานงาน) กับทั้งกระทำการงานดังกล่าวด้วยความรู้สึกผูกพันให้ประจักษ์ว่าเชื่อถือไว้ใจได้(ความรับผิดชอบ) ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มอีกด้วย

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528 : 4) ได้ให้ข้อสรุปว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการปลดปล่อยมนุษย์จากโซ่ตรวนผูกพันให้เป็นอิสระในการกำหนดวิถีของตนเอง ตามที่ผู้นิยามว่า โดยพื้นฐานแล้วการมีส่วนร่วม หมายถึง การปลดปล่อยประชาชนให้หลุดพ้นจากการเป็นผู้รับผลจากการพัฒนา และให้กลายเป็นผู้นำกระทำในกระบวนการเปลี่ยนแปลงการเข้าสู่ภาวะทันสมัย

เออร์วิน วิลเลียม (Erwin Williams) (อ้างใน วันเพ็ญ วอกลาง, 2534) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ไขปัญหาของตนเอง ร่วมให้ความคิดสร้างสรรค์ความรู้และความชำนาญร่วมกับการใช้ทรัพยากรที่เหมาะสมและสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กร

องค์การสหประชาชาติ (United Nation) (อ้างใน สุพรรณิ ไชยอำพร และสนิท สมัครการ, 2535 : 37-38) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงว่า คือกิจกรรมที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินโครงการ โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นวางแผน ซึ่งประชาชนจะต้องระบุปัญหาและความต้องการ ขั้นปฏิบัติการ ขั้นประเมินผล ตลอดจนขั้นบำรุงรักษา

องค์การอนามัยโลก (WHO /UNICEF) (อ้างใน กิ่งเทียน ลากรวย, 2546 : 19) ให้ความหมายว่าการมีส่วนร่วม คือการที่กลุ่มของประชาชนก่อให้เกิดการรวมตัวที่สามารถจะกระทำการตัดสินใจใช้ทรัพยากร และมีความรับผิดชอบในกิจกรรมที่กระทำโดยกลุ่ม

เชียติจินโต วิสโรโจโน (Soetijipto Wisarajono) (อ้างใน กิ่งเทียน ลากรวย, 2546 : 19) ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนว่าหมายถึง การที่ประชาชนหลุดพ้นจากการเป็นสิ่งที่ต้องพัฒนามาเป็นตัวนำของการพัฒนา และหมายถึงการเปลี่ยนแปลงซึ่งประชาชนจะต้องเข้ามาเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของการพัฒนา คือการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการพัฒนา การจัดลำดับความสำคัญ การปฏิบัติตามแผน การให้ได้มาซึ่งความรู้ที่จะไปสู่พลังแห่งการพัฒนา

เพียส และสตีเฟท (Pearse & Stiefet) (อ้างใน สุทธิ ศรสวรรค์, 2538) ได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่กลุ่มประชาชนหรือขบวนการ ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นผู้อยู่นอก ได้เพิ่มความสามารถในการควบคุมทรัพยากรและสถาบันต่าง ๆ ตามสถานะสังคมที่เป็นอยู่

ไวท์ (White) (อ้างใน สุทธิ ศรสวรรค์, 2538) ได้ให้คำจำกัดความว่า “การมีส่วนร่วม” ประกอบด้วย 3 มิติด้วยกัน คือ มิติหนึ่ง คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะไรควรทำและทำอย่างไร มิติที่สอง มีส่วนร่วมเสียดสีในการพัฒนา การลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ และมิติที่สาม มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน นอกจากนี้ White ยังเพิ่มเติมว่าสาระสำคัญของการมีส่วนร่วมประเภทที่ 4 ที่นำมาพิจารณาคือ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

พัฒนา บุญรัตพันธุ์ (อ้างใน นวรัตน์ เหลี่ยมไทย, 2539) ได้สรุปลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมจะต้องมีขึ้นโดยตลอด ตั้งแต่การร่วมวางแผนโครงการ เสียดสีกำลังแรงงาน วัสดุ กำลังเงินหรือทรัพยากรใดที่มีอยู่ในชนบทนั้น

อรพินท์ สฟโชคชัย (2539 : 2-3) กล่าวถึงคำว่า การมีส่วนร่วมไว้ว่า โดยทั่วไปจะมีความหมายที่กว้าง สำหรับความหมายที่พูดถึงในเชิงการพัฒนาชนบทมักจะหมายถึง การมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนหรือประชาชน การเข้ามาร่วมมีบทบาทในการดำเนินงานพัฒนาของภาครัฐเป็นลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างหนึ่ง แต่การมีส่วนร่วมในความหมายที่กว้าง อาจจะหมายถึงการเข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ ของชุมชน โดยตรงและการมีส่วนร่วมตามความหมายที่เป็นธรรมคือการที่สมาชิกร่วมรับประโยชน์และร่วมลงทุนลงแรงด้วย

เสน่ห์ จามริก (อ้างใน นวรัตน์ เหลี่ยมไทย, 2539 : 58) ได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของชาวชนบทว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย และยังเป็นพื้นฐานที่มั่นคง สำหรับวิวัฒนาการไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่นได้ในปัจจุบัน จุดเริ่มต้นของประชาชน คือ การเริ่มเข้าร่วมกิจกรรมที่แต่ละคนมีผลประโยชน์เกี่ยวข้อง และสนใจเป็นเรื่อง ๆ ไป เช่น ในเรื่องสร้างแหล่งกักน้ำฝน การศึกษา ฯลฯ ข้อสำคัญกิจกรรมเหล่านั้นจะต้องสัมพันธ์กับปัญหา และความต้องการของชาวชนบทนั้นจริง ๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมทำให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าใจสถานการณ์ และอุทิศตนมากขึ้น เพื่อการพัฒนานั้นยังเป็นกระบวนการปรับปรุงการทำงานหรือกิจกรรมของกลุ่มได้ดียิ่งขึ้น

จากการทบทวน การมีส่วนร่วมดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงสรุปความหมายว่าการมีส่วนร่วมหมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ ร่วมแก้ไขปัญหาร่วมรับประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล อันมี

ผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้น

3.1.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

เดวิด แฮปกู๊ด (David Hapgood) (อ้างใน กิ่งเทียน ลากรวย, 2546: 21) ได้กล่าวถึงสาระสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นควรมีสาระสำคัญ 3 ประการ

1) การให้การศึกษแก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนเป็นผู้นำความรู้ และข้อมูลต่าง ๆ สื่อ ระหว่างกันเป็นการลดช่องว่างของการสื่อความเข้าใจและความร่วมมือ ตลอดจน ช่วยให้ประชาชนสามารถเลียนแบบ ดัดแปลง หรือสร้างสรรค์ในการพัฒนาตนเอง

2) การจัดโครงการพัฒนา เพื่อให้เป็นแบบจำลองและแบบฝึกหัดแก่ประชาชนใน ท้องถิ่นและเป็นการช่วยยกระดับมาตรฐาน การใช้ชีวิตของชาวชนบทให้มองเห็นถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมให้ดีที่สุด

3) การปรับเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมของประชาชน ให้สอดคล้องกับการทำงานร่วมกันในรูปแบบและวิธีการที่มีกฎเกณฑ์ มีระบบ และมีความซับซ้อน

สมนึก ปัญญาสิงห์ (2539) กล่าวถึง ความสำคัญของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1) สามารถสร้างความยอมรับ ในคุณค่าและวัฒนธรรมในชุมชนได้ และสามารถเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐานที่ไม่พึงปรารถนาของชุมชนได้

2) เป็นวิธีการที่สามารถสร้างประสบการณ์ต่าง ๆ ทำให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้ และ นำเอาไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

3) เป็นการระดมพลังความคิด พลังกาย กำลังใจและทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ใน ชุมชน ออกมาใช้ โดยพยายามหลีกเลี่ยงการใช้วิทยาการที่ซับซ้อนจาก ภายนอกให้มากที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้

4) สนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย ที่มีการกระจายอำนาจ พร้อมทั้ง บทบาทหน้าที่ต่าง ๆ ไปสู่ประชาชนในท้องถิ่นให้มากที่สุด

5) สอดคล้องกับปรัชญา สังคมและการเมือง ที่ต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนใน การกำหนดนโยบาย การพัฒนา และมีโอกาสเข้ามากำหนดชะตาชีวิตของตนเอง

6) เป็นหัวใจสำคัญของงานพัฒนา การพัฒนาใด ๆ ก็ตาม ถ้าขาดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชนแล้ว กิจกรรมหรือโครงการนั้น ๆ ก็ไม่สามารถดำเนินงานต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและจะประสบความล้มเหลวในที่สุด

3.1.3 รูปแบบการมีส่วนร่วม

ลี.เจ.แคร์รี่ (Lee J. Carry) (อ้างใน กิ่งเทียน ลากรวย, 2546:21) แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมไว้ 5 ประการคือ

- 1) เป็นสมาชิก (Membership)
- 2) เป็นผู้เข้าร่วมประชุม (Attendance at Meeting)
- 3) เป็นผู้ออกเงิน (Financial Contribution)
- 4) เป็นกรรมการ (Membership on Committees)
- 5) เป็นประธานหรือผู้นำ (Position of Leadership)

องค์การอนามัยโลกและสหประชาชาติ (WHO and UNICEF, 1978 : 41

อ้างใน กิ่งเทียน ลากรวย, 2546:21) ได้เสนอรูปแบบที่สมบูรณ์ของกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอนคือ

- 1) การวางแผน ประชาชนต้องมีส่วนร่วม ในการดำเนินการและบริหารการใช้ ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรรควบคุมทางการเงิน
- 2) การดำเนินกิจกรรม ประชาชนต้องมีส่วนร่วม ในการดำเนินการและบริหารการใช้ ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรรควบคุมทางการเงิน
- 3) การใช้ประโยชน์ ประชาชนต้องมีความสามารถในการนำเอา กิจกรรมมาใช้ให้เกิด ประโยชน์ได้ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเองและกาควบคุมทางสังคม
- 4) การได้รับประโยชน์ ประชาชนต้องได้รับการแจกจ่าย ผลประโยชน์ จากชุมชนใน พื้นฐานที่เท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือในรูป วัตถุก็ได้

เอคิน เรบิบาดานา (Akin Rabibhadana) (อ้างในกิ่งเทียน ลากรวย, 2546:23) เชื่อว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องเข้าร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ คือ

- 1) การมีส่วนร่วม ในการค้นหาและสาเหตุของประชาชน เนื่องจากเหตุผลพื้นฐานคือชาวบ้านผู้ประสบปัญหายอมรับรู้ปัญหาของตนเอง ได้ดีที่สุด
- 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา ปัญหาเหล่านั้นผู้ที่เลือกแนวทางในการพัฒนา ควรเป็นประชาชนในชุมชนนั่นเอง ไม่ใช่ บุคคลภายนอก เพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับทรัพยากรและศักยภาพในการพัฒนาชุมชนนั้น
- 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านแรงงาน การร่วมแรงประกอบ กิจกรรมทำให้ประชาชนมีความผูกพันมากขึ้นและก่อให้เกิดความรู้สึก

ร่วมกันใน การเป็นเจ้าของกิจกรรมและผลงานที่ปรากฏซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนบำรุงรักษา ให้ดำรงอยู่อย่างสมบูรณ์และมีประโยชน์

4) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล เพื่อค้นคว้าหาข้อดีและข้อบกพร่องที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรม ซึ่งจะได้นำมาเป็นบทเรียน ในการหาหนทางปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานต่อไป

ไพรัตน์ เชชะรินทร์ (อ้างในสุริยา ธิสาเวช, 2544 : 20-21) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาว่า ดังนี้

1) ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวม ตลอดจนความต้องการของชุมชน

2) ร่วมค้นหา สร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือ เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน

3) ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงาน หรือ โครงการหรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ไขปัญหา ตลอดจนสนองความต้องการของชุมชน

4) การร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

5) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

6) ร่วมการลงทุนในกิจกรรมหรือ โครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง

7) ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย

8) ร่วมควบคุม ติดตามประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและ กิจกรรมที่ได้ทำไว้โดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

อคิน รพีพัฒน์ (อ้างในกิ่งเทียน ลาภรวัย, 2546:24) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนออกเป็น 4 ประการ

1) การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข

2) การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา

3) การปฏิบัติงานในกิจกรรมพัฒนาตามแผน และ

4) การประเมินผลงานกิจกรรมพัฒนา

ยาดาฟ (Yadav) (อ้างใน กิ่งเทียน ลากรวย, 2546:23) ได้จำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น

- 1) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- 2) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนิน โครงการและแผนการพัฒนา
- 3) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการควบคุมและประเมินผลโครงการ

แผนการพัฒนา

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (อ้างใน ลิขิต หมูดี , 2538 : 14) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 4 ขั้นตอนคือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
- 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจการ
- 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติการ
- 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

ลิขิต หมูดี (2538) ได้เสนอว่ารูปแบบของการมีส่วนร่วมที่ถือว่าเป็นรูปแบบที่แท้จริงนั้น จะต้องประกอบด้วยขบวนการ 4 ขั้นตอน คือ

1) การวางแผน (Planning) ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาจัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการ ติดตาม และประเมินผล และประการสำคัญ คือ การตัดสินใจ

2) การดำเนินกิจกรรม (Implementation) ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการและบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบให้การจัดสรรควบคุมทางการเงินและการบริหาร

3) การใช้ประโยชน์ (Utilization) ประชาชนจะต้องมีความสามารถในการนำกิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งพาตนเองและการควบคุมทางสังคม

4) การได้รับประโยชน์ (Obtaining Benefits) ประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชน ในพื้นฐานที่เท่ากัน ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือวัตถุก็ได้

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff) (อ้างใน กิ่งเทียน ลากรวย, 2546:22) ได้สร้างกรอบพื้นฐานการมีส่วนร่วมในประเด็นดังต่อไปนี้

1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision-Making) ซึ่งเป็นการตัดสินใจระยะ เริ่มต้นในช่วงของกิจกรรม และในการดำเนินกิจกรรม

2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) เป็นการเข้าร่วม โดยการให้ การสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหาร และการร่วมมือทั้ง การเข้าร่วมในการร่วมแรงร่วมใจ

3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ซึ่งนับเป็นการควบคุม และ ตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการ มี ส่วนร่วมต่อไป

3.1.4 ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

แม็กซ์ โลว์ เคอร์มิลค์ และ ดับฟิว โรเบิร์ต เลย์เตอร์ (Max Low Dermilk & W. Robert Laitor) (อ้างใน ปรศาสตร์ สิทธิเลิศ, 2537) ได้เสนอขั้นตอนของยุทธศาสตร์ การมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชนบทไว้ 7 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การสำรวจขั้นต้น(Preliminary Reconnaissance)
- 2) การศึกษาเพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหา (Priority Problem Identification Studies)
- 3) การแสวงหาทางแก้ไขปัญหา (Search for Solutions)
- 4) การกำหนดแนวทางการแก้ปัญหา (Assessment of Solutions)
- 5) การปฏิบัติตามโครงการ (Project Evaluation)
- 6) การประเมินผลโครงการ (Formal Project Evaluation)
- 7) การพิจารณาทบทวนโครงการเพื่อดำเนินการให้เสร็จสมบูรณ์ (Project Reconsideration of Completion)

เจมส์ คี ปิ่นทอง (อ้างใน สุธี ศรสวรรค์, 2538) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้เป็น 4 ขั้นตอน คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
- 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ
- 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติการ
- 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

โจส เอ อักบายานี (Jose A. Agbayani) (อ้างใน ลิขิต หมูดี, 2538) ได้จัดอันดับขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ในลักษณะต่างๆ ดังนี้

- 1) การร่วมประชุม
- 2) การออกความคิดเห็น

3) การตีปัญหาให้กระจ่าง

4) การออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา

3.1.5 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

แฮมตัน ซัมเมอร์ และเวบเบอร์ (Hampton, Summer and Werbber)

(อ้างใน กิ่งเทียน ลากรวย, 2546:26) ได้กล่าวว่าเงินเป็นแนวทางอย่างหนึ่งที่บุคคลมีแรงจูงใจในด้านความสำเร็จ ในการเข้ามาปฏิบัติงาน ซึ่งผู้ที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงมาจากแรงจูงใจทางด้านการเงินด้วย

เฮิร์ซเบิร์ก มอสเนอร์ และซินเออร์แมน (Herzberg, Mausner และ

Snyderman) (อ้างใน กิ่งเทียน ลากรวย, 2546:26) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่จูงใจบุคคลในการทำงาน ซึ่งจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนได้นั้นคือ

- 1) การได้รับความสำเร็จ
- 2) ได้รับการยกย่อง
- 3) มีความก้าวหน้าในงาน
- 4) ลักษณะงาน
- 5) ความรับผิดชอบ
- 6) ความเจริญเติบโตส่วนบุคคล

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization) (อ้างใน กิ่งเทียน

ลากรวย, 2546:25) เสนอว่าปัจจัยพื้นฐานในการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ

1) ปัจจัยของสิ่งจูงใจ จากสภาพความเป็นจริงของชาวบ้านที่จะเข้าร่วมกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ทั้งในแง่การร่วมแรง ร่วมทรัพยากร หรืออื่น ๆ นั้น มีเหตุผลอยู่ 2 ประการคือ

(1.1) การมองเห็นว่าจะได้รับประโยชน์จากสิ่งตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไป ซึ่งถือเป็นเรื่องการกระตุ้นให้เกิดมีสิ่งจูงใจ

(1.2) การได้รับคำบอกกล่าวหรือชักชวนจากเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมโดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องของการก่อให้เกิดมีสิ่งจูงใจ

2) ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามีส่วนร่วม แม้ว่าชนบทจำนวนมาก จะเห็นประโยชน์ของการเข้ามามีส่วนร่วมนั้นมิได้จัดรูปแบบความสัมพันธ์ที่เหมาะสม เช่น ภาวะผู้นำ ลักษณะการทำงาน กฎระเบียบ แบบแผน เป็นต้น ดังนั้นปัจจัยพื้นฐานทางด้านโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมจึงควรมีลักษณะ

(2.1) เปิดโอกาสให้ทุกคนและทุกกลุ่มในชุมชนมีโอกาสในการพัฒนาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยการเข้าร่วมอาจจะอยู่ในรูปของการมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยมีตัวแทนก็ได้

(2.2) ควรมีกำหนดเวลาที่แน่ชัด เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถกำหนดเงื่อนไขของตนเองได้

(2.3) กำหนดกิจกรรมที่แน่นอน

3) ปัจจัยอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม โดยปกติที่ผ่านมาในกิจกรรมหนึ่ง ๆ แม้ว่าประชาชนจะเห็นด้วยและมีโอกาสเข้าร่วม แต่ไม่อาจกำหนดเป้าหมาย วิธีการ หรือผลประโยชน์ของกิจกรรม เพราะสิ่งเหล่านี้เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้กระทำ

นรินทร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 183) ได้อธิบายถึงความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลสำคัญ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์ การสร้างโบสถ์วิหาร และความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง ทำให้ประชาชนเกิดความเกรงใจที่จะมีส่วนร่วมด้วยทั้ง ๆ ที่ยังไม่มีศรัทธาหรือความเต็มใจอย่างเต็มเปี่ยมที่จะกระทำ เช่น ผู้ใหญ่ออกปากขอร้อง ผู้น้องก็ช่วยแรง ส่วนอำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่าทำให้ประชาชนถูกบีบบังคับ ให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่าง ๆ เช่น บังคับให้ทำงานเยี่ยงทาส

อนุภาพ ธีรลาภ (อ่างในกิ่งเทียน ลาภรวาย, 2546:25) กล่าวถึงเงื่อนไขพื้นฐาน ของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเกิดจากพื้นฐานของประชาชน 4 ประการคือ

1) ประชาชนต้องมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วม กล่าวคือ ประชาชนจะต้องมีศักยภาพที่จะเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ประชาชนจะต้องมีความสามารถในการค้นหาความต้องการวางแผนจัดการ บริหารองค์กรและการใช้ทรัพยากรในที่สุด

2) ประชาชนต้องมีความพร้อมที่จะมีส่วนร่วม กล่าวคือ ประชาชนต้องมีสภาพทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และกายภาพ ที่เปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วม

3) ประชาชนต้องมีวัตถุประสงค์ที่จะเข้าร่วม กล่าวคือ ประชาชนจะต้องมีความเต็มใจ เห็นประโยชน์ในการเข้าร่วม จะต้องมิใช่เป็นการบังคับ หรือผลักดันให้เข้าร่วม โดยที่ประชาชนมิได้ประสงค์จะเข้าร่วม

4) ประชาชนจะต้องมีความเป็นไปได้ที่จะเข้าร่วม กล่าวคือ ประชาชนจะต้องมีโอกาสที่จะเข้าร่วมซึ่งเป็นการกระจายอำนาจให้แก่ประชาชน ในการตัดสินใจ

และกำหนดกิจกรรมที่ตนต้องการในระดับที่เหมาะสม ประชาชนจะต้องมีโอกาสดูและมีความเป็นไปได้ที่จัดการด้วยตนเอง

โคเฮน และฮัฟฮอฟฟ์ (อ้างในสุเมธ ทราญแก้ว, 2536 : 20-21) ยังได้เสนอว่ามีบุคคล 4 ฝ่าย ที่มีส่วนสำคัญในการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชนบท ประกอบด้วย ประชาชน ในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอก สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ยังมีปัจจัยหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ได้แก่

- 1) อายุและเพศ
- 2) สถานภาพในครอบครัว
- 3) ระดับการศึกษา
- 4) สถานภาพทางสังคม
- 5) อาชีพ
- 6) รายได้และทรัพย์สิน
- 7) ระยะเวลาในท้องถิ่น และระยะเวลาที่อยู่ในโครงการ
- 8) พื้นที่ดินถือครอง และสถานภาพการทำงาน

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2539 : 21-23) พบว่าเหตุูงใจที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในกลุ่ม เพราะต้องการที่จะได้รับผลประโยชน์นี้จากการเข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่มดังนี้

- 1) ต้องการได้รับวัสดุอุปกรณ์ในการผลิต
- 2) ต้องการจะได้รับความช่วยเหลือทางด้านเงินทุน
- 3) ต้องการที่จะได้รับคำแนะนำทางเทคนิควิชาการ
- 4) ต้องการที่จะได้รับความช่วยเหลือในการจำหน่ายผลผลิต
- 5) ต้องการที่จะได้รับความรู้ในการประกอบอาชีพ

พงศ์พันธ์ เขียรหิรัญ (2539) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของบุคคลจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้รู้ถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งเกิดจากการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้เข้าร่วมด้วยกันหรือจากการได้รับความช่วยเหลือจากผู้เข้าร่วมคนอื่น ๆ ดังนั้นปัจจัยที่ทำให้เข้ามามีส่วนร่วมและไม่เข้าร่วมสามารถจำแนกได้ดังนี้

1) บุคคลมีส่วนร่วมในกิจกรรมใดก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นสอดคล้องกับความเชื่อพื้นฐานทัศนคติและค่านิยมของตนเอง

2) บุคคลและกลุ่มบุคคล จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นมีคุณค่าสอดคล้องกับผลประโยชน์ของตนเอง รวมทั้งปกป้องผลประโยชน์ของตน

- 3) บุคคลจะไม่เข้าร่วมกิจกรรม ถ้ากิจกรรมนั้นไม่สอดคล้องกับสิ่งที่บุคคลคาดหวังหรือเคยได้รับประสบการณ์ที่เป็นอกตต่อกิจกรรมนั้นมาแล้ว
- 4) การมีส่วนร่วมของคนเป็นไปอย่างเสรี บุคคลจะเข้าร่วมตามความพอใจของตนเองและจะไม่เข้าร่วมเมื่อถูกบีบบังคับ
- 5) การมีส่วนร่วมของบุคคลจะขึ้นอยู่กับความสามารถและโอกาส
- 6) บุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุน กระตุ้น และจูงใจ

จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวความคิดทางยุทธศาสตร์ของหลักการพัฒนาชุมชนที่จะนำประชาชนให้บังเกิดความศรัทธาในตนเองมีความเชื่อมั่นในตนเอง และความรู้สึกเป็นเจ้าของในการดำเนินงาน โครงการพัฒนาต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่ความสามารถและประสิทธิภาพในการปกครองตนเองตามระบอบประชาธิปไตย สำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ตั้งแต่การค้นหาปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การพิจารณาตัดสินใจแก้ไขปัญหา การร่วมปฏิบัติและการมีส่วนร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเอง การที่จะสามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นนั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องยอมรับในปรัชญาการพัฒนาชุมชนที่ว่า “มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับของคนอื่น และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันจะต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ ถ้ามีโอกาสและการชี้แนะที่ถูกต้อง”

สำหรับการมีส่วนร่วมในงานวิจัยครั้งนี้คือ การที่ประชาชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนได้ให้ความร่วมมือและเข้ามามีส่วนร่วมในห้าด้านคือ การมีส่วนร่วมคิด การมีส่วนร่วมทำ การมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหา การมีส่วนร่วมรับประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ตามนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน ดังนั้นเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้นภาครัฐควรลดบทบาทและขนาดของภาครัฐลงและนำ ทฤษฎีทางเลือกสาธารณะ (Public Choice Theory) มาใช้ในการดำเนินงาน โดยสรุป ดังนี้

3.2 ทฤษฎีทางเลือกสาธารณะ (Public Choice Theory)

ผู้ศึกษาจะนำทฤษฎีแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูประบบราชการระบบบริหารงานภาครัฐเฉพาะทฤษฎีทางเลือกสาธารณะ (Public Choice Theory) มีนักวิชาการได้ให้ข้อสรุป ดังนี้

ทศพร ศิริสัมพันธ์ (2547, 446) เป็นแนวความคิดของเศรษฐศาสตร์สำนักนีโอคลาสสิก ได้พยายามโต้แย้งว่ารัฐบาลและระบบราชการเป็นอุปสรรคต่อความมีอิสระของปัจเจกบุคคลในการตัดสินใจหรือกำหนดทางเลือกของตนเอง เนื่องจากเข้ามาแทรกแซงหรือการดำเนินงานของภาครัฐมักจะอาศัยอำนาจสั่งการบังคับและควบคุม (command & control) มากกว่ามาสร้างแรงจูงใจและการให้รางวัลตอบแทน (incentives & rewards) ทำให้มีประสิทธิภาพด้อยกว่ากลไกตลาด บรรดานักวิชาการดังกล่าวจึงได้พยายามเรียกร้องและผลักดันให้ดำเนินการลดบทบาทและขนาดของภาครัฐลง ในขณะเดียวกันก็ได้เสนอให้นำเอาระบบตลาดและกลไกราคาเข้ามามีบทบาทในการจัดสรรทรัพยากรให้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพและทดแทนการเข้าแทรกแซงของภาครัฐให้มากที่สุด

อิทธิพลดังกล่าวได้ส่งผลให้เกิดทฤษฎีทางเลือกสาธารณะขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 1960 และแพร่หลายในเวลาต่อมา โดยบรรดานักวิชาการในสำนักความคิดดังกล่าว ได้นำเอาหลักเศรษฐศาสตร์เข้ามาประยุกต์ใช้เพื่ออธิบายพฤติกรรมทางการเมืองและข้าราชการ กล่าวคือหากยอมรับข้อสมมติฐานพื้นฐานกับพฤติกรรมมนุษย์เป็นไปอย่างมีเหตุผล (rational behavior) โดยพยายามแสวงหาอรรถประโยชน์สูงสุดให้แก่ตนเองและเสียต้นทุนค่าใช้จ่ายให้น้อยที่สุดแล้ว แต่ละบุคคลจะคำนึงผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ ฝ่ายนักการเมืองจะพยายามทำทุกวิถีทางให้ตนเองได้รับคะแนนเสียงมากที่สุดและชนะการเลือกตั้ง ฝ่ายข้าราชการประจำจะพยายามให้ตนเองมีอำนาจ ความมั่นคง และเกียรติยศ ชื่อเสียง เงินทอง ในทำนองเดียวกันกับบรรดานักธุรกิจเอกชนที่มุ่งเน้นความสำเร็จในการประกอบการและพยายามแสวงหากำไรสูงสุดนั่นเอง

ข้อวิพากษ์ดังกล่าว ได้ท้าทายความคิดของระบบราชการแบบดั้งเดิมที่ต้องการให้ข้าราชการตอบสนองต่ออุดมการณ์ของการของรับใช้สังคม มีจิตวิญญาณสาธารณะ มุ่งเน้นถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัวว่าเป็นเรื่องที่มีความขัดแย้งกับสภาพข้อเท็จจริงและมูลเหตุจูงใจของมนุษย์ทั่วไป นอกจากนี้ ยังมองว่าความทะเยอทะยาน มักใหญ่ใฝ่สูงหรือความปรารถนาในยศถาบรรดาศักดิ์ของตัวข้าราชการเองมักจะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ไม่ตรงกับผลประโยชน์ขององค์กรหรือสังคมโดยรวม ตัวอย่างของความพยายามในการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวของข้าราชการ สามารถสะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนจากกรณีของการอ้างเหตุผล ความจำเป็นในการเพิ่มวงเงินงบประมาณของหน่วยงานตนเองให้มากที่สุด (budget maximization) เพื่อนำไปใช้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งบางครั้งอาจจะคล้ายกับว่าเป็นไปอย่างสอดคล้องกับ

ผลประโยชน์ขององค์กรและสังคมโดยรวม แต่ส่วนใหญ่มักจะเพื่อตอบสนองต่อผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่า โดยงบประมาณที่ได้รับสูงขึ้นดังกล่าวนี้ จะนำไปสู่การขยายขนาดองค์กรและอัตราค่าจ้างอันจะเป็นการช่วยเสริมสร้างโอกาสของความก้าวหน้าในสายอาชีพงานของตนเอง เช่น การปรับระดับตำแหน่งให้สูงขึ้น

นอกจากนี้ทศพร (2547, 440-446) ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปภาครัฐที่สำคัญ ได้แก่ ทฤษฎีทางเลือกสาธารณะ (Public Choice Theory) และทฤษฎีผู้ว่าจ้างและตัวแทน (Principal /Agency Theory) โดยในส่วนของทฤษฎีทางเลือกสาธารณะนั้นมีสาระสำคัญก็คือ เพื่อมุ่งที่จะดำเนินการเพื่อลดบทบาทและขนาดของภาครัฐลง และขณะเดียวกันก็ได้มีการเสนอให้มีการนำเอาระบบตลาดและกลไกราคาเข้ามามีบทบาทการจัดสรรทรัพยากรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและทดแทนการเข้าแทรกแซงของภาครัฐให้ได้มากที่สุด

นักวิชาการบางท่าน เช่น ชาร์ท วรอฟ เจอาร์ (Char Wolf Jr) จึงได้ประมวลแนวคิดและได้อธิบายสรุปถึงความล้มเหลวของภาครัฐว่ามีสาเหตุมาจากปัจจัยดังต่อไปนี้

- 1) การให้ความสำคัญต่อผลภายใน (internalities) และการยึดเป้าหมายส่วนตัว (private goals) ของข้าราชการมากกว่าผลประโยชน์ของส่วนรวม
- 2) ปัญหาของการเกิดความซ้ำซ้อนละต้นทุนค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น อันเป็นผลมาจากความพยายามในการขยายบทบาทภารกิจและขนาดองค์กร ประกอบกับการดำเนินงานของภาครัฐขาดสภาพการแข่งขัน อันจะช่วยสร้างแรงกดดันและ/หรือแรงจูงใจในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน
- 3) การดำเนินงานของภาครัฐบางครั้งอาจจะก่อให้เกิดผลภายนอกสืบเนื่อง (derived externalities) หรือผลกระทบในเชิงลบต่อการผลิต และการบริโภคของภาคธุรกิจเอกชน ชุมชนและประชาชนได้
- 4) ปัญหาของการกระจายทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรม (distributional inequity) อันเป็นผลมาจากการใช้อำนาจดุลยพินิจเลือกปฏิบัติ หรือการเอื้อประโยชน์ ให้คุณให้โทษแก่บุคคลบางกลุ่ม และทุจริตคอร์รัปชันของข้าราชการ

นอกจากนี้ เทพศักดิ์ บุญรัตน์ (2547:19-20) การนำความรู้ทางด้านเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการอธิบายพฤติกรรมการตัดสินใจของประชาชนที่เกิดขึ้น ได้แก่ ทางเลือกสาธารณะ (Public Choice) ที่มุ่งอธิบายพฤติกรรมการตัดสินใจของบุคคลที่เกี่ยวข้องในกิจกรรมของรัฐซึ่งสามารถนำทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่เรียกว่า “ทฤษฎีอรรถประโยชน์ที่คาดคะเน” มีสาระสำคัญที่อธิบายว่าบุคคลจะเลือกทางเลือกที่ให้อรรถประโยชน์คาดคะเนที่สูงสุด ด้วยเหตุผลนี้ จึงทำให้สามารถนำทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์มาอธิบายพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน

ต่อการบริหารงานภาครัฐในเรื่องต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี เช่นทำไมกิจกรรมของภาครัฐในบางเรื่องจึงสามารถดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้มาก ในขณะที่บางเรื่องประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมน้อย เป็นต้น ซึ่งความเข้าใจดังกล่าวทำให้สามารถนำไปใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อดึงให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐได้มากยิ่งขึ้นในอนาคต

โดยสรุป ทฤษฎีทางเลือกสาธารณะดังกล่าวมีความเห็นที่สอดคล้องกับ เศรษฐศาสตร์สำนักนีโอคลาสสิกและกระแสความนิยมแบบอนุรักษนิยม กล่าวคือ ต้องการจำกัดบทบาทและลดขนาดของรัฐบาลและระบบราชการลง เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการแสวงหาและฉกฉวยโอกาสในการในการหาผลประโยชน์ส่วนตัว โดยเสนอให้มีการพิจารณาทบทวนภารกิจหรือกิจกรรมของภาครัฐให้ดำเนินการเฉพาะในส่วนที่มีความจำเป็นเท่านั้นและพยายามโอนถ่ายภารกิจหรือกิจกรรมให้แก่ภาคธุรกิจเอกชนเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการแทน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ทฤษฎีทางเลือกสาธารณะต้องการเปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคลมีอิสระและสามารถเลือกตัดสินใจของตนเองได้ โดยอาศัยระบบตลาดและกลไกราคา มากกว่าการให้ภาครัฐเข้ามาแทรกแซงเป็นผู้กำหนดและตัดสินใจดำเนินการ ซึ่งพบว่ามีปัญหาความล้มเหลวในหลายประการ

จากแนวคิดทฤษฎีทางเลือกสาธารณะ (Public Choice Theory) การแก้ไข ปัญหาความยากจนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือนของรัฐบาล เป็นกระบวนการนำนโยบายที่กำหนดไว้มาดำเนินการด้วยกลวิธีต่างๆ ผสมผสานระหว่างทรัพยากรและวิธีดำเนินการให้สามารถบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระทำเพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน และกำหนดให้ทั้งภาครัฐและภาคประชาชนและองค์กรชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐด้วย

2.3.3 ทฤษฎีประชารัฐ

กลไกประชารัฐที่ดีมาจากคำว่า Good Governance ซึ่งบางคนเรียกว่า ธรรมรัฐบ้าง เรียกว่าธรรมาภิบาลบ้าง เรียกว่าสุประศาสนการ โดยมีผู้ให้คำนิยามแตกต่างกันดังนี้

ธีรยุทธ บุญมี (อ้างใน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2541: 10) ได้ให้ความหมายว่าธรรมรัฐแห่งชาติ คือกระบวนการซึ่งประชาชนและรัฐสามารถร่วมกันทำในการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีเหมาะสมและเป็นธรรมในสังคม เป็นการปฏิรูปสังคมไทยครั้งที่สองต่อจากการปฏิรูปทางการเมืองเมื่อ 25 ปี ที่ผ่านมาภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ธรรมรัฐแห่งชาติ เป็นกระบวนการที่เป็นจุดเปลี่ยนผ่าน (Transmission) ของสังคมไทย ท่ามกลางจิตสำนึกของคนไทยที่เปลี่ยนแปลงไป

ชัชอนันต์ สมุทรวณิช (2543) ได้ให้คำนิยามไว้ในหนังสือประชารัฐกับการเปลี่ยนแปลงไว้ว่า ประชากรรัฐ (Civil State) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับรัฐในลักษณะที่ภาคประชาสังคม (Civil Society) ครอบคลุมรัฐ เปรียบเทียบกับรัฐประชาชาติ (Nation State) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับรัฐ ในลักษณะซึ่งรัฐมีบทบาทนำในการอยู่เหนือชุมชนและชนชาติน้อยใหญ่ภายในรัฐ นอกจากนี้ยังชี้ใน โลกแห่งอนาคตนั้นศูนย์กลางอำนาจรัฐไทยที่เราเคยนึกว่าแข็งแกร่ง จะไม่มีทางเทียบได้กับศูนย์กลางอำนาจทางการเงิน เศรษฐกิจแหล่งอื่น ๆ ของโลกได้ในทางการเมืองก็จะเป็นแบบเดียวกัน ไทยเรามีทางรอดทางเดียวคือ อาศัยความแข็งแกร่งทางวัฒนธรรม ซึ่งเรายังมีมากกว่าวัฒนธรรมของประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ - การเมืองหลายประเทศ

มีนักคิดทางสังคมส่วนหนึ่งมองประชารัฐ ในลักษณะที่เป็นกลไกการจัดการสังคมในยุคใหม่ กล่าวคือ มองว่าแต่เดิมการจัดการทางสังคมทุกชนิดได้ถูกรัฐ(รัฐประชาชาติ) ยึดเอาไว้หมด เมื่อสังคมโลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากและรวดเร็ว มีปัญหาสลับซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต รัฐไม่สามารถจัดการทางสังคมได้โดยลำพังต่อไปอีก จึงจำเป็นต้องอาศัย ประชากรรัฐมาเป็นกลไกการจัดการแทน นักคิดส่วนนี้มองประชารัฐในเชิงการเป็นสถาบันใหม่ ที่จะต้องมีการพัฒนาให้เกิดเป็นผลขึ้นมา (end) แทนที่รัฐประชาชาติแบบเดิม

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2544:17-24) คำว่า “ประชารัฐ” 1) มาจากเพลงชาติซึ่งมีใจความว่า “ประเทศไทยรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย เป็นประชารัฐ ไผทของไทยทุกส่วน อยู่ดำรงคงไว้ได้ทั้งมวล ด้วยไทยล้วนหมาย รักสามัคคี...” 2) มาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 เป็นส่วนที่ ๗ ใช้หัวข้อ “การพัฒนาประชารัฐ” มีคำอธิบายเริ่มต้นว่า “การพัฒนาประชารัฐ คือการพัฒนาให้รัฐและประชาชนมีความเข้าใจที่ดี มีความรับผิดชอบและมีความเอื้ออาทรต่อกัน ทั้งนี้เพื่อให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ และประชาชน ดำเนินไปในทางสร้างสรรค์ และเสริมสร้างสมรรถนะซึ่งกันและกัน.....” ซึ่งอาจสรุปลักษณะสำคัญได้ดังนี้

ประชาชน ชุมชน และประชาสังคม มีบทบาทสำคัญในการพัฒนา
ท้องถิ่น สังคม และประเทศ

การบริหารจัดการและพัฒนาประเทศโดยภาครัฐใช้หลักการมีส่วนร่วม
ของประชาชนอย่างกว้างขวาง จริงจัง และต่อเนื่องในทุกระดับ

การดำเนินงานของภาครัฐ มีความสุจริต โปร่งใส ถูกต้องมีประสิทธิภาพ
คุณภาพ และประสิทธิภาพ รวมถึงการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างทั่วถึงและเพียงพอ

ทุกส่วนของสังคม ทั้งภาครัฐและภาคประชาชน ร่วมเป็น “ภาคี
การพัฒนา” โดยร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมติดตามประเมินผล ร่วมปรับปรุงพัฒนา
อย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์ของการพัฒนาประชาธิปไตย คือ

- 1) เพื่อเสริมสร้างการใช้หลักนิติธรรมในการบริหารรัฐกิจ การจัดการ การพัฒนาและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของทุกภาคส่วนของสังคมให้มากขึ้น
- 2) เพื่อสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในกิจกรรมของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการพัฒนาประเทศ
- 3) เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิผลประสิทธิภาพของภาครัฐในการบริหารรัฐกิจ และจัดการการพัฒนาประเทศ
- 4) เพื่อสนับสนุนให้เกิดความต่อเนื่องในงานบริหารรัฐกิจและการจัดการการพัฒนาประเทศ ทั้งในด้านนโยบายและการปฏิบัติ

ทศพร ศิริสัมพันธ์ (2547: 457-458) “ประชาธิปไตย” ได้เริ่มก่อตัวในช่วงเวลาเดียวกับการก่อตัวของแนวคิด “การจัดการภาครัฐสมัยใหม่” (New Public Management: NPM) แนวคิดประชาธิปไตยนี้เห็นว่าข้อจำกัดของระบอบประชาธิปไตยทางอ้อมที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีค่อนข้างมาก นักรัฐศาสตร์จึงต้องการเห็นการมีส่วนร่วมทางตรงของประชาชนในกระบวนการบริหารงานภาครัฐเพิ่มมากขึ้น สำหรับประเทศไทย จะเห็นได้ชัดว่าแนวคิดประชาธิปไตยเริ่มก่อตัวในเชิงนโยบายตั้งแต่ช่วงของแผนฯ 8 และนอกจากนี้ได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) ในกระบวนการสาธารณะทุกขั้นตอนอย่างเปิดกว้าง คุณค่าของประชาธิปไตยที่ได้รับการสนับสนุนก็คือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การมุ่งเน้นความโปร่งใส และการเปิดเผยข้อมูล การมุ่งเน้นเรื่องตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน และการมุ่งเน้นเรื่องการกระจายอำนาจ ฯลฯ แนวคิดประชาธิปไตยมีความคล้ายคลึงกับแนวคิดของสำนักเศรษฐศาสตร์นีโอคลาสสิกที่ต้องการให้รัฐ (State) มีขนาดเล็กลง เมื่อภาครัฐมีขนาดเล็กลงแล้ว ภาคส่วนที่จะมีบทบาทเพิ่มขึ้นกลับมีใช้กลไกตลาด แต่จะเป็นภาคประชาชนหรือภาคประชาสังคม

สรุป ประชาธิปไตย ก็คือการสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมเป็นภาคีการพัฒนาในกิจกรรมของรัฐเช่นการแก้ไขปัญหาความยากจนทุกขั้นตอน การมุ่งเน้นความโปร่งใส และการเปิดเผยข้อมูล การมุ่งเน้นเรื่องตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน และการมุ่งเน้นเรื่องการกระจายอำนาจ ให้ประชาชนมากขึ้น

นอกจากนี้ การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน เครือข่ายองค์กรชุมชนนั้นยังมีทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องอีกหลายทฤษฎี ซึ่งประกอบด้วย แนวคิดทฤษฎี ความคาดหวังและแรงจูงใจโดยสรุปดังนี้

4. แนวคิด ทฤษฎีความคาดหวังและแรงจูงใจ

ความเป็นมา มนุษย์ทุกคนมีความต้องการ ความคาดหวัง และอัตมโนทัศน์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ความต้องการ ความคาดหวัง และอัตมโนทัศน์เกิดขึ้นมาพร้อมกับการเกิดของมนุษย์ เริ่มตั้งแต่การปฏิสนธิในครรภ์มารดา ทารกในครรภ์ต้องการอาหาร น้ำและอากาศ ตลอดจนต้องการความรัก ความอบอุ่น จากมารดาของตนและความต้องการ ความคาดหวังและอัตมโนทัศน์นี้ ยังคงอยู่คู่กับมนุษย์ตลอดชีวิต ความต้องการก่อให้เกิดมนุษย์ต้องดิ้นรนและต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนเองต้องการและการที่จะได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการหรือไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งต่าง ๆ มากมายมาประกอบกัน ส่วนความคาดหวังนั้นเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ที่กระตุ้นให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความสุข และเป็นเป้าหมายที่มนุษย์แต่ละคนต่างมีความคาดหวังที่แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ส่วนอัตมโน-ทัศน์เป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางของเป้าหมายนั้น ความต้องการ ความคาดหวัง และอัตมโนทัศน์ที่แตกต่างกันในแต่ละคนขึ้นอยู่กับว่าเขามองเห็นความสามารถของตัวเองและมีความคาดหวังอย่างไร นิสิตนักศึกษาบางคนต้องการมีการศึกษาที่ดี ต้องการที่จะรู้และเข้าใจอย่างแท้จริง บางคนต้องการยกระดับสถานภาพของตน หรือบางคนเรียนเพราะได้รับการกดดันจากสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวเขา เป็นที่ปรากฏว่า นิสิตนักศึกษา ที่มีความตั้งใจเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยและประสบความสำเร็จ มักจะมาจากครอบครัวที่บิดามารดามีการศึกษาระดับสูง มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดี และเคยเรียนดีในชั้นมัธยมศึกษามาก่อนแต่ก็มีอยู่มากเหมือนกันที่เด็กที่มีความสามารถดี ไม่ได้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย ในขณะที่เดียวกันเด็กที่เรียน ได้ดีปานกลางก็สามารถเรียน ได้สำเร็จในระดับมหาวิทยาลัยเช่นกัน ซึ่งอาจจะเป็นเพราะสิ่งที่เราใช้เป็นตัวทำนายผลสำเร็จในการเรียน ไม่สามารถใช้ได้ครอบคลุมปัจจัยอื่นๆ ที่แอบแฝงอยู่ในตัวบุคคลเช่น ความสำเร็จสมหวังที่พึงจะได้รับหรือความต้องการที่จะไว้ซึ่งสถานภาพตัวเอง ความต้องการของนิสิตหรือนักศึกษาเกิดขึ้นได้ในหลายๆ ระดับและในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน อุปสรรคมาทำให้ไม่ได้รับความพอใจในความต้องการอย่างหนึ่งก็คือ ความคับข้องใจ ซึ่งบ่อยครั้งที่ความคับข้องใจที่เกิดขึ้นจะเกี่ยวกับความคับข้องใจทางเพศ พฤติกรรมที่เป็นผลมาจากความคับข้องใจอาจแสดงออกมาในรูปของความก้าวร้าว หรือพฤติกรรมถดถอย โดยธรรมชาติคนเราสามารถอดทนต่อความบีบคั้นทางใจต่างๆ โดยสามารถที่จะคิดอย่างมีเหตุผลและแสดงพฤติกรรมได้อย่างถูกต้องที่ระดับหนึ่ง แต่ถ้ามีความบีบคั้นทางใจ เพิ่มมากขึ้นเกินระดับที่เขาจะทนได้แล้ว การขาดเหตุผลในการคิดและการกระทำที่ไม่ถูกต้องเหมาะสมก็จะปรากฏออกมา จุดต่ำสุดที่บุคคลไม่สามารถทนต่อความบีบคั้นทางใจนี้จะแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล หรือแม้แต่ในคน ๆ เดียวกันก็ยิ่งแตกต่างกันไปในแต่ละโอกาสด้วย อัตมโนทัศน์มีความสำคัญที่จะทำให้เกิดความคาดหวัง ถ้าบุคคลมีอัตมโนทัศน์ในทางบวกก็จะเกิดความคาดหวังว่า ตนมีความสามารถที่จะกระทำในสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยตนเอง

แต่ถ้าบุคคลมีอัตมโนทัศน์ในทางลบจะไม่เกิดความภาคภูมิใจในตัวเอง ส่วนในด้านความหวังนั้น บุคคลที่หวังผลตอบแทนมากในชีวิต เมื่อไม่ได้ผลตอบแทนที่คาดหวังรู้สึกผิดหวังและเป็นสาเหตุหนึ่งให้เกิดความเครียด ซึ่งส่งผลกระทบต่อผลการเรียนและส่งผลในแง่เศรษฐกิจอีกด้วย(มุกดา ศรียงค์ อ่างใน วิทยา นาควัชระ ,2533: 32-34) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ฐานข้อมูลการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม [http:// www.thaiedersearch.org/result/result/.php?id=1685](http://www.thaiedersearch.org/result/result/.php?id=1685))

อัตมโนทัศน์ (Self-Concept) หมายถึงความคิด ความรู้สึก เจตคติ และค่านิยมที่บุคคลมีต่อตนเองในด้านต่าง ๆ อันเกิดจากการเรียนรู้ที่ได้มีความสัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งการรับรู้เกี่ยวกับตนเองในด้านต่าง ๆ ทั้งในด้านสติปัญญา ความคิด ความสามารถ ทักษะต่าง ๆ และรูปร่างลักษณะทางด้านร่างกาย ซึ่งจำแนกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

- 1) อัตมโนทัศน์ด้านการเรียน หมายถึง ความคิด ความรู้สึก เจตคติและค่านิยมที่บุคคลมีต่อตนเองเกี่ยวกับสติปัญญา แรงจูงใจ ความคาดหวังทางบ้าน การแข่งขันกับความสามารถ
- 2) อัตมโนทัศน์ด้านอารมณ์ หมายถึง ความคิด ความรู้สึก เจตคติและค่านิยมที่บุคคลมีต่อตนเองเกี่ยวกับความกดดันทางอารมณ์ ความวิตกกังวล ความสุข ความขุ่นเคือง ความเครียด ความเบื่อหน่าย
- 3) อัตมโนทัศน์ด้านความสัมพันธ์ หมายถึง ความคิด ความรู้สึก เจตคติและค่านิยมที่บุคคลมีต่อตนเอง เกี่ยวกับความสามารถในการคบเพื่อน การทำงานกับคนอื่น การเข้าสังคม

4.1 ความหมายของความคาดหวัง

พจนานุกรม (The American Heritage Dictionary) (1991 :18 อ้างในมุกดา ศรียงค์) ความคาดหวัง หมายถึง ความประสงค์อย่างแรงกล้าที่จะกระทำบางอย่าง อาจเป็นสิ่งที่ เป็นจริงหรือสิ่งที่สมมติขึ้นก็ได้ และมีโอกาสที่จะเป็นไปได้ เกิดขึ้นได้ หรือปรากฏให้เห็นได้ โดยสามารถชี้แจงเหตุผลให้เข้าใจและมีกำหนดระยะเวลา

- 1) ความคาดหวังในครอบครัว หมายถึง มีความประสงค์อย่างแรงกล้าที่จะต้องการให้บุคคลในครอบครัวมีความรัก ความเข้าใจ มีไมตรี และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน
- 2) ความคาดหวังในอาชีพการงาน หมายถึง มีความประสงค์อย่างแรงกล้าที่จะต้องการให้ตนเองมีอาชีพการงานที่เหมาะสม ถูกต้อง ตรงกับความปรารถนาของตน
- 3) ความคาดหวังในทางการศึกษา หมายถึง มีความประสงค์อย่างแรงกล้าที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มขึ้น หรือศึกษาในระดับที่สูงขึ้นเพื่อพัฒนาตนเอง

ครอนลิน(Collin) (อ้างใน กิ่งเทียน ลากรวย,2546 : 30-32) ความคาดหวัง หมายถึง สิ่งที่มีหวังว่าควรเกิดขึ้น โดยพิจารณาจากความเหมาะสม ความจำเป็น ตามสมควร แห่งฐานะหรือสถานภาพ

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา (อ้างใน กิ่งเทียน ลากรวย,2546 : 30) กล่าวว่า ความคาดหวังเป็นตัวแปรทางจิตวิทยาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ความคาดหวังเป็นการคาดคะเนของตัวบุคคลถึงโอกาสและระดับแห่งความสำเร็จที่จะทำได้จริง โดยคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ในสภาพแวดล้อมที่อาจส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรค

สุรางค์ จันทร์ธอม (อ้างใน กิ่งเทียน ลากรวย,2546 : 30) ความคาดหวัง หมายถึง ความเชื่อว่าสิ่งใดน่าจะเกิดขึ้นและสิ่งใดว่าไม่น่าจะเกิดขึ้น การคาดหวังจะเกิดขึ้นหรือไม่ ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละบุคคลหากบุคคลใดไม่มีประสบการณ์มาก่อน มักจะไม่มี ความคาดหวัง หรือหากมีความคาดหวังก็มักจะไม่เกิดขึ้นจริงตามที่คาดหวังไว้

ฟลิน (Finn) (อ้างใน กิ่งเทียน ลากรวย,2546 : 30) ความคาดหวังหมายถึง การประเมินค่าบุคคลหรือตนเองในด้านความรู้สึนึกคิดหรือจิตใต้สำนึก หรือใช้ความคาดหวังนั้นมาเป็นแนวทางในการกำหนดพฤติกรรมที่มีต่อบุคคลที่ตนคาดหวัง หรือต่อตนเองในลักษณะที่ตนคิดว่าถูกต้อง

4.2 ทฤษฎีความคาดหวัง

วิกเตอร์ เฮส ฟรูม (Victor H.Vroom) (อ้างใน กิ่งเทียน ลากรวย, 2546 : 30) เป็นทฤษฎีที่พยายามคาดการณ์หรือพยายามอธิบายถึงระดับกำลังกาย กำลังใจที่บุคคลอุทิศให้กับงาน ทฤษฎีนี้เชื่อว่า แรงจูงใจในการทำงานของบุคคล ถูกกำหนด โดยความเชื่อของบุคคลใน ส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความพยายามและผลงาน และการเห็นความสำคัญของผลลัพธ์ต่าง ๆ ที่ได้จากการพยายามในระดับที่แตกต่างกัน Vroom ยังได้กล่าวว่าการที่บุคคลจะกระทำการใด ๆ ก็ตาม ขึ้นอยู่กับตัวแปร 4 ตัว ได้แก่

- 1) ผลตอบแทนที่เขาจะได้รับเหมาะสมกับบทบาทที่เขาครอบครองเพียงใด
- 2) ความพอใจหรือไม่พอใจที่เขาได้รับ
- 3) เมื่อเปรียบเทียบกับผู้อื่นแล้วเขาเชื่อว่าเขาจะต้องเป็นผู้รับผลอันนั้น
- 4) เขามีโอกาสที่จะได้รับผลตอบแทนตามความคาดหวัง

ฟรายเซ็นค์ (Fysenck) (อ้างใน กิ่งเทียน ลากรวย,2546 : 30) กล่าวว่าความคาดหวังเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงานใด ๆ ตามที่ตั้งใจมุ่งหมายไว้ กล่าวคือ ความคาดหวังเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งของความต้องการหรือแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของบุคคลตามที่ตั้งใจมุ่งหมายไว้

วันชัย มีชาติ (อ่างในกิ่งเทียน ลากรวย, 2546 : 30) ในการจูงใจคนให้แสดงพฤติกรรมได้ออกมา จะต้องเข้าใจถึงความคาดหวังของบุคคลที่มีต่อรางวัล โดยเฉพาะคุณค่าของรางวัลที่บุคคลได้รับว่าบุคคลให้คุณค่าแก่รางวัลเพียงใด ความคาดหวังและรางวัลจะเป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลพยายาม และการที่บุคคลจะพยายามหรือถูกจูงใจมากขึ้น ยังขึ้นอยู่กับ การรับรู้บทบาทของตนเอง ว่ามีบทบาทและความสามารถในการปฏิบัติงานดังกล่าวได้ ประกอบกับบุคคลผู้ปฏิบัติจะต้องรู้ว่าเมื่อแสดงพฤติกรรมหรือปฏิบัติงานดังกล่าวแล้วจะนำไปสู่ผลงานที่เกิดขึ้นและรางวัลที่ต้องการ ดังนั้น รูปแบบการจูงใจตามทฤษฎีความคาดหวังจะเป็นแนวคิดที่ผสมผสานความคิดที่เกี่ยวกับแรงจูงใจและแนวความคิดอื่น ๆ เข้ามาอธิบายพฤติกรรมของบุคคล การจะสามารถจูงใจคนได้จึงจำเป็นต้องรู้ถึงความต้องการของบุคคล และคุณค่าของรางวัลแต่ละแบบที่มีต่อแต่ละบุคคล ความสามารถของบุคคล และการรับรู้บทบาทของบุคคลในกลุ่มตลอดจนจะต้องทำให้ทุกคนทราบว่า ความพยายามของแต่ละบุคคลนั้น จะนำไปสู่รางวัลที่พวกเขาต้องการ ทฤษฎีความคาดหวังจึงมีความซับซ้อน ซึ่งตามทฤษฎีนี้ในทางปฏิบัติจะเกิดผลดีหากผู้บริหารปฏิบัติดังนี้

- 1) พยายามเพิ่มความพยายามของลูกน้องให้บรรลุผลที่คาดหวังไว้ โดยอาศัยการฝึกอบรม การแนะนำ การสอนงาน และการมีส่วนร่วม
 - 2) การให้รางวัลจะต้องมีความชัดเจน และสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมา โดยเฉพาะพฤติกรรมที่มีความสำคัญต่อกลุ่ม
 - 3) ความต้องการของคนในองค์กรจะมีจำนวนมาก มีความหลากหลาย และมีคุณค่าต่างกัน ในสายตาของแต่ละบุคคล ผู้บริหารจะต้องทราบถึงความต้องการของบุคคล และวางระบบการให้รางวัลแต่ละบุคคล โดยจับคู่ความต้องการของพนักงานกับรางวัลให้เหมาะสม
- ส่วนหนึ่งของการตัดสินใจในการกระทำพฤติกรรมของบุคคลนั้น เนื่องมาจากเขาคาดหวังในสิ่งนั้นว่าจะมีผลดีหรือมีโทษต่อเขาประการใด หรืออาจจะมีกำลังใจในผลเสียที่เขาได้รับมากน้อยต่างกันเพียงใด ถ้าผลที่ได้รับเป็นผลดีตามความต้องการของเขามากกว่าผลเสียบุคคลจะมีแนวโน้มที่จะกระทำพฤติกรรมนั้นมากขึ้น

สรุปทฤษฎีความคาดหวัง เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ ประการหนึ่งที่จะทำให้บุคคลประสบความสำเร็จในการปฏิบัติงานตามที่ตั้งจุดมุ่งหมายไว้ เชื่อว่า แรงจูงใจในการทำงานของบุคคลถูกกำหนด โดยความเชื่อของบุคคลในสิ่งที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความพยายามและผลงาน และการเห็นความสำคัญของผลลัพธ์ต่าง ๆ ที่ได้จากความพยายามในระดับที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับตัวแปร 4 ตัว ได้แก่ ผลตอบแทนที่เขาจะได้รับ ความพอใจหรือไม่พอใจที่เขาได้รับเมื่อเปรียบเทียบกับผู้อื่นแล้วเขาเชื่อว่าเขาจะต้องเป็นผู้รับผลอันนั้นและมีโอกาสที่จะได้รับผลตอบแทนตามความคาดหวัง

การมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชน นั้นสิ่งสำคัญประการหนึ่งคือต้องทราบความต้องการของสมาชิกในองค์กรว่ามีความต้องการอะไรบ้างอยู่ในระดับไหนของความต้องการ ตามทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ Maslow ด้วย โดยสรุปดังนี้

4.3 ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ Maslow

อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham H. Maslow) (1954 อ้างในพิทยา บวรวัฒนา, 2547: 158-160) ได้เสนอ “ทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการ” (Hierarchy of Needs) มีสมมติฐานอยู่ 5 ประการ คือ

4.3.1 มนุษย์ทุกคนมีความต้องการหลายอย่างซึ่งจัดเป็นลำดับความสำคัญมาก่อนหลัง ดังนี้คือ

4.3.2 ความต้องการทางกายภาพ เช่นความต้องการอาหาร การนอน การหายใจและสิ่งอื่น ๆ ซึ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตอยู่ได้ ถือเป็นลำดับของความต้องการขั้นต่ำสุดและขั้นแรกของมนุษย์

4.3.3 ความต้องการทางด้านความปลอดภัย เมื่อมนุษย์ได้รับการตอบสนองไปขั้นหนึ่งแล้วความต้องการความปลอดภัยก็จะเกิดตามมา คือ ความต้องการด้านความปลอดภัยและความมั่นคงในชีวิต เช่น มนุษย์ต้องการได้รับความคุ้มครองปลอดภัยอันตราย ตัวอย่างเช่น การทำร้ายร่างกายและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (อันนี้สำคัญมากขึ้นทุกที ๆ) เป็นต้น

4.3.4 ความต้องการที่จะผูกพันในสังคม เป็นความต้องการลำดับขั้นสูงถัดจากความต้องการด้านกายภาพและความปลอดภัย หลังจากที่ความพอใจของมนุษย์ทางด้านกายภาพและความปลอดภัยได้รับการตอบสนองจนเป็นที่พอใจแล้ว มนุษย์จะเกิดความต้องการใหม่ขึ้นมา คือ ความต้องการที่จะผูกพันในสังคม ซึ่งหมายถึงความต้องการของมนุษย์ที่จะมีความอบอุ่นทางใจโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในกลุ่มสังคมต่าง ๆ เช่น ครอบครัว เพื่อนฝูง และเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มเหล่านั้น ความต้องการที่จะมีฐานะเด่นและได้รับการยกย่องในสังคม หมายถึง ความต้องการของมนุษย์ที่จะประสบความสำเร็จ มีความรู้ ความสามารถและมีความเชื่อมั่นในตัวเอง ส่วนการได้รับการยกย่องในสังคมนั้น หมายถึงความต้องการที่จะมีสถานภาพสูง และได้รับการยกย่องจากคนในสังคม

4.3.5 ความต้องการที่จะประจักษ์ตน หรือตระหนักถึงความจริงในตนเอง เป็นลำดับขั้นของความต้องการที่สูงสุด หมายถึงการที่มนุษย์สามารถใช้ความสามารถที่ตนมีอยู่ได้อย่างเต็มที่ที่สุด ซึ่งเท่ากับเปิดโอกาสให้มนุษย์สามารถสนองความต้องการของตนเท่าที่ตนจะมีความสามารถกระทำได้

หลักของทฤษฎีลำดับชั้นความต้องการของ Maslow มีอยู่ว่า ถ้าความต้องการของมนุษย์ในลำดับชั้นหนึ่งได้รับการตอบสนองแล้ว มนุษย์จะเกิดความต้องการในลำดับชั้นถัดขึ้นไป เมื่อเป็นเช่นนี้ การจูงใจให้มนุษย์ทำงานได้ดีนั้น ต้องเข้าใจคนในองค์กรมีความต้องการอะไรบ้าง อยู่ในลำดับชั้นไหนของความต้องการ 5 ประการ

ความต้องการสูงสุดของมนุษย์ ได้แก่ ความต้องการประจักษ์ตนของมนุษย์ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ องค์กรที่ดีที่สุดคือองค์กรที่สามารถสร้างคนงานให้เป็นบุคคลที่ประจักษ์ตน มีลักษณะเป็นคนที่ยอมรับตนเองและคนอื่น ๆ เป็นคนที่มีความสามารถในการแก้ปัญหาต่าง ๆ เป็นคนที่ไม่ทำอะไรฝืนความรู้สึก และเป็นคนที่ต้องการความเป็นส่วนตัว

สรุป ทฤษฎีของลำดับชั้นความต้องการของ Maslow มีประโยชน์ในแง่ที่ช่วยแนะแนวทางให้ฝ่ายบริหารว่าควรจะใช้วิธีการจูงใจแบบไหนต่อคนงาน ในองค์กร ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงความต้องการลำดับชั้นต่าง ๆ ของคนในองค์กรนั้น

นอกจากนี้แนวคิดที่ใกล้เคียงกับทฤษฎีของลำดับชั้นความต้องการของ Maslow แต่ยังมีแนวคิดของ Frederick Herzberg เป็นปัจจัยจูงใจในงาน การได้รับความสำเร็จในการทำงาน การได้รับการยอมรับ และมีโอกาสก้าวหน้าในงาน โดยสรุปดังนี้

4.4 แนวคิดของ Frederick Herzberg

ทฤษฎีของ Herzberg เรียกว่า Motivator – Hygiene Theory (1954 อ้างใน พิทยา บวรวัฒนา, 2547: 160 -161) หรือที่เรียกว่าทฤษฎีปัจจัยจูงใจ-ปัจจัยสุขวิทยา คือปัจจัยทางสุขวิทยา (hygiene factors) ซึ่งได้แก่ นโยบายและการบริหารงาน และสภาพการทำงาน โดยทั่วไป ซึ่งปัจจัยดังกล่าวใกล้เคียงกับความคิดของ Maslow เกี่ยวกับลำดับชั้นความต้องการของขั้นต้น ๆ ปัจจัยพวกที่สองได้แก่ ปัจจัยจูงใจ (motivation factors) ได้แก่เรื่องการได้รับความสำเร็จในการทำงาน การได้รับการยอมรับจากคนอื่น และการมีโอกาสนก้าวหน้าในงาน สารสำคัญของทฤษฎีปัจจัยจูงใจ-ปัจจัยสุขวิทยาคือปัจจัยจูงใจเท่านั้นที่สามารถสร้างความพอใจในงานให้กับคนงานได้ ส่วนปัจจัยสุขวิทยานั้นไม่สามารถทำให้คนในองค์กรพอใจในงานได้ เพียงแต่ได้รับการสนองตอบในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยสุขวิทยาแล้ว ก็สามารถประกันได้แน่นอนว่าคนในองค์กรนั้นจะไม่เกิดความไม่พอใจในงาน ส่วนการจะทำให้คนในองค์กรพอใจในงานนั้นต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยการจูงใจมิได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยสุขวิทยาเลย

สรุปแนวคิดทฤษฎีปัจจัยจูงใจ Herzberg คือการได้รับความสำเร็จในการทำงาน การได้รับการยอมรับจากคนอื่น และการมีโอกาสนก้าวหน้าในงาน สามารถนำมากำหนดปัจจัยที่น่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการที่บุคคลแสดงพฤติกรรมเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายองค์กรชุมชนคนตราดได้

ในสังคมปัจจุบันที่มีการแข่งขันอย่างรุนแรง ผู้บริหารและบุคลากรในองค์กรส่วนใหญ่ต่างให้ความสำคัญต่อการจัดการความรู้ โดยใช้วิธีการหลากหลายรูปแบบที่จะนำความรู้ซึ่งมีอยู่ทั้งภายในและภายนอกองค์กรมาสร้างพลังในการขับเคลื่อนองค์กร สร้างความยั่งยืนให้กับองค์กรให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีนักวิชาการได้ให้แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจสรุปได้ดังนี้

5. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ

5.1 ทฤษฎีความรู้

ทฤษฎีความรู้ ถือว่ามีความสากล คือปราศจากข้อจำกัดในด้านเวลา สถานที่ และ อัตวิสัยที่แตกต่างกันของมนุษย์ เป้าหมายทฤษฎีความรู้คือ การค้นคว้าความรู้ที่เป็นสิ่งสากล ความรู้จะต้องเป็นสิ่งที่ เป็นจริง เป็นสิ่งที่ได้รับการตรวจสอบความถูกต้องว่าเป็นจริง องค์ความรู้ (Body of Knowledge) ประกอบด้วยความคิดที่ได้รับการพิสูจน์โดยวิธีการที่เชื่อถือได้ว่าเป็นแนวคิดที่ถูกต้อง ดังนั้นองค์ความรู้จึงเป็นแนวคิดที่ถูกต้อง แนวคิดที่ได้รับการยืนยันความถูกต้อง จะต้องยังเป็นองค์ความรู้ต่อไป (อ้างใน วรรณชนา ใฝ่ลีดำ, 2547: 11)

ความหมายของความรู้

ทิตยา สุวรรณชญ (อ้างใน วรรณชนา ใฝ่ลีดำ, 2547: 10) ความรู้หมายถึง การได้รับข่าวสารแนวคิดและวิธีการต่าง ๆ ในอันที่จะได้มาซึ่งข่าวสาร หมายถึงความเชื่อทางศาสนา ศิลธรรมจรรยา นิทานพื้นบ้าน และความรู้ทางวิทยาศาสตร์สาขาต่าง ๆ ด้วย

สุนันท์ คัล โกสุม (อ้างใน วรรณชนา ใฝ่ลีดำ, 2547: 10) ให้ความหมายว่า ความรู้หมายถึง ความสามารถในการทรงไว้ รักษาไว้ ซึ่งข้อเท็จจริง เรื่องราวรายละเอียดต่าง ๆ ตลอดจนประสบการณ์ทั้งหมดของผู้เรียน และความเข้าใจ หมายถึง ความสามารถในการเก็บรวบรวมความรู้ แล้วขยายความรู้ ความจำนั้นให้ไกลออกไปจากเดิมอย่างสมเหตุสมผล

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (อ้างใน วรรณชนา ใฝ่ลีดำ, 2547: 10) ให้ความหมายว่า ความรู้เป็นพฤติกรรมขั้นต้นซึ่งผู้เรียนเพียงแต่จำได้ อาจจะได้โดยการนึกได้หรือโดยการมองเห็น ได้ยิน จำได้ เช่นความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง ทฤษฎีโครงสร้าง มาตรฐาน วิธีการแก้ไขปัญหา กฎเกณฑ์ เป็นต้น

อนันต์ ศรีโสภ (อ้างใน วรรณชนา ใฝ่ลีดำ, 2547: 12) ให้ความหมายความรู้ หมายถึง ความจำในสิ่งที่เคยประสบการณ์มาก่อน ความสามารถในทางพุทธิปัญญา ประกอบด้วย ความรู้ ความสามารถ และทักษะต่าง ๆ แบ่งเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

1) *ความรู้* (Knowledge) หมายถึงความจำในสิ่งที่เคยประสบมาก่อน แยกเป็น ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาโดยเฉพาะ ความรู้เกี่ยวกับวิธีการดำเนินงานสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยเฉพาะ และ ความรู้เกี่ยวกับการรวบรวมแนวคิดและโครงสร้างของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

2) *ความเข้าใจ* (Comprehension) หมายถึง การเข้าใจ การแปล และการตีความหมาย

3) *การนำไปใช้* (Application) หมายถึงความสามารถในการนำความรู้ไปใช้ ซึ่งต้องอาศัยความสามารถ หรือทักษะความเข้าใจดังกล่าวมาแล้ว การนำความรู้ไปใช้นี้กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการแก้ปัญหาที่ตนเอง

4) *การวิเคราะห์* หมายถึงการแยกเรื่องราวออกเป็นส่วนย่อย ๆ แยกเป็นการวิเคราะห์ส่วนประกอบต่าง ๆ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบนั้น และการวิเคราะห์หลัก

5) *การสังเคราะห์* (Synthesis) หมายถึงการรวมส่วนประกอบต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เป็นการกระทำที่เป็นสื่อให้ผู้อื่นเข้าใจความหมาย เป็นการกระทำเกี่ยวกับแผนงาน/ข้อเสนอต่าง ๆ และเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ

6) *การประเมินผล* (Evaluation) หมายถึงการตัดสินคุณค่าในสิ่งที่กำหนดความหมายได้โดยใช้เกณฑ์ที่แน่นอน

ไพศาล หวังพานิช (อ้างใน วรรณธนา ไผ่สีด้า, 2547: 10) ให้ความหมายความรู้ หมายถึง บรรดาข้อเท็จจริงหรือรายละเอียดของเรื่องราวอันเป็นประสบการณ์ของบุคคลซึ่งสะสม และถ่ายทอดสืบต่อกันไปสำหรับความเข้าใจ หมายถึง ความสามารถในการนำความรู้ ความจำไปดัดแปลงปรับปรุง เพื่อให้สามารถจับใจความ อธิบาย หรือเปรียบเทียบ ย่อเรื่องราว ความคิด ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ได้

มานพ วีระอาชากุล (อ้างใน วรรณธนา ไผ่สีด้า, 2547: 11) อธิบายความหมายของความรู้ ความเข้าใจ ไว้ว่า “ความรู้” หมายถึงพฤติกรรมและสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเน้นการจำเป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากการเรียนรู้ ส่วน “ความเข้าใจ” หมายถึงความสามารถทางปัญญาและทักษะ 3 ประการ ได้แก่ความสามารถให้ความหมายของคำ (การแปล) ความสามารถเข้าใจความหมายของการคิด(การตีความ) และความสามารถในการคาดคะเนสิ่งที่เกิดขึ้นได้จากการกระทำ (การประเมินค่า)

เสวต เพชรนุ้ย (อ้างใน วรรณธนา ไผ่สีด้า, 2547: 11) ให้ความหมายว่า หมายถึง ความสามารถหรือความจำ หรืออาจจะเป็นการระลึกเกี่ยวกับความคิด วัตถุ หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ โดยแบ่งความรู้ได้ดังนี้

1) ความรู้ในสิ่งเฉพาะ (Knowledge of Specifics) เป็นการระลึกเกี่ยวกับความรู้เฉพาะเรื่องซึ่งแยกย่อยได้ดังนี้

(1.1) ความรู้เกี่ยวกับศัพท์เฉพาะ ได้แก่คำพูด และสัญลักษณ์เฉพาะ โดยเฉพาะคำศัพท์ที่ใช้ในแต่ละสาขาวิชา

(1.2) ความรู้เกี่ยวกับข้อเท็จจริงเฉพาะ ได้แก่ความรู้เกี่ยวกับวัน เวลา เหตุการณ์ บุคคล สถานที่ แหล่งข้อมูลความรู้

2) ความรู้เกี่ยวกับวิธีการในการจัดการกระทำสิ่งเฉพาะ (Knowledge of Way and means of Dealing Specifics)

(2.1) ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติแบบดั้งเดิม (Knowledge of Conventions) ได้แก่ความรู้เกี่ยวกับลักษณะของวิธีการปฏิบัติ การเสนอความคิด และปรากฏการณ์ เช่น วิธีการปฏิบัติที่ใช้กันอยู่ในสาขาวิชา ซึ่งอาจเป็นเพราะบุคคลในสาขานั้น ๆ เห็นว่าเป็นวิธีที่เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายหรือเหมาะสมกับปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องและยังรวมถึงสัญลักษณ์ที่ใช้กันแต่ดั้งเดิม ในการทำแผนที่และพจนานุกรม กฎเกณฑ์ทางสังคม กฎหรือการปฏิบัติที่ใช้กันอยู่ทั่วไปในสาขาวิชา

(2.2) ความรู้เกี่ยวกับแนวโน้มผลที่ตามมา (Knowledge of Trends and Sequences) ได้แก่ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการ ทิศทางและความเคลื่อนไหวของปรากฏการณ์ตามเวลา

(2.3) ความรู้เกี่ยวกับการจำแนกและจัดประเภท (Knowledge of Classification and Categories) ได้แก่ความรู้เกี่ยวกับชั้น ชุดแผนกและการจัดการซึ่งเป็นพื้นฐานหรือเป็นประโยชน์ในแต่ละสาขาวิชาแต่ละจุดมุ่งหมายหรือแต่ละปัญหา

(2.4) ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์ (Knowledge of Criteria) ได้แก่ความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์ที่ใช้ในการทดสอบหรือตัดสินข้อเท็จจริง หลักการความคิดเห็นและการปฏิบัติเป็นสิ่งที่บุคคลในสาขานั้น ๆ ใช้จัดการกับปัญหา

(2.5) ความรู้เกี่ยวกับวิธีการ (Knowledge of Methodology) ได้แก่ความรู้เกี่ยวกับวิธีการแสวงหาความรู้ เทคนิคและกระบวนการที่ใช้ในแต่ละสาขาวิชาตลอดจนวิธีการที่ใช้ในการศึกษาปัญหาและปรากฏการณ์เฉพาะอย่าง

3) ความรู้เกี่ยวกับข้อสรุปทั่วไปและนามธรรมในแต่ละสาขาวิชา (Knowledge of the Universals and Abstraction in a Field) เป็นความรู้เกี่ยวกับความคิด แผนการกระบวนการที่สำคัญๆ ที่ใช้ในการจัดการกับปรากฏการณ์ และความคิดต่าง ๆ อันได้แก่ โครงสร้าง ทฤษฎี และข้อสรุปโดยทั่วไป ที่ใช้ในการศึกษาปรากฏการณ์หรือแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสาขาวิชา นับได้ว่าเป็นส่วนที่เป็นนามธรรม และมีความสลับซับซ้อนมากที่สุดในวิชานั้น ๆ

บลูมและออร์เชอร์ (Bloom and Other) (อ้างใน สุวรรณสา ศาคร, : 26-27) ได้กล่าวในทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าพฤติกรรมการปฏิบัติของบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งขึ้นอยู่กับความรู้และทัศนคติของบุคคลในเรื่องนั้น โดยความรู้ ทัศนคติและการปฏิบัติมีความสัมพันธ์กันใน 4 ลักษณะดังนี้

1) $K \rightarrow A \rightarrow P$ หมายถึงความรู้ (K) ส่งผลให้เกิดเจตคติ (A) ซึ่งส่งผลให้เกิดการปฏิบัติ (P)

2) $K \rightarrow P$ หมายถึงความรู้ (K) และเจตคติ (A) มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

\updownarrow
 A

และทำให้เกิดการปฏิบัติ (P) ตามมา

3) $K \rightarrow P$
 $A \rightarrow P$ หมายถึงความรู้ (K) และเจตคติ (A) ต่างก็ทำให้เกิดการปฏิบัติ (P)

โดยที่ความรู้และเจตคติไม่จำเป็นต้องสัมพันธ์กัน

4) $A \rightarrow P$
 $K \rightarrow P$ หมายถึงความรู้ (K) มีผลต่อการปฏิบัติ (P) ทั้งทางตรงและทางอ้อม

เจตคติ (A) เป็นตัวกลางทำให้เกิดการปฏิบัติตามมา

โดยสรุปความรู้ความเข้าใจ หมายถึง ความทรงจำในเรื่องราวต่าง ๆ และสามารถนำความรู้มาใช้ตัดแปลง อธิบายเปรียบเทียบเรื่องนั้น ๆ ได้อย่างมีเหตุผล ความรู้ความเข้าใจเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกันโดยตรง รวมถึงการนำความรู้ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผล ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

ซึ่งในที่นี้ผู้ศึกษาได้ให้ความหมายของ ความรู้ความเข้าใจ คือการทำให้เครือข่ายองค์กรชุมชนได้รับข่าวสารต่าง ๆ และเกิดความเข้าใจ สามารถนำความรู้มาใช้ตัดแปลง ได้อย่างมีเหตุผล เกิดการเรียนรู้และเข้าใจปัญหาได้ดีกว่าเดิม ทำให้มีส่วนร่วมมากขึ้นเพราะเห็นประโยชน์ และมีความชัดเจนในการทำงานทั้งนี้ความรู้ความเข้าใจย่อมขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละคน

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นภาพร เชื้อขำ (อ้างในวรรณธนา ไผ่สีด้า, 2547: 20) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการส่งเสริมกิจกรรมสหกรณ์การเกษตร เมืองมินบุรีจำกัด” วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการส่งเสริมกิจกรรมสหกรณ์การเกษตร เมืองมินบุรีจำกัด ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกที่มีการศึกษาสูงมีระยะเวลาในการเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์มาก ได้รับข่าวสารมาก มีความเข้าใจในหลักการสหกรณ์มากและมีความคาดหวังผลประโยชน์จากสหกรณ์มาก จะเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมด้านต่างๆของทางสหกรณ์มากกว่าสมาชิกที่มีการศึกษาน้อย มีระยะเวลาในการเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์น้อย ได้รับข่าวสารน้อย มีความเข้าใจในหลักการสหกรณ์น้อย และมีความคาดหวังผลประโยชน์ทางสหกรณ์น้อย ส่วนความแตกต่างระหว่างรายได้ของสมาชิกไม่มีความสัมพันธ์กับการเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมของสหกรณ์ชุมชนที่ดั้นนั้นจะต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์จากกันและกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องซึ่งอาจจะใช้วิธีการประชุมและเยี่ยมเยียนสมาชิกเพื่อให้กำลังใจซึ่งกันและกันจะทำให้เกิดความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและร่วมกันแก้ปัญหาอย่างทันทั่วทั้งที่เป็นรูปธรรม

อรุณ แก้วตาปี (2541) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “เครือข่ายเพื่อการเรียนรู้: ศึกษากรณีโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ” วัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน 2) เพื่อศึกษารูปแบบและกลไกการเกิดเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้ในชุมชน 3) เพื่อศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ และ 4) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการสร้างเครือข่ายผลการศึกษาพบว่าเครือข่ายนั้นมีปรากฏในทุกองค์กรสำหรับรูปแบบและกลไกการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อการเรียนรู้ที่จำแนกได้ 2 แบบ คือแบบที่เป็นทางการสนับสนุนให้เกิดขึ้นและแบบที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยชุมชนร่วมกันจัดตั้งเป็นกลุ่มองค์กรขึ้น มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชนควรให้องค์กรทางสังคมทุกฝ่ายเช่นสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สื่อสารมวลชน สถาบันการศึกษาและส่วนราชการต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน

ไพลิน ผมงาม (2541) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “องค์กรพัฒนาเอกชนภาคอีสานกับการสร้างเครือข่าย: ศึกษากรณีศึกษาเครือข่ายงานด้านเด็ก” วัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการก่อเกิดของเครือข่ายการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนด้านเด็ก 2) เพื่อศึกษาถึงรูปแบบเครือข่ายการทำงาน 3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการสร้างเครือข่ายการทำงาน จากผลการศึกษาเครือข่าย พบว่า โดยพื้นฐานส่วนตัวของกลุ่มคนทำงานภายในเครือข่าย มีความต้องการที่จะพัฒนาเนื้อหา

การทำงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดจนการหาแหล่งสนับสนุนการทำงาน โดยเริ่มต้นจาก
เครือข่ายแนวคิด เครือข่ายกิจกรรม และเครือข่ายสนับสนุน ปัญหาในการสร้างเครือข่าย คือสมาชิก
ในเครือข่ายยังขาดจิตสำนึกร่วมกัน ในการที่จะต้องเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับในขณะเดียวกัน พร้อมทั้ง
ข้อจำกัดในเรื่องของเวลาและความสามารถของเมข่าย รวมทั้งขนาดของการทำงานของเครือข่ายมี
พื้นที่มากเกินไป และยังพบว่า การเข้าร่วมเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเพียงชั่วคราวเท่านั้น ซึ่งแต่ละ
องค์กร ยังรักษาเอกลักษณ์และหลักการขององค์กรตัวเองไว้

ชรินทร์ เจริญกุล และคณะ (2544) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการ
เสริมสร้างศักยภาพองค์กรชุมชน โดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาสาธารณสุขใน
ท้องถิ่น” ผลการศึกษาพบว่า ทุกหมู่บ้านในโครงการได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาหมู่บ้าน
มีการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา กำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา ตลอดจนได้มีการกำหนด
แผนงานโครงการแก้ปัญหาในลักษณะมีส่วนร่วม โดยได้จัดทำโครงการแก้ปัญหาทั้งสิ้น 104
โครงการ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ โครงการกลุ่มที่ 1 โครงการที่ชุมชนดำเนินการได้เอง ซึ่งส่วนใหญ่
โครงการที่เป็นนามธรรมและเกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมระดับบุคคลมีความก้าวหน้า
ปานกลาง โครงการกลุ่มที่ 2 โครงการที่ชุมชนต้องดำเนินการร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐมีความ
ก้าวหน้ามาก โดยเฉพาะในแผนงานด้านสาธารณสุขซึ่งสอดคล้องกับแผนงานด้านสุขภาพดีถ้วน
หน้า และโครงการกลุ่มที่ 3 โครงการที่ต้องส่งต่อหรือขอความสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐมี
ความก้าวหน้าค่อนข้างมากหลายโครงการได้รับการสนับสนุนเรียบร้อยแล้ว ส่วนที่เหลือบาง
โครงการอยู่ระหว่างการดำเนินการและบางโครงการบรรจุไว้ในแผนฯ 5 ปี ขององค์การบริหาร
ส่วนตำบล การเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรชุมชน โดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนา
สาธารณสุขตามรูปแบบของการวิจัยครั้งนี้จึงนับว่าประสบความสำเร็จและมีความเป็นไปได้ในทาง
ปฏิบัติ

เอกกมล อ่อนศรี (2544) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความ
เข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน” วัตถุประสงค์เพื่อ 1) แบบแผนของเครือข่ายองค์กรชุมชนและ
จัดระดับความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน 2) ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของ
เครือข่าย ตลอดจนสภาพปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กร
ชุมชน 3) การพัฒนาขีดความสามารถของเครือข่ายองค์กรชุมชนและ 4) ความสัมพันธ์ระหว่างกรณี
เครือข่ายของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนกับความเข้มแข็งของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนในเขตจังหวัด
ลพบุรี พิษณุโลก นครศรีธรรมราชและชัยภูมิ ผลการศึกษาพบว่า องค์กรที่ร่วมมือกันแบบเครือข่าย
เริ่มจากองค์กรนั้นมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกันจนพัฒนาไปเป็นความร่วมมือแบบเครือข่าย
ได้เมื่อวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนขึ้น เช่นร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมมือเพื่อการต่อรองกับภาครัฐหรือ

เอกชน มีการจัดประชุมร่วมกัน โดยลักษณะเครือข่ายที่แข็งแกร่งนั้นจะต้องเป็นเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์ในหมู่สมาชิกเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถตอบสนองต่อความต้องการได้ รวมทั้งการได้รับการยอมรับจากภายนอกด้วย

จันทน์นัท เหล่าพินนา (2546) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ขบวนการสร้างเครือข่ายการพัฒนาองค์กรชุมชนของอำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น” วัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาขบวนการสร้างเครือข่ายชุมชน 2) เพื่อศึกษาวิธีการจัดการเครือข่ายขององค์กรชุมชนและ 3) เพื่อศึกษาถึงปัญหาอุปสรรคของขบวนการสร้างเครือข่ายขององค์กรชุมชนและปัญหาการดำเนินงานขององค์กรเครือข่าย ผลการศึกษาพบว่า ขบวนการเกิดเครือข่ายขององค์กรชุมชนเกิดขึ้นจากการที่ชุมชนประสบปัญหาพร้อมกับสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาให้กับชุมชน มีการเสริมสร้างกระบวนการบริหารองค์กรให้กับชุมชนและผลักดันให้เกิดการเชื่อมโยงกันของกลุ่มต่างๆ เพื่อรวมพลังกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ในการเชื่อมโยงเครือข่ายขององค์กรชุมชนที่คตินั้นจะต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ จากกันและกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องซึ่งอาจจะใช้วิธีการประชุมและเยี่ยมชมสมาชิกเพื่อให้กำลังใจซึ่งกันและกันจะทำให้เกิดความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และร่วมกันแก้ไขปัญหาย่างทันท่วงที่เป็นรูปธรรม

จังหวัดร้อยเอ็ด เว็บไซต์ <http://cddweb.cdd.go.th> roiet par 101-poor-5pdf (ค้นคืนวันที่ 6 มกราคม 2550) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR): เรื่องกระบวนการแก้จนคนหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด วัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาและค้นหาแนวทางการแก้จนความยากจนที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่ของอำเภอหนองพอก 2) เพื่อค้นหาครอบครัวเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ เพื่อนำไปสู่การขยายผลในระดับหมู่บ้านและตำบล และ 3) เพื่อศึกษาปัญหาสาเหตุ แนวทางแก้ไขปัญหาคความยากจนแบบยั่งยืนในรูปแบบของการเรียนรู้โดยคนในชุมชน เพื่อคนในชุมชน ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการในการดำเนินงานที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่และเป้าหมายในการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมของภาคประชาชน และภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน เจริญบูรณาการ การระดมทรัพยากรทั้งทางด้านงบประมาณ ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเต็มกำลังความสามารถ มีการวางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ มีการวางรูปโครงสร้างองค์กรการบริหาร แบ่งชุดปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน ออกเป็นทีมเพื่อให้เหมาะสมกับขนาดของพื้นที่ และจำนวนครัวเรือนเป้าหมายทำให้การดำเนินงานตามโครงการฯเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายสูงสุด เห็นควรให้การสนับสนุนการปฏิบัติงาน ด้านงบประมาณ ส่วนของกรมการพัฒนาชุมชนสนับสนุนซึ่งแบ่งออกเป็น งบประมาณสำหรับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน

และทีมงาน และ งบประมาณในการยกระดับครัวเรือนเป้าหมาย มีน้อยเกินไปไม่เหมาะสม ไม่สามารถสนับสนุนได้ทุกครัวเรือน ให้มีการจัดสรรงบประมาณเพิ่ม หรือขอรับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2549) ได้ประเมินผลโครงการปฏิบัติการแก้จนแบบ เข้าถึงทุกครัวเรือนในระยะที่ 1 (ดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม- 30 กันยายน 2549) โดยมีกรมการ พัฒนาชุมชนเป็นหน่วยหลักในการดำเนินงานโครงการ ฯ การประเมินผลมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อ ศึกษาผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานและข้อเสนอแนะในการพัฒนางานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ของโครงการฯ 3) เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการฯ และ 4) เพื่อ เป็นเครื่องมือในการพัฒนางานให้บรรลุวัตถุประสงค์โครงการฯ ผลการประเมินด้านกระบวนการ บทบาทและรูปแบบการปฏิบัติ โดยภาพรวม ผู้นำชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการใน ขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการแก้จนด้วยกระบวนการแผนชุมชน ร่วมเป็น “ทีมเคาะประตู” ร่วม เก็บข้อมูล ร่วมแก้ไขปัญหาให้กับครัวเรือนผ่านกระบวนการกลุ่มและใช้ฐานองค์กรเดิมขับเคลื่อน งาน พัฒนาชุมชนเป็นแกนหลักช่วยในการดำเนินการแก้จนให้กับสมาชิกในชุมชน ได้อย่างเป็น รูปธรรมบางพื้นที่ อบต.สนับสนุนแผนชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจน ได้พบจุดเด่นคนจน ได้รับการดูแล คนจนเกิดประทับใจ ได้พูดคุย ค้นพบทักษะ ศักยภาพคนจน พบทางออกที่เหมาะสม เกิดการบูรณาการกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ องค์กรเอกชน และองค์กรภาคประชาชนที่เป็นรูปธรรม มีการพัฒนาผู้นำและผู้นำผูกพันกับชาวบ้านและมีทัศนคติดีขึ้น มีการแก้ปัญหาที่เป็นระบบเกิดการ ผลักดันให้เจ้าหน้าที่ใกล้ชิดคนจน/บูรณาการกับงานปกติได้ มีการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการ หาทางออกร่วมกันของทุกฝ่ายเกิดการดำเนินงานในหลายมิติทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและ พัฒนาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม มีการเตรียมจุดตัวอย่างหา best practice เพื่อให้คนจนได้เรียนรู้ ปัญหาและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินโครงการ ปัจจัยนำเข้าได้แก่ระยะเวลาดำเนินงานสั้น และเร่งรัด งบประมาณ วัสดุ/อุปกรณ์สำหรับการทำงาน บุคลากร ความพร้อมของครัวเรือน การ ประชาสัมพันธ์ การหนุนเสริมทางวิชาการ ด้านกระบวนการได้แก่ การขาดความชัดเจน การสร้าง ความเข้าใจ การคัดเลือกทีม การชี้เป้าหมาย การตรวจสอบครัวเรือนยากจน การบูรณาการกับ โครงการอื่นๆ การประสานงาน การสนับสนุนไม่ตรงความต้องการของครัวเรือน และไม่ทันเวลา ด้านผลลัพธ์ ทัศนคติคนจนไม่เปลี่ยน การแก้จนไม่เกิดผล ไม่มีทางออกที่เหมาะสม ถูกคาดหวังสูง ทำงานให้เสร็จตามเป้าหมายและปริมาณ ทำให้ขาดคุณภาพ คนจนเข้าร่วมโครงการไม่จริงจัง ด้าน ปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ทัศนคติของหน่วยงานไม่ตรงกันในการทำงาน ขาดผู้นำที่จะช่วยบูรณาการใน พื้นที่และฐานทรัพยากรในชุมชนไม่เหมาะสมเจ้าหน้าที่มีภาระงานอื่น ๆ อาจจะทำให้เกิดผล

กระทบในระยะยาวซึ่งต้องพิจารณาปรับการดำเนินงานให้เหมาะสมต่อไป ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงาน ปัจจัยภายใน คือด้านนโยบาย ได้แก่ความชัดเจน การทำความเข้าใจ ความต่อเนื่อง และความสอดคล้องกับนโยบายอื่นๆ ด้านทีมงาน ด้านการเรียนรู้ด้านกระบวนการปฏิบัติงาน ด้านหน่วยงานด้านเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ด้านทรัพยากรประกอบด้วยสนับสนุนงบประมาณ วัสดุ/อุปกรณ์ที่เหมาะสมและทันต่อเวลา ด้านปัจจัยภายนอกโครงการฯ ด้านหน่วยงานของรัฐ ด้านชุมชนและชาวบ้าน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมองค์กรอื่น ๆ อบต. องค์กรเอกชน องค์กรการเงิน ด้านอื่น ๆ ได้แก่กระแสเศรษฐกิจพอเพียง กระแสการเมือง ความมั่นคงและกระแสสังคม ข้อเสนอแนะด้านทีมงานเกาะประตูกควรคัดคนน่าเชื่อถือ ตามความสมัครใจมีการถอดบทเรียนระหว่างปฏิบัติ ควรมีกระบวนการในการประเมินตนเองของทีมงานและชุมชน การพัฒนาและเพิ่มขีดความสามารถให้กับทีมเกาะประตู่ ทักษะการจูงใจและทำงานกับครัวเรือนยากจน ด้านหน่วยงาน กรมการพัฒนาชุมชนควรตั้งเป้าหมายครัวเรือนยากจนให้สอดคล้องกับความเป็นจริง ประเมินผลภายในแบบมีส่วนร่วมภายนอกหน่วยงาน ส่งเสริมให้มีการประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่ สนับสนุนงบประมาณให้เหมาะสม ประชุมติดตามความก้าวหน้าและเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุดปฏิบัติการและเจ้าหน้าที่ทุกระดับควรผลักดันให้เกิดการบูรณาการแก่งเงินของหน่วยงานต่าง ๆ โดยยึดหลักครัวเรือนยากจนและพื้นที่

สุรียา ธิตาเวช (2544) ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ในโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน(กข.คจ.) ของกระทรวงมหาดไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดอุบลราชธานี วัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ในโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ในโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.)และ3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ในโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กข.คจ.) ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 36-45 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีรายได้จากการทำนาและทำสวนมากที่สุด ส่วนใหญ่มีระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง 1-2 ปี ครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีคนวัยทำงาน 3 คน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสและส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม การมีส่วนร่วมในโครงการพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับการมีส่วนร่วมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมสูงที่สุดคือการอนุมัติโครงการ รองลงมาคือ การคัดเลือกครัวเรือนเป้าหมาย การสมทบทุน การสนับสนุนครัวเรือนและการติดตามและประเมินผล ตามลำดับ ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการฯ ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา สมาชิกวัยทำงานในครัวเรือน สถานภาพสมรส ตำแหน่งทางสังคมและความรู้ความเข้าใจในโครงการของ

คณะกรรมการ ปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการฯ ได้แก่อายุ อาชีพ ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ของคณะกรรมการ

จากการสำรวจวรรณกรรมทั้งในส่วนของแนวคิด ทฤษฎีและหลักการต่างๆ ตลอดจนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจะนำมาสังเคราะห์และสรุปเป็นตัวแบบ (model) หรือกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

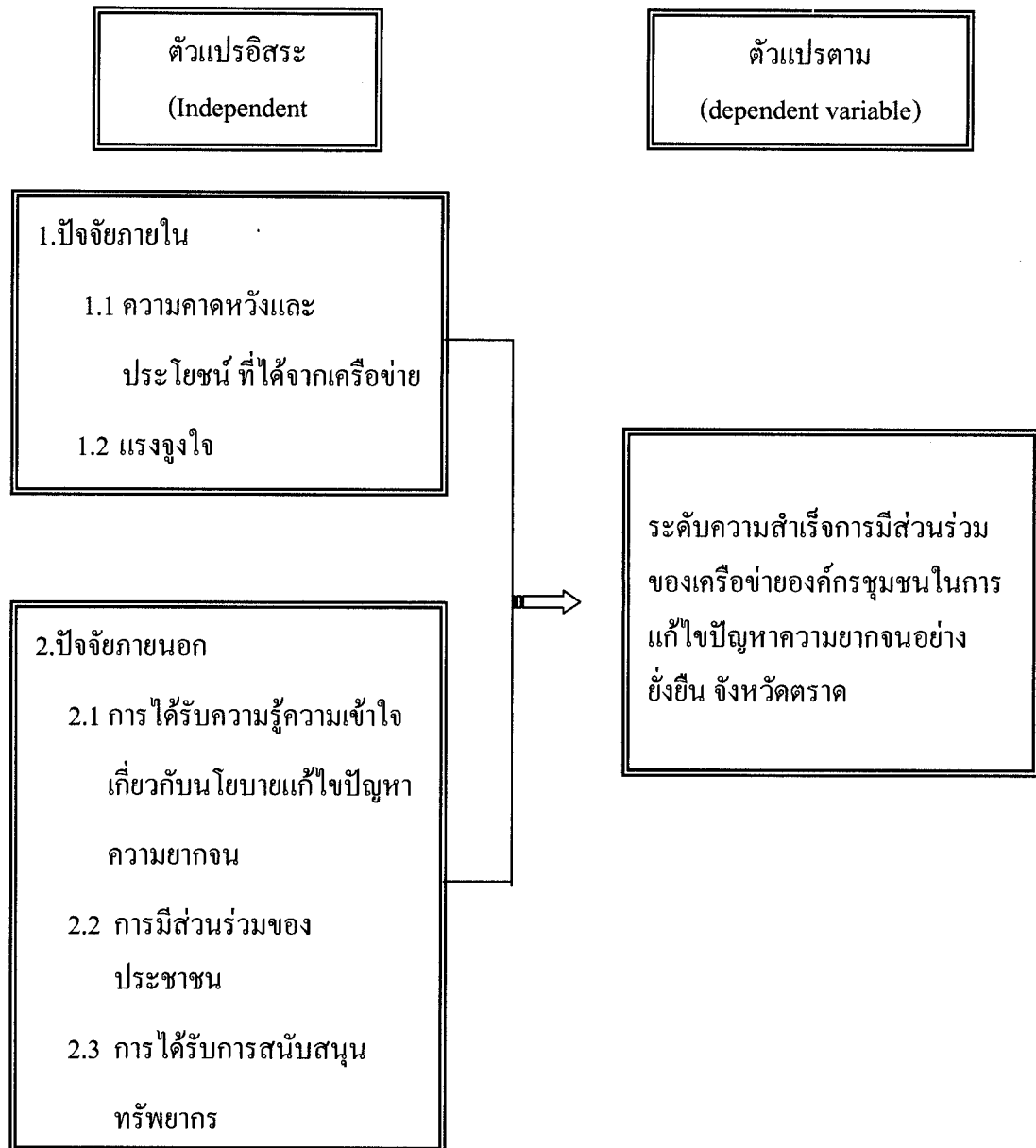
ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ (Independent variable)

- 1.1.1 ความคาดหวังและประโยชน์ที่ได้จากเครือข่าย
- 1.1.2 แรงจูงใจ
- 1.1.3 การได้รับความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจน
- 1.1.4 การมีส่วนร่วมของประชาชน
- 1.1.5 การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร

2. ตัวแปรตาม (Dependent variable) ได้แก่ระดับความสำเร็จการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาคความยากจนอย่างยั่งยืน จังหวัดตราด

สรุปกรอบแนวคิดที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ กับตัวแปรตาม ดังนี้

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ได้ตัวแปรอิสระซึ่งมีความสัมพันธ์ ตัวแปรตาม ดังนี้

1. ความคาดหวังและประโยชน์ที่ได้จากเครือข่าย ได้รับการสนับสนุนจาก

แนวคิดของ ฟรายเซ็นค์ วิกเตอร์ เฮส ฟรูม (Fysenck, Victor H.Vroom) เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์ กรมการพัฒนารัฐมนตรี เพิ่มศักดิ์ มกรากิรมย์ และวันชัย มีชาติ ได้ให้ความเห็นว่า ความคาดหวังเพื่อให้ได้สิ่งตอบแทนจากการดำเนินงาน การได้รับการสนับสนุน วัสดุอุปกรณ์ ในการผลิต ได้รับการช่วยเหลือด้านเงินทุน ด้านเทคนิควิชาการ การเรียนรู้ประสบการณ์ในการทำงาน การได้รับการยอมรับและ การได้รับความสำเร็จในการปฏิบัติงาน

2. แรงจูงใจ ได้รับการสนับสนุนจาก

แนวคิดของ เฟอร์เดอริค เฮอร์เบอร์ก เฮอร์เบอร์ก มอสเนอร์ และซินเออร์แมน อับบราฮัม มาสโลว์ (Frederick Herzberg, Herzberg, Mausner และ Snyderman ,Abraham H. Maslow) กรมการพัฒนารัฐมนตรี นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ และอนุภาพ ธิรลภา ได้ให้ความเห็นว่า แรงจูงใจ เพื่อให้ได้รับสวัสดิการ ค่าตอบแทนจากการทำงาน ความสำเร็จในการทำงาน การได้รับการยอมรับจากคนอื่น และการมีโอกาสก้าวหน้าในงาน การได้รับการยกย่อง ตำแหน่งทางสังคม และประโยชน์ ด้านวัสดุ ด้านเงินทุน ด้านวิชาการ

3. การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจน ได้รับการสนับสนุนจาก

แนวคิดของ ไพรัตน์ เดชะรินทร์ ทิตยา สุวรรณชฎ สุนันท์ คัลโกสม สมนึก ปัญญาสิงห์ เดวิด แฮปกูด เชียติจินโต วิสโรโจโน (David Hapgood, Soetijipto Wisarajono) ได้ให้ความเห็นว่า เป็น กระบวนการที่รัฐบาลให้การส่งเสริม สนับสนุนให้เครือข่ายองค์กรชุมชน ได้รับความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจนตาม โครงการปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน โดยการประชุมชี้แจงวิธีการและขั้นตอนเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ให้เกิดการ เรียนรู้และนำความรู้ไปประชุมชี้แจงต่อกับสมาชิกได้

4. การมีส่วนร่วมของประชาชน ได้รับการสนับสนุนจาก

แนวคิดของ เทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์ พงศ์พันธ์ เขียรหิรัญ และ สเต็สเวนแฮนเกิน (Stesvenhangen) ได้ให้ความเห็นว่า เครือข่ายองค์กรชุมชน สามารถจูงใจให้ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วมในกลุ่มต่าง ๆ ร่วมมือร่วมใจในการทำงาน รวมทั้งบริจาคสิ่งของให้กับเครือข่ายองค์กร ชุมชนด้วย

5. การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร ได้รับการสนับสนุนจาก

แนวคิดของโคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ องค์การอนามัยโลกและสหประชาชาติ (Cohen & Uphoff, WHO and UNICEF) กรมการพัฒนาชุมชน ได้ให้ความเห็นว่าเป็น การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร ได้แก่งบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ และสามารถนำไปบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์

6. การมีส่วนร่วมคิด ได้รับการสนับสนุนจาก

แนวคิดของ ยูว์คณ์ วุฒิเมธี, ลิขิต หมูดี, เออร์วิน วิลเลียม (ERWIN WILLIAMS), พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์, ไพรัตน์ เศษรินทร์, เอคิน เรบิบาดานา (Akin Rabibhadana), อकिन รพีพัฒน์ และเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง กล่าวว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชน เครือข่ายองค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดเห็นหรือเสนอแนะ ร่วมตัดสินใจ และวางแผนแก้ไขปัญหา

7. การมีส่วนร่วมทำ ได้รับการสนับสนุนจาก

แนวคิดของไพรัตน์ เศษรินทร์, การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีและแผนยุทธศาสตร์การบริหารราชการ, เออร์วิน วิลเลียม, สเตสเวนแฮนเกิน (ERWIN WILLIAMS, Stesvenhangen), ปรัชญา เวสารัชช, เซียติจินโต วิสโร โจโน (Soetijipto Wisarajono), องค์การอนามัยโลกและสหประชาชาติ (WHO and UNICEF), อรพินท์ สฟโชคชัย, ลิขิต หมูดี, โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff) แม็กซ์ โลว์ เดอร์มิลค์ และ ดับฟลิว โรเบิร์ต เลย์เตอร์ (Max Low Dermilk & W. Robert Laitor) กล่าวว่าเป็นการร่วมลงทุน บริจาคสิ่งของ การร่วมปฏิบัติงานและการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆในเครือข่าย

8. การมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหา ได้รับการสนับสนุนจาก

แนวคิดของ การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีและแผนยุทธศาสตร์การบริหารราชการ, แม็กซ์ โลว์ เดอร์มิลค์ และ ดับฟลิว โรเบิร์ต เลย์เตอร์, โจส เอ อักบายานี (Max Low Dermilk & W. Robert Laitor, Jose A. Agbayani) กล่าวว่าเป็นการเข้าร่วมแก้ไขปัญหาร่วมตัดสินใจแก้ไข ปัญหาและร่วมในการทำงานในโครงการต่างๆเมื่อเครือข่ายองค์กรชุมชนต้องการความช่วยเหลือ

9. การมีส่วนร่วมรับประโยชน์ ได้รับการสนับสนุนจาก

แนวคิด ของ องค์การอนามัยโลกและสหประชาชาติ (WHO and UNICEF), ลิซิด หมูดี โคอเฮน และอัปฮอฟฟ์,ไวท์ (Cohen & Uphoff, White) , เสน่ห์ จามริก และเสน่ห์ จามริก กล่าวว่า เป็นการได้ผลประโยชน์ จากการดำเนินงานของเครือข่าย การได้รับเงินปันผล สังคมหรือวัตถุก็ได้

10. การมีส่วนร่วมติดตามประเมินผล ได้รับการสนับสนุนจาก

แนวคิด การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีและแผนยุทธศาสตร์การบริหารราชการ, แม็กซ์ โลว์ เดอร์มิลค์ และ ดับฟลิว โรเบิร์ต เลย์เตอร์ (Max Low Dermilk & W. Robert Laitor), ไพรัตน์ เดชะรินทร์, องค์การสหประชาชาติ (United Nation),เอคิน เรบิบาดานา (Akin Rabibhadana), อคิน รพีพัฒน์ , ยาดาฟ (Yadav) และ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง กล่าวว่าเป็นการเข้าร่วม ในการติดตามประเมินผล เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการติดตามและประเมินผล การทำงานของ เครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อค้นคว้า หาข้อดี และข้อบกพร่องที่เกิดจากการดำเนิน โครงการแก้ไข ปัญหาความยากจน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย การมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน จังหวัดตราด เพื่อศึกษาระดับความสำเร็จของเครือข่ายองค์กรชุมชน ศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของเครือข่าย และเสนอแนะแนวทางปฏิบัติงานของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน จังหวัดตราด ซึ่งจะทำให้การดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจนให้ประสบผลสำเร็จตามนโยบายของรัฐบาล

รูปแบบการวิจัยในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบไม่ทดลอง โดยเป็นการวิจัยเชิงประเมิน (evaluation research) และการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) ผู้วิจัยได้กำหนด การดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. การเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การวิเคราะห์ข้อมูล
4. การแปลผลข้อมูล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษา เครือข่ายองค์กรชุมชนจำนวน 18 เครือข่ายเก็บครบทั้ง 18 เครือข่าย

1.1.1 เครือข่ายขนาดใหญ่ จำนวน 7 เครือข่าย ประกอบด้วย 1) เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จังหวัดตราด 2) เครือข่ายกลุ่มกองทุนหมู่บ้านจังหวัดตราด 3) เครือข่ายกลุ่มชุมชนแก้ไขปัญหายาเสพติด 4) เครือข่ายสตรีอาสาพัฒนาเมืองตราด 5) เครือข่ายกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร 6) เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรจังหวัดตราด และ 7) เครือข่ายกลุ่มประชาคมคนตราด

1.1.2 เครือข่ายขนาดกลาง จำนวน 4 เครือข่าย ประกอบด้วย 1) เครือข่ายกลุ่มผู้สูงอายุจังหวัดตราด 2) เครือข่ายกลุ่มหมอดินจังหวัดตราด 3) เครือข่ายกลุ่มทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดตราด และ 4) เครือข่ายกลุ่มเยาวชนคนดีศรีเมืองตราด

1.1.3 เครื่องมือขนาดเล็ก จำนวน 7 เครื่องมือ ประกอบด้วย 1) เครื่องมือกลุ่มคนพิการ 2) เครื่องมือกลุ่มพัฒนาชุมชนเมืองตราด 3) เครื่องมือกลุ่มประจักษ์ต้วจังหวัดตราด 4) เครื่องมือกลุ่มอาสาสมัครปฏิรูปที่ดิน 5) เครื่องมือกลุ่มครูอาสาพัฒนาชุมชน 6) เครื่องมือกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข และ 7) เครื่องมือกลุ่มอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.)

1.2 ขนาดของตัวอย่าง ใช้ตารางสำเร็จรูปของยามานะ (Yamane) (รังสรรค์ ประเสริฐศรี , 2548 : 44) จำนวนประชากรของเครือข่ายองค์กรชุมชน 96,883 คน ตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นต์ ได้กลุ่มตัวอย่าง 398 คน ตามตารางที่ 3.1 ตารางที่ 3.1 กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่นที่ 95 เปอร์เซ็นต์

ขนาด ประชากร	ระดับความคลาดเคลื่อน					
	±1%	±2%	±3%	±4%	±5%	±10%
50,000	8,333	2,381	1,087	617	397	100
100,000	9,091	2,439	1,099	621	398	100
a	10,000	2,500	1,111	625	400	100

1.3 วิธีการสุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ

1.3.1 คณะกรรมการเครือข่ายองค์กรชุมชน ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ และกรรมการอื่น ๆ จำนวน 126 คน โดยการสุ่มแบบเจาะจงทุกเครือข่าย จำนวน 18 เครือข่าย ๆ ละ 7 คน

1.3.2 สมาชิกของเครือข่ายองค์กรชุมชน จำนวน 274 คน โดยการสุ่มแบบชั้นภูมิอย่างไม่เป็นสัดส่วน (disproportional stratified sampling) ทั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มขนาดของเครือข่ายตามจำกลุ่มที่มีในเครือข่ายและจำนวนสมาชิก โดยแบ่งเป็นเครือข่ายขนาดใหญ่ เครือข่ายขนาดกลาง และเครือข่ายขนาดเล็ก

1.3.3 ในการศึกษาครั้งนี้ได้ศึกษา จำนวน 9 เครือข่าย โดยการจับฉลากได้ดังตารางที่ 3.2

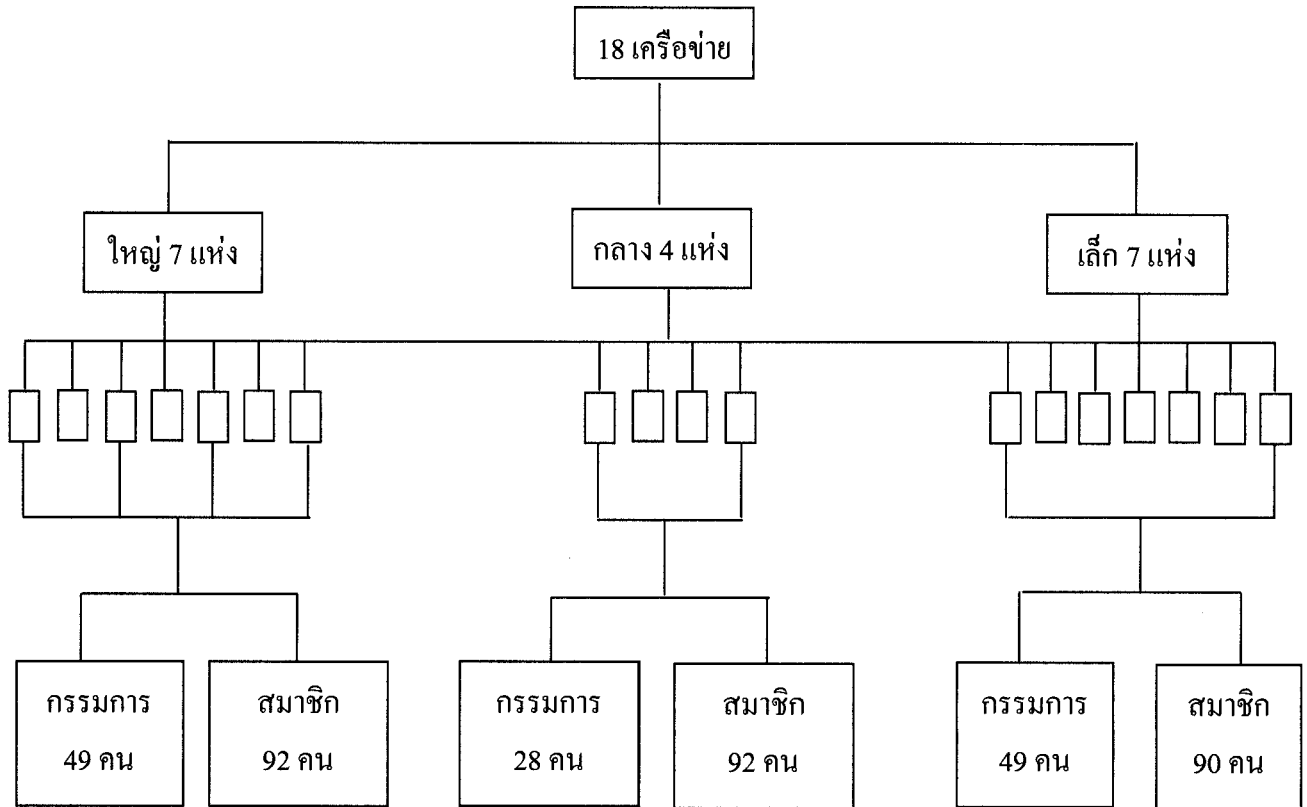
ตารางที่ 3.3 ข้อมูลการแบ่งขนาดของเครือข่ายองค์กรชุมชนคนตราด

ที่	ขนาด เครือข่าย	จำนวน เครือข่าย	จำนวน กลุ่ม	จำนวน สมาชิก	กลุ่มตัวอย่าง (400) คน		จำนวน เครือข่าย กลุ่มตัวอย่าง
					กรรมการ	สมาชิก	
1	ใหญ่	7	1,186	72,432	49	92	4
2	กลาง	4	155	14,524	28	92	2
3	เล็ก	7	50	9,927	49	90	3
รวม		18	1,391	96,883	126	274	9

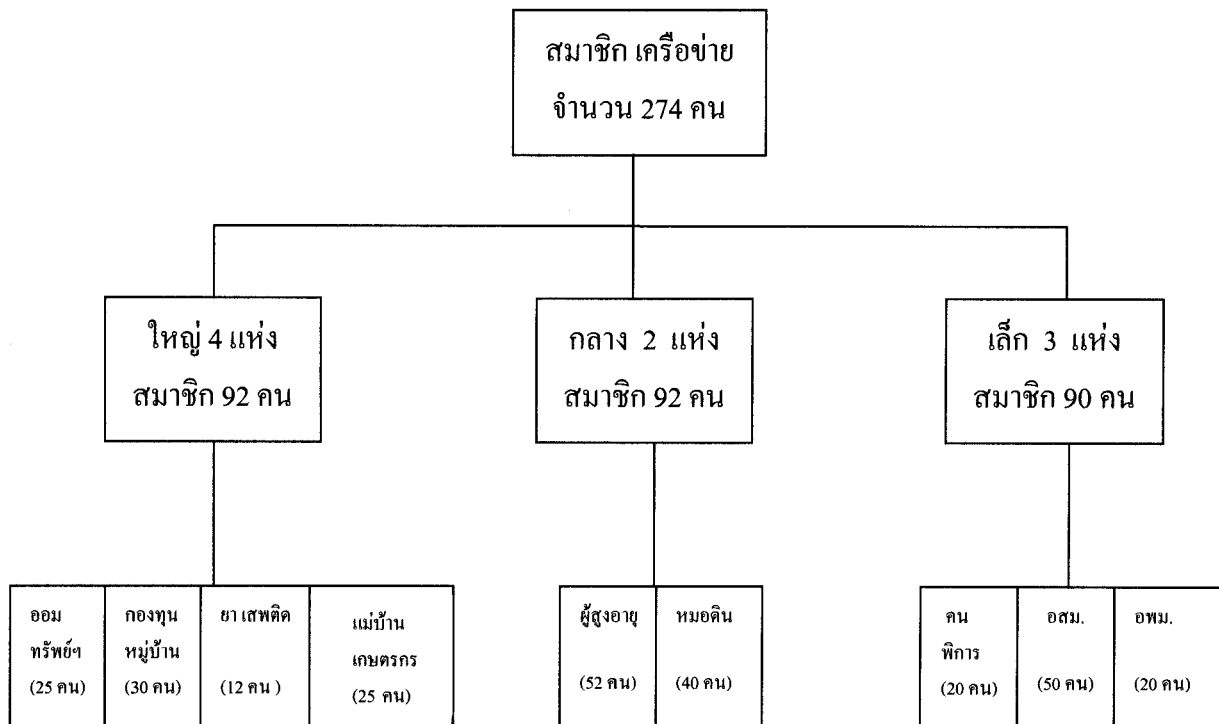
ตารางที่ 3.4 ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่ใช้จัดเก็บ โดยแยกตามขนาดของเครือข่าย

เครือข่าย	กลุ่มตัวอย่าง	จำนวนสมาชิก	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
ขนาดใหญ่	4	18,108	141
ขนาดกลาง	2	10,755	120
ขนาดเล็ก	3	1,861	139
รวม	9	30,704	400

ภาพที่ 3.1 กลุ่มตัวอย่างเครือข่ายองค์กรชุมชนคนตราด

ภาพที่ 3.2 กลุ่มตัวอย่างที่จัดเก็บข้อมูลของสมาชิกเครือข่าย 9 เครือข่ายแยกตามขนาด

1.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์

1.4.1 แบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองแบ่งออกเป็น 2 ชุด

- 1) แบบสอบถามคณะกรรมการเครือข่ายองค์กรชุมชนจำนวน 126 คน
- 2) แบบสอบถามสมาชิกเครือข่ายองค์กรชุมชน จำนวน 274 คน

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ส่วน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป เป็นข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา ตำแหน่งปัจจุบัน ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง การมีส่วนร่วมในเครือข่าย และรายได้ รูปแบบของคำถามให้ตรวจสอบรายการ ในข้อความที่ตรงกับผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 8 ข้อ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลระดับความสำเร็จ เครือข่ายองค์กรชุมชน ในการทำงาน แก้ไขปัญหาความยากจน อย่างยั่งยืน โดยมีข้อคำถาม 18 ข้อ รูปแบบของคำถามให้ตรวจสอบรายการ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของผู้ตอบมากที่สุด ใช้มาตรประเมินความคิดเห็น 5 ระดับ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ส่วนที่ 3 ข้อมูลปัจจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ตามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการและสมาชิกเครือข่ายองค์กรชุมชน โดยมีข้อคำถาม 13 ข้อ รูปแบบของคำถาม ให้ตรวจสอบรายการลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของผู้ตอบมากที่สุด ใช้มาตรประเมินการมีส่วนร่วม 5 ระดับ มีส่วนร่วม มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ส่วนที่ 4 ปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ ต่อการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการทำงานแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน รูปแบบของคำถาม เติมคำลงในช่องว่าง จำนวน 2 ข้อ

1.4.2 แบบสัมภาษณ์ ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจน ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (indept - interview) จำนวน 6 ข้อ

ตารางที่ 3.5 แสดงตัวชี้วัดของตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม

ตัวแปร	ตัวบ่งชี้	ข้อคำถาม
ตัวแปรอิสระได้แก่		
1. ความคาดหวังและประโยชน์ที่จะได้จากเครือข่าย	1. ระดับการให้คำปรึกษาแก่ชุมชน 2. ระดับการมีส่วนช่วยครอบครัวของสมาชิกเครือข่าย 3. ระดับการเป็นที่ยอมรับของประชาชนและหน่วยงาน 4. ระดับการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างเครือข่าย	1,2,3,4
2. แรงจูงใจ	5. ระดับการได้รับสวัสดิการจากเครือข่ายฯ 6. ระดับการให้ความมั่นคงในชีวิต 7. ระดับการได้รับค่าตอบแทนจากการปฏิบัติงาน 8. ระดับการได้รับการยอมรับยกย่องในสังคม 9. ระดับการช่วยให้ประสบความสำเร็จในชีวิต	5,6,7,8,9
3. การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจน	10. ระดับการได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจน 11. ระดับความรู้ความเข้าใจในนโยบาย 12. ระดับการจัดประชุมชี้แจงกับสมาชิกในเครือข่าย	10,11,12
4. การมีส่วนร่วมของประชาชน	13. ระดับการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่มต่าง ๆ 14. ระดับการจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม 15. ระดับการที่ประชาชนให้ความร่วมมือกับเครือข่าย 16. ระดับการที่ประชาชนร่วมบริจาคสิ่งของ	13,14,15,16

ตัวแปร	ตัวบ่งชี้	ข้อคำถาม
ตารางที่ 3.4 ต่อ		
5. การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร	17. ระดับความเพียงพอของทรัพยากรที่ได้รับ 18. ระดับการบริหารจัดการทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพ	17,18
ตัวแปรตามได้แก่	19. ระดับการมีส่วนร่วมคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะต่อเครือข่าย	19-21
6. ระดับการมีส่วนร่วมของเครือข่ายฯ แบ่งออกเป็น 5 มิติ	20. ระดับการมีส่วนร่วมตัดสินใจ	
- การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น	21. ระดับการเข้าไปมีส่วนร่วมวางแผนชุมชน	
- การมีส่วนร่วมปฏิบัติงาน (ทำ) กับเครือข่าย	22. ระดับการมีส่วนร่วมลงทุนและบริจาคสิ่งของ	22-24
	23. ระดับการให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานกับเครือข่าย	
	24. ระดับการเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความยากจน	
- การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา	25. ระดับการเปิดโอกาสในการเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาในเครือข่าย	25-27
	26. ระดับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ไขปัญหา	
	27. ระดับการเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานในโครงการต่าง ๆ ของเครือข่าย	
- การมีส่วนร่วมรับประโยชน์	28. ระดับความพึงพอใจต่อการรับเงินปันผลจากเครือข่าย	28-29
	29. ระดับความพึงพอใจต่อผลการปฏิบัติงานของเครือข่าย	
- การมีส่วนร่วมติดตามประเมินผล	30. ระดับการเข้าร่วมในการติดตามประเมินผลของเครือข่าย	30-31
	31. ระดับการเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการติดตามและประเมินผลเครือข่าย	

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีในการรวบรวมข้อมูลหลายวิธี โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 การค้นคว้าเอกสาร (Document Study) จากเอกสารทางราชการ ข้อมูลการดำเนินงานของเครือข่ายองค์กรชุมชนคนตราด บทความทางวิชาการ และเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน

2.2 ผู้วิจัยดำเนินการก่อนเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ขั้นตอนคือ ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเพื่อให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความสมบูรณ์และความครอบคลุมของเนื้อหาในแต่ละข้อคำถามเพื่อนำแบบสอบถามไปปรับปรุงแก้ไข การทดสอบแบบสัมภาษณ์ก่อน (Pre- test) กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อทดสอบความเชื่อถือได้ (Reliability Analysis) ของคำถามและคำตอบโดยอาศัยเทคนิคสัมประสิทธิ์อัลฟา (Cronbach's Alpha) ไม่ต่ำกว่า 0.80 เพื่อให้ได้ข้อคำถาม ที่มีคุณภาพเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลจริงต่อไป ผลการทดสอบค่า Reliability ของงานวิจัยได้ค่า $\text{Alpha} = .9596$

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

2.3.1) แจกหนังสือประสานจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดตราด ไปยังเครือข่ายองค์กรชุมชนคนตราด เพื่อขอความร่วมมือในการให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถามแก่คณะกรรมการและสมาชิกเครือข่ายองค์กรชุมชนและขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลดังกล่าวเข้าวาระในการประชุมประจำเดือนของเครือข่าย

2.3.2) ผู้วิจัยเองเป็นผู้เข้าร่วมประชุมประจำเดือน ของเครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ในการจัดเก็บข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์ให้แก่คณะกรรมการและสมาชิกเครือข่ายองค์กรชุมชน ได้ทราบและขอความร่วมมือตอบ แบบสัมภาษณ์ อธิบายขั้นตอนของการตอบแบบสอบถาม เพื่อให้ผู้ตอบมีความเข้าใจตรงกันรับรู้ข้อคำถามไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งผู้ทำการสัมภาษณ์ได้แก่บัณฑิตศึกษา จำนวน 2 คน

2.3.3) ทำการชี้แจงแบบสัมภาษณ์ให้แก่บัณฑิตศึกษา จำนวน 2 คนที่จะเป็นผู้ช่วยในการวิจัย โดยใช้แบบสอบถามที่ได้สร้างขึ้น ด้วยการสัมภาษณ์แบบพบกัน โดยตรง (face to face interview) ให้ทราบ ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลและทราบถึงวัตถุประสงค์ในการวิจัย โดยให้ข้อมูลครบถ้วน ถูกต้องและทันตามเวลาที่กำหนดไว้

2.3.4) ประสานงานกับผู้บริหารที่เป็นบุคคลผู้มีประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมเกี่ยวกับการดำเนินงานแก้ไขปัญหาความยากจน ทั้งจากภาคราชการและภาคองค์กรชุมชน เพื่อนัดหมายสัมภาษณ์ ตามแบบที่ผู้วิจัยจัดเตรียมไว้ตามแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

(Structured Schedule Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง

2.3.5) ดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล แปรข้อมูลที่ได้เป็นรหัสลงรหัสที่จัดเตรียมไว้บันทึกข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วนคือ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณทำโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป จะมีการวิเคราะห์ใน 2 ส่วน คือ (1) การวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (2) การวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงอนุมาน

3.1.1 การวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา แบ่งการวิเคราะห์เป็น 2 ส่วน

1) การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้ ตำแหน่งปัจจุบัน ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง และการมีส่วนร่วมในเครือข่าย โดยใช้ค่าสถิติ คือค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2) การวิเคราะห์ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับตัวแปรอิสระ ได้แก่ ความคาดหวังและประโยชน์ ที่ได้จากเครือข่าย แรงจูงใจ การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ นโยบายแก้ไขปัญหาความยากจน การมีส่วนร่วมของประชาชน การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร และตัวแปรตาม การมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน จังหวัดตราด โดยใช้ค่าสถิติ คือค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การแปลผล

คำถามที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ให้ค่าน้ำหนักดังนี้คือ

มากที่สุด	ให้ค่าน้ำหนักเท่ากับ	5
มาก	ให้ค่าน้ำหนักเท่ากับ	4
ปานกลาง	ให้ค่าน้ำหนักเท่ากับ	3
น้อย	ให้ค่าน้ำหนักเท่ากับ	2
น้อยที่สุด	ให้ค่าน้ำหนักเท่ากับ	1

ใช้สูตร $\frac{\max - \min}{\text{Scale}}$ ช่องห่าง = 0.8

การวิเคราะห์ประมาณค่าแบ่งออกเป็นคะแนนเฉลี่ยดังนี้

4.20 - 5.00	มากที่สุด
3.40 - 4.19	มาก
2.60 - 3.39	ปานกลาง
1.80 - 2.59	น้อย
1.00 - 1.79	น้อยที่สุด

3.1.2 การวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงอนุมาน เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

1) การทดสอบสมมติฐาน ความสำเร็จการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชน ในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน จังหวัดตราด มีไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 ใช้การวิเคราะห์ t-test

2) ปัจจัย ที่ประกอบไปด้วย ความคาดหวังและประโยชน์ที่ได้จากเครือข่าย แรงจูงใจ การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจน การมีส่วนร่วมของประชาชน การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร มีอิทธิพลต่อระดับความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน จังหวัดตราด ใช้การวิเคราะห์ถดถอยแบบขั้นตอน (Regression Model stepwise)

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

3.2.1) เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลทุติยภูมิ เช่น หนังสือ (book) ตำราเรียน (text-book) เอกสารหรือหนังสืออ้างอิง เอกสารทางวิชาการ (official documents) วารสาร สิ่งพิมพ์อื่น ๆ ข้อมูลกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความยากจน และการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อ มาประเมินคุณค่า โดยยึดแนวทางที่สำคัญ 4 ประการ คือความตรงกรณี ความครอบคลุม ความทันสมัย และความน่าเชื่อถือ เพื่อนำมาวิเคราะห์ ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

3.2.2) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกต โดยผู้วิจัยจะเป็นผู้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง พร้อมบันทึกคำตอบไว้ให้เป็นหมวดหมู่

3.2.3) ผู้วิจัยจะทำการสรุปเรียบเรียงแล้วนำเสนอเป็นเชิงพรรณนา เพื่อให้ได้เนื้อหาที่มีความสมบูรณ์เพิ่มขึ้น

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลจากการศึกษาวิจัย “การมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไข ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน จังหวัดตราด” ผู้วิจัยได้เก็บกลุ่มตัวอย่าง โดยการสัมภาษณ์ จำนวน 400 คน ได้นำเสนอเป็น 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย (1.1) ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่าง (1.2) ข้อมูลเกี่ยวกับการดำรง ตำแหน่งในองค์กร ได้แก่ ตำแหน่งปัจจุบันในเครือข่าย ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งปัจจุบัน การมีส่วนร่วมในเครือข่าย

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของเครือข่ายองค์กรชุมชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผล ต่อการมีส่วนร่วมในการทำงานแก้ไขปัญหาคความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด ประกอบด้วย (1) ภาพรวมของปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม (2) ความคาดหวังและประโยชน์ที่ได้จาก เครือข่าย (3) แรงจูงใจ (4) การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายการแก้ไขปัญหาคความ ยากจน (5) การมีส่วนร่วมของประชาชน และ(6) การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการทำงาน แก้ไขปัญหาคความยากจนอย่างยั่งยืน จังหวัดตราด ประกอบด้วย (1) ภาพรวมของการมีส่วนร่วม (2) การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นต่อเครือข่าย (3) การมีส่วนร่วมปฏิบัติงานกับเครือข่าย (4) การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา (5) การมีส่วนร่วมรับประโยชน์ และ(6) การมีส่วนร่วม ติดตามประเมินผล

ส่วนที่ 4 การทดสอบตามสมมติฐาน

ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานของการวิจัยไว้ ดังนี้

สมมติฐานที่ 4.1 ความสำเร็จการมีส่วนร่วมของเครือข่ายขององค์กรชุมชน ใน การแก้ไขปัญหาคความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราดมีไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80

สมมติฐานที่ 4.2 ปัจจัยที่ประกอบไปด้วย ความคาดหวังและผลประโยชน์ที่ ได้จากเครือข่าย แรงจูงใจ การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจน

การมีส่วนร่วมของประชาชน การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด

ส่วนที่ 5 ปัญหา- อุปสรรคต่างๆ และข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่าง ต่อการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชน (จากข้อคำถามปลายเปิด)

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1.1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ประกอบด้วย เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือนของกลุ่มตัวอย่าง มีรายละเอียดดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (n= 400 คน)	ร้อยละ
เพศ		
- ชาย	175	43.80
- หญิง	225	56.30
อายุ		
- ระหว่าง 20-35 ปี	37	9.30
- ระหว่าง 36-50 ปี	255	56.30
- ตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป	138	34.50

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (n= 400 คน)	ร้อยละ
อาชีพ		
- เกษตร/ประมง	105	26.30
- ค้าขาย	102	25.50
- อื่นๆ	193	48.30
ระดับการศึกษา		
- ประถมศึกษา	139	34.80
- มัธยมศึกษา	191	47.80
- อื่นๆ	70	17.50
รายได้		
- ต่ำกว่า 1,000 บาท/เดือน	19	4.80
- 1,001-3,000 บาท/เดือน	33	8.30
- มากกว่า 3,001 บาท/เดือน	348	87.00

จากตารางที่ 4.1 พบว่า ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างมีรายละเอียดดังนี้

เพศ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 56.30 (จำนวน 225 คน) เพศชาย ร้อยละ 43.8 (จำนวน 175 คน)

อายุ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 36 — 50 ปี ร้อยละ 56.30 (จำนวน 225 คน) รองลงมา อายุตั้งแต่ 51 ปีขึ้นไป ร้อยละ 34.50 (จำนวน 138 คน) และอายุระหว่าง 20—35 ปี ร้อยละ 9.30 (จำนวน 37 คน) ตามลำดับ

อาชีพ พบว่า ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอื่น ๆ ได้แก่(ข้าราชการบำนาญ/ข้าราชการ และรับจ้าง)ร้อยละ 48.30 (จำนวน 193 คน) ส่วนอาชีพเกษตร/ประมง และอาชีพค้าขายมีจำนวนใกล้เคียงกันคือ ร้อยละ 26.30 และ 25.50 (จำนวน 105 และ 102 คน) ตามลำดับ

การศึกษา พบว่า การศึกษาระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 47.80 (จำนวน 191 คน) การศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 34.80 (จำนวน 139 คน) และอื่น ๆ ได้แก่ ปริญญาตรี หรือเทียบเท่า ร้อยละ 17.50 (จำนวน 70 คน)

รายได้ พบว่าส่วนใหญ่รายได้มากกว่า 3,001 บาท/เดือน ร้อยละ 87.0 (จำนวน 348 คน) รายได้ระหว่าง 1,001—3,000 บาท/เดือน ร้อยละ 8.30 (จำนวน 33 คน) มีจำนวนเล็กน้อยที่มีรายได้ต่ำกว่า 1,000 บาท/เดือน ร้อยละ 3.80 (จำนวน 15 คน)

1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับการดำรงตำแหน่งในองค์กร ได้แก่ ตำแหน่งปัจจุบันในเครือข่าย ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งปัจจุบัน การมีส่วนร่วมในเครือข่าย รายละเอียดตามตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 จำนวนและร้อยละของข้อมูลเกี่ยวกับการดำรงตำแหน่งในองค์กร

การดำรงตำแหน่งในองค์กร	จำนวน (n= 400 คน)	ร้อยละ
การเป็นสมาชิกกลุ่มเครือข่าย		
- ประธานกลุ่ม/เครือข่าย	28	7.00
- กรรมการเครือข่าย	99	24.80
- สมาชิกเครือข่าย	273	68.30
ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง		
- ระหว่าง 1-2 ปี	15	3.80
- ระหว่าง 2-3 ปี	78	19.50
- ตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป	307	76.80
รูปแบบการมีส่วนร่วม		
- ประสานงานภาครัฐ	151	37.80
- ประสานงานกับกลุ่มองค์กรอื่น	233	58.30
- ประสานงานทั้งภาครัฐและกลุ่มองค์กรอื่น	16	4.00

จากตารางที่ 4.2 ตำแหน่งปัจจุบันในเครือข่าย พบว่ากลุ่มตัวอย่างเป็นสมาชิกเครือข่ายร้อยละ 68.30 (จำนวน 273 คน) รองลงมาเป็นกรรมการเครือข่าย ร้อยละ 24.80 (จำนวน 99 คน) เป็นประธานเครือข่ายร้อยละ 7 (จำนวน 28 คน)

ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง พบว่า ส่วนใหญ่ มีอายุการทำงานมากกว่า 3 ปีขึ้นไป ร้อยละ 76.80 (จำนวน 307 คน) ปฏิบัติงานระหว่าง 2-3 ปี ร้อยละ 19.50 (จำนวน 78 คน) ปฏิบัติงานระหว่าง 1-2 ปี ร้อยละ 3.80 (จำนวน 15 คน)

การมีส่วนร่วมในเครือข่าย พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีมากกว่าครึ่งร้อยละ 58.30 (จำนวน 233 คน) การมีส่วนร่วม โดยการเป็นผู้ประสานงานกับกลุ่มองค์กรอื่นๆ ประสานงานกับภาครัฐ ร้อยละ 37.80 (จำนวน 151 คน) และอื่น ๆ (ประสานงานทั้งภาครัฐและกลุ่มองค์กรอื่น) ร้อยละ 4 (จำนวน 16 คน)

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของเครือข่ายองค์กรชุมชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการทำงานแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน จังหวัดตราด

การวิเคราะห์ในส่วนนี้ ได้ให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย (2.1) ภาพรวมของปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม (2.2) ความคาดหวังและประโยชน์ที่ได้จากเครือข่าย (2.3) แรงจูงใจ (2.4) การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจน (2.5) การมีส่วนร่วมของประชาชน (2.6) การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร

2.1 สรุปภาพรวมของปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

ผลจากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมทั้ง 5 ประการ โดยถามถึงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างตามความเป็นจริงสรุปรายละเอียด ได้ดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 ค่าเฉลี่ย และค่าการกระจายจำแนกตามปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชน

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. ความคาดหวังและผลประโยชน์ที่ได้รับจากเครือข่าย	3.90	0.630	มาก
2. แรงจูงใจ	3.43	0.653	มาก
3. การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจน	3.37	0.637	ปานกลาง
4. การมีส่วนร่วมของประชาชน	3.76	0.654	มาก
5. การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร	3.25	0.677	ปานกลาง
รวมเฉลี่ย	3.54	0.650	มาก

จากตารางที่ 4.3 โดยภาพพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าปัจจัยทั้ง 5 ประการ เป็นปัจจัยที่ได้รับอยู่ในระดับมาก (3.54) ถ้าพิจารณารายข้อประเด็นด้านความคาดหวังและประโยชน์ ที่ได้รับจากเครือข่าย เป็นปัจจัยได้รับอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.90) ประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชน (ค่าเฉลี่ย = 3.76) ประเด็นเรื่องแรงจูงใจจากองค์กร (ค่าเฉลี่ย = 3.43) ประเด็น การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบาย แก้ไขปัญหาความยากจน (ค่าเฉลี่ย = 3.37) และประเด็นการได้รับการสนับสนุนทรัพยากร (ค่าเฉลี่ย = 3.25)

2.2 ความคาดหวังและประโยชน์ที่ได้รับจากเครือข่าย

ผลจากการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับความคาดหวังและผลประโยชน์ที่ได้รับจากเครือข่ายปรากฏผลดังตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 ค่าเฉลี่ยและค่ากระจายจำแนกตามความคาดหวังและประโยชน์ที่ได้รับจากเครือข่าย

ความคาดหวัง/ประโยชน์ที่ได้รับ จากเครือข่าย	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
1. เครือข่ายองค์กรชุมชน มีบทบาทสำคัญ ในการเป็นที่ปรึกษา ให้กับชุมชน	3.90	0.410	มาก
2. เครือข่ายองค์กรชุมชน ได้มีส่วนช่วยครอบครัวสมาชิก	3.80	0.468	มาก
3. เครือข่ายองค์กรชุมชน เป็นที่ยอมรับของประชาชน และหน่วยงานต่าง ๆ	3.91	0.479	มาก
4. เครือข่ายองค์กรชุมชน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันระหว่างเครือข่าย มีประโยชน์ ต่อสมาชิกในเครือข่าย	4.00	2.041	มาก
รวมเฉลี่ย	3.90	0.630	มาก

จากตารางที่ 4.4 โดยภาพรวมพบว่าความคาดหวังและประโยชน์ที่ได้รับจากเครือข่าย กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่าปัจจัยทั้ง 4 ประการ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.90) พิจารณารายข้อประเด็นด้านเครือข่ายองค์กรชุมชน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันระหว่างเครือข่ายมีประโยชน์ต่อการเป็นสมาชิกในเครือข่าย (ค่าเฉลี่ย = 4.00) ประเด็นเครือข่ายองค์กรชุมชน เป็นที่ยอมรับของประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ (ค่าเฉลี่ย = 3.91) ประเด็นเครือข่ายองค์กรชุมชน มีบทบาทสำคัญในการเป็นที่ปรึกษาให้กับชุมชน (ค่าเฉลี่ย = 3.90) และประเด็นเครือข่ายองค์กรชุมชนได้มีส่วนช่วยครอบครัวสมาชิก (ค่าเฉลี่ย = 3.80)

2.3 แรงจูงใจ

ผลจากการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านแรงจูงปรากฏผลดังตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ยและค่าของการกระจาย จำแนกตามแรงจูงใจ

แรงจูงใจ	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
5. สวัสดิการจากการเป็นสมาชิกเครือข่าย เช่น ค่ารักษาพยาบาล ค่าฌาปนกิจศพ มีความเหมาะสม	3.31	0.716	ปานกลาง
6. การเข้ามามีส่วนร่วมในเครือข่าย ช่วยทำให้มีความมั่นคงในชีวิต	3.43	0.57	มาก
7. ค่าตอบแทนที่ได้รับจากการปฏิบัติงาน มีความเหมาะสม	3.25	0.738	ปานกลาง
8. การเข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่าย ทำให้ได้รับการยอมรับยกย่องในสังคม	3.73	0.561	มาก
9. การเข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่าย ช่วยให้ประสบความสำเร็จในชีวิต	3.48	0.569	มาก
รวมเฉลี่ย	3.43	.653	มาก

จากตารางที่ 4.5 พบว่า โดยภาพรวมเครือข่ายองค์กรชุมชน มีแรงจูงใจให้กลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมปฏิบัติงานในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.43) พิจารณาประเด็นรายชื่อ มีความเห็นว่าเมื่อเป็นสมาชิกเครือข่าย สามารถทำให้เป็นที่ยอมรับของสังคมมากขึ้น (ค่าเฉลี่ย = 3.73) ประเด็นการเข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่าย ช่วยทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิต (ค่าเฉลี่ย = 3.48) ประเด็นการเข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่ายช่วยทำให้มีความมั่นคงในชีวิต (ค่าเฉลี่ย = 3.43) ประเด็นสวัสดิการจากการเป็นสมาชิกเครือข่าย เช่นค่ารักษาพยาบาลค่าฌาปนกิจศพมีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย = 3.31) และประเด็นเรื่อง ค่าตอบแทนที่ได้รับจากการปฏิบัติงาน มีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย = 3.25)

2.4 การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจน

ผลจากการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจนปรากฏผลดังตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ยและค่าการกระจายจำแนกตามการได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจน

การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจน	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
10. ได้รับการประชุมชี้แจง วิธีการและขั้นตอนเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน	3.24	0.560	ปานกลาง
11. มีความรู้ความเข้าใจนโยบาย	3.62	0.743	มาก
12. เครือข่ายมีการจัดประชุมชี้แจงให้กับสมาชิกในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจน	3.27	0.608	ปานกลาง
รวมเฉลี่ย	3.37	0.637	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.6 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่าการได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายการแก้ไขปัญหาคความยากจนอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.62) หากพิจารณาประเด็นรายชื่อ ประเด็นด้านการมีความรู้ความเข้าใจนโยบาย (ค่าเฉลี่ย = 3.62) ประเด็นด้านการประชุมชี้แจงให้กับสมาชิกในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจน (ค่าเฉลี่ย = 3.27) และประเด็น เครือข่ายมีการจัดประชุมชี้แจงวิธีการและขั้นตอนเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน (ค่าเฉลี่ย = 3.24)

2.5 การมีส่วนร่วมของประชาชน

ผลจากการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนปรากฏผลดังตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ย และค่าการกระจายจำแนกตามการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
13. เครือข่ายองค์กรชุมชน ใต้ให้ ความสำคัญต่อการให้ประชาชนเข้า มามีส่วนร่วมในกลุ่มต่าง ๆ	3.80	0.707	มาก
14. เครือข่ายองค์กรชุมชน ที่เป็นอยู่ใน ปัจจุบัน สามารถจูงใจให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่มต่างๆ	3.93	0.632	มาก
15. ประชาชนให้ความร่วมมือในการ รวมกลุ่มต่าง ๆ	3.89	0.629	มาก
16. ประชาชนร่วมบริจาคสิ่งของเพื่อ ให้เกิดประโยชน์ต่อเครือข่าย	3.43	.648	มาก
รวมเฉลี่ย	3.76	.654	มาก

จากตารางที่ 4.7 พบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างเห็นว่าประชาชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.76) ถ้าพิจารณาประเด็นรายชื่อจะพบว่า ปัจจุบันเครือข่าย สามารถจูงใจให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่มต่างๆ (ค่าเฉลี่ย = 3.93) ประเด็นด้านประชาชนให้ความร่วมมือในการรวมกลุ่มต่าง ๆ (ค่าเฉลี่ย = 3.89) ประเด็นด้านเครือข่ายให้ความสำคัญต่อการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่มต่างๆ (ค่าเฉลี่ย = 3.80) และประเด็น ประชาชนร่วมบริจาคสิ่งของเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อเครือข่าย (ค่าเฉลี่ย = 3.43)

2.6 การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร

ผลจากการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับได้รับการสนับสนุนด้านทรัพยากร
ปรากฏผลดังตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 ค่าเฉลี่ย และค่าการกระจายจำแนกตามการได้รับการสนับสนุนทรัพยากร

การสนับสนุนทรัพยากร	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
17. เครือข่ายองค์กรชุมชน ได้รับการ สนับสนุนทรัพยากรและวัสดุเพียงพอ	3.31	0.737	ปานกลาง
18. เครือข่ายองค์กรชุมชน สามารถนำ งบประมาณที่ได้รับจากการ สนับสนุนไปบริหารจัดการให้เกิด ประโยชน์แก่ชุมชน	3.93	0.632	มาก
รวมเฉลี่ย	3.62	0.677	มาก

จากตารางที่ 4.8 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า การได้รับการสนับสนุนด้านทรัพยากรอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.62) พิจารณาประเด็นย่อยพบว่า การสนับสนุนด้านงบประมาณที่ได้รับจากการสนับสนุนไปบริหารจัดการให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน (ค่าเฉลี่ย = 3.93) และประเด็นเครือข่ายองค์กรชุมชน ได้รับการสนับสนุนทรัพยากรและวัสดุเพียงพอ (ค่าเฉลี่ย 3.31)

ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความสำเร็จการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชน ในการทำงานแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด

ประกอบด้วย (3.1) ภาพรวมของการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการ
แก้ไขปัญหาความยากจน (3.2) การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นต่อเครือข่าย (3.3) การมีส่วนร่วม
ร่วมปฏิบัติงานกับเครือข่าย (3.4) การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา (3.5) การมีส่วนร่วมรับ
ประโยชน์ (3.6) การมีส่วนร่วมติดตามประเมินผล

3.1 ภาพรวมของการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหา

ความยากจน

ผลการศึกษาภาพรวมของการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน ปรากฏผลดังตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 ค่าเฉลี่ยและค่าของการกระจายจำแนกตามประเด็นการมีส่วนร่วม

ประเด็นการมีส่วนร่วม	\bar{X}	S.D.	ระดับ
1. การแสดงความคิดเห็น	3.56	0.65	มาก
2. การปฏิบัติงานกับเครือข่าย	3.77	0.737	มาก
3. การแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับเครือข่าย	3.80	0.741	มาก
4. การรับผลประโยชน์	3.64	0.829	มาก
5. การร่วมในการติดตามประเมินผล	3.26	0.757	ปานกลาง
รวมเฉลี่ย	3.60	0.742	มาก

จากตารางที่ 4.9 พบว่า ภาพรวมกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนอยู่ในระดับ มาก (ค่าเฉลี่ย = 3.60) เมื่อพิจารณาตามประเด็นรายชื่อพบว่าการมีส่วนร่วมการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับเครือข่าย (ค่าเฉลี่ย = 3.80) ประเด็นการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานกับเครือข่าย (ค่าเฉลี่ย=3.77) ประเด็นการมีส่วนร่วมรับประโยชน์ (ค่าเฉลี่ย = 3.64) ประเด็นการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น (ค่าเฉลี่ย = 3.56) และประเด็นการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล (ค่าเฉลี่ย = 3.26)

3.2 การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น

ผลการศึกษากการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นกับเครือข่ายองค์กรชุมชน ปรากฏผล
ดังตารางที่ 4.10

ตารางที่ 4.10 ค่าเฉลี่ย และค่าการกระจายจำแนกตามการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นต่อเครือข่าย

การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นต่อ เครือข่าย	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
19. การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อเสนอแนะต่อ เครือข่ายองค์กรชุมชน	3.55	0.643	มาก
20. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจใน โครงการ	3.57	0.641	มาก
21. การมีส่วนร่วมในการวางแผนชุมชน ร่วมกับเครือข่าย	3.58	0.667	มาก
รวมเฉลี่ย	3.56	0.65	มาก

จากตารางที่ 4.10 กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่ามีโอกาสมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.56) ซึ่งแต่ละประเด็นย่อยมีความคิดเห็นว่าการมีส่วนร่วมในการวางแผนชุมชนร่วมกับเครือข่าย (ค่าเฉลี่ย = 3.58) ประเด็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการ (ค่าเฉลี่ย = 3.57) และประเด็นการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น หรือให้ข้อเสนอแนะต่อเครือข่ายองค์กรชุมชน (ค่าเฉลี่ย = 3.55)

3.3 การมีส่วนร่วมปฏิบัติงานกับเครือข่าย

ผลการศึกษาศึกษาการมีส่วนร่วมปฏิบัติงานกับเครือข่ายองค์กรชุมชน ปราบกฏผล
 ดังตารางที่ 4.11

ตารางที่ 4.11 ค่าเฉลี่ยและค่าการกระจาย จำแนกตามการมีส่วนร่วมปฏิบัติงานกับเครือข่าย

การมีส่วนร่วมปฏิบัติงานกับเครือข่ายฯ	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
22. การมีส่วนร่วมลงทุนและบริจาคสิ่งของ ให้แก่งค์กลุ่มและเครือข่ายองค์กรชุมชน	3.49	0.740	มาก
23. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน	3.90	0.741	มาก
24. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อ แก้ไขปัญหาความยากจน	3.94	0.732	มาก
รวมเฉลี่ย	3.77	0.737	มาก

จากตารางที่ 4.11 กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า ได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมโดยการ
 ปฏิบัติงานในเครือข่ายระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.77) พิจารณาประเด็นย่อยพบว่า การมีส่วนร่วมใน
 กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน (ค่าเฉลี่ย = 3.94) ประเด็นการมีส่วนร่วมปฏิบัติงาน
 (ค่าเฉลี่ย = 3.90) และประเด็นการมีส่วนร่วมลงทุนบริจาคสิ่งของให้กับกลุ่มและเครือข่ายองค์กร
 (ค่าเฉลี่ย = 3.49)

3.4 การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา

ผลการศึกษาภาพรวมของการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับเครือข่ายองค์กร
 ชุมชนปราบกฏผลดังตารางที่ 4.12

ตารางที่ 4. 12 ค่าเฉลี่ย และค่าของการกระจายจำแนกตามการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหา

การมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหากับเครือข่าย	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
25. เมื่อเครือข่ายต้องการความช่วยเหลือ เข้ามามีส่วนร่วมในการเข้ามาช่วย แก้ไขปัญหา	3.98	0.774	มาก
26. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ไข ปัญหา	3.72	0.728	มาก
27. การมีส่วนร่วมในการทำงานใน โครงการ ต่าง ๆ ของเครือข่าย	3.73	0.723	มาก
รวมเฉลี่ย	3.80	0.741	มาก

จากตารางที่ 4.12 พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.80) พิจารณารายข้อพบว่า ประเด็นเมื่อเครือข่ายต้องการความช่วยเหลือกลุ่มต่าง ๆ จะเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหามาก (ค่าเฉลี่ย = 3.98) เป็นประเด็นการมีส่วนร่วมในการทำงานในโครงการต่างๆของเครือข่าย (ค่าเฉลี่ย = 3.73) และประเด็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ไขปัญหา (ค่าเฉลี่ย = 3.72)

3.5 การมีส่วนร่วมรับประโยชน์

ผลการศึกษการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ของเครือข่ายองค์กรชุมชน
ปรากฏผลดังตารางที่ 4.13

ตารางที่ 4.13 ค่าเฉลี่ยและค่าการกระจาย จำแนกตามการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์

การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
28.การมีส่วนร่วมรับเงินปันผลจาก เครือข่าย องค์กรชุมชน	3.31	0.828	ปานกลาง
29. ความพึงพอใจต่อผลการปฏิบัติงาน	3.97	0.830	มาก
รวมเฉลี่ย	3.64	0.829	มาก

จากตารางที่ 4.13 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.64) พิจารณาประเด็นย่อย พบว่าความพึงพอใจต่อการทำงานปฏิบัติงาน (ค่าเฉลี่ย = 3.97) และประเด็นด้านการมีส่วนร่วมรับเงินปันผลจากเครือข่ายมีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย = 3.31) ตามลำดับ

3.6 การมีส่วนร่วมติดตามประเมินผล

ผลการศึกษาภาพรวมของการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลเครือข่ายขององค์กรชุมชนปรากฏผลดังตารางที่ 4.14

ตารางที่ 4.14 ค่าเฉลี่ยและค่าการกระจายจำแนกตามการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผล

การมีส่วนร่วมติดตามประเมินผล	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
30.การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลในการทำงานของเครือข่ายองค์กรชุมชน	3.28	0.761	ปานกลาง
31. การมีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการติดตามและประเมินผลเครือข่ายองค์กรชุมชน	3.24	0.53	ปานกลาง
รวมเฉลี่ย	3.26	0.757	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.14 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.26) พิจารณาประเด็นย่อย พบว่าการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการทำงานของเครือข่าย (ค่าเฉลี่ย = 3.28) และประเด็นกว่าการมีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการติดตามและประเมินผล (ค่าเฉลี่ย = 3.24)

ส่วนที่ 4 ผลการทดสอบตามสมมติฐาน

ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานของการวิจัยไว้ ดังนี้

สมมติฐานที่ 4.1 ความสำเร็จการมีส่วนร่วมของเครือข่ายขององค์กรชุมชน ในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราดมีไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80

สมมติฐานที่ 4.2 ปัจจัยที่ประกอบไปด้วย ความคาดหวังและผลประโยชน์ที่ได้รับจากเครือข่าย แรงจูงใจ การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบาย แก้ไขปัญหาความยากจน การมีส่วนร่วมของประชาชน การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของเครือข่ายขององค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด

สมมติฐานที่ 4.1 ความสำเร็จการมีส่วนร่วมของเครือข่ายขององค์กรชุมชน ในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราดมีไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 นำมากำหนดเป็น H_0 และ H_a ดังนี้

H_0 : ระดับของความสำเร็จการมีส่วนร่วมของเครือข่ายขององค์กรชุมชน ในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราดน้อยกว่าร้อยละ 80

H_a : ระดับของความสำเร็จการมีส่วนร่วมของเครือข่ายขององค์กรชุมชน ในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราดไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80

ผลการวิเคราะห์ระดับความสำเร็จของการมีส่วนร่วม ของเครือข่ายขององค์กรชุมชนต่อการแก้ไขปัญหาความยากจนปรากฏผลดังตารางที่ 4.15

ตารางที่ 4.15 ผลการวิเคราะห์ระดับความสำเร็จของการมีส่วนร่วม ของเครือข่ายองค์กร
ชุมชนต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน

ตัวแปร	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	Std. Error Mean	t	df	Sig. (2-tailed)
การมีส่วนร่วม						
รวม	3.63	0.58	.38154	-19.257	399	.000

กัลยา วานิชย์บัญชา (2550:219) ได้กำหนดหลักเกณฑ์การแปรผลการทดสอบแบบ
ด้านเดียวปฏิเสธ H_0 ถ้า

1. Sig. (2 - tailed) < .05
- 2
2. $t > 0$

จากตารางที่ 4.15 ผลการทดสอบด้วยวิธี t - test พบว่ายืนยัน H_0 ที่กล่าวไว้ว่า
ระดับความสำเร็จการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนต่อการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่าง
ยั่งยืนจังหวัดตราดมีต่ำกว่าร้อยละ 80 เป็นการปฏิเสธตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ 4.2 ปัจจัยที่ประกอบไปด้วย ความคาดหวังและผลประโยชน์ที่ได้จาก
เครือข่าย แรงจูงใจ การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจน การมี
ส่วนร่วมของประชาชน การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการมี
ส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด นำมา
กำหนดเป็น H_0 และ H_a ดังนี้

H_0 : ความคาดหวังและผลประโยชน์ที่ได้รับจากเครือข่าย แรงจูงใจ การได้รับความ
ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจน การมีส่วนร่วมของประชาชน การ
ได้รับการสนับสนุนทรัพยากร ไม่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กร
ชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด

H_a : ความคาดหวังและผลประโยชน์ที่ได้รับจากเครือข่าย แรงจูงใจ การได้รับ
ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจน การมีส่วนร่วมของประชาชน การ

ได้รับการสนับสนุนทรัพยากร มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กร
ชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สมมติฐาน โดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุแบบ

Regression Model stepwise ปรากฏผลการวิเคราะห์ ตารางที่ 4.16

ตารางที่ 4.16 แสดงผลการวิเคราะห์ถดถอยเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม

ร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน

จังหวัดตราด (N = 400)

ตัวแปรอิสระ	ลำดับที่ของสมการถดถอย			
	(model)			
	1	2	3	4
แรงจูงใจ		.253	.235	.658
การได้รับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ นโยบายแก้ไขปัญหา ความยากจน		.375	.209	.363
การได้รับการ สนับสนุนทรัพยากร			.201	.338
การมีส่วนร่วมของ ประชาชน				.201
Constant	1.935	1.653	1.423	.726
R	.658	.716	.742	.757
R ²	.433	.513	.551	.573
R ² Change	.433	.080	.038	.022
Std. Error of the Estimate	5.753	5.339	5.134	5.010
F	303.958	208.900	161.810	132.604
Sig. (P)	.000	.000	.000	.000

*P < .05

จากตารางที่ 4.16 พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์การถดถอย ปัจจัยแรงจูงใจ เป็นตัวแปรลำดับแรกที่เข้าสู่สมการถดถอยมีความสามารถในการอธิบายความผันแปรเรื่องการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน ได้ร้อยละ 43.3 มีนัยสำคัญ ที่ระดับ .05 ($R^2 = .433, P = .000$) ตัวแปรลำดับที่สองที่เข้าสู่สมการถดถอย ได้แก่ การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจน มีความสามารถอธิบายเพิ่มได้ร้อยละ 8.0 มีนัยสำคัญ ที่ระดับ .05 ($R^2 \text{ Change} = .080, P = .000$) ตัวแปรลำดับที่สามที่ถูกนำเข้าสู่สมการถดถอย ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร มีความสามารถในการอธิบายเพิ่มได้ ร้อยละ 3.8 มีนัยสำคัญ ที่ ระดับ .05 ($R^2 \text{ Change} = .038, P = .000$) และตัวแปรที่มีความสามารถในการอธิบายความผันแปรเรื่องการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน ที่ถูกวิเคราะห์นำเข้าสู่สมการถดถอยเป็นตัวแปรสุดท้าย ได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชน มีความสามารถอธิบายเพิ่มได้ร้อยละ 2.2 มีนัยสำคัญ ณ ระดับ .05 ($R^2 \text{ Change} = .022, P = .000$)

เมื่อรวมตัวแปรอิสระทั้ง 4 ตัว เข้าด้วยกันแล้วปรากฏว่า สามารถอธิบายความผันแปรเรื่องประสิทธิผลการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน ได้ประมาณร้อยละ 57.3 โดยมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ .05 ($R^2 = .573, P = .000$)

เมื่อเปรียบเทียบน้ำหนัก ในการอธิบายตัวแปรอิสระในการอธิบายความผันแปรเรื่อง การมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด ระหว่างตัวแปรอิสระทั้ง 4 ตัวแปร พบว่า เมื่อควบคุมตัวแปรอื่นๆ ให้คงที่แล้ว ตัวแปรที่มีอิทธิพลและอธิบายความผันแปร เรื่องการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด ได้จากมากไปหาน้อย เรียงลำดับได้ดังนี้ (1) แรงจูงใจ ($Beta = .658, P < .05$) (2) การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจน ($Beta = .363, P < .05$) (3) การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร ($Beta = .338, P < .05$) (4) การมีส่วนร่วมของประชาชน ($Beta = .201, P < .05$) โดยพบว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 4 ตัวแปร คือ แรงจูงใจ ซึ่งเป็นปัจจัยภายใน และการได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจน การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร และการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วม ของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน จังหวัดตราด กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การมีแรงจูงใจ การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจน การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร และการมีส่วนร่วมของประชาชน จะส่งผลต่อความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด

ส่วนที่ 5 ปัญหาอุปสรรคต่างๆ และข้อเสนอแนะ

ปัญหาอุปสรรคต่างๆ และข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยสรุปจากสองส่วนคือ 5.1 จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจน 6 ประเด็น และ 5.2 จากคำถามปลายเปิดของสมาชิกเครือข่ายองค์กรชุมชน จำนวน 2 ชัย (5.2.1 ปัญหาที่พบเมื่อมาทำงานกับเครือข่ายในการทำงานด้านการแก้ไขปัญหาความยากจน (ตามโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน) 5.2.2 ข้อเสนอแนะ แนวทางและวิธีปฏิบัติงานของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการทำงานแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด) สรุปได้ดังนี้

5.1 ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารซึ่งมีประเด็นสัมภาษณ์ 6 ประเด็น โดยสัมภาษณ์ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนตามโครงการปฏิบัติการแก้ไขปัญหาความยากจน แบบเข้าถึงทุกครัวเรือน (ที่กรมการพัฒนาชุมชนรับผิดชอบ) ตามความคิดเห็นของ ของผู้บริหารและผู้ปฏิบัติตามนโยบายรวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องตามนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจน จำนวน 4 ท่าน ปรากฏผลดังนี้

ประเด็น 1 ความคิดเห็นต่อนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจน ตามโครงการปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน (กรมการพัฒนาชุมชนรับผิดชอบ)

สรุป นโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนเป็นโครงการที่ดี

1) มีเป้าหมายชัดเจนว่าจะดำเนินการในปี 2549 จังหวัดตราดจำนวน 5,500 ครัวเรือนแยกเป็น (หนังสือจังหวัดตราดที่ ตร 0018/8426 ลงวันที่ 14 กรกฎาคม 2549 เรื่องการดำเนินโครงการปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน) มีค่านิยมชัดเจนว่าคนจนคือใคร อยู่ที่อำเภอไหน จำนวนเท่าใด ตามตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 จำนวนและเป้าหมายตามโครงการปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน
จังหวัดตราด

ที่	อำเภอ/กิ่งอำเภอ	จำนวนเป้าหมาย			เป้าหมายรวม (ครัวเรือน)
		ชุมชน เป้าหมาย (หมู่บ้าน)	คนจน จปฐ.	คนจน สย.	
1	เมืองตราด	97	239	11	250
2	เขาสมิง	66	1,929	231	2,160
3	บ่อไร่	33	1,980	240	2,220
4	แหลมงอบ	27	345	15	360
5	คลองใหญ่	20	252	18	270
6	เกาะช้าง	9	85	5	90
7	เกาะกูด	8	0	150	150
รวม		260	4,830	670	5,500

2) มีหลักเกณฑ์ที่ดี/ชัดเจน โดยใช้หลัก 4 ท (ทัศนะ ทักษะ ทรัพย์ากร และ ทางออก) เพื่อนำไปสู่ 3 พ (ดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง มีความสุขพอเพียง และ ครอบครัวยั่งยืนพอเพียง)

3) มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ยกระดับครัวเรือนให้พ้นเส้นความยากจน (2) ปรับทัศนคติและเพิ่มขีดความสามารถของคนจนในการแก้ไขปัญหาความยากจน (3) ให้ชุมชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการแก้จนฯ ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2549 – 30 กันยายน 2549 รวม 9 เดือน และระยะที่ 2 ปฏิบัติการแก้จนฯ ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2549 – 30 กันยายน 2550 รวม 12 เดือน กิจกรรมที่ทำประกอบด้วย 1) Kick off Day for the Eradication of Poverty : Empowering the poor โดย นายกรัฐมนตรี 2) เตรียมความพร้อมชุดปฏิบัติการแก้จน 3) จัดทำแผนชุมชน 4) ปฏิบัติการแก้จนแบบถึงลูกถึงคน 5) ประชาสัมพันธ์ 6) ติดตามและประเมินผล และ 7) บริหารโครงการ (หนังสือที่ ตร 0018/1649 ลงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2549 เรื่อง โครงการปฏิบัติการแก้จนแบบถึงลูกถึงคน) และ 4) กำหนดทีมงานที่ชัดเจนเพื่อลงปฏิบัติการแก้จนในระดับหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ

ประเด็นที่ 2 ความคิดเห็นต่อระดับความสำเร็จของนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจน

สรุปว่ามีความสำเร็จอยู่ในระดับดี 1) มีการประชุมชี้แจงแก่ผู้บริหารทุกระดับให้เข้าใจและนำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง 2) มีงบประมาณสนับสนุนที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานเช่น โครงการสนับสนุนด้านอาชีพให้แก่ครัวเรือน 3) นโยบายดังกล่าวชัดเจนต่อเนื่องผลักดันให้หน่วยงานภาครัฐเกิดการบูรณาการ 4) มีการสนับสนุนองค์ความรู้ให้แก่ชุดปฏิบัติการแก่เงินของแต่ละพื้นที่ โดยประกอบด้วย พัฒนาการ ผู้นำชุมชน ผู้นำ อช./ผู้นำสตรี/ศอช. ต. และผู้นำกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ฯลฯ พร้อมคู่มือชุดปฏิบัติการแก่เงินแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน

ประเด็นที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลประโยชน์ ที่ประชาชนได้รับจากการโครงการปฏิบัติการแก่เงินแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน

สรุป ประโยชน์ที่ประชาชนได้รับจากโครงการมีมาก นอกจากนี้มีบทเรียนการแก้ไขปัญหา ภูมิปัญญา ทักษะเดิมที่มี ความเข้มแข็งของชุมชน ในส่วนของผู้นำชุมชน เช่น ศักยภาพ ทักษะ ความเข้าใจ ของผู้นำ ในส่วนของครัวเรือนยากจน ได้แก่อาชีพหลัก อาชีพรอง ความพร้อมของแต่ละครัวเรือนสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างทันเวลา ด้านอื่น ๆ ได้แก่กระแสเศรษฐกิจพอเพียง กระแสการเมือง ความมั่นคง และกระแสสังคมเป็นต้น

ประเด็นที่ 4 ความเห็นเกี่ยวกับบทบาทด้านอื่นๆ ในการทำงานร่วมกับภาคีการพัฒนาจังหวัดตราด นอกจากได้มีส่วนแก้ไขปัญหาความยากจน

สรุป การทำงานในจังหวัดตราดภาครัฐและประชาชน เครือข่ายองค์กรชุมชนควรจะบูรณาการทำงานร่วมกันให้มีตัวแทนภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทุกกิจกรรม โครงการของภาคประชาชนควรที่จะมีภาครัฐเข้าไปให้การสนับสนุนด้วย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา วัฒนธรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน

ประเด็นที่ 5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของตนเองและหน่วยงาน ในด้านการมีส่วนร่วม ในเรื่องการแก้ไขปัญหาความยากจนจังหวัดตราด

สรุป 1) การสร้างความรู้ความเข้าใจ วิธีการ 4 ท. ให้กับทุกหน่วยงาน โดยใช้หลัก 4 ท (ทักษะ ทักษะ ทรัพยากร และทางออก) เพื่อนำไปสู่ 3 พ (ดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง มีความสุขพอเพียง และครอบครัวอบอุ่นพอเพียง) ได้รับทราบ 2) เป็นหน่วยงานหลักในการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยมีนโยบายที่ชัดเจน 3) เป็นหน่วยประสานงานในการแก้ไขปัญหาความ

ยากจน 4) ประสานงาน ติดตามผลการดำเนินงานแก้ไขปัญหายากจน 5) ให้การสนับสนุน ด้านอาชีพให้ครัวเรือนที่ตกเกณฑ์ โดยการให้ความรู้เพื่อเสริมอาชีพ เป็นต้น

ประเด็นที่ 6 ข้อเสนอแนะที่จะช่วยทำให้การมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กร ชุมชนฯ ในการแก้ไขปัญหายากจนประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น

สรุป 1) เครือข่าย ฯ จะต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่สมาชิกที่เป็นเป้าหมาย ครัวเรือนยากจนให้เข้าใจและมีกำลังใจที่จะแก้ไขปัญหาคด้วยตนเอง 2) ทำความเข้าใจร่วมกันและ ยึดเป้าหมายครัวเรือนยากจนเป็นเป้าหมายร่วมกันในการแก้ไขปัญหายากจนของทุกหน่วยงาน 3) ควรดำเนินการในปีต่อไป เนื่องจากเป็นการแก้ไขปัญหาคโดยองค์รวม ควรเน้นกับครัวเรือนยากจน กลุ่มเดิมเป็นอันดับแรกเพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง รวมถึงขยายผลไปยังครัวเรือนยากจนกลุ่มอื่น ๆ ต่อไป และ 4) สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ และงบประมาณให้แก่ครัวเรือนเป้าหมาย

5.2 ปัญหาอุปสรรคต่างๆ และข้อเสนอแนะ ของคณะกรรมการและสมาชิก

เครือข่ายองค์กรชุมชนมีต่อการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการทำงานแก้ไขปัญหายากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด จากคำถามปลายเปิด จำนวน 2 ข้อ 5.2.1 ปัญหาที่พบเมื่อมาทำงานกับ เครือข่าย ในการทำงานด้านการแก้ไขปัญหายากจน(ตาม โครงการแก้ไขปัญหายากจนแบบ เข้าถึงทุกครัวเรือน) และ 5.2.2 ข้อเสนอแนะ แนวทางและวิธีปฏิบัติงานของเครือข่ายองค์กรชุมชนใน การทำงานแก้ไขปัญหายากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด มีผู้ตอบแบบสอบถาม 71 คน

5.2.1 ปัญหาที่พบเมื่อทำงานกับเครือข่ายองค์กรชุมชน ในการทำงานด้านการแก้ไข ปัญหายากจนสรุปดังนี้

1) ด้านงบประมาณ

- (1.1) ไม่พอเพียงในการสนับสนุนให้แก่ครัวเรือนยากจนอย่างแท้จริง เนื่องจากครัวเรือนยากจน มีจำนวนมาก
- (1.2) ไม่มีงบประมาณสนับสนุนให้เกิดการทำงานอย่างต่อเนื่อง
- (1.3) คณะกรรมการได้รับค่าตอบแทนน้อย ไม่พอเพียงกับการทำงานซึ่ง ทำงานมาก และบางคนทำหลายตำแหน่งบางครั้งจึงเกิดการท้อแท้บ้าง

2) ด้านครัวเรือนยากจน

- (2.1) สมาชิกของครัวเรือนยากจนไม่พูดถึงความจนของตัวเองจึงให้การ ช่วยเหลือยาก

(2.2) ครั้วเรือนยากจนมีวแต่ยุ่งกับการหาเงินและใช้หนี้สิน ไม่กระตือรือร้นและขาดความสนใจแก้ไขปัญหาตัวเอง

(2.3) ครั้วเรือนยังไม่เข้าใจนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือนและไม่ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาจึงขาดความร่วมมือ

(2.4) การแก้ไขปัญหาความยากจนล่าช้า และเลือกปฏิบัติ

(2.5) คนจนมีน้อย แต่คนอยากจนมีมาก (คนมีฐานะดี)

(2.6) ขาดความรู้และวิธีการแก้ไขปัญหาความยากจน

3) ด้าน คณะกรรมการ/ผู้นำชุมชน

(3.1) คนทำงานไม่มีค่าตอบแทน ถูกใช้งานแต่ไม่มีเงินเดือน

(3.2) มีการแบ่งพรรคแบ่งพวกช่วยเหลือพวกพ้องตนเองขาดความสามัคคี ทำให้การพัฒนาเป็นไปได้ช้า

(3.3) ขาดความคิดริเริ่ม ไม่พัฒนาตนเอง

(3.4) ไม่เสียสละแก่ส่วนรวม

(3.5) การเงินไม่โปร่งใส ไม่มีการแจ้งยอดเงิน ไม่มีรายงานให้ทราบ

(3.6) ไม่ได้รับการยกย่องความดี ขาดกำลังใจ ทำให้ท้อแท้บ้าง

(3.7) การประชุมไม่สม่ำเสมอ ทำให้สมาชิกไม่ได้คุยกัน ไม่เข้าใจกัน

(3.8) ทำงานด้วยใจ ค่าตอบแทนไม่สำคัญ

(3.9) ทำงานรับใช้ข้าราชการ

(3.10) มีอาชีพทำสวน มีแต่จนลงตัวเองจึงยังไม่สามารถช่วยคนอื่นได้ กรรมการยังขาด คุณภาพชีวิต เช่น รายได้ อาชีพ

(3.11) ต้องการคนรุ่นใหม่มาทำงาน และให้มีความเสียสละ

4) ด้านหน่วยงาน ภาครัฐ

(4.1) ต้องมีความจริงจัง จริงใจในการแก้ไขปัญหาและให้แก้ปัญหาให้ตรงจุด

(4.2) ให้การประชุมชี้แจงให้ชัดเจนถึงรายละเอียดของโครงการ

(4.3) ให้ลงพื้นที่อย่างจริงจังและต่อเนื่อง

(4.4) ประชาชนยังรอคอยให้รัฐช่วยเหลือยังไม่พัฒนาตัวเอง

(4.5) ข้อมูลทะเบียนคนจนยังไม่แน่นอน จึงแก้ปัญหาลำบาก

5.2.2 ข้อเสนอแนะ แนวทางและวิธีปฏิบัติงานของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการทำงานแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด

ข้อเสนอแนะ แนวทาง ของคณะกรรมการและสมาชิกเครือข่ายองค์กรชุมชน ต่อการปฏิบัติงานของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการทำงานแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนสรุป ดังนี้

- 1) ให้ภาครัฐทำพื้นที่นำร่องการแก้ไขปัญหาความยากจนที่เป็นรูปธรรมสามารถเป็นที่ศึกษาดูงานได้ และมีการเตรียมจุดตัวอย่าง หา Best Practice เพื่อให้คนจนได้เรียนรู้
- 2) เงินงบประมาณสนับสนุนเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการทำงานของ คณะกรรมการและผู้นำ/อาสาสมัคร เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการทำงานที่ปฏิบัติภารกิจ เกิดความรัก และรู้สึกภูมิใจในงานที่ได้ช่วยเหลือชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาความยากจน
- 3) เงินงบประมาณสนับสนุนครัวเรือนยากจนและเปิดโอกาสให้คนจน เข้าถึงแหล่งทุนจริง ๆ มีการจัดสวัสดิการในชุมชนเพิ่มขึ้น
- 4) ออกไป พบปะ ดูแล และเยี่ยมเยียน เพื่อทำให้คนจนเกิดประทับใจที่มีผู้ มาเอาใจใส่และพร้อมที่แก้ไขปัญหาความยากจน โดยใช้ทุนทางสังคมในหมู่บ้าน
- 5) จัดเวที ประชุม ฝึกอบรม เพื่อให้ความรู้ ในทุกเรื่อง เช่น หนี้สิน อาชีพ การทำมาหากิน การลดละเลิกอบายมุข แนะนำทำบัญชีครัวเรือน
- 6) ต้องการให้ภาครัฐทำงานจริงจัง และต่อเนื่องมากกว่านี้ อย่าเอาแต่ผลงาน ลงพื้นที่ มีการแนะแนวทางหาข้อมูลคนจนจะ ได้ช่วยให้ถูกวิธี
- 7) ให้ครัวเรือนยากจนให้ความสำคัญกับตัวเอง สร้างจิตสำนึกให้ช่วยตนเอง เกิด ปัญญา คิดได้ อย่าคอยแต่รัฐช่วยเหลือ แนะนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ยึดเป็นแนวทางในการแก้ไข ปัญหา
- 8) อาสาสมัครมีความจริงใจ ซื่อตรง มีน้ำใจ เต็มใจ ทุ่มเท เสียสละ ไม่แบ่งพรรคพวก และไม่เลือกปฏิบัติมีหากเกิดปัญหาใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการหาทางออก ร่วมกันทุกฝ่าย
- 9) ภาครัฐมีรางวัลดีเด่นกับผู้นำอาสาสมัครผู้มีความเสียสละ จริงใจ โดยประสานขอ งบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 10) ทั้งภาครัฐ องค์กรเอกชน องค์กรภาคประชาชนและ ให้มีตัวแทนภาค ประชาชนเข้ามีส่วนร่วม โดยเชื่อมร้อยกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต. เทศบาล) และส่วน ท้องที่เช่นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น และมีผลงานที่เป็น รูปธรรม
- 11) สนับสนุนให้มีคนรุ่นใหม่เข้ามาทำงาน มีการพัฒนาผู้นำ มีการสร้างผู้ ใหม่เพื่อทำงานพัฒนาในชุมชนเพิ่มมากขึ้น
- 12) การทำงานให้มีความเป็นทีม เพื่อให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของความ ร่วมมือร่วมใจของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ผนึกกำลังกันแก้ไขปัญหาของประชาชน

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

การวิจัย เรื่องการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน จังหวัดตราด โดยมีวัตถุประสงค์ คือ (1) เพื่อศึกษาระดับความสำเร็จของการมีส่วนร่วมเครือข่ายองค์กรชุมชนในการทำงานแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน (2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับความสำเร็จของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการทำงาน (3) เพื่อเสนอแนะแนวทางและวิธีปฏิบัติงานของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง มาประกอบการศึกษา ได้แก่ แนวคิด ทฤษฎีการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับเครือข่ายองค์กรชุมชน แนวคิด ทฤษฎีการมีส่วนร่วม แนวคิด ทฤษฎีความคาดหวังและแรงจูงใจ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ซึ่งสามารถกำหนดเป็นกรอบตัวแปร ได้แก่ความคาดหวังและประโยชน์ที่ได้จากเครือข่าย แรงจูงใจ การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจน การมีส่วนร่วมของประชาชน และการได้รับการสนับสนุนทรัพยากร มีอิทธิพลต่อระดับความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชน ในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด

ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือเครือข่ายองค์กรชุมชนจำนวน 18 เครือข่าย ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการและสมาชิกเครือข่าย จำนวน 400 คน กำหนดให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามโดยวิธีการเลือกตอบแบบ rating scale โดยแบบสอบถามประกอบด้วย 4 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง เป็นข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา ตำแหน่งปัจจุบัน ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง การมีส่วนร่วมในเครือข่ายและรายได้ รูปแบบของคำถามให้ตรวจสอบรายการ ในข้อความที่ตรงกับผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 8 ข้อ

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของเครือข่ายองค์กรชุมชนเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการทำงานแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราดมีข้อคำถาม 18 ข้อ เป็นคำถามให้เลือกตอบที่ตรงกับความคิดเห็น แบบ rating scale 5 ระดับ คือมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด ประกอบด้วย (1) ภาพรวมของปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม (2) ความคาดหวังและประโยชน์ (3) แรงจูงใจ (4) การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายการ

แก้ไขปัญหาคความยากจน (5) การมีส่วนร่วมของประชาชน (6) การได้รับการสนับสนุน
ทรัพยากร

ส่วนที่ 3 ข้อมูลปัจจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ตามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของ
คณะกรรมการและสมาชิกเครือข่ายองค์กรชุมชน โดยมีข้อคำถาม 13 ข้อ รูปแบบของคำถาม ให้
ตรวจสอบรายการลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของผู้ตอบมากที่สุด ใช้มาตราประเมินการมี
ส่วนร่วม 5 ระดับ มีส่วนร่วม มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ส่วนที่ 4 ปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ ต่อการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชน
ในการทำงานแก้ไขปัญหาคความยากจนอย่างยั่งยืน รูปแบบของคำถาม เต็มคาลงในช่องว่าง จำนวน
2 ข้อ และ แบบสัมภาษณ์ ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการแก้ไขปัญหาคความยากจนใช้การ
สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (indept - interview) จำนวน 6 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ลงไปเก็บข้อมูลสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ร่วมกับ
อาสาสมัครของเครือข่ายองค์กรชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งการวิเคราะห์เป็น 2 ส่วน คือวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ และ
วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป วิเคราะห์ใน 2 ส่วน คือ (1) การวิเคราะห์ด้วย
สถิติเชิงพรรณนา (2) การวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงอนุมาน โดยใช้สถิติดังนี้

1) การวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา คือ 1) ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างได้แก่
เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา ตำแหน่งปัจจุบัน ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง การมีส่วนร่วมใน
เครือข่าย และรายได้ โดยใช้ค่าสถิติ คือค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) การ
วิเคราะห์ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับตัวแปรอิสระได้แก่ ความคาดหวังและประโยชน์
ที่ได้จากเครือข่าย แรงจูงใจ การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ นโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจน
การมีส่วนร่วมของประชาชน การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร และตัวแปรตาม การมีส่วนร่วมของ
เครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาคความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด โดยใช้ค่าสถิติ คือค่า
ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2) การวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงอนุมาน เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย คือ 1) การ
ทดสอบสมมติฐาน ความสำเร็จการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชน ในการแก้ไขปัญหาคความ
ยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด มีไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 ใช้การวิเคราะห์ t-test 2) ปัจจัยที่ประกอบ
ไปด้วย ความคาดหวังและประโยชน์ที่ได้จากเครือข่าย แรงจูงใจ การได้รับความรู้ความเข้าใจ
เกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจน การมีส่วนร่วมของประชาชน การได้รับการสนับสนุน
ทรัพยากร มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชน ในการแก้ไข

ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราดใช้การวิเคราะห์ถดถอยแบบขั้นตอ (Regression Model stepwise)

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนกลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงร้อยละ 56.30 อายุระหว่าง 36-50 ปี ร้อยละ 56.30 ประกอบอาชีพอื่นๆ(ข้าราชการบำนาญ/ข้าราชการและรับจ้าง) ร้อยละ 48.30 ส่วนใหญ่การศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 47.80 รายได้มากกว่า 3,001 บาทต่อเดือน ร้อยละ 87.00 เป็นสมาชิกเครือข่ายร้อยละ 68.30 ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งมากกว่า 3 ปีขึ้นไป ร้อยละ 76.80 และมีส่วนร่วมในการประสานงานกับกลุ่มองค์กรอื่น ๆ ร้อยละ 58.30

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของเครือข่ายองค์กรชุมชน

2.1 ปัจจัยภายใน จากผลการวิจัย ปัจจัยภายในที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม 2 ประเด็น ได้แก่ (1.1) ความคาดหวังและประโยชน์ที่ได้จากเครือข่าย (1.2) แรงจูงใจ ประเด็นความคาดหวังและประโยชน์ที่ได้จากเครือข่าย พบว่า ความคาดหวังและประโยชน์ที่ได้จากเครือข่ายอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.90) พิจารณารายข้อประเด็นด้าน เครือข่ายองค์กรชุมชน มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันระหว่างเครือข่ายมีประโยชน์ต่อการเป็นสมาชิกในเครือข่าย (ค่าเฉลี่ย = 4.00) ประเด็นเครือข่ายองค์กรชุมชน เป็นที่ยอมรับของประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ (ค่าเฉลี่ย = 3.91) ประเด็นเครือข่ายองค์กรชุมชน มีบทบาทสำคัญในการเป็นที่ปรึกษาให้กับชุมชน (ค่าเฉลี่ย = 3.90) และประเด็นเครือข่ายองค์กรชุมชนได้มีส่วนช่วยครอบครัวสมาชิก (ค่าเฉลี่ย = 3.80) แรงจูงใจ พบว่าโดยภาพรวมเครือข่ายองค์กรชุมชน มีแรงจูงใจให้กลุ่มตัวอย่างเข้าร่วมปฏิบัติงานในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.43) พิจารณาประเด็นรายด้าน มีความเห็นว่า เมื่อเป็นสมาชิกเครือข่าย สามารถทำให้เป็นที่ยอมรับของสังคมมากขึ้น (ค่าเฉลี่ย = 3.73) ประเด็นการเข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่าย ช่วยทำให้ประสบความสำเร็จในชีวิต (ค่าเฉลี่ย = 3.48) ประเด็นการเข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่ายช่วยทำให้มีความมั่นคงในชีวิต (ค่าเฉลี่ย = 3.43) ประเด็นสวัสดิการจากการเป็นสมาชิกเครือข่าย เช่นค่ารักษาพยาบาลค่ามาปนกิจศพมีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย = 3.31) และประเด็นเรื่อง ค่าตอบแทน ที่ได้รับการปฏิบัติงาน มีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย = 3.25)

2.2 ปัจจัยภายนอก

จากผลการวิจัย ปัจจัยภายนอกที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม 3 ประเด็น ได้แก่ (2.1) การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจน (2.2) การมีส่วนร่วม ของประชาชนและ (2.3) การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจน อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.37) หากพิจารณา ประเด็นรายด้าน ประเด็นด้านการมีความรู้ ความเข้าใจนโยบาย (ค่าเฉลี่ย = 3.62) ประเด็น ด้านการประจุมชี้แจงให้กับสมาชิกในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับนโยบายแก้ไข

ปัญหาความยากจน (ค่าเฉลี่ย = 3.27) และประเด็น เครือข่ายมีการจัดประชุมชี้แจงวิธีการและขั้นตอนเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน (ค่าเฉลี่ย = 3.24) ประเด็น การมีส่วนร่วมของประชาชน พบว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างเห็นว่าประชาชนมีส่วนร่วมมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.76) ถ้าพิจารณาประเด็นรายข้อ จะพบว่า ปัจจุบันเครือข่าย สามารถจูงใจให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่มต่างๆ (ค่าเฉลี่ย = 3.93) ประเด็นด้านประชาชนให้ความร่วมมือในการรวมกลุ่มต่าง ๆ (ค่าเฉลี่ย = 3.89) ประเด็นด้านเครือข่ายให้ความสำคัญต่อการให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่มต่างๆ (ค่าเฉลี่ย = 3.80) และประเด็น ประชาชนร่วมบริจาคสิ่งของเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อเครือข่าย (ค่าเฉลี่ย = 3.43) ประเด็นการได้รับการสนับสนุนทรัพยากร กลุ่มตัวอย่าง มีความเห็นว่าการได้รับการสนับสนุนด้านทรัพยากรต่าง ๆ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.62) พิจารณาประเด็นย่อยพบว่า การสนับสนุนด้านงบประมาณที่ได้รับจากการสนับสนุน ไปบริหารจัดการให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน (ค่าเฉลี่ย = 3.93) และประเด็น เครือข่ายองค์กรชุมชน ได้รับสนับสนุนทรัพยากรและวัสดุเพียงพอ (ค่าเฉลี่ย 3.31)

ส่วนที่ 3 ข้อมูลปัจจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ของเครือข่ายองค์กรชุมชน

จากผลการวิจัย ประเด็นการมีส่วนร่วมองค์กรเครือข่ายชุมชน ผู้วิจัย ได้แบ่ง ประเด็นการศึกษาเป็น 5 ประเด็น ได้แก่ (3.1) การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น(3.2) การมีส่วนร่วมปฏิบัติงานกับเครือข่าย (3.3) การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา (3.4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ (3.5) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล พบว่าประเด็น การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่าง มีความเห็นว่ามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.56) ซึ่งแต่ละประเด็นย่อย มีความคิดเห็นว่าการมีส่วนร่วมในการวางแผนชุมชนร่วมกับเครือข่าย (ค่าเฉลี่ย = 3.58) ประเด็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการ (ค่าเฉลี่ย = 3.57) และประเด็นการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือให้ข้อเสนอแนะต่อเครือข่ายองค์กรชุมชน (ค่าเฉลี่ย = 3.55) ประเด็น การมีส่วนร่วมปฏิบัติงาน กับเครือข่ายกลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า ได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมโดยการปฏิบัติงานในเครือข่ายระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.77) พิจารณาประเด็นย่อยพบว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน (ค่าเฉลี่ย = 3.94) ประเด็นการมีส่วนร่วมปฏิบัติงาน (ค่าเฉลี่ย = 3.90) และประเด็นการมีส่วนร่วมลงทุนบริจาคสิ่งของให้กับกลุ่มและเครือข่ายองค์กร(ค่าเฉลี่ย = 3.49) ประเด็นการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ด้านการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.80) พิจารณารายข้อพบว่า ประเด็นเมื่อเครือข่ายต้องการความช่วยเหลือกลุ่มต่าง ๆ จะเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาได้มาก (ค่าเฉลี่ย = 3.98) ประเด็นการมีส่วนร่วมในการทำงานใน โครงการต่างๆของเครือข่าย (ค่าเฉลี่ย = 3.73) และประเด็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ไขปัญหา (ค่าเฉลี่ย = 3.72) ประเด็น การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่าอยู่ในระดับมาก

(ค่าเฉลี่ย = 3.64) พิจารณาประเด็นย่อย พบว่า ความพึงพอใจต่อการงานปฏิบัติงาน (ค่าเฉลี่ย = 3.97) และประเด็นด้านการมีส่วนร่วมรับเงินปันผลจากเครือข่ายมีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย = 3.31) และประเด็นการมีส่วนร่วม ในการติดตามประเมินผล พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการประเมินผลอยู่ในระดับ ปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 3.26) พิจารณาประเด็นย่อย พบว่าการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการทำงานของเครือข่าย (ค่าเฉลี่ย = 3.28) และประเด็นการมีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการติดตามและประเมินผล (ค่าเฉลี่ย = 3.24)

ผลการทดสอบตามสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐานจากตัวแปรอิสระ (Independent variable) และตัวแปรตาม (dependent variable) พบว่า

สมมติฐานที่ 1 ความสำเร็จการมีส่วนร่วมของเครือข่ายขององค์กรชุมชน ในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราดมีไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80

ผลการวิเคราะห์ระดับความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของเครือข่าย องค์กรชุมชน โดยการใช้สถิติ t-test พบว่าความสำเร็จการมีส่วนร่วมของเครือข่ายขององค์กรชุมชน ต่อการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน จังหวัดตราด มีต่ำกว่าร้อยละ 80 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ (Sig = .000, t = -19.257)

สมมติฐานที่ 2 ปัจจัยที่ประกอบไปด้วย ความคาดหวังและประโยชน์ที่ได้จากเครือข่าย แรงจูงใจ การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบาย แก้ไขปัญหาความยากจน การมีส่วนร่วมของประชาชน การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของเครือข่ายขององค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน จังหวัดตราด

ผู้วิจัยได้ทดสอบสมมติฐาน โดยวิธีการวิเคราะห์ถดถอยแบบขั้นตอน ซึ่งพบว่าปัจจัย ที่ประกอบไปด้วย ความคาดหวังและประโยชน์ที่ได้จากเครือข่าย แรงจูงใจ การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบาย แก้ไขปัญหาความยากจน การมีส่วนร่วมของประชาชน การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของเครือข่ายขององค์กรชุมชน ในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด ใช้การวิเคราะห์ถดถอยแบบขั้นตอน (Regression Model stepwise) พบว่า ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์การถดถอย ปัจจัย แรงจูงใจ เป็นตัวแปรลำดับแรกที่เข้าสู่สมการถดถอยมีความสามารถในการอธิบายความผันแปร เรื่องการมีส่วนร่วมของเครือข่ายขององค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน ได้ร้อยละ 43.3 มีนัยสำคัญ ที่ ระดับ .05 ($R^2 = .433$, $P = .000$) ตัวแปรลำดับที่สองที่เข้าสู่สมการถดถอย

ได้แก่ การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจน มีความสามารถอธิบายเพิ่มได้ร้อยละ 8.0 มีนัยสำคัญ ที่ ระดับ .05 (R^2 Change = .080 , $P = .000$) ตัวแปรลำดับที่สาม ที่ถูกนำเข้ามาสมการถดถอย ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร มีความสามารถในการอธิบายเพิ่มได้ ร้อยละ 3.8 มีนัยสำคัญ ที่ ระดับ .05 (R^2 Change = .038 , $P = .000$) และตัวแปรที่มีความสามารถในการอธิบายความผันแปรเรื่องการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาคความยากจนอย่างยั่งยืน ที่ถูกวิเคราะห์นำเข้ามาสมการถดถอยเป็นตัวแปรสุดท้าย ได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชน มีความสามารถอธิบายเพิ่มได้ร้อยละ 2.2 มีนัยสำคัญ ณ ระดับ .05 (R^2 Change = .022 , $P = .000$) เมื่อรวมตัวแปรอิสระทั้ง 4 ตัว เข้าด้วยกันแล้วปรากฏว่า สามารถอธิบายความผันแปรเรื่องประสิทธิผลการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาคความยากจนอย่างยั่งยืน ได้ร้อยละ 57.3 โดยมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ .05 ($R^2 = .573$, $P = .000$) ดังนั้น $P < .05$ จึงยอมรับสมมติฐาน

ส่วนที่ 4. ปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ ผลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและจากคำถามปลายเปิดของสมาชิกเครือข่ายองค์กรชุมชน

4.1. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย

ใช้แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการแก้ไขปัญหาคความยากจนตามโครงการปฏิบัติการแก้ไขปัญหาคความยากจนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน (กรมการพัฒนาชุมชนรับผิดชอบ) ตามความคิดเห็น ของผู้บริหารและผู้ปฏิบัติ รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องตามนโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจน สรุปได้ดังนี้

ประเด็น 1 ความคิดเห็นต่อนโยบายการแก้ไขปัญหาคความยากจนตามโครงการปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน (กรมการพัฒนาชุมชนรับผิดชอบ) มีความเห็นว่าเป็นนโยบายที่ดี โดยเห็นว่า

- 1) มีเป้าหมายชัดเจนว่าจะดำเนินการในปี 2549 จังหวัดตราด จำนวน 5,500 ครัวเรือน มีค่านิยมชัดเจนว่าคนจนคือใคร อยู่ที่อำเภอไหน จำนวนเท่าใด
- 2) มีหลักเกณฑ์ที่ดี/ชัดเจน โดยใช้หลัก 4 ท (ทัศนะ ทักษะ ทรัพยากร และทางออก) เพื่อนำไปสู่ 3 พ (ดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง มีความสุขพอเพียง และครอบครัวอบอุ่นพอเพียง)
- 3) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ยกกระดับครัวเรือนให้พ้นเส้นความยากจน 2) ปรับทัศนคติและเพิ่มขีดความสามารถของคนจนในการแก้ไขปัญหาคความยากจน 3) ให้ชุมชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการแก้จนฯ ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2549 – 30 กันยายน 2549 รวม 9 เดือน

และระยะที่ 2 ปฏิบัติการแก้ไขฯ ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2549 – 30 กันยายน 2550 รวม 12 เดือน กิจกรรมที่ทำประกอบด้วย 1) Kick off Day for the Eradication of Poverty : Empowering the poor โดยนายกรัฐมนตรี 2) เตรียมความพร้อมชุดปฏิบัติการแก้ไข 3) จัดทำแผนชุมชน 4) ปฏิบัติการแก้ไขแบบถึงลูกถึงคน 5) ประชาสัมพันธ์ 6) ติดตามและประเมินผล และ 7) บริหารโครงการ (หนังสือที่ ตร 0018/1649 ลงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2549 เรื่อง โครงการปฏิบัติการแก้ไขแบบถึงลูกถึงคน) และ 4) กำหนดทีมงานที่ชัดเจนเพื่อลงปฏิบัติการแก้ไขในระดับหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ

ประเด็นที่ 2 ความคิดเห็นต่อระดับความสำเร็จของนโยบายการแก้ไข ปัญหาความยากจน ว่ามีความสำเร็จอยู่ในระดับใด 1) มีการประชุมชี้แจงแก่ผู้บริหารทุกระดับให้เข้าใจและนำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง 2) มีงบประมาณสนับสนุนที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานเช่น โครงการสนับสนุนด้านอาชีพให้แก่ครัวเรือน 3) นโยบายดังกล่าวชัดเจนต่อเนื่องผลักดันให้หน่วยงานภาครัฐ เกิดการ บูรณาการ และ 4) มีการสนับสนุนองค์ความรู้ให้แก่ชุดปฏิบัติการแก้ไขของแต่ละพื้นที่

ประเด็นที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่ประชาชนได้รับ จากการมีโครงการปฏิบัติการแก้ไขแบบเข้าถึงทุกครัวเรือนว่ามีประโยชน์ที่ประชาชนได้รับจากโครงการ มีมาก นอกจากนี้มีบทเรียนการแก้ไขปัญหา ภูมิปัญญา ทักษะเดิมที่มี ความเข้มแข็งของชุมชน ในส่วนของผู้นำชุมชน เช่น ศักยภาพ ทักษะ ความเข้าใจ ของผู้นำ ในส่วนของครัวเรือนยากจน ได้แก่อาชีพหลัก อาชีพรอง ความพร้อมของแต่ละครัวเรือน สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างทันเวลา ด้านอื่น ๆ ได้แก่กระแสเศรษฐกิจพอเพียง กระแสการเมือง ความมั่นคง และกระแสสังคม เป็นต้น

ประเด็นที่ 4 ความเห็นเกี่ยวกับบทบาทด้านอื่นๆ ในการทำงาน ร่วมกับภาคีการพัฒนาจังหวัดตราด นอกจากนี้ได้มีส่วนแก้ไขปัญหาความยากจน พบว่า การทำงานในจังหวัดตราดภาครัฐและประชาชนเครือข่ายองค์กรชุมชน ควรจะบูรณาการทำงานร่วมกันให้มีตัวแทนภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทุกกิจกรรม โครงการของภาคประชาชน ควรที่จะมีภาครัฐเข้าไปให้การสนับสนุนด้วย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา วัฒนธรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน

ประเด็นที่ 5 ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรชุมชนและหน่วยงาน ในด้านการมีส่วนร่วม เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความยากจนจังหวัดตราด 1) การสร้างความรู้ความเข้าใจ วิธีการ 4 ท. ให้กับทุกหน่วยงานโดยใช้หลัก 4 ท เพื่อนำไปสู่ 3 พ 2) เป็นหน่วยงานหลักในการแก้ไขปัญหายากจน โดยมีนโยบายที่ชัดเจน 3) เป็นหน่วยประสานงานในการแก้ไขปัญหายากจน 4) ประสานงานติดตามผลการดำเนินงานแก้ไขปัญหายากจน 5) ให้การสนับสนุนด้านอาชีพ ให้ครัวเรือนที่ตกเกณฑ์ โดยการให้ความรู้เพื่อเสริมอาชีพ

ประเด็นที่ 6 ข้อเสนอแนะที่จะช่วยทำให้การมีส่วนร่วมของ
เครือข่ายองค์กรชุมชน ในการแก้ไขปัญหาความยากจนประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น มีความเห็นว่า 1)
เครือข่าย จะต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่สมาชิกที่เป็นเป้าหมายครัวเรือนยากจนให้เข้าใจและมี
กำลังใจที่จะแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง 2) ทำความเข้าใจร่วมกันและยึดเป้าหมายครัวเรือนยากจนเป็น
เป้าหมายร่วมกัน ในการแก้ไขปัญหาความยากจนของทุกหน่วยงาน 3) ควรดำเนินการในปีต่อไป
เนื่องจากการแก้ปัญหาโดยองค์กรรวม ควรเน้นกับครัวเรือนยากจนกลุ่มเดิมเป็นอันดับแรก
เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง รวมถึงขยายผลไปยังครัวเรือนยากจนกลุ่มอื่น ๆ ต่อไป และ 4)
สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ และงบประมาณให้แก่ครัวเรือนเป้าหมาย

4.2. ปัญหาอุปสรรคต่างๆ และข้อเสนอแนะ ของคณะกรรมการและสมาชิก
เครือข่ายองค์กร ชุมชนในการทำงานแก้ไขปัญหาความยากจน สรุปเป็นหัวข้อได้ดังนี้

4.2.1 ปัญหา-อุปสรรค

- 1) งบประมาณ
 - (1.1) ไม่พอเพียงในการสนับสนุนให้แก่ครัวเรือนยากจนอย่าง
แท้จริง เนื่องจากครัวเรือนยากจนมีจำนวนมาก
 - (1.2) ไม่มีงบประมาณสนับสนุนให้เกิดการทำงานอย่างต่อเนื่อง
 - (1.3) คณะกรรมการได้รับค่าตอบแทนน้อย ไม่พอเพียงกับการ
ทำงานซึ่งทำงานมาก และบางคนทำหลายตำแหน่งบางครั้งจึงเกิดการท้อแท้บ้าง
- 2) ครัวเรือนยากจน
 - (2.1) สมาชิกของครัวเรือนยากจนไม่พุดถึงความจนของตัวเอง
จึงให้การช่วยเหลือยาก
 - (2.2) ครัวเรือนยากจนมัวแต่ยุ่งกับการหาเงินและใช้หนี้สิน ไม่
กระตือรือร้น และขาดความสนใจแก้ไขปัญหาตัวเอง
 - (2.3) ครัวเรือนยังไม่เข้าใจนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจน
แบบเข้าถึงทุกครัวเรือนและไม่ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาจึงขาดความร่วมมือ
 - (2.4) การแก้ไขปัญหาความยากจนล่าช้า และเลือกปฏิบัติ
 - (2.5) คนจนมีน้อย แต่คนอยากจนมีมาก (คนมีฐานะดี)
 - (2.6) ขาดความรู้และวิธีการแก้ไขปัญหาความยากจน
- 3) คณะกรรมการ/ผู้นำชุมชน
 - (3.1) คนทำงานไม่มีค่าตอบแทน ถูกใช้งานแต่ไม่มีเงินเดือน

(3.2) มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก ช่วยเหลือพวกพ้องตนเอง ขาดความสามัคคี ทำให้การพัฒนาเป็นไปได้ช้า

(3.3) ขาดความคิดริเริ่ม ไม่พัฒนาตนเอง

(3.4) ไม่เสียสละแก่ส่วนรวม

(3.5) การเงินไม่โปร่งใส ไม่มีการแจ้งยอดเงิน ไม่มีรายงานให้ทราบ (3.6) ไม่ได้รับการยกย่องความดี ขาดกำลังใจ ทำให้ท้อแท้บ้าง

(3.7) การประชุมไม่สม่ำเสมอ ทำให้สมาชิกไม่ได้คุยกัน ไม่เข้าใจกัน (3.8) ทำงานด้วยใจ ค่าตอบแทนไม่สำคัญ

(3.9) ทำงานรับใช้ข้าราชการ

(3.10) มีอาชีพทำสวน มีแต่เงินลงตัวเองจึงยังไม่สามารถช่วยคนอื่นได้กรรมการยังขาดคุณภาพชีวิต เช่น รายได้ อาชีพ

(3.11) ต้องการคนรุ่นใหม่มาทำงาน และให้มีความเสียสละ

4) ภาครัฐ

(4.1) ต้องมีความจริงจัง จริงใจในการแก้ไขปัญหาและให้แก้ปัญหาให้ตรงจุด

(4.2) ให้การประชุมชี้แจงให้ชัดเจนถึงรายละเอียดของ

โครงการ

(4.3) ให้ลงพื้นที่อย่างจริงจังและต่อเนื่อง

(4.4) ประชาชนยังรอคอยให้รัฐช่วยเหลือยังไม่พัฒนาตัวเอง

(4.5) ข้อมูลทะเบียนคนจนยังไม่แน่นอน จึงแก้ปัญหาลำบาก

4.2.2 ข้อเสนอแนะ แนวทาง การแก้ไขปัญหา ความยากจนอย่างยั่งยืน

จังหวัดตราด

1) ให้ภาครัฐทำพื้นที่นำร่องการแก้ไขปัญหาความยากจนที่เป็นรูปธรรม สามารถเป็นที่ศึกษาดูงานได้ และมีการเตรียมจุดตัวอย่าง หา Best Practice เพื่อให้คนจนได้เรียนรู้

2) เงินงบประมาณสนับสนุนเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการทำงานของ คณะกรรมการและผู้นำ/อาสาสมัคร เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการทำงานที่ปฏิบัติภารกิจ เกิดความรัก และรู้สึกภูมิใจในงานที่ได้ช่วยเหลือชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาความยากจน

3) เงินงบประมาณสนับสนุนครัวเรือนยากจนและเปิดโอกาสให้คนจนเข้าถึงแหล่งทุนจริง ๆ มีการจัดสวัสดิการในชุมชนเพิ่มขึ้น

4) ออกไป พบปะ ดูแล และเยี่ยมเยียน เพื่อทำให้คนจนเกิดประทับใจที่มีผู้มาเอาใจใส่และพร้อมที่แก้ไขปัญหาความยากจน โดยใช้ทุนทางสังคมในหมู่บ้าน

5) จัดเวที ประชุม ฝึกอบรม เพื่อให้ความรู้ ในทุกเรื่อง เช่น หนี้สิน อาชีพ การทำมาหากิน การลดละเลิกอบายมุข แนะนำทำบัญชีครัวเรือน

- 6) ต้องการให้ภาครัฐทำงานจริงจัง และต่อเนื่องมากกว่านี้ อย่าเอาแต่ผลงาน ลงพื้นที่ มีการแนะแนวทางหาข้อมูลคนจนจะได้ช่วยให้ถูกวิธี
- 7) ให้ครัวเรือนยากจนให้ความสำคัญกับตัวเอง สร้างจิตสำนึกให้ช่วยตนเอง เกิดปัญหา คิดได้อย่าคอยแต่รัฐช่วยเหลือ แนะนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ยึดเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา
- 8) อาสาสมัครมีความจริงใจ ซื่อตรง มีน้ำใจ เต็มใจ ทุ่มเท ทุ่มเงิน ทุ่มแรงกาย ทุ่มแรงใจ ไม่แบ่งพรรคพวก และไม่เลือกปฏิบัติ หากเกิดปัญหาใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการหาทางออกร่วมกันทุกฝ่าย
- 9) ภาครัฐมีรางวัลดีเด่นกับผู้นำอาสาสมัครผู้มีความเสียสละ จริงใจ โดยประสานของประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 10) ทั้งภาครัฐ องค์กรเอกชน องค์กรภาคประชาชนและ ให้มีตัวแทนภาคประชาชนเข้ามีส่วนร่วมโดยเชื่อมร้อยกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต. เทศบาล) และส่วนท้องถิ่นที่เช่นก้านัน ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น และมีผลงานที่เป็นรูปธรรม
- 11) สนับสนุนให้มีคนรุ่นใหม่เข้ามาทำงาน มีการพัฒนาผู้นำ มีกาสร้างผู้นำใหม่เพื่อทำงานพัฒนาในชุมชนเพิ่มมากขึ้น
- 12) การทำงานให้มีความเป็นทีม เพื่อให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญ ของความร่วมมือร่วมใจของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ผนึกกำลังกันแก้ไขปัญหาของประชาชน

2. อภิปรายผล

การวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน ในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน จังหวัดตราด พบประเด็นสำคัญนำมาอภิปรายผลดังนี้

สมมติฐานที่ 1 ความสำเร็จการมีส่วนร่วมของเครือข่ายขององค์กรชุมชน ในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราดมีไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80

ผลการวิเคราะห์ระดับความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชน โดยการใช้สถิติ t-test พบว่าความสำเร็จการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนต่อการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราดมีต่ำกว่าร้อยละ 80 เป็นการปฏิเสธตามสมมติฐาน ($P=.000$, $t = -19.257$) ที่ตั้งไว้

ความสำเร็จการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชน ในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราดมีต่ำกว่าร้อยละ 80 ซึ่งสอดคล้องกับไพลิน ผมงาม (2541) กล่าวว่า ปัญหาในการสร้างเครือข่าย คือสมาชิกในเครือข่ายยังขาดจิตสำนึกร่วมกัน ในการที่จะต้องเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับในขณะเดียวกัน พร้อมทั้งข้อจำกัดในเรื่องของเวลาและความสามารถของแม่ข่าย รวมทั้งขนาดของการทำงานของเครือข่ายมีพื้นที่มากขึ้นไป และยังพบว่า การเข้าร่วมเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมเพียงชั่วคราวเท่านั้น ซึ่งแต่ละองค์กร ยังรักษาเอกลักษณ์และหลักการขององค์กรตัวเองไว้

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ “เครือข่ายองค์กรชุมชนคนตราด” เป็นองค์กรภาคประชาชน ทำงาน ในลักษณะบูรณาการกับภาครัฐมาตลอดช่วงระยะเวลา 6 ปี ปัจจุบันนี้องค์กรชุมชนคนตราด ได้ปรับเปลี่ยนการดำเนินงานเพื่อสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันกำหนดยุทธศาสตร์ใหม่ร่วมกันภายใต้วิถีชีวิตชุมชนคนตราดเป็นตัวตั้ง โดยใช้ “ยุทธศาสตร์ฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น” เป็นตัวขับเคลื่อน เสริมหนุนด้วยงบประมาณ โครงการ “ศจ.ปชช./ศจพ.ปชช.” เพื่อบรรลุเป้าหมาย “ชุมชนเลิกจน บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่สุขอย่างยั่งยืน” ของคนตราดยึดแนวคิดในการทำงานว่า การพัฒนาต่าง ๆ ยังคงหยุดพักไม่ได้ องค์กรชุมชนคนตราดได้ให้ความสำคัญและสนใจในการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน/คนทำงาน ซึ่งถือว่าการพัฒนาตนเองต้องมีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา ไม่หยุด ต้องต่อเนื่อง เพราะคนที่จะมาทำงานพัฒนาต้องมีใจอาสา เพราะไม่มีค่าตอบแทน แต่ต้องเป็นคนที่มีความจิตสาธารณะ เสียสละ ดังคำที่ว่า “คนดีนั้นมีมาก แต่คนที่หายาก คือคนเสียสละ” เมื่อเข้ามาเป็นตัวแทนชุมชนต้องมีความพร้อม ใจมา เวลา มี ศักดิ์ศรีพอตัว ไม่กลัวสิ่งใด ด้วยใจคุณธรรม นำชุมชนแก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง เป็นแหล่งพลัง พาชาติไทยก้าวพ้นปัญหาอันยิ่งใหญ่ ได้อย่างแน่นอน ด้วยรักสามัคคี จากข้อตกลงร่วมกับนี้เองทำให้การมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชน ในการแก้ไขปัญหาความยากจนมีน้อยเพราะคนที่มาทำงานต้องมีใจอาสา เพราะไม่มีเงินตอบแทน ต้องเป็นคนที่มีความจิตสาธารณะ เสียสละ และมีความพร้อม เนื่องจากสมาชิกเครือข่ายบางคนยังต้องการความช่วยเหลืออยู่เพราะยังยากจนเช่นกันจึงยากที่จะให้การมีส่วนร่วม

นอกจากนี้เครือข่ายองค์กรชุมชน มองว่า โครงการนี้มีแต่ประชุมชี้แจง และประชุมแล้วก็ไม่นำไปปฏิบัติ ไม่เห็นมีงบประมาณลงมาสนับสนุนทำให้การช่วยเหลือคนจนล่าช้า ไม่มีการทำงานที่ต่อเนื่องบางคนยังบอกว่าจะขอลาออกจากความยากจน เพราะทางภาครัฐมีแผนงานว่าต้องแก้ไขปัญหาความยากจนให้หมดไป ซึ่งมองว่าตัวเองเป็นเป้าหมายที่ถูกกระทำ จนทำให้เกิดการเบียดหน้าจากการเป็นคนจน และขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

นอกจากนี้ยังมีสาเหตุมาจากการสนับสนุนทรัพยากรที่ไม่พอเพียงมีเงินให้การสนับสนุนคร้วเรือนยากจนน้อย คนที่เข้ามาทำงานมาช่วยเหลือความยากจนตัวเองยิ่งจนลงอีกเพราะไม่มีเงินสนับสนุน และมีเวลาที่เร่งรัดเกินไป ทางภาครัฐหวังผลจากการดำเนินงานมากเกินไป ทำให้สมาชิกและเครือข่ายతోแท้ไม่ยอมเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2549: 123-124) การประเมินผลโครงการปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือนซึ่งพบว่าปัญหาปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินงาน

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการ โครงการปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน ในบางพื้นที่เมื่อพิจารณาตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์มีดังนี้

1. **ด้านปัจจัยนำเข้า** ได้แก่ เรื่องระยะเวลาดำเนินงานสั้นและเร่งรัด งบประมาณวัสดุ อุปกรณ์หนุนในการทำงานของเจ้าหน้าที่และครัวเรือนยากจน ปัญหาบุคลากรทำงาน ทั้งด้านทักษะ ทักษะ การกิจ และศักยภาพ ความพร้อมของครัวเรือนเป้าหมาย การประชาสัมพันธ์และสื่อ การช่วยคิดหนุนเสริมทางวิชาการแก่คณะทำงานและครัวเรือนยากจน รวมถึงข้อมูลเบื้องต้นที่ใช้ในการวางแผนและการกำหนดเป้าหมายครัวเรือนเป็นต้น

2. ด้านกระบวนการ ได้แก่

2.1) **ด้านการเตรียมทีม** เช่น การขาดความชัดเจน การสร้างความเข้าใจ การคัดเลือกทีมเกาะประตู่ที่เหมาะสมและการกำหนดแบ่งภาระงาน

2.2) **ด้านการดำเนินการ** เช่น ในส่วนเจ้าหน้าที่ได้แก่การชี้เป้าหมาย การตรวจสอบครัวเรือนยากจนหลายหน่วยงานไม่ตรงกัน การไม่เกาะติดพื้นที่ และครัวเรือนเป้าหมาย การเกาะประตู่ในเวลาสั้นๆ และบทบาทยังอยู่ที่เจ้าหน้าที่เป็นหลัก การบูรณาการกับโครงการอื่นๆ การขาดการประสานงานที่ดีร่วมกันของหน่วยงานและผู้นำฯ ในส่วนผู้นำฯหรือทีมเกาะประตู่ได้แก่ การดำเนินงานที่ขาดความต่อเนื่อง การเกาะประคนเดียวและการทำงานข้ามหมู่บ้านบางครั้งทำให้ไม่รู้จักคนเท่าที่ควร ขณะที่ด้านการสนับสนุนจะเป็นปัญหาที่การสนับสนุนไม่ตรงกับความต้องการของคนจนรวมถึงการเสริมหนุนที่ไม่ทันเวลา

2.3) **ด้านผลลัพธ์** ซึ่งเป็นปัญหาที่ต่อเนื่องจากปัญหากระบวนการ ได้แก่ ปัญหาทัศนคติของคนจนไม่เปลี่ยน การแก้จนไม่เกิดผล ไม่มีทางออกที่เหมาะสม เจ้าหน้าที่และทีมเกาะประตู่ถูกคาดหวังและกังวล การทำงานเร่งให้เสร็จตามเป้าหมายและปริมาณ ทำให้ขาดคุณภาพ ขณะเดียวกันคนจนที่ร่วมโครงการบางคนไม่จริงจังและการแก้ไขปัญหามิ่ถูกต้อง

2.4) **ด้านปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ** ได้แก่ ทัศนคติของหน่วยงานต่างๆ ไม่ตรงกันในการทำงานและแยกส่วนทำงาน ขาดผู้นำที่จะช่วยบูรณาการงานในพื้นที่ และฐานทรัพยากรใน

องค์การพอใจในงานได้ เพียงแต่ว่าได้รับการสนองตอบในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยสุขวิทยาแล้ว ก็ สามารถประกันได้แน่นอนว่าคนในองค์การนั้นจะไม่เกิดความไม่พอใจในงาน ส่วนการจะทำให้คน ในองค์การพอใจในงานนั้นต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยการจูงใจมิได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยสุขวิทยาเลย

สอดคล้องกับ ทฤษฎีแรงจูงใจ และบทบาทของ วันชัย มีชาติ (2544: 65) อ้าง ในกึ่งเกียรติ ลาภรวย, 2526: 30) ที่ว่า ในการจูงใจคนให้แสดงพฤติกรรมใดออกมา จะต้องเข้าใจ ความคาดหวัง ของบุคคลที่มีต่อรางวัล โดยเฉพาะคุณค่าของรางวัลที่บุคคลได้รับว่ามีคุณค่า รางวัลเพียงใด ความคาดหวังจะเป็นแรงจูงใจจะกระตุ้นให้บุคคลมีความพยายาม และการที่บุคคล ได้รับแรงจูงใจหรือความพยายาม ยิ่งขึ้นกับการรับรู้ในบทบาทของตนเองว่ามีบทบาทและ ความสามารถในการปฏิบัติงานดังกล่าวได้ ประกอบกับบุคคลผู้ปฏิบัติจะต้องรู้ว่า เมื่อแสดง พฤติกรรมหรือปฏิบัติงานดังกล่าวแล้วจะนำไปสู่งานที่เกิดขึ้นและรางวัลที่ต้องการ

มีความสอดคล้องกับ องค์การอนามัยโลก (World Health Organization) (อ้าง ในสานิตย์ บุญชู , 2527 : 10-11) เสนอว่าปัจจัยพื้นฐานในการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ ปัจจัย ของสิ่งจูงใจ จากสภาพความเป็นจริงของชาวบ้านที่จะเข้าร่วมกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ทั้งในแง่การ ร่วมแรง ร่วมทรัพยากร หรืออื่น ๆ นั้นมีเหตุผลอยู่ 2 ประการคือ

1) การมองเห็นว่าจะได้รับประโยชน์จากสิ่งตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไป ซึ่งถือเป็น เรื่องการกระตุ้นให้เกิดมีสิ่งจูงใจ

2) การได้รับคำบอกกล่าวหรือชักชวนจากเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมโดยมีสิ่งจูงใจ เป็นตัวนำ ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องของการก่อให้เกิดมีสิ่งจูงใจ

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ พงศ์พันธ์ เขียรศิริ (2539) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม ของบุคคล จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้รู้ถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งเกิดจาก การแลกเปลี่ยนระหว่างผู้เข้าร่วมด้วยกันหรือจากการได้รับความช่วยเหลือจากผู้เข้าร่วมคนอื่น ๆ ดังนั้นปัจจัยที่ ให้เข้ามามีส่วนร่วม และไม่เข้าร่วมสามารถจำแนกได้ดังนี้

1) บุคคลมีส่วนร่วมในกิจกรรมใดก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นสอดคล้องกับความเชื่อ พื้นฐานทัศนคติและค่านิยมของตนเอง

2) บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมใดก็ต่อเมื่อกิจกรรม นั้น มีคุณค่าสอดคล้องกับผลประโยชน์ของตนเอง รวมทั้งปกป้องผลประโยชน์ของตน

3) บุคคลจะไม่เข้าร่วมกิจกรรม ถ้ากิจกรรมนั้นไม่สอดคล้องกับสิ่งที่บุคคล คาดหวังหรือเคยได้รับประสบการณ์ที่เป็นอกตอกตอกิจกรรมนั้นมาแล้ว

4) การมีส่วนร่วมของคนเป็นไปอย่างเสรี บุคคลจะเข้าร่วมตามความพอใจของ ตนเองและจะไม่เข้าร่วมเมื่อถูกบีบบังคับ

- 5) การมีส่วนร่วมของบุคคลจะขึ้นอยู่กับความสามารถและโอกาส
- 6) บุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุน กระตุ้น

และจูงใจ

2.2 ประเด็นการได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาคความ

ยากจน พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาคความยากจนมาก เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาคความยากจน เป็นการสนับสนุน ตามแนวคิด

บลูมและออร์เธอร์ (Boom and Other) กล่าวในทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าพฤติกรรมและการปฏิบัติของบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งขึ้นอยู่กับความรู้และทัศนคติของบุคคลในเรื่องนั้น โดยความรู้ ทัศนคติและการปฏิบัติมีความสัมพันธ์กัน

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ยูว์ฌน์ วูดีเมธิ (2526 : 25) ผู้ทำการเปลี่ยนแปลง ต้องยอมรับปรัชญาการพัฒนาที่ว่ามนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับนภาพร เชื้อจำ (2531) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการส่งเสริมกิจกรรมสหกรณ์การเกษตร เมืองมินบุรีจำกัด ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกที่มีการศึกษาสูง มีระยะเวลาในการเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์มาก ได้รับข่าวสารมาก มีความเข้าใจในหลักการสหกรณ์มากและมีความคาดหวังผลประโยชน์จากสหกรณ์มาก จะเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมด้านต่างๆของทางสหกรณ์มากกว่าสมาชิกที่มีการศึกษาคต่ำ มีระยะเวลาในการเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์น้อย ได้รับข่าวสารน้อย มีความเข้าใจในหลักการสหกรณ์น้อย และมีความคาดหวังผลประโยชน์ทางสหกรณ์น้อย ส่วนความแตกต่างระหว่างรายได้ของสมาชิกไม่มีความสัมพันธ์กับการเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมของสหกรณ์ ชุมชนที่คตินั้นจะต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ จากกันและกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องซึ่งอาจจะใช้วิธีการประชุมและเยี่ยมชมสมาชิกเพื่อให้กำลังใจซึ่งกันและกันจะทำให้เกิดความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และร่วมกันแก้ปัญหาอย่างทันท่วงที่เป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ เสน่ห์ จามริก (อ้างใน นวรัตน์ เหลี่ยมไทย , 2539 : 58) การมีส่วนร่วมของชาวชนบทว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย และยังเป็นพื้นฐานที่มั่นคง สำหรับวิวัฒนาการไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่นได้ในป็นปลาย จุดเริ่มต้นของประชาชน คือ การเริ่มเข้าร่วมกิจกรรมที่แต่ละคนมีผลประโยชน์เกี่ยวข้อง และสนใจ

เป็นเรื่อง ๆ ไป เช่น ในเรื่องสร้างแหล่งกักน้ำฝน การศึกษา ฯลฯ ข้อสำคัญกิจกรรมเหล่านั้นจะต้องสัมพันธ์กับปัญหา และความต้องการของชาวชนบทนั้นจริงๆ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมทำให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าใจสถานการณ์ และอุทิศตนมากขึ้น เพื่อการพัฒนานั้นยังเป็นกระบวนการปรับปรุงการทำงานหรือกิจกรรมของกลุ่ม ได้ดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ จันทรนันท์ เหล่าพันทนา (2546) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ขบวนการสร้างเครือข่ายการพัฒนาองค์กรชุมชนของอำเภอเวียงใหญ่ จังหวัดขอนแก่น” ผลการศึกษาพบว่า ขบวนการเกิดเครือข่ายขององค์กรชุมชนเกิดขึ้นจากการที่ชุมชนประสบปัญหา พร้อมกับสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาให้กับชุมชน มีการเสริมสร้างกระบวนการบริหารองค์กรให้กับชุมชนและผลักดันให้เกิดการเชื่อมโยงกันของกลุ่มต่าง ๆ เพื่อรวมพลังกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ในการเชื่อมโยงเครือข่ายขององค์กรชุมชนที่คืบหน้าจะต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ จากกันและกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องซึ่งอาจจะใช้วิธีการประชุมและเยี่ยมชมสมาชิกเพื่อให้กำลังใจซึ่งกันและกันจะทำให้เกิดความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และร่วมกันแก้ปัญหาอย่างทันที่ที่เป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ กรมการพัฒนาชุมชน ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน (ศอช.) เป็นเครือข่ายขององค์กรภาคประชาชนที่เกิดจากการรวมตัวของผู้นำชุมชน กลุ่ม องค์กรชุมชนในชุมชน เพื่อเป็นแกนในการทำงานเคียงคู่กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปต.) รวมทั้งเป็นพลังหลักในการเป็นแกนนำแก้ไขปัญหาสำคัญของชุมชนและเป็นฐานรากสำคัญที่จะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ซึ่งมีปรัชญาในการดำเนินงาน “สร้างพลังชุมชน ใช้พลังชุมชนในการพัฒนาชุมชน” ภารกิจศูนย์ประสานจังหวัดที่ประชาคม เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาและจัดการพัฒนาชุมชน

2.3 ประเด็น การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร พบว่ากลุ่มตัวอย่าง ที่ได้รับการสนับสนุน ด้านทรัพยากร มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความยากจน เป็นการสนับสนุนตามแนวคิดของ

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2539: 21-23) ที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ในกลุ่ม เพราะต้องการที่จะได้รับผลประโยชน์นี้จากการเข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่มดังนี้ (1) ต้องการได้รับวัสดุอุปกรณ์ในการผลิต (2) ต้องการจะได้รับความช่วยเหลือ ทางด้านเงินทุน (3) ต้องการที่จะได้รับคำแนะนำทางเทคนิควิชาการ (4) ต้องการที่จะได้รับความช่วยเหลือในการจำหน่ายผลผลิต (5) ต้องการที่จะได้รับความรู้ในการประกอบอาชีพ

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ จังหวัดร้อยเอ็ด เว็บไซต์ <http://cddweb.cdd.go.th> roiet par 101-poor-5pdf การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) : เรื่องกระบวนการแก้จน คนหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการในการดำเนินงานที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่ และเป้าหมายในการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมของภาคประชาชน และภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน เชิงบูรณาการ การระดมทรัพยากรทั้งทางด้านงบประมาณ ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเต็มกำลังความสามารถ มีการวางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ มีการวางรูปโครงสร้างองค์การบริหาร แบ่งชุดปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือนออกเป็นทีมเพื่อให้เหมาะสมกับขนาดของพื้นที่ และจำนวนครัวเรือน เป้าหมายทำให้การดำเนินงานตามโครงการฯเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อกลุ่มเป้าหมายสูงสุด เห็นควรให้การสนับสนุนการปฏิบัติงาน ด้านงบประมาณ ส่วนของกรมการพัฒนาชุมชนสนับสนุนซึ่งแบ่งออกเป็น งบประมาณสำหรับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน และทีมงาน และ งบประมาณในการยกระดับครัวเรือนเป้าหมาย มีน้อยเกินไปไม่เหมาะสม ไม่สามารถสนับสนุนได้ทุกครัวเรือน ให้มีการจัดสรรงบประมาณเพิ่ม หรือขอรับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2549) ได้ประเมินผลโครงการปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือนในระยะที่ 1 โดยกรมการพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยหลักในการดำเนินงาน โครงการ ฯ ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงาน ปัจจัยภายใน คือด้านนโยบาย ได้แก่ ความชัดเจน การทำความเข้าใจ ความต่อเนื่องและความสอดคล้องกับนโยบายอื่นๆ ด้านทีมงาน ด้านการเรียนรู้ด้านกระบวนการปฏิบัติงาน ด้านหน่วยงานด้านเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ด้านทรัพยากรประกอบด้วยสนับสนุนงบประมาณ วัสดุ/อุปกรณ์ที่เหมาะสมและทันต่อเวลา ด้านปัจจัยภายนอกโครงการฯ ด้านหน่วยงานของรัฐ ด้านชุมชนและชาวบ้าน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมองค์กรอื่น ๆ อบต. องค์กรเอกชน องค์กรการเงิน ด้านอื่น ๆ ได้แก่ กระแสเศรษฐกิจพอเพียง กระแสการเมือง ความมั่นคงและกระแสสังคม

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ลิขิต หมูดี (2538) ประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชน ในพื้นฐานที่เท่ากัน ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือวัตถุก็ได้

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ไพรัตน์ เฉชะรินทร์ (อ้างในสุริยา ธิสาเวช, 2544: 20-21) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา การร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ พัฒน์ บุญรัตพันธุ์ (อ้างในวรรัตน์ เหลี่ยมไทย ,2539) การมีส่วนร่วมจะต้องมีขึ้น โดยตลอด ตั้งแต่การร่วมวางแผน โครงการ เสียสละกำลัง แรงงาน วัสดุ กำลังเงินหรือทรัพยากรใดที่มีอยู่ในชนบทนั้น

2.4 ประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชน พบว่ากลุ่มที่ประชาชนให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานจะมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความยากจน ของสมาชิกเครือข่ายองค์กรชุมชน เป็นการสนับสนุนตามแนวคิดของ เทพศักดิ์ บุญรัตพันธุ์ ที่กล่าวว่า แนวคิดการจัดการแบบเครือข่ายนั้นเป็นข้อเสนอหนึ่งที่สำคัญของแนวคิด Reinventing Government โดยต้องการให้ระบบราชการเป็นระบบที่ชุมชนเป็นเจ้าของ และเป็นระบบราชการที่มอบอำนาจให้กับประชาชนไปดำเนินการเองมากกว่าที่จะเป็นกลไกที่คอยให้บริการอย่างเดียว รวมถึงแนวคิดเกี่ยวกับ privatization ที่เสนอให้มีการนำภาคเอกชน มาร่วมในการดำเนินงาน หรือมาให้ดำเนินงานแทนภาครัฐมากขึ้น นอกจากนี้แล้ว อาจดึงประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานของรัฐได้ ซึ่งเป็นแนวคิดของทางเลือกสาธารณะ (public choices) คือ เสนอให้ประชาชนผู้บริโภคสินค้าและบริการสาธารณะได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการการผลิตสินค้าและบริการสาธารณะ (citizen co-production) จะเห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน ในชุมชนเป็นปัจจัยหนึ่งที่กระตุ้นให้คณะทำงานเครือข่าย สนใจที่จะแก้ไขปัญหาในชุมชนมากขึ้น

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ทศพร ศิริสัมพันธ์ (2547, 457-458) “ประชารัฐ” “การจัดการภาครัฐสมัยใหม่” (New Public Management: NPM) แนวคิดประชารัฐนี้เห็นว่าข้อจำกัดของระบอบประชาธิปไตยทางอ้อมที่ใช้อยู่ในปัจจุบันมีค่อนข้างมาก นักรัฐศาสตร์จึงต้องการเห็นการมีส่วนร่วมทางตรงของประชาชนในกระบวนการบริหารงานภาครัฐเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ ได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) ในกระบวนการสาธารณะทุกชั้นตอนอย่างเปิดกว้าง คุณค่าของประชารัฐ ที่ได้รับการสนับสนุนก็คือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การมุ่งเน้นความโปร่งใส และการเปิดเผยข้อมูล การมุ่งเน้นเรื่องตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน และการมุ่งเน้นเรื่องการกระจายอำนาจ ฯลฯ

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับกรมการพัฒนาชุมชน ในการพัฒนาชนบทด้วยหลักการพัฒนาชุมชน มีเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน คือ การทำให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ ในการแก้ไขปัญหาส่วนตัว และแก้ไขปัญหาส่วนรวมได้ ในการยังชีพตนเอง (มีงานทำ)และยังประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น (มีความสุข) นโยบายของการพัฒนา คือ การสร้างพลังชุมชน ให้ประชาชนใช้พลังชุมชน ในการพัฒนาชุมชน พลังการพัฒนาชุมชน เกิดจาก พลังชุมชน ซึ่งหล่อหลอมขึ้นมา

จาก 1) พลังความคิด ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน 2) พลังการกระทำ ที่เกิดจากกระบวนการรวมกลุ่มของประชาชน 3) พลังจิตสำนึกต่อส่วนรวม ที่เกิดจากกระบวนการอาสาสมัครของประชาชน ยุทธศาสตร์การต่อสู้เพื่อเอาชนะความทุกข์ยากของมนุษย์ตามหลักการพัฒนาชุมชน คือ การทำให้ประชาชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในทุกขบวนการและกิจกรรมของชุมชนซึ่งถือว่าเป็น การช่วยให้ประชาชนพึ่งตนเอง ช่วยกันเอง กลวิธี การทำให้ประชาชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองและชุมชนนั้น วิธีการพื้นฐานของการพัฒนาชุมชน คือ 1) การรวมกลุ่ม หรือจัดตั้ง องค์กรประชาชน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ซึ่งเป็นสมาชิก มีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม/องค์กร ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อส่วนรวมด้วย 2) การส่งเสริม/สร้างสรรค์ผู้นำและอาสาสมัครเพื่อเปิดโอกาสและสนับสนุนให้ประชาชนมีความพร้อมจะเป็นผู้นำและเป็นผู้เสียสละได้ อุทิศตน ได้แสดงบทบาทมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนโดยส่วนรวม สรุปได้ว่า งานพัฒนาชุมชน เริ่มต้นที่ประชาชน ลงท้ายที่ประชาชน เพราะประชาชน คือผู้ที่รับผลกระทบโดยตรงหรือโดย อ้อม (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ ,2549)

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ พระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 หลักความมีส่วนร่วม การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และเสนอความเห็น ในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของ ประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแจ้งความเห็น การไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ หรืออื่น ๆ

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (ทศพรศิริสัมพันธ์, 2547 :440-446) ยุทธศาสตร์ที่ 7 การเปิดระบบราชการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมให้หน่วยงานราชการ ได้ตระหนักถึงภาระหน้าที่ในการปฏิบัติราชการตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญและหลักนิติธรรม โดยเฉพาะการให้ข้อมูลความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติราชการ แนวทางการดำเนินงาน และการรายงานผลการปฏิบัติงานแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยตรงและประชาชนทั่วไป การสำรวจความต้องการของประชาชน และหรือการจัดประชุม เพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอย่างสม่ำเสมอเป็นระยะๆ โดยเฉพาะในโครงการหรือการปฏิบัติราชการที่อาจมีผลกระทบต่อโดยตรงต่อประชาชน ให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาภาคประชาชน (Citizen Advisory Board) โดยเฉพาะในระดับปฏิบัติการ (กรม / จังหวัด /อำเภอ) หน่วยงานราชการจัดให้มีอาสาสมัครภาคประชาชนเข้ามาร่วมทำงานกับข้าราชการ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนางาน ให้บริการสาธารณะบางประเภท หรืองานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ผลการวิจัยเรื่อง ความเข้าใจ การยอมรับ และการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการบริหารศูนย์ประสานงานองค์การชุมชนระดับตำบล ต่อการดำเนินงานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน ระดับตำบลของ 6 จังหวัด ในพื้นที่ศูนย์ช่วยเหลือทาง

วิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 1 (ไพบุลย์ บูรณสันติ, 2546) พบว่าความเข้าใจของกรรมการ ศอช.ต. เกี่ยวกับการดำเนินงานที่อยู่ในระดับสูง ได้แก่ การจัดทำระบบข้อมูลองค์กรชุมชน การเป็นองค์กรที่ทำงานเคียงคู่กับ อบต. ขั้นตอนการแต่งตั้งคณะกรรมการ การสมัครเป็นสมาชิกของปราชญ์ชาวบ้าน การเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ของ ศอช.ต. การแต่งตั้งที่ปรึกษา การศึกษาวิจัยการพัฒนาร่วมกับสถาบันทางวิชาการ การออกกฎข้อบังคับได้ตามความจำเป็น และการประชาสัมพันธ์ อยู่ในระดับที่สูง ส่วนความเข้าใจที่อยู่ในระดับต่ำได้แก่ การไม่มุ่งเน้นจัดทำแผนเพื่อรองรับงบประมาณ การสมัครเป็นสมาชิกโดยสมัครใจ การไม่มีหน้าที่ ในการจัดทำโครงการเพื่อจัดสรรงบประมาณ จำนวนที่ปรึกษา คุณสมบัติของกรรมการด้านเวลา ที่อาศัยอยู่ในตำบล การไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อการต่อรองงบประมาณ วิธีการประชุมของประชาชนและเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนไม่มีหน้าที่ในการคัดเลือกกรรมการ ด้านพฤติกรรมในการมีส่วนร่วม พบว่า การให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามมติที่ประชุม การเข้าร่วมเป็นกรรมการอย่างตั้งใจ การเข้าร่วมเป็นประจำ อยู่ในระดับที่สูง การมีส่วนร่วมที่อยู่ในระดับต่ำ ได้แก่ การประสานขอรับการสนับสนุนงบประมาณ/วัสดุ จาก อบต. การกระตุ้นชาวบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรม และการสนับสนุน ศอช.ต. จัดทำแผนล่วงหน้า

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ผลการวิจัยและพัฒนารูปแบบการสร้างและพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน (สำนักงานโครงการสนับสนุนเครือข่ายองค์กรชุมชน, 2547) ตามโครงการสนับสนุนเครือข่ายองค์กรชุมชน (สค.อช.) ภายใต้กรอบแนวคิด แห่งความร่วมมือและ พัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน โดยกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องผ่านกระบวนการวิจัย มีพื้นที่นำร่องทั่วประเทศ 12 ตำบล ข้อค้นพบจากการวิจัย และพัฒนา รูปแบบการสร้างและพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน ตามโครงการดังกล่าวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนหลายประการ ได้แก่ เกิดจิตสำนึกร่วมกันในการช่วยแก้ปัญหา ชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพและความสามารถของตนในการแก้ปัญหาาร่วมกัน การทำงานแบบเครือข่ายทำให้ชุมชนมีพลังมากขึ้น ชุมชนมีแนวคิดในการพึ่งตนเองชัดเจนขึ้น โดยมีการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม มีผู้นำใหม่เกิดขึ้น รายจ่ายของประชาชนลดลง รายได้ของประชาชนเพิ่มขึ้น มีการพัฒนาวิสาหกิจอย่างครบวงจร เกิดความคิดสร้างสรรค์และมีกิจกรรมใหม่แตกยอดจากกระบวนการคิดร่วมกันเป็นจำนวนมาก มีการปรับแบบแผนความสัมพันธ์ในชุมชน ชุมชนสามารถเชื่อมต่อกับหน่วยงานต่าง ๆ และบางแห่งสามารถเป็นแบบอย่างแก่ชุมชนอื่นได้

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี และแผนยุทธศาสตร์การบริหารราชการ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) ซึ่งเป็นการกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง และการบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำปรึกษา ร่วมวางแผนร่วมปฏิบัติ รวมถึงลดจนการควบคุมโดยตรงจากประชาชน นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของประชาชน มีความสำคัญในการสร้างประชาธิปไตยอย่างยั่งยืนและส่งเสริมธรรมาภิบาล ตลอดจนการบริหารงาน หากการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้นเพียงใดก็จะช่วยให้มีการตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร และทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่องังคมมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นการป้องกันนักการเมือง จากการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสมกับสังคมนั้น ๆ ยังเป็นการสร้างความมั่นใจว่าเสียงของประชาชนจะมีคนรับฟัง อีกทั้งความต้องการหรือความปรารถนาของประชาชนก็จะได้รับการตอบสนอง

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ สมนึก ปัญญาสิงห์ (2539) ความสำคัญของการมีส่วนร่วม เป็นหัวใจสำคัญของงานพัฒนา การพัฒนาใด ๆ ก็ตาม ถ้าขาดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชนแล้ว กิจกรรมหรือโครงการนั้น ๆ ก็ไม่สามารถดำเนินงานต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและจะประสบความล้มเหลวในที่สุด

2.5 ประเด็นความคาดหวังและประโยชน์ที่ได้จากเครือข่าย กลุ่มตัวอย่างพบว่า ความคาดหวังและประโยชน์ที่ได้จากเครือข่ายเป็นตัวแปรที่ไม่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจน เป็นการสนับสนุนตามแนวคิดของเครือข่ายองค์กรชุมชนคนตราด ซึ่งเป็นองค์กรภาคประชาชนที่มีความเข้มแข็ง จัดตั้งเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2544 เกิดขึ้นจากการหนุนเสริมของหน่วยงานภาครัฐ ดำเนินการมาแล้ว 6 ปี ปัจจุบันมี 18 เครือข่าย วัตถุประสงค์ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างเครือข่าย มีการพบปะกันทุกเดือน เรียนรู้นิสัยใจคอกันของผู้นำที่หลากหลายความแตกต่างมาเป็นหุ้นส่วนอาสาพัฒนาจังหวัดตราด ให้ทำงานร่วมกันเพื่อบรรลุเป้าหมายเดียวกัน สร้างความไว้วางใจ เชื่อถือยอมรับ และร่วมรับผิดชอบ มีความเอื้ออาทร เข้าใจกันปรับเปลี่ยนแนวคิด และร่วมมือกันแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน และช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน ปลุกจิตสำนึกของผู้นำให้รู้จักรับผิดชอบ เสียสละบนพื้นฐานจิตธรรม เพื่อนำชุมชนตราดก้าวไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ ไม่เป็นหนี้ มีวิถีชีวิตที่สมบูรณ์ พูนเพิ่มพัฒนาพาชุมชนเข้มแข็ง เป็นแหล่งคุณธรรม นำสังคมไปสู่ความเปลี่ยนแปลงแห่งศรัทธา และสร้างการยอมรับกับภาคีรอบด้าน เพื่อสานพลังพัฒนาร่วมกัน ปัจจุบันยังยึดแนวคิดในการทำงานว่า การพัฒนาต่าง ๆ ยังคงหยุดพักไม่ได้ องค์กรชุมชนคนตราด ได้ให้ความสำคัญและสนใจในการพัฒนา

ศักยภาพผู้นำชุมชน/คนทำงาน ซึ่งถือว่าการพัฒนาตนเองต้องมีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา ไม่หยุด ต้องต่อเนื่อง เพราะคนที่จะมาทำงานพัฒนาต้องมีใจอาสา เพราะไม่มีค่าตอบแทน แต่ต้องเป็นคนที่มีความจิตสาธารณะ เสียสละ ดังคำที่ว่า “คนดีนั้นมีมาก แต่คนที่หายาก คือคนเสียสละ” เมื่อเข้ามาเป็นตัวแทนชุมชนต้องมีความพร้อม ภายใจมา เวลา มี ศักดิ์ศรีพอตัว ไม่กลัวสิ่งใด ด้วยใจคุณธรรม นำชุมชนแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง เป็นแหล่งพลังพาชาติไทยก้าวพ้นปัญหาอันยิ่งใหญ่ ได้ อย่างแน่นอน **ด้วยรักสามัคคี**

สรุป เครื่องมือของกิจกรรมชุมชนคนตราดที่เป็นกรรมการและสมาชิกเครือข่ายนั้น เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยไม่คาดหวังและประโยชน์ที่ได้จากเครือข่าย เนื่องจากส่วนหนึ่งในชุมชนมีประเพณีและวัฒนธรรมแบบชนบทไทย คือความเป็นพี่น้อง มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน มีใจอาสา ไม่หวังสิ่งค่าตอบแทน พยายามในการทำงานเพื่อจัดทุกข์และสร้างสุขให้แก่ส่วนรวม ตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เครือข่ายองค์กรต่าง ๆ ยังให้ความร่วมมือดีหากมีผู้นำที่ดีเป็นแบบอย่าง

3. ข้อเสนอแนะ

แบ่งออกเป็น 2 ข้อคือ 3.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์ และ 3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

ผลการวิจัย การมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราดอยู่ในระดับดี ดังนั้นจึงควรปรับปรุงปัจจัยที่อิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมใน ทุก ๆ ด้าน ดังนี้

3.1.1) ด้านแรงจูงใจ

ด้านแรงจูงใจ จากผลการวิจัยพบว่า ด้านแรงจูงใจ เป็นสิ่งที่สำคัญอันดับแรกในการมีส่วนร่วม ดังนั้น ควรมีการปฏิบัติดังนี้

(1) สร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน โดยจัดสวัสดิการจากการเป็นสมาชิกเครือข่ายองค์กรชุมชน เช่น จัดให้มีค่ารักษาพยาบาล ค่าฌาปนกิจศพ ให้เหมาะสม เท่าเทียมกัน

(2) จัดให้มีค่าตอบแทน ตามผลการปฏิบัติงาน ให้มีความเหมาะสม สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเดินทาง หรือจัดที่พักไว้ในกรณีที่ต้องพักค้าง ทำให้มีความมั่นคงในชีวิตยิ่งขึ้น

(3) ให้รางวัล และประกาศเกียรติคุณ ยกย่องชมเชย แก่สมาชิกที่ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงาน มีผลงานดีเด่นเพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจในการทำงานยิ่งขึ้น

(4) จัดให้มีการประกวดกิจกรรมเครือข่ายดีเด่นประจำปี ในระดับจังหวัด ระดับประเทศ ประกาศผลการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการยอมรับยกย่อง มอบโล่ พร้อมเงินรางวัล

3.1.2 ด้านการได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาคอขวด
 ด้านการได้รับความรู้ความเข้าใจ จากผลการวิจัยพบว่า การได้รับความรู้ความเข้าใจเป็นสิ่งสำคัญในการมีส่วนร่วม ดังนั้น ควรมีการปฏิบัติดังนี้

(1) ชี้แจง (จัดประชุมสัมมนา) ก่อนที่จะมอบหมายให้เจ้าหน้าที่เข้ารับการปฏิบัติงาน ให้ทราบถึงนโยบายในการปฏิบัติงาน มีความชัดเจนไม่คลุมเครือ โดยเฉพาะด้านกฎระเบียบต่างๆ กรณีถ้านโยบายมีความต่อเนื่องต้องให้มีความสอดคล้องของนโยบายอื่น ๆ

(2) ภาครัฐควรให้ความสำคัญ สนใจในการปฏิบัติงาน และทำงานร่วมกับเครือข่ายองค์กรชุมชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง บูรณาการเข้ากับงานปกติ ประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของเครือข่าย โดยผ่านสื่อทุกสาขา ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และสื่อต่าง ๆ เช่น แผ่น CD และ แผ่น VCD

(3) ด้านการเรียนรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ ขยายผลการเรียนรู้ และการมีบทเรียนตัวอย่างที่ดี (Best Practice) ที่เป็นบทเรียนของคนจน เจ้าหน้าที่ และชุมชน ได้เป็นตัวอย่าง

(4) ภาครัฐต้องให้ความรู้ ความเข้าใจแก่กลุ่ม เครือข่าย อย่างชัดเจน มีเป้าหมายการปฏิบัติงานได้ หรือมีที่ปรึกษาได้ตลอดเวลาที่มีปัญหา

(5) ด้านหน่วยงาน ให้ความสนใจ การสนับสนุน การประสานงาน การสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ รมรงค์ ในโครงการต่างๆ เพื่อประชาชนได้รับทราบโดยทั่วถึง

(6) มีการติดตามและประเมินผลงาน/โครงการกิจกรรมว่าคุ้มค่าหรือไม่และมีการบริหารจัดการที่โปร่งใสและรายงานผลการดำเนินงานและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ

(7) จัดเวทีการแลกเปลี่ยนกันระหว่างชุมชน 2 เดือน/ครั้ง หรือจัดศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนกันระหว่างชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนนวัตกรรม

3.1.3 ด้านการสนับสนุนด้านทรัพยากร

ด้านการสนับสนุนด้านทรัพยากร ควรจัดให้มีดังนี้

- (1) สนับสนุนทรัพยากรต่างๆ ได้แก่ งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ตามความเหมาะสมแก่การปฏิบัติงานของหมู่บ้าน/โครงการและทันต่อเวลาที่จะใช้
- (2) กระตุ้นให้มีการนำทรัพยากรไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนา หรือมีการปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนในแต่ละแห่ง ตลอดจนดัดแปลงทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้สอดคล้องกับแผนงานโครงการ
- (3) ความช่วยเหลือทางด้านเงินทุน วัสดุในการประกอบอาชีพ
- (4) สนับสนุนเครื่องมือ และเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการทำงานของกลุ่ม/เครือข่าย
- (5) ขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.1.4 ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน

ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรจัดให้มีกิจกรรมดังนี้

- (1) กระตุ้น/สนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในประเด็นดังต่อไปนี้ (1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision-Making) ซึ่งเป็นการตัดสินใจระยะ เริ่มต้นในช่วงของกิจกรรม และในการดำเนินกิจกรรม (2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) เป็นการเข้าร่วมโดยการให้ การสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหาร และการร่วมมือทั้งการเข้าร่วมในการร่วมแรงร่วมใจ (3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ร่วมกัน ไม่เจาะจงเฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง (4) ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลโครงการต่างๆที่ได้รับในหมู่บ้านของตนเอง
- (2) เปิดโอกาสให้ทุกคนและทุกกลุ่มในชุมชนมีโอกาสในการพัฒนาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง โดยการเข้าร่วมอาจจะอยู่ในรูปของการมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยมีตัวแทนก็ได้
- (3) นำแนวคิด Reinventing Government ต้องการให้ระบบราชการเป็นระบบที่ชุมชนเป็นเจ้าของและเป็นระบบราชการที่มอบอำนาจให้กับประชาชนไปดำเนินการเองมากกว่าที่จะเป็นกลไกที่คอยให้บริการอย่างเดียว รวมถึงแนวคิดเกี่ยวกับ privatization ที่เสนอให้มีการนำภาคเอกชนมาร่วมในการดำเนินงาน หรือมาให้ดำเนินงานแทนภาครัฐมากขึ้น นอกจากนี้แล้ว อาจดึงประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงานของรัฐได้ ซึ่งเป็นแนวคิดของทางเลือกสาธารณะ (public choices) คือ เสนอให้ประชาชนผู้บริโภคสินค้าและบริการสาธารณะได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการการผลิตสินค้าและบริการสาธารณะ (citizen co-

production) จะเห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเป็นปัจจัยหนึ่งที่กระตุ้นให้คณะทำงานเครือข่าย สนใจที่จะแก้ไขปัญหาในชุมชนมากขึ้น

(4) การพัฒนาการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างระบบราชการให้เป็นระบบเปิด การพัฒนาระบบราชการไทยให้มีการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม สร้างค่านิยมและวัฒนธรรมการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมควบคู่กับการพัฒนาข้าราชการให้มีทักษะและมีความพร้อมเพื่อรองรับการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน

(5) สร้างจิตสำนึกในการช่วยแก้ปัญหา ชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพและความสามารถของชุมชนในการแก้ปัญหาร่วมกัน การทำงานแบบเครือข่ายทำให้ชุมชนมีพลังมากขึ้น ชุมชนมีแนวคิดในการพึ่งตนเองชัดเจนขึ้น โดยมีการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม มีผู้นำใหม่เกิดขึ้น

(6) จัดให้มีเวทีแสดงความคิดเห็นของชุมชน

3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชน ในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนกรณีศึกษาจังหวัดตราด ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าควรจะมี การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR – Participatory Action Research) ที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ ต้องร่วมกันกำหนดโจทย์วิจัย ออกแบบกิจกรรมเพื่อหาคำตอบซึ่งอาจมีหลายทางเลือก และลงมือทำ ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการบันทึกข้อมูลอย่างต่อเนื่องและวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันเพื่อตอบ โจทย์ที่ตั้งไว้ เปรียบเทียบผล และสรุปคำตอบ โดยใช้กระบวนการเสริมสร้างพลังชุมชน (Community Empowerment) ที่มุ่งส่งเสริมให้ชุมชนทำความเข้าใจและตระหนักรู้ในศักยภาพของตนเอง สามารถใช้พลังทางปัญญา สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในการแก้ไขปัญหาและบริหารจัดการชุมชน ด้วยการตัดสินใจเอง รวมถึงการประสานกับฝ่ายต่าง ๆ เพื่อขจัดปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาพลังอำนาจชุมชน และประการสุดท้าย คือส่งเสริม สนับสนุนให้กลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ที่มีในชุมชนได้ทำงานร่วมกันด้วยวิธีการสร้างเครือข่ายชุมชน (Community Organization Network) ข้อค้นพบจากการวิจัย และพัฒนารูปแบบการสร้างและพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชนต่อไป

3.2.2 ในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำการวิจัยเพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนอื่นๆ ทุกภาค ศึกษาถึงความแตกต่างในการบริหารงานในระดับภาค ประเทศต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กล้า สมตระกูล (2535) การศึกษาเพื่อชีวิต : เครือข่ายการเรียนรู้ในรวมบทความการศึกษา
นอกโรงเรียน เล่ม 11 กรุงเทพมหานคร ไอเดียสแควร์
- กรรณิการ์ ชมดี (2524) การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ: ศึกษาเฉพาะ
กรณี โครงการสารภี ตำบลท่าช้าง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
วิทยานิพนธ์ ปริญญา มหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- กัลยา วานิชย์บัญชา (2550) การใช้ SPSS for windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล พิมพ์ครั้งที่ 10
กรุงเทพมหานคร ชรรมสาร
- กิ่งเทียน ลากรวย (2546) “การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มของสมาชิกในการดำเนินงานศูนย์
ส่งเสริมและผลิตภัณฑ์ข้าวชุมชน ต. ดอนทราย อ.ปากท่อ จ. ราชบุรี” วิทยานิพนธ์
ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- กรมการพัฒนาชุมชน (2548) จากนโยบายสู่การปฏิบัติ การขับเคลื่อนแผนชุมชนจัดความยากจน
ศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน กระทรวงมหาดไทย (ศตจ.มท.)
- _____ . (2549) โครงการปฏิบัติการแก่งจัน คู่มือชุดปฏิบัติการแก่งจันแบบเข้าถึงทุก
ครัวเรือน กรุงเทพมหานคร หจก. บางกอกบลิ๊อค
- _____ . (2544) กองฝึกรวม คู่มือการปรับกระบวนการทัศน์และวิธีการทำงานพัฒนาชุมชน
ภายใต้สภาวะแวดล้อมใหม่ กรุงเทพมหานคร หจก.บางกอกบลิ๊อค
- _____ . (2544) กองอาสาสมัครและผู้นำท้องถิ่น แนวทางการดำเนินงานศูนย์ประสานงาน
องค์กรชุมชน กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ยูไนเต็ด โปรดักชั่น
- _____ . (2544) เอกสารแนวคิดแนวทางและกรณีตัวอย่างการดำเนินงานศูนย์
ประสานงานองค์กร ชุมชน กรุงเทพมหานคร เอ ที เอ็น โปรดักชั่น
- _____ . (2550) การเขียนคู่มือการปฏิบัติงาน สำหรับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน
กรุงเทพมหานคร ขวัญภัตสรร์ บิสซิเนส กรุ๊ป
- กาญจนา แก้วเทพ (2538) เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรมชุมชน กรุงเทพมหานคร
สภาคาทอลิก แห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา
- _____ . (2530) การพึ่งตนเองศักยภาพในการพัฒนาชนบท กรุงเทพมหานคร
รุ่งเรืองสานส์การพิมพ์

- โกมล ขอบชื่นชม (2541) *ยุทธศาสตร์การพัฒนาชนบทที่ก้าวหน้า และยั่งยืน* กรุงเทพมหานคร
วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
- ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์ (2547) “การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา กลุ่มงานวิจัยและพัฒนา
กรมการพัฒนาชุมชน” (อัครสำเนา)
_____ . (2547) *องค์ประกอบของประชาคมที่เข้มแข็งและการดำเนินชีวิตเพื่อส่วนรวมที่มี
พลัง* วิชาการงานชุมชน แหล่งที่มา
<http://www.cdd.go.th/chumchon/article/cmu/davido.htm> 25 เมษายน 2547 อ้าง
ถึงเดวิท แมททิว 1996
- _____ . (2547) *การสร้างเครือข่ายของ Adam Burke* วิชาการงานชุมชน แหล่งที่มา
<http://www.cdd.go.th/chumchon/article/network03.htm> 30 มิถุนายน 2547
อ้างถึง Adam Burke 1999
- คณะอนุกรรมการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ในคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา (2543)
แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน
สำนักงานคณะกรรมการ วัฒนธรรมแห่งชาติ
- คมพล สุวรรณภู (2544) “การศึกษาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในด้านการดูแล
สุขภาพเพื่อการพึ่งตนเองด้านสาธารณสุขของชุมชน” วิทยานิพนธ์หลักสูตร
ปริญญา ครุศาสตร์ คุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา
ภาควิชารัตตศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย
- คณิน บุญสุวรรณ (2542) *รัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2540* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์ภูมิปัญญา
จิตติ มงคลชัยอรัญญา (2540) *การศึกษาชุมชนเพื่อการพัฒนา* เอกสารประกอบการเรียน
ภาควิชาการ พัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- จันทร์นนท์ เหล่าพินนา (2546) “ขบวนการสร้างเครือข่ายการพัฒนาองค์กรชุมชนของอำเภอเวียง
ใหญ่จังหวัดขอนแก่น” ภาคนิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม)
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527) *การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท การบริหารงานพัฒนาชนบท*
กรุงเทพมหานคร โอเดียนสโตร์
- _____ . (2527) *การบริหารงานพัฒนาชนบท: การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท*
กรุงเทพมหานคร โอเดียนสโตร์

- ชนินทร์ เจริญกุลและคณะ (2544) “การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพองค์กรชุมชน
โดยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาสาธารณสุขในท้องถิ่น” พิมพ์ครั้งที่ 1
นครราชสีมา สถาบันฝึกอบรมและวิจัยอนามัยชนบท คณะสาธารณสุขศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2543) การบริหารงานพัฒนาชนบท เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
กรุงเทพมหานคร 21 เซ็นจูรี
- ทศพร ศิริสัมพันธ์ (2547) “ทิศทางและแนวโน้มของรัฐประศาสนศาสตร์” ใน เอกสารการสอน
ประมวลสารชุดวิชาแนว ทฤษฎี และหลักการรัฐประศาสนศาสตร์
หน่วยที่ 15 หน้า 457-458 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช บัณฑิตศึกษา
สาขาวิชาวิทยาการจัดการ
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527) บรรณานุกรม การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา
กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ศักดิ์โสภาคการพิมพ์
- นภาพร เชื้อขำ (2531) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการส่งเสริมกิจกรรม
สหกรณ์การเกษตรเมืองมีนบุรี
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2549) โครงการปฏิบัติการแก่นใจ คู่มือชุดปฏิบัติการแก่นใจแบบเข้าถึงทุก
ครัวเรือน กรมการพัฒนาชุมชน
- นวรรตน์ เหลี่ยมไทย (2539) “ขีดความสามารถขององค์กรประชาชนในเขตชุมชนทั้งเมือง
สองฝั่งคลอง เกี่ยวกับการพิทักษ์คลองแสนแสบ” ภาคนิพนธ์ ปริญญาพัฒนา
บริหารศาสตร์มหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) วิชาเอกการวิเคราะห์และการวางแผน
ทางสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- บัญญัติ แก้วส่องและคณะ (2543) “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายสาธารณะ
เกี่ยวกับคุณภาพชีวิต: กรณีศึกษาร่างรัฐธรรมนูญในระดับจังหวัด” วิทยานิพนธ์
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ปณิธิ สุขสมบูรณ์ (2545) “เครือข่ายทางสังคมและการแสวงหาทางเลือกของแม่ค้าหาบเร่แผงลอย
ชาวอีสาน ที่อาศัยอยู่ในชุมชนนางเลิ้ง” วิทยานิพนธ์ ปริญญา มหาบัณฑิต
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ปาริชาติ วลัยเสถียรและชอบ เข้มกล้า (2533) องค์กรประชาชนกับการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของ
คนจน เมือง กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิชย์

- ปาริชาติ ทองสีด้า (2546) “การศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงานของศูนย์ประสานงานองค์กร
ชุมชนระดับตำบล (ศอช. ต.) ในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี”
รายงานการศึกษา(อัดสำเนา)
- ปานวาด วรกาญจนบุญ (2546) “การนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ: ศึกษาเฉพาะกรณี การสร้าง
ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ” วิทยานิพนธ์ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
การบริหารองค์การบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก
- ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2544) *นโยบายของกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย*
- ปรัชญา เวสารัชช์ (2528) *การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท*
กรุงเทพมหานคร สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ประเวศ วะสี (2542) *ยุทธศาสตร์ชาติ* กรุงเทพมหานคร สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม
ธนาคารออมสิน
- _____ . (2544) *รวมพลังประชา - รัฐ ขับเคลื่อนกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง*
ส่วนประสานเครือข่ายประชารัฐ สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและ
ชุมชนเมืองแห่งชาติ (สทบ.) สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
- _____ . (2541) *ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม*
กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน
- ประยูทธ ชุมนานเสียว (2548) *สถานการณ์ดำรงอยู่ของทุนทางสังคมภายในชนบท ภายใต้กระแส
ทุนนิยม ภาคนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) คณะพัฒนาสังคม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์*
- พระมหาชนพล พรหมสุวรรณ (2547) “ความสัมพันธ์ทางสังคมกับการจัดการป่าสมันไพร:
ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนปลักไม้ลาย ตำบลทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัด
นครปฐม” ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พิทยา บวรวัฒนา (2547) “แนวคิด ทฤษฎี และหลักการรัฐประศาสนศาสตร์ สหรัฐอเมริกา 2”
ใน *ประมวลสาระชุดวิชา แนวคิด ทฤษฎีและหลักการรัฐประศาสนศาสตร์*
หน่วยที่ 4 หน้า 158 – 160 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาวิทยาการจัดการ
- พัฒน์ บุญบริตพันธ์ (2517) *คู่มือการศึกษาพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมและเผยแพร่*
กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย
- _____ . (2517) *การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการชุมชน* กรุงเทพมหานคร
ไทยวัฒนาพานิช

- พัฒน์ บุญรัตพันธุ์ (2527) *การสร้างพลังชุมชนโดยกระบวนการพัฒนาชุมชน* กรุงเทพมหานคร
ไทยวัฒนาพานิช
- เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์ (2543) *พลังสร้างสรรค์แห่งชุมชน ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่ง*
ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก
- เทพศักดิ์ บุญรัตพันธุ์ (2547: 19-20) “หน่วยที่ 6-10 ใน เอกสารการสอนประมวล
สาระชุดวิชาวิทยานิพนธ์ 2 หน่วยที่ 11 หน้า 44” นนทบุรี
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชาวิทยาการจัดการ
- _____ . (2547 ข) “รัฐประศาสนศาสตร์กับการปฏิรูประบบราชการ” ใน *ประมวลสาระชุด*
วิชาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการรัฐประศาสนศาสตร์ หน่วยที่ 11 หน้า 21
นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช บัณฑิตศึกษา สาขาวิชา
วิทยาการจัดการ
- _____ . (2547 ค) “ภาพรวมและแนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับรัฐประศาสนศาสตร์” ใน *ประมวล*
สาระชุดวิชาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการรัฐประศาสนศาสตร์ หน่วยที่ 1
หน้า 19-20 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช บัณฑิตศึกษา สาขาวิชา
วิทยาการจัดการ
- ไพบุลย์ บุณณสันติ (2546) “ความเข้าใจ การยอมรับและการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการบริหาร
ศูนย์ประสานงานระดับตำบลต่อการดำเนินงานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนใน
พื้นที่ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 1” รายงานวิจัยผลงานทาง
วิชาการประกอบการประเมินบุคคลเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสำหรับ
ผู้ปฏิบัติงานที่มีประสบการณ์ประเมิน 8 ว กรมการพัฒนาชุมชน
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2544) *รวมพลังประชา-รัฐ ขับเคลื่อนกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง*
ส่วนประสานเครือข่ายประชารัฐ สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและ
ชุมชนเมืองแห่งชาติ (สทบ.) สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
- ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2524) *การบริหารงานพัฒนาชนบท* กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิช
- ไพลิน ผมงาม (2541) “องค์กรพัฒนาเอกชนภาคอีสานกับการสร้างเครือข่าย:
ศึกษากรณีเครือข่ายเด็ก” ภาคนิพนธ์ ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต
(พัฒนาสังคม) วิชาเอกการจัดการการพัฒนาสังคม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

- ภทรพร ยุทธาภรณ์พินิจ และคณะ(2548) *รูปแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างยั่งยืน เพื่อพัฒนา
ศักยภาพของเครือข่ายองค์กรชุมชน สถาบันวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช และกรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย*
- มีงสรรพ์ ขาวสะอาด และคณะ (2543) *รายงานผลกระทบของวิกฤตเศรษฐกิจต่อชนบทไทย
กรุงเทพมหานคร สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย*
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526) *หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท กรุงเทพมหานคร
ไทยอนุเคราะห์ไทย*
- รวิگانต์ แสนไชย (2544) “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแบบยั่งยืน: กรณีศึกษา
ธนาคารขยะชุมชนวัดกลาง เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร” *วิทยานิพนธ์
หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง*
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี (อ้างในสมคิด พรหมจ้อย, 2548) “หน่วยที่ 6-10” ใน เอกสารการสอนประมวล
สาระชุดวิชาวิทยานิพนธ์ 2 หน่วยที่ 6 หน้า 44” *นนทบุรี
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชาวิทยาการจัดการ*
- ลิขิต หมูดี (2538) “การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินงานพัฒนาท้องถิ่นของสภา
ตำบล: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจังหวัดหนองบัวลำภูและจังหวัดประทุมธานี”
*ภาคินพนธ์ ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) วิชาเอกการ
วิเคราะห์และวางแผนทางสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์*
- วรรณธนา ไผ่สีดำ (2547) “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับ
ตำบล (ศอช.ต.) ในโครงการทักษิณถิ่นทอง จังหวัดปัตตานี” *เอกสารผลงาน
ทางวิชาการประกอบการประเมินบุคคลเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง สำหรับ
ผู้ปฏิบัติงานที่มีประสบการณ์ ระดับ 8 ว กรมการพัฒนาชุมชน*
- วันเพ็ญ วอกกลาง (2533) “การมีส่วนร่วมของเกษตรกร ในการพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็ก”
*วิทยานิพนธ์ ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) สาขาวิชาเอก
การวิเคราะห์ทางสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์*
- เสวต เพชรนุ้ย (2541) “ความรู้ความเข้าใจของประชาชนต่อการปกครองท้องถิ่น รูปแบบองค์การ
บริหารส่วนตำบล : ศึกษาเฉพาะกรณี อบต. ไทรทอง อำเภอไม้แก่น จังหวัด
ปัตตานี” *ปัญหาพิเศษทางรัฐประศาสนศาสตร์ มหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*
- สมพงษ์ เตชะธก (2540) *องค์กรชาวบ้าน กรุงเทพมหานคร เจริญวิทยาการพิมพ์*

- สถาบันพระปกเกล้า (2545) รายงานการวิจัย การศึกษาเพื่อพัฒนาดัชนีวัดผลการพัฒนาระบบ
บริหารจัดการที่ดี
- สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2540) องค์การชุมชน กลไกเพื่อแก้ไขปัญหาและ
พัฒนาสังคม ประสบการณ์จากภาคอีสาน กรุงเทพมหานคร
บริษัทแปลนพรีนติ้ง จำกัด
- สฤณี เสาใบ (2539) “การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านต่อโครงการแก้ไขปัญหาความ
ยากจน: ศึกษาเฉพาะกรณีกิ่งอำเภอบึงศรีอุดม จังหวัดอุบลราชธานี ภาคนิพนธ์
มหบัณฑิต” ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) วิชาเอก
การจัดการพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี(Good
Governance) (2543) รายงานประจำปี 2541-2543 กรุงเทพมหานคร
_____ . (ก.พ.) (2544) คู่มือการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี
กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2540) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 กรุงเทพมหานคร
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 กรุงเทพมหานคร
_____ . (2547) การพัฒนาทุนทางสังคม วาระแห่งชาติ
- สำนักงานสนับสนุนเครือข่ายองค์กรชุมชน(สค.อช.) (2547) เอกสารแนวคิดแนวทางและกรณี
ตัวอย่าง การดำเนินงานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน กรุงเทพมหานคร
เอ ที เอ็น โปรดักชั่น
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2550) ฐานข้อมูลการวิจัยการศึกษา ศาสนาและ
วัฒนธรรม ทฤษฎีความคาดหวัง ค้นคืนวันที่ 25 มกราคม 2550 [http://
www.thaiedresearch.org/result/result/.php?id=1685](http://www.thaiedresearch.org/result/result/.php?id=1685)
- สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทยและกรมการพัฒนาชุมชน(2549) คุณภาพชีวิตของคนไทยใน
ชนบทระหว่างปี พ.ศ. 2544-2549 กรุงเทพมหานคร บริษัท บีทีเอสเพรส จำกัด
- สัมพันธ์ เตชะอริกและคณะ (2540) การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน
กรุงเทพมหานคร เจริญวิทยาการพิมพ์
- เสรี พงศ์พิศ (2547) ร้อยคำที่ควรรู้ กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์พลังปัญญา

- สุทธิ ศรสวรรค์ (2538) “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของมุสลิม :
ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลหนองตะเคียน อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา” ภาคนิพนธ์ ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอก
การวิเคราะห์และวางแผนทางสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- สุริยา ธิสาเวช (2544) ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านในโครงการ
แก้ไขปัญหาคาความยากจน (กข.คจ.) ของกระทรวงมหาดไทย: ศึกษาเฉพาะกรณี
จังหวัดอุบลราชธานี ภาคนิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(พัฒนาสังคม)
การจัดการการพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- สุเมธ ทราญแก้ว (2536) “ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติ: ศึกษาเฉพาะกรณี โครงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ
จัดการทรัพยากรธรรมชาติ จังหวัดอุดรธานี” วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตร
มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สุพรรณิ ไชยอำพร (2546) ทูทางสังคม ทางเลือก ทางรอด ของสังคมที่ท้าทายนักพัฒนา
วารสาร พัฒนาสังคม 7, 2 (ธันวาคม 2546) : 59-60
- สมพงษ์ เตชะอธิก (2540) องค์กรชาวบ้าน กรุงเทพมหานคร เจริญวิทยาการพิมพ์
- อकिन รพีพัฒน์ มรว. (2527) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและ
วัฒนธรรมไทย ในทวิทอง หงส์วิวัฒน์ (บรรณาธิการ) การมีส่วนร่วมของ
ประชาชนในการ พัฒนาหน้า 104-114 กรุงเทพมหานคร ศักดิ์โสภการพิมพ์
- อดิเรก จินทรานันท์ (2543) “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการเป็น กต.ตร. สถานีตำรวจ :
ศึกษากรณีสถานีตำรวจนครบาลยานนาวา” วิทยานิพนธ์
หลักสูตร รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อมรา พงศ์พิชญ์ (2543) ทูทางสังคมในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในสังคมไทย วิจัยทางสังคมศาสตร์
1/2543: 34-50
- อเนก นาคบุตร (2545) ทูทางสังคมและประชาสังคมในเมืองไทย กรุงเทพมหานคร
21 เซ็นจูรี่
- อนันต์ ศรีโสภ (2525) การวัดผลการศึกษา กรุงเทพมหานคร ไทยวัฒนาพานิช
- องค์กรชุมชนคนตราด (2549) “มอบมะลิพวงน้อย ร้อยแทนใจให้ท่าน ข้อมูลองค์กรชุมชนคนตราด”
(อัดสำเนา)

องค์กรชุมชนคนตราด (2550) “มอบมะลิพวงน้อย ร้อยแทนใจให้ท่านข้อมูลองค์กรชุมชนคนตราด”
(อัตสำเนา)

อรุณ แก้วตาปี (2541) “เครือข่ายชุมชนเพื่อการเรียนรู้: ศึกษากรณีโรงเรียนประถมศึกษา
อำเภอปางมุน้อย จังหวัดศรีสะเกษ” ภาคนิพนธ์ ปริญญาพัฒนบริหารศาสตร
มหาบัณฑิต (คณะพัฒนาสังคม) วิชาเอก การวิเคราะห์และวางแผนทางสังคม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

อุทัย ดุลยเกษม (2540) การวิจัยเกี่ยวกับระบบการศึกษากับชุมชน กรุงเทพมหานคร มุทนิธิสคดี
เอกกมล อ่อนศรี (2544) “ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่ายองค์กรชุมชน
วิทยานิพนธ์” ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เทคโนโลยีการบริหาร)
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

โอภาส ปัญญา (2542) ประชาคมรากหญ้า ชุมชนการค้าคนกล้า สร้างบ้านรุ่นใหม่
สถาบันชุมชนท้องถิ่น พัฒนา

เว็บไซต์

กรมการพัฒนาชุมชน “การแก้ไขปัญหาความยากจน” คืบคืบวันที่ 20 มกราคม 2550

[http:// www.cdd.go.th/poor](http://www.cdd.go.th/poor)

กระทรวงมหาดไทย กรมการปกครอง “ศูนย์อำนวยความสะดวกเพื่อเอาชนะความยากจน”

คืบคืบวันที่ 25 มกราคม 2550 [http:// www.khaegon.com](http://www.khaegon.com)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ฐานข้อมูลการวิจัยการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

“ทฤษฎีความคาดหวัง” คืบคืบวันที่ 25 มกราคม 2550 [http://](http://www.thaiedresearch.org/result/result.php?id=1685)

[www.thaiedresearch.org/result/ result/.php?id=1685](http://www.thaiedresearch.org/result/result.php?id=1685)

Adam Burke (1999) “การสร้างเครือข่ายของ Adam Burke” วิชาการงานชุมชน [http://](http://www.cdd.go.th/chumchon/article/network03.htm)

www.cdd.go.th/chumchon/article/network03.htm อ้างในขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์

30 มิถุนายน 2547

Burke, Adam. **Communication & Development: a Practical guide**. London: Social

Development Division Department for International Development, 1999

David Osborne and Ted Gaebler (1992). *Reinventing Government*. M.A.: Addison-Wesley

Publishing Company. อ้างในเทพศักดิ์ บุญยรัตพันธุ์ (2547) “รัฐประศาสนศาสตร์กับการปฏิรูประบบราชการ” ในประมวลสารระชุดวิชาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการรัฐประศาสนศาสตร์ หน่วยที่ 11 หน้า 205-206 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาวิทยาการจัดการ

Putnam, Robert D., **Marking Democracy Work; tradition in Modern Italy**. Princeton, N.J..

Princeton University Press, 1993

Starkey, Paul. **Networking for Development, IFRTD** (The International Forum Rural Transport and Development), 1997

แบบสอบถาม

แบบสอบถามหมายเลข

--	--	--

แบบสัมภาษณ์คณะกรรมการ/ สมาชิกเครือข่ายองค์กรชุมชน
การมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน จังหวัดตราด

.....

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ การศึกษาหลักสูตรปริญญา
 รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการจัดการ
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

- ส่วนที่ 1** ข้อมูลทั่วไป ของผู้ตอบแบบสอบถาม
- ส่วนที่ 2** ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความสำเร็จของเครือข่ายองค์กรชุมชน ในการทำงานแก้ไขปัญหา
 ความยากจนอย่างยั่งยืน
- ส่วนที่ 3** ข้อมูลปัจจัย ที่เกี่ยวข้อง กับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการและสมาชิกเครือข่าย
 องค์กรชุมชน
- ส่วนที่ 4** ปัญหา ข้อเสนอแนะ ตามความคิดเห็นของผู้ตอบ

แบบสอบถาม การมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่าง
ยั่งยืน จังหวัดตราด

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

คำแนะนำ โปรดเขียนคำตอบลงในช่องว่างหรือเขียนเครื่องหมาย \surd ลงในช่อง ที่
ต้องการ

1. เพศ 1. ชาย 2. หญิง 1.
2. อายุ 1. 20-35 ปี 2. 36-50 3. 51 ปี ขึ้นไป 2.
3. อาชีพ 1. เกษตร/ประมง 2. ค้าขาย 3. อื่น ๆ ระบุ..... 3.
4. ระดับการศึกษา 1. ประถมศึกษา 2. มัธยมศึกษา 3. อื่น ๆ ระบุ..... 4.
5. รายได้ต่อเดือนเฉลี่ยที่ท่านได้รับ 1. ต่ำกว่า 1,000 บาท / เดือน 2. 1,001-3,000 บาท / เดือน 3. มากกว่า 3,001 บาท / เดือน 5.
6. ตำแหน่งปัจจุบันในเครือข่าย 1. ประธานกลุ่ม/เครือข่าย 2. กรรมการ 3. สมาชิก 6.
7. ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งปัจจุบัน 1. 1-2 ปี 2. 2 ขึ้นไป - 3 ปี 3. 3 ปี ขึ้นไป 7.
8. ปัจจุบันในเครือข่ายท่านมีส่วนร่วมรูปแบบใด 1. ประสานงานกับภาครัฐ 2. ประสานกับกลุ่มองค์กรอื่น ๆ 3. อื่น ๆ ระบุ..... 8.

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความสำเร็จของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการทำงานแก้ไขปัญหา

ความยากจนอย่างยั่งยืนจังหวัดตราด(ตามโครงการปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน)

คำแนะนำ โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของผู้ตอบมากที่สุด

ข้อ ที่	คำถาม	ระดับความคิดเห็น					ช่องนี้ สำหรับ ผู้วิจัย
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด	
1	<p>ความคาดหวังและประโยชน์</p> <p>1. ท่านคิดว่าเครือข่ายองค์กรชุมชน มีบทบาทสำคัญในการเป็นที่ปรึกษาให้กับชุมชน ได้มากน้อยเพียงใด</p> <p>2. ท่านคิดว่า เครือข่ายองค์กรชุมชน ได้มีส่วนช่วยครอบครัวของท่านมากน้อยเพียงใด</p> <p>3. ท่านคิดว่า เครือข่ายองค์กรชุมชน เป็นที่ยอมรับของประชาชน และหน่วยงานต่างๆ มากน้อยเพียงใด</p> <p>4. ท่านคิดว่ากรณีที่ เครือข่ายองค์กรชุมชนมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันระหว่างเครือข่าย มีประโยชน์ต่อท่านมากน้อยเพียงใด</p>						☐ ☐
2	<p>แรงจูงใจ</p> <p>5. ท่านคิดว่าสวัสดิการจากการเป็นสมาชิกเครือข่าย เช่นค่ารักษาพยาบาล ค่าฌาปนกิจศพเป็นต้น มีความเหมาะสมเพียงใด</p> <p>6. ท่านคิดว่าการเข้ามามีส่วนร่วมในเครือข่าย ช่วยให้ท่านมีความมั่นคงในชีวิตมากน้อยเพียงใด</p> <p>7. ท่านคิดว่าค่าตอบแทนที่ได้รับจากการปฏิบัติงาน มีความเหมาะสมเพียงใด</p> <p>8. ท่านคิดว่าการเข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่าย ทำให้ท่านได้รับการยอมรับยกย่องในสังคมเพียงใด</p>						☐ ☐

ข้อ ที่	คำถาม	ระดับความคิดเห็น					ช่องนี้ สำหรับ ผู้วิจัย
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด	
	9. ท่านคิดว่าการเข้ามาเป็นสมาชิกเครือข่ายองค์กรชุมชน ช่วยให้ท่านประสบความสำเร็จชีวิตอยู่ในระดับใด						☐
3	<p>การได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจน</p> <p>10. ท่านได้รับการประชุมชี้แจง วิธีการและขั้นตอนเกี่ยวกับการปฏิบัติงานนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจน บ่อยครั้งเพียงใด</p> <p>11. ท่านคิดว่า ท่านมีความรู้ ความเข้าใจนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจนอยู่ในระดับใด</p> <p>12. เครือข่ายมีการจัดประชุมชี้แจงกับสมาชิกในด้านต่างๆ บ่อยครั้งเพียงใดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาความยากจน</p>						☐ ☐ ☐ ☐
4.	<p>การมีส่วนร่วมของประชาชน</p> <p>13. ท่านคิดว่าเครือข่ายองค์กรชุมชน ได้ให้ความสำคัญต่อการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่มต่างๆ มากน้อยเพียงใด</p> <p>14. ท่านคิดว่าเครือข่ายองค์กรชุมชน ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน สามารถจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกลุ่มต่างๆ มากน้อยเพียงใด</p> <p>15. ท่านคิดว่าประชาชนให้ความร่วมมือในการร่วมกลุ่มต่างๆ อยู่ในระดับใด</p> <p>16. ประชาชนร่วมบริจาคสิ่งของเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อเครือข่ายบ่อยครั้งเพียงใด</p>						☐ ☐ ☐ ☐ ☐

ข้อ ที่	คำถาม	ระดับความคิดเห็น					ช่องนี้ สำหรับ ผู้วิจัย
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด	
5	<p>การได้รับการสนับสนุนทรัพยากร</p> <p>17. เครือข่ายองค์กรชุมชน ได้รับการสนับสนุนทรัพยากร ได้แก่งบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ เพียงพออยู่ในระดับใด</p> <p>18. ท่านคิดว่าเครือข่ายองค์กรชุมชน สามารถนำงบประมาณที่ได้รับจากการสนับสนุนฯ ไปบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนอยู่ในระดับใด</p>						☐ ☐

ส่วนที่ 3 ข้อมูลสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

คำแนะนำ โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับผู้ตอบ

ข้อ ที่	คำถาม	ระดับความคิดเห็น					ช่องนี้ สำหรับ ผู้วิจัย
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด	
6	การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นต่อเครือข่าย						☐
	19. ท่านมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น หรือให้ข้อเสนอแนะต่อเครือข่ายองค์กรชุมชน เพียงใด						☐
	20. ท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆของเครือข่ายองค์กรชุมชน มากน้อยเพียงใด						☐
	21. ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผนชุมชนร่วมกับเครือข่ายอยู่ในระดับใด						☐
7	การมีส่วนร่วมปฏิบัติงาน(ทำ)กับเครือข่ายฯ						☐
	22. ท่านมีส่วนร่วมลงทุนและบริจาคสิ่งของให้แก่กลุ่มและเครือข่ายองค์กรชุมชน อยู่ในระดับใด						☐
	23. ท่านเข้าร่วมในการปฏิบัติงานร่วมกับเครือข่ายบ่อยครั้งเพียงใด เมื่อเครือข่ายร้องขอ/ เมื่อทราบ						☐
	24. ท่านได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนบ่อยครั้งเพียงใด						☐
8	การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา						☐
	25. เมื่อเครือข่ายองค์กรชุมชนต้องการความช่วยเหลือ ท่านเข้ามามีส่วนร่วมในการเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาบ่อยครั้งเพียงใด						☐
	26. ท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ไขปัญหา ร่วมกับเครือข่ายองค์กรชุมชนบ่อยครั้งเพียงใด						☐
	27. ท่านมีส่วนร่วมในการทำงานในโครงการต่างๆของเครือข่ายองค์กรชุมชนบ่อยครั้งเพียงใด						☐

ข้อ ที่	คำถาม	ระดับความคิดเห็น					ช่องนี้ สำหรับ ผู้วิจัย
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด	
9	การมีส่วนร่วมรับประโยชน์ 28. ท่านคิดว่าเงินปันผลจากเครือข่ายองค์กรชุมชน 29. ท่านมีความพึงพอใจต่อผลการปฏิบัติงานของ เครือข่ายองค์กรชุมชน อยู่ในระดับใด						☐ ☐
10	การมีส่วนร่วมติดตามประเมินผล 30. ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลใน การทำงานของเครือข่ายองค์กรชุมชน มากน้อย เพียงใด 31. ท่านได้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการติดตามและ ประเมินผลเครือข่ายองค์กรชุมชนอยู่ในระดับใด						☐ ☐

ส่วนที่ 4 ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ และข้อเสนอแนะของท่านต่อการมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการทำงานแก้ไขปัญหาคความยากจนอย่างยั่งยืน จังหวัดตราด

4.1 ปัญหาที่ท่านพบเมื่อมาทำงานกับเครือข่ายองค์กรชุมชนในการทำงานแก้ไขปัญหาคความยากจน(ตามโครงการแก้ไขความยากจนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน)

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....

4.2 ข้อเสนอแนะ แนวทางและวิธีปฏิบัติงานของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการทำงานแก้ไขปัญหาคความยากจนอย่างยั่งยืน จังหวัดตราด

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....

.....ขอขอบคุณในความร่วมมื่อตอบแบบสอบถาม.....

**หัวข้อการวิจัย การมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนในการแก้ไขปัญหา
ความยากจน อย่างยั่งยืน จังหวัดตราด**

แบบสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจน ตาม
โครงการปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน

1. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อนโยบายการแก้ไขปัญหาความยากจน ตาม
โครงการปฏิบัติการแก้จนแบบเข้าถึงทุกครัวเรือน(ที่กรมการพัฒนาชุมชนรับผิดชอบ)

.....
.....
.....

2. ท่านคิดว่านโยบายดังกล่าว ประสบผลสำเร็จอยู่ในระดับใด

.....
.....
.....

3. ท่านคิดว่าผลประโยชน์ที่ประชาชนได้รับจากการมีโครงการปฏิบัติการแก้จน
แบบเข้าถึงทุกครัวเรือน มีมากน้อยเพียงใด

.....
.....
.....

4. ท่านคิดว่านอกจากเครือข่ายของคัมภีร์ชุมชนคนตราดได้มีส่วนแก้ไขปัญหาความยากจนแล้ว ควรมีบทบาทด้านอื่น ๆ ด้านใดบ้างในการทำงานร่วมกับภาคีการพัฒนาในจังหวัดตราด

.....
.....
.....

5. ท่านและหน่วยงาน มีบทบาท/ มีส่วนร่วม ในเรื่องการแก้ไขปัญหาความยากจนจังหวัดตราดอย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

6. ข้อเสนอแนะอะไรบ้างที่จะช่วยทำให้การมีส่วนร่วมของเครือข่ายองค์กรชุมชนฯ ในการแก้ไขปัญหาความยากจนประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้น

.....
.....
.....

ขอขอบคุณในความร่วมมือตอบแบบสอบถาม

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางบุญน้อม ศิลาอาสน์
วัน เดือน ปีเกิด	29 ตุลาคม 2499
สถานที่เกิด	อำเภอเคชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี
ประวัติการศึกษา	คหกรรมศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช ปี พ.ศ. 2534
สถานที่ทำงาน	สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดระยอง กลุ่มงานส่งเสริมและพัฒนา ศูนย์ราชการจังหวัดระยอง อำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง
ตำแหน่ง	นักวิชาการพัฒนาชุมชน 7 ว